

OTROK
IN
KNJIGA
22

Naš kratki sprelet nad širšo jugoslovansko strokovno in znanstveno mislijo je pokazal, da le-ta – čeprav je po razvitosti teoretske zavesti na višji ravni kot slovenska – verjetno še ni dokončno razčistila in domislila zvrstno/oblikovnih vprašanj v zvezi z literarno kategorijo »fantastična pripoved«. Izkazalo se je, da teza V. Bokala o samostojni kategoriji kratkih dvoplastnih realističnih tekstov, ki jo je avtorica razvila in utemeljila prav ob interpretaciji besedil Ele Peroci kot tipičnem tovrstnem pripovednem modelu, pomeni tudi izziv za širšo jugoslovansko strokovno misel, ne samo za slovensko; izziv, ki sega prav k idejnim temeljem vseh dosedanjih teoretskih izhodišč pri obravnavi celotnega področja tako imenovane iracionalne mladinske proze.

Marjana Kobe: *Fantastična pripoved*

Pravljice so namenjene odraslim, nam povedo raziskave o pripovedovanju in to zmeraj izrecno poudarijo. Izročilo poteka v pripovednih skupinah odraslih ljudi. Tako je. Toda, prvič, ni nobene pripovedne skupnosti, v katero se ne bi vtihotapili tudi otroci. In drugič, na voljo imamo dovolj pisnih pričevanj, v katerih so pravljice sporočene kot posebni otroški spomini.

Walter Scherf:

Funkcija in pomen pravljice

Eno pa vsekakor drži kot pribito: otroška lirika Lili Novy raste iz občutka, da je jezik sam, s svojo melodiko, ritmiko, z bogastvom onomatopoetskega gradiva, nenehno odprt v otroški svet in njegovo fantazijo. Če je pesnica v svoji liriki za odrasle odkrivala dvojnost resnice in videza in se odločala za življenje, kjer bi bila resnica in videz vsaj v tankem temelju poistovetena, pa skuša v svojih otroških pesmih odkriti predvsem svetle, humorne, šegave, radostne plati življenja, čeprav se nam odkriva tudi skozi bolj zamlakle tone.

Denis Poniž:

Otroška poezija Lili Novy

Na ovitku:

Ilustracija Marije Lucije Stupica v knjigi Pastirica in dimnikar Hansa Christiana Andersena (1985)

OTROK IN KNJIGA

REVUA ZA VPRASANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI
IN KNJIŽNE VZGOJE

22

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

OTROK IN KNJIGA

REVIIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI
IN KNJIŽNE VZGOJE

22

1985

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3, 4) se je 1977 preoblikoval v revijo z dvema številkami na leto

Uredniški odbor: Jože Filo, Alenka Glazer, Miran Hladnik, Marjana Kobe, Ljubica Marjanovič Umek, Tanja Pogačar

Izdajateljski svet: Andrej Brvar, Nada Gaborovič, Niko Grafenauer, Slavko Kočev-Jug, Darja Kramberger, Silva Novljan-Trošt

Sekretarka uredništva: Darka Tancer-Kajnih

Redakcija te številke je bila končana marca 1986, številko sta uredili Alenka Glazer in Darka Tancer-Kajnih

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Izdajajo: Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, Pedagoška fakulteta Maribor, Festival Kurirček in Pionirska knjižnica, enota Knjižnice Oton Župančič Ljubljana

Naslov uredništva: Pionirska knjižnica, Maribor, Rotovski trg 6, tel. 062-23-858
Naročila sprejema in revijo odpošilja Založba Obzorja, 62000 Maribor, Partizanska 5

IN
KNJIGA

REVUIA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI
IN KNJIŽNE VZGOJE

22

1985

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Marjana Kobe

Ljubljana

FANTASTIČNA PRIPOVED

II. Fantastična pripoved v slovenski mladinski književnosti po II. svetovni vojni¹

Iz današnje teoretske optike lahko najprej ugotovimo, da je študija M. Simončič *Fantastična pripoved na Slovenskem in v zahodni Evropi* (1965) ostala na Slovenskem neodmevna tako v šestdesetih kakor tudi v sedemdesetih letih do nastopa V. Bokal (1977, 1979).² Z drugimi besedami povedano: v slovenski kritiki in strokovni publicistiki tega časa sta ostala nereflektirana tako termin »fantastična pripoved« kakor tudi problematika, ki jo je avtorica študije razprla v zvezi s specifičnim modelom kratke proze Ele Peroci, Branke Jurca in Lojzeta Kovačiča. Skratka, termin »fantastična pripoved«, ki ga je za poseben pripovedni vzorec nerealistične mladinske proze utrdila zahodnoevropska teoretska misel v šestdesetih in sedemdesetih letih, se pri nas ni vrsel v teoretsko zavest niti za besedila, v katerih je M. Simončič prepoznala že kar zgledne primere te zvrsti, niti za specifičen model kratkega teksta, ki je z vidika žanrske klasifikacije preučevalko fantastične pripovedi na Slovenskem spraval najprej v teoretsko »zadrego« in ga je s »kompromisnimi« strokovnimi občutki, tako rekoč predvsem zaradi pomanjkanja primerov **prave** fantastične pripovedi uvrstila v isto literarno kategorijo, zastopajoč tezo, da gre za »nam svojsko obliko«, ki da je »nastala iz naših razmer in je plod naših prilik«.³

Tudi v tej tezi strokovna misel na Slovenskem v celem desetletju po objavi študije ni začutila teoretskega izziva k natančnejšemu razmisleku na zvrstno/oblikovni ravni in torej tudi ne potrebe po razčiščenju terminoloških vprašanj v zvezi z zelo neenotnim poimenovanjem sektorja nerealistične mladinske proze v najširšem pomenu te besede.

¹ Pričujoči sestavek je sklep razprave M. Kobe: *Fantastična pripoved. I. Oris teoretičnih preučevanj v zahodni Evropi. Otrok in knjiga* 1982, št. 16, 5–8. — *II. Fantastična pripoved v slovenski mladinski književnosti po drugi svetovni vojni. Otrok in knjiga* 1983, št. 17, 5–11. — *II. Fantastična pripoved v slovenski književnosti po drugi svetovni vojni. Otrok in knjiga* 1983, št. 18, 5–12. — *II. Fantastična pripoved v slovenski mladinski književnosti po drugi svetovni vojni. Otrok in knjiga* 1984, št. 20, 5–11.

² Prim. V. Bokal: *Povojna slovenska otroška in mladinska književnost. Poskus razdelitve po žanrih. Naši razgledi* 1977, št. 17, 438–440; V. Bokal: *Fantastična pripoved. Otrok in knjiga* 1979, št. 11, 38–48.

³ M. Simončič: *Fantastična pripoved na Slovenskem in v zahodni Evropi. Dia-logi* 1956, št. 5, 249–252.

Za ves ta obsežni sektor besedil se — mimo klasifikacijskih predlogov M. Simončič — do nastopa V. Bokal v drugi polovici sedemdesetih let v slovenski kritiki in strokovni publicistiki kot temeljni termin vztrajno ohranja oznaka »pravljica«. Sprva je ta termin preciziran predvsem v dveh sinonimno uporabljenih različicah »sodobna pravljica« in »moderna pravljica«, v dveh terminih torej, ki sta se v zvezi s teksti Ele Peroci, Branke Jurca, Lojzeta Kovačiča pa tudi v zvezi z besedilom Vitomila Zupana *Potovanje v tisočera mesta* bila zasidrala v dikcijo slovenske kritike že z drugi polovici petdesetih in začetku šestdesetih let;⁴ v šestdesetih in sedemdesetih letih se tema oznakama pridružita predvsem termina »fantazijska pravljica« in »moderna (sodobna) fantazijska pravljica«⁵ pa še termini »antipravljica«,⁶ »moderna domišljajska zgodba«⁷ in »domišljajska pripovedka«.⁸

Te oznake se pojavljajo v strokovnih razmišljanjih, ki jih ni tako malo⁹ in katerim je, če jih gledamo kot celoto, treba priznati, da so prodorno označila bistvo novih pisateljskih postopkov z izrazito ustvarjalno optiko »k otroku«, »v otroka« in »iz otroka«, da so lucidno razbirala nove estetske učinke kot rezultate inovativnih ustvarjalnih izhodišč, upoštevajočih celovito specifikko otroštva kot avtonomne življenjske kategorije.

Vendar pa v celoti tovrstnih strokovnih obravnav hkrati lahko razbiramo značilno držo, ki je skupna vsem preučevalcem in ki tudi govori o stopnji razvitosti teoretske zavesti v tem času na Slovenskem: brez strokovnih pomislov, kakršni so leta 1965 navdajali M. Simončič, ko je z vidikov sočasne zahodnoevropske teoretske misli opazovala ustroj kratke proze Ele Peroci, Branke Jurca in Lojzeta Kovačiča in ta pripovedni model s »kompromisnimi« občutki slednjič vendarle uvrstila v isto literarno kategorijo kot besedila, ki jih je prepoznala za »prave« fantastične pripovedi, brez vsakršne podobne strokovne skepe torej uvrščajo preučevalci na Slovenskem do nastopa V. Bokal

⁴ Prim. K. Brenkova: *Štiri nove slikanice »Čebelič«*. Knjiga '55, 560—562; M. Cerkovnik: *Tisočkratlepa*. Knjiga '56, 132—133; F. Zadravec: *Tri slovenske novitete pri Mladinski knjigi*. Naši razgledi 1956, št. 16, 394—395; M. Mejak: *Tri mladinska dela*. Naša sodobnost 1957, št. 1, 75—78; M. Šircelj: *Pečat počitnic*. Naši razgledi 1959, št. 18, 436—437; M. Šircelj: *Mali jubilej*. Naši razgledi 1960, št. 7, 166; M. Šircelj: *Ob novih mladinskih knjigah*. Sodobnost 1963, št. 11, 1041—1046.

⁵ Prim. M. Šircelj: *Literarna žetev*. Lanskoletna mladinska dela za otroke do 8. leta starosti. Knjiga '67, št. 6/7, 141—144; M. Šircelj: *Sto Čebelič*. Naši razgledi 1965, št. 24, 500—501; M. Šircelj: *Pravljica od nekdaj do danes*. V: M. Šircelj, M. Kobe, A. Gerlovič: *Ura pravljic*. Ljubljana 1972, 7—30; M. Kobe: *Čarodejev klobuk ali problematičnost TV priredb nekaterih modernih fantazijskih pravljic za otroke*. Naši razgledi 1971, št. 24, 739—740; M. Kobe: *Ura pravljic*. V: M. Šircelj, M. Kobe, A. Gerlovič: *Ura pravljic*. Ljubljana 1972, 33—58.

⁶ Prim. Z. Tavčar: *Iz mladinske književnosti*. Prostor in čas 1970, št. 4/5, 306 do 309; avtorica uporablja tudi termin »moderna pravljica«.

⁷ Prim. B. Stražar: *Književnost za otroke*. Ljubljana 1980; o »modernej domišljajski zgodbi« na str. 35—39.

⁸ Prim. Zlata Pirnat-Cognard: *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov (1945—1968)*. Ljubljana 1980; o »domišljajski pripovedki« je govor predvsem na str. 171—184.

⁹ Prim. predvsem: M. Mejak: *Tri mladinska dela*. Naša sodobnost 1957, št. 1, 75—78; M. Šircelj: *Sto Čebelič*. Naši razgledi 1965, št. 24, 500—501; M. Šircelj: *Literarna žetev*. Lanskoletna mladinska dela za otroke do 8. leta starosti. Knjiga '67, št. 6/7, 141—144; M. Šircelj, M. Kobe, A. Gerlovič: *Ura pravljic*. Ljubljana 1972; M. Kobe: *Čarodejev klobuk ali problematičnost TV priredb nekaterih modernih fantazijskih pravljic za otroke*. Naši razgledi 1971, št. 24, 739—740.

vse tekste, ki na prvi pogled niso realistični, v **skupno** literarno kategorijo, v isti sektor mladinske proze.

Če že teoretske skepse ni zaslediti v obravnavah tistega literarnega gradiva, ki je nastalo do zaključka šestdesetih let, to je v obdobju, ko zahodnoevropski model fantastične pripovedi pri nas res še ni bil izraziteje razvit, pa je treba ugotoviti, da se teoretski pomisleki v zvezi s tovrstno žanrsko klasifikacijo ne kažejo niti v obravnavah iz sedemdesetih let. To pa je obdobje, ko se je zgodilo dvoje: ta pripovedni vzorec sodobne evropske mladinske proze se je tudi na Slovenskem že močno razvil, kar je pokazala pričujoča razprava; hkrati pa so se ne samo razširili dotedanji opusi Ele Peroci, Branke Jurca in Lojzeta Kovačiča, marveč se je model tovrstne kratke proze oblikovno in motivno bogato razčlenil še z nastopom številnih novih piscev, kot so Marja Cerkovnik, Mira Mihelič, Kajetan Kovič, Leopold Suhodolčan, Svetlana Makarovič, Saša Vegri, Polonca Kovač, Jože Snoj in drugi. Med številnimi ustvarjalnimi inovacijami nespregledljivo izstopa predvsem novi tip kratke nerealistične živalske zgodbe (S. Makarovič, K. Kovič, P. Kovač in drugi); svojevrsten teoretski problem pa predstavljajo tudi avtorji, ki se preizkušajo v obeh obravnavanih tipih nerealistične proze (npr. V. Zupan, S. Makarovič, J. Snoj).

Obilo teoretske skepse do dotedanjih zvrstno/oblikovnih opredelitev in dotedanje terminološke rabe na Slovenskem pa je v drugi polovici sedemdesetih let pokazala Vera Bokal.

V. Bokal v svojem predlogu razdelitve povojne slovenske mladinske književnosti do leta 1968 po žanrih¹⁰ uvaja tudi literarno kategorijo »fantastična pripoved«. Pri tem se vseskozi strinja s pogledi M. Simončič, kar zadeva tekste, ki jih je Simončičeva že leta 1965 v svoji študiji označila za **prave** fantastične pripovedi (V. Zupan: *Potovanje v tisočera mesta*, V. Pečjak: *Drežček in trije Marsovčki*); odločno pa se preučevalki razhajata prav ob žanrskem klasificiranju kratkih besedil Ele Peroci in Branke Jurca, ob modelu tekstov torej, ki ga Simončičeva uvršča v območje fantastične pripovedi kot specifično, »nam svojsko«¹¹ različico te literarne zvrsti. V. Bokal ta tip besedil radikalno izloča ne samo iz literarne kategorije »fantastična pripoved«, marveč tudi iz območja tako imenovane iracionalne mladinske književnosti sploh.

Izhajajoč iz najširših teoretskih pogledov G. Klingberga na sektor mladinske književnosti¹¹ in še posebej upoštevajoč stališča tega švedskega znanstvenika pri opredelitvi fantastične pripovedi kot posebne literarne zvrsti M. Bokalova v okvirih sektorja tako imenovane iracionalne mladinske proze razmejuje:

1) **ново ali »umetno pravljico«**; le-ta se dogaja v **enem samem svetu**, v katerem se nam pokaže čudežna sprememba kot naravna posledica dogajanja

¹⁰ Prim. V. Bokal: *Povojna slovenska otroška in mladinska književnost. Poskus razdelitve po žanrih. Naši razgledi* 1977, št. 17, 438–440; razprava je povzetek tez iz doktorske disertacije *Slowenische Kinder- und Jugendliteratur von 1945 bis 1968*, ki jo je avtorica obranila na Dunaju leta 1976.

¹¹ G. Klingberg deli mladinsko književnost najprej v dve glavni skupini: v iracionalno in realistično. Iracionalno mladinsko književnost pa avtor spet deli v dve območji: v logično indiferentno literaturo (nonsens) in v literaturo, v kateri je uresničena zahteva po logični skladnosti dogajanja; dela, ki spadajo v ta sektor, opisujejo bodisi en svet [a] pravljica, b) pripoved o nekem mitičnem svetu] bodisi dva sveta, ki tvorita enovito celoto; to zadnjo kategorijo tekstov Klingberg poimenuje **fantastična pripoved**. Prim. G. Klingberg: *Kinder- und Jugendliteraturforschung. Eine Einführung*. Graz, Wien 1973, 58.

v tem svetu; tipičen primer te literarne kategorije je avtorici besedilo Bena Zupančiča *Deček Jarbol*;

2) **fantastično pripoved**; le-ta opisuje dva svetova, realističnega in fantastičnega, ki skupaj tvorita enoto; tipičen primer te literarne kategorije je avtorici tekst Vitomila Zupana *Potovanje v tisočera mesta*.¹²

Niti v prvi niti v drugi literarni kategoriji pa ne najdeta mesta Ela Peroci in Branka Jurca. Reprezentativne kratke tekste obeh ustvarjalk avtorica uvršča v sektor **realistične mladinske književnosti**. Znotraj tega sektorja pa v tekstih obeh pisateljic prepozna značilne primere pripovednega modela, ki ga poimenuje **kratki dvoplastni realistični teksti**.¹³

V. Bokal dokazuje, da gre pri najrazličnejših tekstih Branke Jurca, predvsem pa Ele Peroci (Lojzeta Kovačiča ne upošteva!?) za poseben razvoj realistične proze, v kateri je očiten proces »ponotranjenja«¹⁴ pripovedne perspektive v glavni otroški literarni lik. V teh »miniaturnih psiholoških študijah«¹⁵ (oznaka Milana Šege) so, po njenem prepričanju, elementi, ki se na prvi pogled sicer zdijo fantastični, največkrat samo konkretizacija psihičnih vzgibov v otroškem literarnem liku. Za upovedenje teh psihičnih vzgibov, opozarja Bokalova, uporabljata pisateljici med drugim tudi naslednje postopke: asociacijsko tehniko, tehniko toka zavesti, predvsem pa princip igre.

V dvoplastnih realističnih tekstih torej ne gre za tipični model fantastične pripovedi: za dva svetova, ki kot »zaresni«¹⁶ ravni avtonomno obstajata druga ob drugi (die Parallelwelten) in kjer fantastične ravni dogajanja ne kreira otrok sam, marveč je v zvezi z otrokom kot glavnim literarnim likom le **motiv** za prehod dogajanja iz realnega v fantastični svet; v kratkih dvoplastnih realističnih tekstih gre, po Bokalovi, za drugačen pojav: za **dvoplastnost resničnosti in iluzije v smislu modela igre**. Pri tem avtorica, naslanjajoč se na J. Lotmana, opozarja na model igre, katerega specifičnost je prav **dvoplastnost** (resničnost/iluzija) in meni, da kaže h kratkim dvoplastnim realističnim tekstom šteti predvsem besedila, ki se dajo razlagati kot otroška igra oziroma pri katerih je glavna vzmet teksta otroška igra. Tipičen primer tega pripovednega modela se zdi Bokalovi besedilo Ele Peroci *Za lahko noč*.¹⁴

Tekst *Za lahko noč* spada, značilno, med najobsežnejša avtoričina besedila v istoimenski zbirki;¹⁵ to pa z drugimi besedami povedano pomeni, da že zunanji obseg omogoča zgodbi, da se na motivni in kompozicijski ravni izrazi teje razvije in razčleni — pa bi v njej, denimo, lahko prepoznali tudi značilni model »prave«¹⁶ fantastične pripovedi.

¹² Prim. V. Bokal: *Povojna slovenska otroška in mladinska književnost. Poskus razdelitve po žanrih. Naši razgledi* 1977, št. 17, 438—440; M. Bokal: *Pravljica in njene sorodne vrste. Otrok in knjiga* 1980, št. 11, 48—61.

¹³ Zvir. opombo 12. Obširnejši prikaz kategorije »kratki dvoplastni realistični teksti«¹⁷ je v avtorični disertaciji *Slowenische Kinder- und Jugendliteratur von 1945 bis 1968*, ki pa v slovenščini ni izšla v knjižni obliki.

¹⁴ Tudi Z. Pirnat-Cognard E. Peroci ne uvršča v isto literarno kategorijo kot npr. L. Kovačiča, V. Zupana, V. Pečjaka; teksti naštetih piscev so za avtorico »domišljajske pripovedke«, E. Peroci pa je po sodbi Pirnat-Cognardove vpeljala v slovensko mladinsko literaturo »umetno domišljajsko pravljico«. Prim. Z. Pirnat-Cognard: *Pregled mladinske književnosti jugoslovanskih narodov (1945—1968)*. Ljubljana 1980, 180.

¹⁵ Prim. E. Peroci: *Za lahko noč*. Ljubljana 1976. V tej izdaji obsega istoimenski tekst deset strani.

Tako bi v tekstu lahko razbrali soočenje dveh svetov, realnega in irealnega, na način realističnega okvira in vloženga irealnega jedra; glavni literarni lik, ki je sodoben otrok, se sredi sprehoda po ljubljanskem Tivoliju znajde v nekem drugem svetu — v svetu oživiljenih igrač (kar je po G. Klingbergu in H. Müllerju tipičen motiv fantastične pripovedi!); za prehod z realne na irealno raven dogajanja se pri Perocijevi pojavi (za fantastično pripoved značilen) motiv »vrat«, skozi katera Mojca in njena mama vstopita v svet oživiljenih igrač in ga skoznje tudi zapustita; kot dokaz za obstoj dveh samostojnih svetov (Parallelwelten), ki sta konstituenta fantastične pripovedi, bi lahko upoštevali dejstvo, da se glavna otroška junakinja Mojca in njena mama od začudenja »primeta za roke« ob soočenju z irealnim svetom, se pravi, da doživita eno od značilnih občutij, ki v »pravi« fantastični pripovedi prevzame glavne literarne like, ko se le-ti (kot bitja iz realnega sveta) znajdejo na fantastični ravni dogajanja; v tekstu se nespregledljivo pojavljajo tudi elementi, ki pri ustvarjanju nerealističnega vzdušja v dogajanju funkcionirajo še na drugačen način kot svet oživiljenih igrač, vsekakor pa ti elementi delujejo fantastično: npr. kip Valvasorja, ki počasi zapre knjigo in leže spet v travo; ponavljajoči se motiv leteče zlate ribe; oživiljeni bronasti psi brez jezikov iz parka (ljubljanskega Tivolija).

Tako skicirana interpretacija zgodbe *Za lahko noč*, ki jo je za sedaj treba imeti seveda za povsem hipotetično, je na tem mestu pričujočega razmišljanja vključena zato, da bi se tem jasneje pokazalo, kako zapleteno teoretsko problematiko imamo pred seboj, če so na sedanji stopnji raziskav mogoči povsem nasprotujoči si teoretski pogledi na isto literarno gradivo.

Tudi na srbskohrvatskem jezikovnem območju, kjer se je sicer že od začetkov sedemdesetih let termin »fantastična priča« trdno vresel v teoretsko zavest, so npr. vsi vidnejši preučevalci tega žanra radikalno nasprotnega mnenja kot V. Bokal.

Tako imata M. Crnković in V. Marjanović najznačilnejše tekste Ele Peroci za neizpodbitne primere fantastične pripovedi,¹⁶ v trdnosti njunih teoretskih izhodišč torej ni zaslediti tudi nikakršnih »kompromisnih« strokovnih občutkov, podobnih tistim, ki so spremljali M. Simončič, ko se je odločala za žanrsko klasifikacijo tega tipa besedil. M. Crnković daje pripovednemu modelu Ele Peroci celo poseben, izjemen poudarek, ko po njem imenuje enega izmed dveh glavnih tipov, ki ju razbira v tem žanru — »poetični tip fantastične priče«.¹⁷ Hkrati pa M. Crnković in V. Marjanović v isto literarno kategorijo uvrščata Zupanovo *Potovanje v tisočera mesta*, za katerega tudi M. Simončič in V. Bokal soglašata, da je prava fantastična pripoved.

M. Crnkoviću je »fantastična priča« ena izmed treh kategorij »umjetničke priče«. Te tri kategorije so naslednje: 1. bajka (građena po uzoru na narodne bajke ili slična narodnoj), 2. fantastična priča, 3. priča koja je bliska realističkoj pripovijeci.¹⁸

»Fantastična priča« je preučevalcu besedilo, »koje na podlozi realnog svijeta gradi irealan svijet u kojem irealni elementi slikovito ukazuju osjetilima

¹⁶ Prim. M. Crnković: *Dječja književnost*, Zagreb 1980⁶, 57—74; M. Crnković: *O dječjoj priči. Detinjstvo* 1982, št. 1/2, 3—15; V. Marjanović: *Proza poetske fantastike*. V: *Dječja književnost u književnoj kritici*. Beograd 1982, 242—244.

¹⁷ M. Crnković: *Dječja književnost*. Zagreb 1980⁶, 70.

¹⁸ Prav tam, 20—21.

nedostupnu stvarnost koja postoji u podsvjesti, u željama, u igri djece«;¹⁹ ali kot avtor oblikuje novejšo oznako: »... u dječjoj fantastičnoj priči, s djetetom kao glavnim junakom i djetetovom stvarnošću kao polazištem, u irealnoj prizvanoj stvarnosti defilirati (će) oslobođeni svijet dječjih osjećaja, mržnje, želja, otpora, strahova, sklonosti, vjerovanja.«²⁰

Z vidika orisanega teoretskega stališča je razumljivo, da je M. Crnkoviću kot prototip tega žanra pripovedni model Ele Peroci bližji kot Zupanovo *Potovanje v tisočera mesta*,²¹ čeprav je po drugi strani res tudi to, da avtor V. Zupana z vsem priznanjem uvršča, ob Perocijevi, med štiri pisce, ki se mu zdijo prvi izrazitejši predstavniki fantastične pripovedi v celotnem jugoslovanskem literarnem prostoru.²²

Tudi R. Prelević, Z. Diklić, I. Zalar in nekateri drugi preučevalci mladinske književnosti, ki dosledno in teoretsko ozaveščeno uporabljajo termin »fantastična priča«, uvrščajo Perocijevo med evidentne pisce žanra, ki ga ta termin »pokriva«.²³

Manj razvidni so pogledi na predstavnike tega žanra pri Slovencih v obravnavah D. Ognjanovića in M. Idrizovića.

D. Ognjanović razbira v slovenski mladinski prozi dve kategoriji nerealističnih besedil: »moderno pravljico« in »fantastično pripoved«, ne da bi svojo razmejitev obeh sektorjev teoretsko podrobneje utemeljil ali vsaj s primeri določene nakazal.²⁴ Pri M. Idrizoviću pa v obravnavi slovenske mladinske književnosti²⁵ prepoznavamo že znano neenotno terminologijo iz slovenske kritike in strokovne publicistike, na katero se je avtor pri pisanju očitno tudi tesno oprl. Tako M. Idrizović ob delih Ele Peroci enakovredno uporablja izraze »pravljica«, »sodobna pravljica«, »moderna pravljica«, »antipravljica«, »posebna oblika pravljice«, »povojna zvrst pravljice«; pestro pahljačo teh sinonimno uporabljanih terminov pa avtor v svojem orisu slovenske mladinske književnosti brez strokovnih pomislov razširi takó na kratke tekste Ele Peroci, Branke Jurca, Mire Mihelič, Marje Cerkovnik, Leopolda Suhodolčana, Svetlane Makarovič, Saše Vegri in drugih kakor tudi na obsesni besedili Kristine Brenkove *Deklica Delfina in lisica Zvitorepka* in Svetlane Makarovič *Kosovirja na leteči žlici*; ob slednji pisateljici in njenem tipu proze se pojavi tudi oznaka »fantastična pripoved«.

¹⁹ Prav tam, 21.

²⁰ M. Crnković: *O dječjoj priči. Detinjstvo* 1982, št. 1/2, 8.

²¹ M. Crnković ima ob tekstu *Potovanje v tisočera mesta* naslednjo pripombo, značilno za njegovo teoretsko stališče: »Iako je dječak u snu neobično aktivan, njegova je aktivnost u okvirima određene dosta komplicirane fabule, u kojoj ima i blistavih slika i simbolike i poetičnih mjesta... a koja nije u podsvijesti reflektirana i bojama irealnosti naglašena slika dječje psihe i doživljavanja svijeta, ili barem nije to u prvom redu.« (Podčrtala M. K.). V: M. Crnković: *Dječja književnost*. Zagreb 1980⁶, 69.

²² Prav tam, 69.

²³ Prim. R. Prelević: *Poetika dečje književnosti*. Mostar 1979, 106—107; Z. Diklić, I. Zalar: *Čitanka iz dječje književnosti (s prikazom najznačajnijih vrsta)*. Zagreb 1980. E. Peroci je s tekstom *Stara hiša* št. 3 uvrščena v razdelek z naslovom *Bajke i fantastične priče*.

²⁴ D. Ognjanović: *V ozvezdju zgodb. V: Od sna do zvezd. Antologija jugoslovanske mladinske proze*. Izbral in strokovno uredil D. Ognjanović. Ljubljana, Beograd 1984, II, 195.

²⁵ M. Idrizović: *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji 1*. Maribor 1984.

Tako smo se s preučevalcem iz srbskohrvatskega jezikovnega območja spet znašli sredi neizčiščene teoretske problematike in neenotne terminološke rabe, ki sta značilni za sedanji slovenski strokovni prostor.

Vendar pa je tudi naš kratki sprelet nad širšo jugoslovansko strokovno in znanstveno mislijo pokazal, da le-ta — čeprav je po razvitosti teoretske zavesti na višji ravni kot slovenska — verjetno še ni dokončno razčistila in domislila zvrstno/oblikovnih vprašanj v zvezi z literarno kategorijo »fantastična pripoved«. Izkazalo se je, da teza M. Bokal o samostojni kategoriji kratkih dvoplastnih realističnih tekstov, ki jo je avtorica razvila in utemeljila prav ob interpretaciji besedil Ele Peroči kot tipičnem tovrstnem pripovednem modelu, pomeni tudi izziv za širšo jugoslovansko strokovno misel, ne samo za slovensko; izziv, ki sega prav k idejnim temeljem vseh dosedanjih teoretskih izhodišč pri obravnavi celotnega področja tako imenovane iracionalne mladinske proze.

Problematika, ki se je na ta način razprla pred nami, je začela, vsaj tako se zdi, presegati okvire pričujoče študije in zahteva samostojno novo razpravo; zanj pa je naša dosedanja obravnava opravila nekatera neobhodna strokovna »predдела«; ne nazadnje prav s tem, ko je iz povojne slovenske mladinske književnosti izluščila in podrobneje osvetlila tiste tekste, ki so z vidikov sodobnih zahodnoevropskih teoretskih dognanj izraziti primeri literarne kategorije »fantastična pripoved« in njenih mejnih različic. S tem pa je študija dokazala, da je tudi pri Slovencih v razviti obliki navzoč tip mladinskega pripovedništva, ki v sodobnem času zmerom bolj pridobiva na pomenu v evropskih in širših svetovnih književnih koordinatah.

Zusammenfassung

DIE PHANTASTISCHE ERZÄHLUNG

Der Artikel ist der Schluß einer umfangreichen Debatte über die phantastische Erzählung (Fantastic Tale) in Slowenien nach dem zweiten Weltkrieg. Aus den Sichten der gegenwärtigen westeuropäischen theoretischen Feststellungen hat die Debatte gezeigt, daß es auch in Slowenien hoch entwickelte derartige Jugenderzählungen gibt, die im europäischen und weltlichen literarischen Raum immer mehr an Bedeutung gewinnen. Gleichzeitig macht die Autorin im Schluß auf die spezifisch theoretischen und terminologischen Fragen hinsichtlich der Klassifizierung des Genres im ganzen Sektor der irrationalen Jugendprosa aufmerksam. Diese Fragen bleiben im slowenischen und im weiteren jugoslawischen fachlichen Bereich noch ungeklärt.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Walter Scherf

München

FUNKCIJA IN POMEN PRAVLJICE¹

Uvodno predavanje v starnberškem umetnostnem krožku Buzentaur — 28. novembra 1984 v avli gimnazije v Starnbergu

Pravljice so namenjene odraslim, nam povedo raziskave o pripovedovanju in to zmeraj izrečno poudarijo. Izročilo poteka v pripovednih skupinah odraslih ljudi. Tako je. Toda, prvič, ni nobene pripovedne skupnosti, v katero se ne bi vtihotapili tudi otroci. In drugič, na voljo imamo dovolj pisnih pričevanj, v katerih so pravljice sporočene kot pomembni otroški spomini. Saj je nadvse nenavaden fenomen, da si je denimo v času Ludvika XIV. versajska dvorna družba začela pripovedovati pravljice, si sporočati v pismih otroške spomine na pravljice, da so začeli krožiti zapisi in slednjič so dali tiskati knjige z inčicami pravljic, kot sta to naredila Charles Perrault in grofica d'Aulnoy.

Povsem podobno je vse skupaj potekalo pri Jacobu in Wilhelmu Grimmu. Inicialno doživetje v prijateljskem krogu mladih ljudi okrog njune sestre Lotte je za vse življenje povežalo s pravljicami dva najpomembnejša zbiralca in spodbujevalca zbiranj po vsem svetu. Drug drugemu so pripovedovali pravljice in izmenjavali neizbrisne spomine na pravljice iz otroštva. Brata Jacoba in Wilhelma Grimma je k načrtnemu zbiranju privedlo razvneto sodelovanje, začudenje nad fenomenom, da lahko nekoga tako zajamejo spomini iz otroštva. Danes je za nas opazno, da so te petnajst ali dvajset let stare pripovedovalke, zelo izobražene in načitane mlade dame, črpale v nemajhni meri svoje spomine na pravljice iz francosko določenega družinskega izročila.

Prav tako lahko tudi danes znova odkrijete pri mladih ljudeh ta fenomen, ko izbruhne zahteva po intenzivnem sprejemanju in obdelavi pravljic. Ko Evropska družba za pravljice razpošlje vabila za svoje kongrese, zgradijo zadnjih pet ali šest let takrat velike šotore z ognjišči, jurte, v katerih mladi ljudje prisluhnejo starejšim pripovedovalcem ali pa si pripovedujejo pravljice med seboj. Kar se širi kot neukročen ogenj in je postalo že kanon tudi pri alterna-

¹ Tematsko je prispevek povezan s prispevkom Walterja Scherfa v reviji *Otrok in knjiga* 1981, št. 13—14: *Pomen in funkcija pravljice ali Potrebujejo naši otroci pravljice?* Prispevek, ki je objavljen na straneh 16 do 34, vsebuje v obsežnih opombah dosti pomembnih opozoril na sekundarno literaturo. Ker v večini primerov pri nas ni dostopna, nekaterih stvari v prevedenem prispevku ni bilo mogoče preveriti.

Besednjak, ki je dodan prevodu v št. 13—14, morava dopolniti, namesto: čarovna pravljica predlagava ustrežnejšo rešitev: čarobna pravljica.

Naslednja pojasnila in izraze v oklepajih sta dodala prevajalca.

tivnih skupinah. Vem, o čem govorim. Prihajam iz mladinskega gibanja (Jugendbewegung). V moji göttingenski skupini je imel tako rekoč vsakdo svoj trden repertoar pravljic — seveda nabran iz knjig — in mlajši so kar žareli, da bi jim med našimi vrandranci v najbolj divji Češki les, na vrhove Osser, Lusen ali Rachel, 1947/48, ali vzdolž švedsko-norveške meje, v petdesetih letih, zvečer vedno znova pripovedovali njihove najljubše pravljice. Bogatejše in bolj krepke pravljice iz ruskih, balkanskih in kabilskih zbirk so kmalu izrinile vse preveč vrle Grimmove pravljice. In danes, desetletja pozneje, me mladi ljudje, skupine deklic in pobičev, speljejo v svoje pripovedovalne šotore. Povedati jim moram nekaj o pripovedovanju. In pripovedovati iz starega repertoarja.

Zapomnimo si, da imamo 1. primarno izročilo med odraslimi, ki je očitno staro tisočletja in živi še danes, deloma s starimi vsebinami. Da imamo 2., če se vrnemo do Straparole in Basilea,² nekako petsto let izrazito in bogato sekundarno izročilo literarnih zapisov in branja ter prebiranja drugim. To sekundarno izročilo, pisno ohranjeno in stilizirano, je tako rekoč izključno določilo naše današnje razmerje do pravljice. Ožje zajeto: Najprej Giambattista Basile v Neaplju in Charles Perrault v Parizu; nato Jacob in Wilhelm Grimm v Kasslu; in pozneje, z nekoliko zamika: Asbjørnsen in Mos, Svend Grundtvig, Andrew Lang, Aleksander Nikolajevič Afanasjev, Božena Němcová, Vuk Stefanović Karadžić in množica drugih zbiralcev pravljic, najrazličnejših po svojem izvoru.

In da imamo tudi, tretjič, terciarno izročilo, ki prav zdaj znova prihaja na plan, izročilo pripovedovanja iz knjig literarnega sekundarnega izročila. Tega izročila iz tretje roke s knjižnimi pravljicami ne smemo podcenjevati glede njegovega učinka, še zlasti ne s psihološkega vidika — čeprav je zmeraj le kratkoživo.

Tri veje izročila predstavljajo eno stran modela. Druga pokaže: Imamo povsem razvite oblike, ki so še pogosto bogato izdelane — in imamo manj bogato pripovedovane, tudi skrajšane, glede na sposobnost in namen pripovedovalca, glede na potrebe in okoliščine pripovedovanja. Imamo pa tudi skrajšave, spreminjanja, premestitve poudarka, prilagoditve stopnjam dojemanja, ki jih lahko razvojno psihološko jasno razlikujemo. Imamo pa tudi olepševanja in prikrivanja, ki se skušajo preriniti mimo resnice pravljice, mimo dejstev notranje dejanskosti.

Linda Dégh je s svojim raziskovanjem pripovedovanja oskrbela temeljna spoznanja o vseh vprašanih pri teh spreminjanjih. Linda Dégh, zdaj profesorica na univerzi v Bloomingtonu, Indiana, ZDA, se je v petdesetih letih izčrpno ukvarjala s pripovedovanjem pravljic v madžarskih vaških skupnostih, natančneje povedano: na področju Székler,³ ki so nekdanj praviloma sklenjeno delale na velikih posestvih v Bukovini. Zvečer so pripovedovali pred poletnimi kočami. Pripovedovanje je bilo moška zadeva. Dobri pripovedovalci — vsak je imel svoj nedotakljivi repertoar — so lahko cele ure vodili svoje poslušalce skozi eno samo pravljico. Linda Dégh imenuje to optimalna tradicija pripo-

² Giovanni Francesco Straparola, *Le piacevoli notti*. Benetke 1550 in 1553. Giambattista Basile, *Lo cunto de li cunti* (Pentamerone). Neapelj 1634/36 (posmrtno).

³ Székler — oznaka področja v Transilvaniji (Sedmograškem), kjer živi madžarska narodnostna manjšina. Ime sva našla na posebni kart ras v Evropi iz leta 1913; na ostalih kartah v tem atlasu to ime ni več uporabljeno.

vedovanja. Otrokom dostop pravzaprav ni dovoljen, vendar jim vedno znova uspe, da v temi prisluškujejo. Mik je pač izjemen. Ali ni za vsakega otroka izjemen mik, da bi dojel konflikte nedoumljivih odraslih?

Ob tej optimalni tradiciji, ki poteka med odraslimi, imamo še eno, ki je namenjena otrokom, gre za bistveno skrajšano izročilo: žene pripovedovalcev pripovedujejo v krogu sosedov. Pripovedujejo pravljice svojih mož. Kar traja sicer dve uri, je skróčeno na pol ure. Za male poslušalce je to rekapitulacija tega, kar poznajo iz optimalnega pripovedovanja, ali pa nastavitev na iniciacijo v popolno in bogato izdelano inačico, ki jo lahko odslej pričakujejo. Pravzaprav je to razumljiv in povsem normalen potek. Ob primernem času pa ga je dobro imeti pred očmi kot model.

Zastavljajo se tri vprašanja in hočejo odgovor: 1. Kako je zgrajena povsem razvita pravljica? 2. Kaj je dejanski mik, da hočemo tako pravljico vedno znova slišati in doživeti — oziroma zakaj se to dogaja tisočletja in v zelo različnih družbah? 3. Na katere gradbene oblike in na katere motivne povezave skrajšajo in spremenijo pripovedovalci (svoje pravljice), ko jih pripovedujejo samo otrokom?

Zanemarimo vse burleskne in pripovedkam podobne oblike pravljič, vse prilike, prisposode in basni, ki hočejo poučevati o določenih načinih človeškega vedenja na način, ki je podoben pravljičnemu, in se držimo nezaslišano bogatega korpusa pristnih pravljič, imenovanih tudi čarobne pravljice, pa bomo videli, da lahko ta korpus razčlenimo na sorazmerno malo, okrog sto obče razširjenih pripovednih tipov. Pri tem naletimo pri enem samem pripovednem tipu, denimo pravljice o Pepelki ali Frau Holle,⁴ da so v zbirkah in kot rokopisi v arhivih ljudskih pripovedi shranjeni tisoči inačic. Kdor bi hotel danes povedati nekaj splošnega o Pepelki ali Frau Holle, se nikakor ne more opreti na stilizirane in pogosto povsem osamljeno stoječe inačice pri Grimmu ali Perraultu. Pobrskati mora vsaj po ustrezni monografski literaturi o posameznem pripovednem tipu.

Primer: DEKLICA BREZ ROK

Izberimo si iz obilice za primer povsem zgrajeno čarobno pravljico *Deklica brez rok*, kakor je ohranjena v izročilu pri bratih Jacobu in Wilhelmu Grimmu. Marie Hassenpflug, takrat stara dvaindvajset let, jo je prvič pripovedovala 10. marca 1811 in je bila leta 1812 objavljena v prvem zvezku *Otroških in hišnih pravljič*.

⁴ Frau Holle — germansko božanstvo plodnosti; gospodarica nerojenih. Hollenbad — plodnostna kopel. Saga pripoveduje, da ohranja Frau Holle svojo mladost s temi kopelmi. Neplodne ženske postanejo po tej kopeli plodne. Podatke sva našla v priročniku Ernesta Bornemana *Sex im Volksmund. Der obszöne Wortschatz der Deutschen*. Herrsching 1984 (licenčna izdaja).

Ime sva pustila v nemščini tudi zato, ker gre za eno izmed Grimmovih pravljič, ki ni prevedena v slovenščino. Ugotovila sva, da so prevedene predvsem enodelne pravljice, take, ki so okleščene »krutih« prizorov — kar je gotovo zanimivo, če ugotovitev povežemo z avtorjevimi (prepričljivimi) trditvami. Vsem, ki ne obvladajo nemškega jezika, pa lahko svetujemo, da med čakanjem na celovit slovenski prevod berejo srbski prevod celotne zbirke Grimmovih pravljič — Braća Grim *Sabrane bajke*. Beograd 1979. (Biblioteka Svetovi mašte; v štirih knjigah so prevodi 201 pravljič in 10 otroških legend).

Mlinarju, ki je zabredel v revščino, obljubi neznanec, da ga bo obogatil — če mu da tisto, kar stoji za njegovim mlinom. Mlinar verjame, da gre za njegovo jablano. Toda gre za njegovo edino hčer.

Pravzaprav spada ta vstop k pravljici o mladem možu, ki je že pred svojim rojstvom zaobljubljen demonu. Kako pa se je ta vstop znašel tu? Mlada pripovedovalka, Marie Hassenpflug iz kroga deklet okrog sestre Lotte Grimm, ga je uvedla, da bi potlačila drugo motiviko, ki pravzaprav spada na to mesto in jo običajno pripovedujejo. Tako jo je bilo mogoče slišati v inačici, ki jo je pozneje sporočila Viehmännin:⁵ Oče si želi svojo hčer za ženo. Ker mu hči noče ustreči, ji odreže obe roki in prsi. Naredi jo nesposobno za zvezo z drugim moškim. V tem stanju oče nažene hčer.

Felix Karlinger mi je pripovedoval o procesu, ki je pred nekaj leti zbudil pozornost na Sardiniji. Deklica se je hotela izogniti zalezovanjem svojega očeta in si je podolgem in počez razrezala svoj ljubki obraz.

Pozornost zbuja, koliko krščanskih pobožnih elementov je vdrlo v inačico bratov Grimm — potlačitveno delo hoče biti opravljeno. Povsem zapuščena in grozljivo zaznamovana — se deklica odpove svojemu očetu, ki jo je hotel prodati hudiču. Ne posluša ga več, ko ji zdaj zagotavlja, da bo odslej »kar najboljše skrbel zanjo«. Odrezane roke si da privezati na hrbet in sama odide v svet. Pogumna odločitev.

Nekega dne prispe, skoraj povsem obnemogla, do vrta nekega kralja in je dragocene hruške. Ker se v pravljicah odločitve zgodijo v trenutku, vzame mladi kralj deklico za ženo, potem ko je prisluškoval deklici, ki jo je oče po-habil, in ji da narediti srebrne roke.

Toda — kot se običajno zgodi v drugem delu čarobnih pravljic, ko postane jasno, da s prvim najdenjem drug drugega še zdaleč ni vse opravljeno: mladi kralj mora na vojsko. Nenavadno, zmeraj morajo mladi moški prevzeti velike naloge, ko bi jih njihove mlade žene najbolj potrebovale. Mlademu bogu vojne, ki marsikaj obljublja, ne preostane nič drugega, kot da svojo mlado ženo, ki je zanosila, prepusti v varstvo svoji materi. V tekstu bratov Grimm je tu znova posegel vmes pobožen cenzor. Niti z besedico ne pusti zaznati taščinega ljubosumja na svojega sina ali morilskih zalezovanj, s katerimi naj bi nezazeleno snaho spravili pod nož — kot to sicer poznamo iz pravljic. Zato pa je znova v igri hudič. Hudič mora biti dovolj dober za to, da zamenja domnevno prijazno pismo, s katerim tašča sporoča svojemu sinu srečno rojstvo zdravega ohranjevalca rodu. Mož pa mora prebrati, da je njegova žena spravila na svet podtaknjenca. Za poslušalca je seveda vseeno, če piše tašča obrekljivo pismo svojemu sinu ali pa hudič meša štrene, saj to počne tako ali tako. Hudič zamenja tudi kraljev odgovor. Iz náloga, da naj dobro skrbijo za sina, nastane ukaz, da ga naj ubijejo skupaj z materjo.

Vendar, mlade kraljice ne ubijejo. Skupaj z otrokom jo izpostavijo: obljubiti mora, da se ne bo več pojavila v deželi, v kateri je mati kraljica znova

⁵ Katharina Dorotea Viehmann, pripovedovalka pravljic iz kraja Niederzwehren pri Kasslu, rojena 1755; prispevala je predvsem pravljice v drugem zvezku zbirke bratov Grimm. Podatek sva našla v knjigi Maxa Lüthija *Märchen*. Stuttgart: J. B. Metzler, ³1968 (Sammlung Metzler 16). V tej knjigi je omenjenih še več pripovedovalk, vendar ni omenjena Marie Hassenpflug; zato pa je omenjena »stara Marie« — Marie Müller, rojena 1747, ki je prišla iz Alzacije in je poznala francosko tradicijo. Neujemanj različnih podatkov o pripovedovalkah ni bilo mogoče preveriti, uskladiti.

vzpоставila stare razmere. S to drugo izpostavitevijo je za pobožno pripovedovalko prišla priložnost, da angel popelje mlado ženo v osamljeno gozdno hišo in da tam sedem let skrbi zanjo. Očitno je izobrazena in zelo načitana pripovedovalka pozabila, kaj o tem pove ljudsko izročilo: da odsekane roke in odrezane prsi, kar je pri prvem izgonu naredil oče, v čudežnem izviru znova zrastejo. In kaj to pomeni! Mlada žena, tudi tako bi lahko dejali, prejme čudežno pomoč, ko se zave same sebe. Rame, ki so jih storili njenemu jazu, se v teh sedmih magičnih letih zacelijo. Znova je proizvedena.

Medtem se je mladi kralj vrnil domov s svojega vojaškega, torej povsem navzven obrnjenega podjetja — in ne najde niti svoje žene niti sina. Doume razsežnost dogodkov. Ne da bi odlašal, zapusti svojo mater, zapusti grad in kraljestvo, da bi iskal ljubljeno ženo. In po sedmih letih, polnih odpovedovanja, dejansko najde kraj, ki je odločilen. Najde osamljeno gozdno hišo in upa, da bo smel v njej počivati. Ko kraljica vstopi s svojim sinom, se mladi kralj prebudi. Takoj prepozna svojo ženo, vidi, da ima znova zdrave roke in angel mu pokaže srebrne, ki jih je on dal narediti. Srečna in dokončno združena se oba, dozorela in odrasla, našla sta sama sebe in drugega, vrneta s svojim otrokom v kraljestvo in drugič slavita poroko. Ta druga poroka, vedno znova značilen sklep v takih pravljicah z ločitvijo, ni nikakršna formula v zadregi ob srečnem koncu. Drugo poroko poslušalci doživijo kot dokončno združitve dveh ljudi, kot dejansko medsebojno prepoznanje dveh, ki se ljubita, ki sta našla sama sebe in drug drugega. Že prej je postalo dovolj jasno, da pri prvi zvezi mladi kralj še ni bil zrel, da je bil še povsem odvisen od svoje matere. Pripovedna formula pravi: Ko je mlada žena zanosila, se je moral odpraviti na vojsko in jo prepustiti materi v varstvo. Zamenljivo je to, če pusti pripovedovalka Marie Hassenpflug nastopiti hudiču, da bi ločil par, ali če tašča sama snuje in kuje morilske načrte ali če mladi mož v odločilnem trenutku ni prisoten in porine v to svojo mater. Za notranjo dejanskost pravljice in s tem tudi za doživljanje poslušalcev pravljice je vseeno: Mladi mož je svojo ženo, ki je obnemogla vdrla v lepi vrt s hruškami, gotovo zelo ljubil, toda doslej je v njeni pravi podobi sploh še ni prepoznal. Sama pa je bila od spoprijema s svojim očetom tako skažena, da se ni mogla niti braniti niti ni mogla ljubega držati s svojimi rokami. Mlada žena iz pravljice, ki je po vsem svetu razširjena v številnih oblikah, mora zaporedoma prestati dve zasledovanji. Najprej se mora ločiti od svojega očeta, ki jo zahteva samó in povsem zase, potem pa, ko se je osvobodila iz zveze z očetom, ki jo je začela ogrožati, najde pogumno zastavek za lastno pot — seveda skažena in v podobi, ki dopušča samo slutnjo, kdo dejansko je. Na začasnem koncu te prve poti je bogat kraljev vrt s hruškami. Tu vstopi mladi mož, ki še ni povsem gotov sam vase, v prvo zvezo z njo. Toda ne zadošča, da najdemo nekoga drugega in da se z njim prvič povežemo: Preseči moramo tudi še naprej grozeče učinkujočo skaženost zaradi zveze z očetom na eni strani in na drugi strani nevarno vezanost mladega moža na mater. Mlada žena mora v divjini, skupaj s svojim otrokom, dozoreti v sebi in v ženskost, ki je povsem obrnjena k možu, in imeti zaupanje v to, da se bo po šoku, ki ga je doživel, osvobodil tudi njen mož.

Naš primer, ki zastopa sto drugih pripovednih tipov, nas uči, da se čarobna pravljica začne s konfliktom odcepitve, se z odločno obrnitvijo na pot k samemu sebi nadaljuje in vodi do vmesnega sklepa s prvo zvezo z ljubljnim Drugim. Iluzorno skrajšane oblike se tu tudi končajo. Vse preveč radi se slepimo.

Kot da bi bilo vse že doseženo s prvo ljubezensko združitvijo. Kaj takega je mogoče samo v deželi Walta Disneya. V notranji dejanskosti česa takega ni.

Pri povsem zgrajenih čarobnih pravljicah lahko poslušalec doživi vso vprašljivost prve zveze. Zmeraj spodleti zaradi nerazrešenih navezanosti na mater in očeta. Zato je zmeraj potreben še drug, vsaj enako nezadržan zastavek obeh, ki sta namenjena drug drugemu. Lahko tudi rečemo, dvočlena čarobna pravljica zrcali v stoterih oblikah naše lastne konflikte v adolescenci.

Še nečesa nas nauči naš primer. Velik del, natančneje: dvajset odstotkov splošno znanih tipov čarobnih pravljic se začne s konfliktom, ko se razideta hči in oče. Prav toliko tipov čarobnih pravljic, denimo pravljici o Frau Holle in Pepelki, se začne s konfliktom med hčerjo in materjo, ki ga je treba prebiti v vsej trdoti. Medtem ko je presenetljivo, da se jih samo deset odstotkov začne s konfliktom, ko se razideta sin in mati, kakor pravljica *O brinovem grmu*, h kateri se bomo na koncu še vrnili.

Ni moj namen, ne ustrašite se, neusmiljeno iti skozi vso sistematiko, razviti primer za vsakega od štirih temeljnih konfliktov. To lahko zase vsakdo opravi brez težav. Toda skupino čarobnih pravljic, v kateri je preigran konflikt med sinom in očetom, bi pa vendar rad pokazal in to z določenim razlogom. Ta tipska skupina, ki zajema okrog polovico vseh bolj znanih pravljic, kar je presenetljivo, je lahko prepričljivo predstavljena s pravljico *Kralj z Zlate gore*, v kateri se sicer hudiču zapisani sin osvobodi, se v kraljestvu na koncu sveta poveže z čudovito lepo, vilinsko kraljevo hčerjo — jo pa zgubi, ker se mora s svojo osvojitvijo postavljati prav pred očetom. Toda v igro naj bo tokrat spravljen tudi boter, ki se v pravljicah pogosto pojavlja in ki je demonski, z dvema obrazoma. Zato drug primer.

Vsak poslušalec pravljic lovi možnosti, da preigra svoja trčenja s svetom. Poiščimo si, kar ustreza lastni doživeti dejanskosti, iščemo konstelacije figur, na katere lahko prenesemo odnose, ki smo jih preživeli in pretrpeli. Od določene kritične scene naprej pa se začenja zasnutek, ki ga je treba razviti v prihodnost, začne se imaginacija in dramatika slik, ki ekstrapolira iz zagrabljenega gradiva. Pozornost zbuja, da ponuja cela vrsta čarobnih pravljic kot gradivo za igro, to ni naključje, vlogo botra, kuma. Kdor posluša *Železnega Janeza*, prisluhne pripovednemu tipu, v katerem dvodelnost ni določena z začetno nezrelostjo partnerske ljubezenske vezi. Prvi veliki korak k najdenju samega sebe je zato bolj zaznamovan s koncem uka pri demonskem botru.

Primer: ŽELEZNI JANEZ

Neki kralj ima v posesti z divjadjo bogat gozd, v katerega pa si ne upa več poslati nobenega lovca, ker v njem divji mož počne grozovitosti. Tuj lovec prelišči divjega moža in ga zbeza iz njegove vodne luknje. Kralj zapre nenavadnega ujetnika v kletko na dvornem dvorišču. Oznani, da bo ob življenje vsakdo, ki bo poskusil osvoboditi divjega moža iz njegove kletke.

Vsak poslušalec sluti, da je s to sodbo mišljen on sam: vsakdo ve, da je osvoboditev njegova naloga. In že poroča pripovedovalec, kako se kraljev sin igra na dvorišču in kako se mu žoga odkotali v kletko divjega moža. Zakaj se igra prav v bližini divjega moža? Ta, ki je bil doslej nem, odgovori dečku: Vrne mu igračo, če mu odpre kletko. Enkrat in nato še enkrat se deček še boji očetove zapovedi. Tretji dan pa je oče odjezdil na lov. Skrivaj si deček priskrbi

ključ, odpre, prejme svojo žogo in vidi, kako divji mož odkoraka proti gozdu. V tem trenutku deček dojame, da je naredil odločilen korak pri zapuščanju svojega zaščitenega otroštva. Korak je nepreklicen. Tedaj zaprosi divjega moža, da ga vzame s seboj. Demon si ga posadi na ramena in odnese v divji gozd. Naredi mu ležišče iz mahu, sprejme ga v uk, postavlja mu preizkuse in ga postavi na stražo ob zlat vodnjak. Tega vodnjaka ne sme, taka je zapoved, onesnažiti niti najmanjša stvar. Deček gleda v jasno zrcalo in vidi čudežne reči: zlato ribo, nato zlato kačo. Pred seboj vidi sen celotnega svojega življenjskega zasnutka. Karkoli naredi, da bi spoštoval zahtevo divjega moža: ne more se zadrževati. Prepusti se privlačnosti zrcala zlate vode — tedaj mu vsi lasje padejo vanjo. Ko se zravna, se leskeče kot sonce. Takrat mora deček zapustiti demonskega krušnega očeta, ki si ga je sam izbral, in oditi v svet, prepuščen samemu sebi. Vendar mu divji mož obljubi, da mu bo stal ob strani, kadarkoli ga bo potreboval.

S čepico si zlatolasec pokrije glavo. Trdi, da ima grintavo glavo in dela neprepoznan kot vrtni pomočnik pri nekem kralju. Toda kraljeva hči odkrije lesket. In bolj ko se dela deček z zlato čepico nepomembnega, da, pusti se zasmehovati na hromem kljusetu kot povsem nesposoben vojščak — se vendar izkaže za pravega, nezadržnega borca. Kot huda ura udari v bitko, reši kralju kraljestvo in življenje in slednjič si na tekmovanju prisluži zlato jabolko kraljeve hčere. Kar šteje, je notranja gotovost, skrito zlato, h kateremu mu je pomagal boter. Boter mu tudi dá čudežne konje, da odloči bitko in si lahko izbori zlato jabolko kraljeve hčere.

Pa tudi kraljeva hči je bila svoje zadeve vedno bolj gotova. Ko poskrbi, da se vrtnarski pomočnik pokaže pred očetom, mu enostavno sname grintavo čepico. Takrat je za vsakogar viden resničen položaj mladega moža. Oba, ki sta drug drugega prepoznala, še preden je sploh kdo slutil, kdo dejansko je vrtnarski pomočnik, se zdaj poročita drug z drugim. Ob svatbeni mizi pa nenadoma zavlada tišina. Velik kralj vstopi in obdari zlatolasega z vsemi svojimi zakladi. To je divji mož, ki se je tudi sam vrnil iz zakletosti v človeško podobo, ker je njegov rejenec našel samega sebe.

Dvočlenost te pravljice o sinu in očetu je določena povsem drugače kot v prej razviti pravljici o hčeri in očetu, v kateri sta ta, ki se ljubita, ločena zaradi nezrelosti obeh partnerjev, dokončno združitve pa si izborita z odločnim prizadevanjem drug za drugega. V *Železnem Janezu* gre za dva sledeča si (povezana) koraka enega samega identifikacijskega lika. Prelomu z očetom sledi odhod z botrom, ki si ga sami izberemo. Ta je na videz nekdo povsem drug kot rodni oče, toda bistvene poteze uteleša povsem in brez zadržkov. Njegova naloga pri odcepitvi je jasno podčrtana s tem, da biva izven dosega staršev, ki so za vselej zapuščeni. Če se v tem demonskem uku uveljavi Jaz mladega človeka, ki se postavi na lastne noge, če v kritični sceni dojame svoj jasnovidni življenjski zasnutek za prihodnost, tedaj si je prisvojil dediščino, znanje in moč svojega botra. Zdaj je, navzven sicer neopazno, da, poudarjeno neopazno, v sebi že povsem svoboden. S tem se je spravil v položaj, ko lahko postane zanesljiv partner dekletu.

Nobenega dvoma ni, da vse te povsem razvite dvočlene inačice čarobnih pravljič, v katerih so adolescentni konflikti preigrani nadvse dramatično, otroci brez izjeme zelo zavzeto poslušajo in berejo — vedno znova jih poslušajo in berejo. Ponujajo močne dražljaje za prenos, vodijo torej k psihodramatskemu »preidenju« lastnih izhodiščnih konfliktov in k imaginativni prisvojitvi pri-

hodnjega zasnutka življenja in najdenja samega sebe. Varovati pa se moramo, da na prevzemanje vlog gledamo kot na nekaj, kar je vnaprej določeno: Ni nujno, da se bo deklica doživela kot Pepelka, ni nujno, da bo pobič sledil Železnemu Janezu v divji gozd. Pri odraslem bralcu lahko včasih celo privzamemo, da gre za zamenjavo vlog: denimo *Motovilec*, ki je varovana v stolpu, nadomesti Motovilčeva mati, ki se zaman spoprijema z nezrelo vezanostjo svojega moža na mater, ki se imaginativno celo razvije do čarovnici podobne krušne matere, da bi ji ne bilo treba prepustiti hčere. S čarovnico slednjič loči v nemočnem besu hčer od njenega fanta in jo sune v bedo.

Pozornost zbuja, da so v izročilu vse splošno znane čarobne pravljice ohranjene tako v povsem zgrajeni, torej dvočleni, kot tudi v enočleni inačici, ki se zadovolji s prvo združitvijo zaljubljenecv. Z izjemnim delom bratov Jacoba in Wilhelma Grimma poznamo danes skoraj izključno samo skrajšano inačico pravljice o *Trnuljčici*, katere srečen konec, kot da bi potem ne bilo mogoče pričakovati še kakšnega nadaljnjega konflikta, se sklene s prebujenjem zaklete in z nemudoma opravljeno združitvijo zaljubljenecv. Pripovedovalka, tudi tokrat Marie Hassenpflug, in njeni poslušalci se sploh niso domislili, tako se zdi, da kraljevi sin ni nikakršen polbog, temveč morda mlad mož, ki se je prebil skozi trnje in ki si še nikakor ni razjasnil vseh svojih konfliktov in ki bo spravil ljubo deklico, ki se je pravkar zbudila iz otroštva, še v hude škripce. Kratka inačica *Trnuljčice* je iluzorna fantazija o odrešitvi. V tej obliki izpolnjuje povsem nerealistične, toda zato toliko bolj silovite želje — vendar ne tako, kot nas uči izkušnja, da bi doživetje drugih, povsem zgrajenih, s problemi bistveno bogatejših čarobnih pravljic povsem izrinila.

Bratoma Jacobu in Wilhelmu Grimmu bi lahko naprtili, da sta kratko malo odklopila drugi del pravljice o mladi ženi in njenih otrocih, ki so brez zaščite prepuščeni morilskemu zasledovanju, in celo zabrisala sledi tega pristranskega ravnanja — nenavadno ravnanje, ki ga lahko izpričamo tudi pri enodelno pripovedovanem *Žabjem kralju*. Toda tako bi si zadevo vse preveč poenostavili. Naj so bili razlogi, zaradi katerih je pripovedovalec sledil tej potlačitveni strategiji, kakršnikoli: njegovi poslušalci, in še posebej dekleta, radi razvijejo fatalno nagnjenje k iluzornemu kratkemu stiku (še zmeraj deški mladi mož pa se rad izgublja v iluzornem junaštvu). Niso zaman med dekleti na vrhu priljubljenosti pravljice o *Trnuljčici*, *Žabjem kralju*, *Pepelki* in *Sne-guljčici* — vse enodelne oblike, v katerih ni od kraljevega sina, če odmislimo premeno iz žabe v pravljичnega princa, zahtevano nič drugega, kot da lepoticco prebudi s poljubom in jo nato odpelje pred oltar. Pa vendar: Pelje jo pred oltar. Poroke v teh skrajšavah na prvi del se tako rekoč vse zgodijo v daljni deželi, od koder je dekle. Samo v inačici bratov Grimm ostane Trnuljčica v hiši svojih staršev — ne pa v francoskem viru, iz katerega je črpala Marie Hassenpflug in z njo brata Grimm. Tam skrbi odločna botra, da spravijo spečo iz hiše staršev v zelo oddaljen grad, kjer sme čakati na svoje prebujenje. Pravo znamenje za čarobno pravljico je, da se zgodi tako prva združitve oba zaljubljenih kot njuno ponovno najdenje in dokončno skupno življenje izven hiše staršev. Včasih je ta kraj izrecno na robu sveta, včasih je to kraljestvo, ki si ga je identifikacijski lik pritrpel in priboril z vsem svojim zavzemanjem.

Od tega se jasno razlikuje predhodna oblika čarobne pravljice, ki ne vodi k nekemu dokončnemu kraju izven kraja prvega poskusa odcepitve, hiše staršev, temveč nazaj k temu izhodišču.

Primer: V HUDOBNEŽEVI VREČI

Pri Gottfriedu Henssensu najdemo zapis v hribovskem narečju, ki pripada široko razširjenemu pripovednemu tipu in predstavlja predhodno obliko dejanske čarobne pravljice.

Majhen pobič hoče zvečer še enkrat na ulico. Mati mu postavi rok in ga svari pred možem, ki spravlja otroke v vrečo. Pobič seveda prekorači rok in je spravljen v vrečo. Med potjo pa roparja otrok zagradi žej. Vrečo pusti pri nekom, ki obrezuje živo mejo, in odide v gostilno. Obrezovalec žive meje pa je malce radoveden. Odkrije, da se v vreči nekaj premika. Tako najde pobiča in ga spusti domov. Namesto njega natlači v vrečo trnje. Ko si požiralec otrok oprta vrečo, ga trni zbadajo. Misli seveda, da gre za grdobijo ugrabljenega pobiča. Ker pa ne dobi nobenega odgovora več iz vreče, mora ugotoviti, da je bil prevaran s tovorom trnja. Kar na hitro pa ubežnika znova ujame in ga drugič strpa v vrečo. Šegava scena se ponovi pri naslednjem postanku v gostilni. Zdaj mu z lopato napolnijo vrečo s snegom. Komaj si demon oprta vrečo, se sneg začne taliti. Demon seveda misli, da oni v vreči spušča vodo nanj. Toda znova ne prejme nobenega odgovora na svoje kletve. Odpre vrečo in spozna, da gre znova za prevaro. Toda pri drugem zasledovanju ubežnika ne ujame več. Jehännesken-Janezek medtem že sedi pri materi doma in prekanjeno in zadovoljno je svojo riževo kašo.

Če je pripoved, ki jo je Gottfriedu Henssensu,⁶ poznejšemu narodopiscu na univerzi v Marburgu/Lahni, pripovedovala starejša ženska iz Wuppertala-Cronenberga, opazno zaznamovana z burlesknimi ponovitvami, pa se ena izmed najbolj priljubljenih angleških otroških pravljic še zelo drži motivike dejanske čarobne pravljice. Joseph Jacobs je 1890 objavil svojo inačico, ki se opira na ustno izročilo, z naslovom *Jack and the Beanstalk*. Zdaj je ta Jakob na svoji fižolovi lestvi prispel kot šaljiva slikanica tudi v nemške otroške sobe.

Pravljica pripoveduje o dečku, ki je kradel zaklade nekemu nestvoru in se je za dlako rešil domov, v hišo svoje matere.

Hribovska pravljica in ta, ki so jo posneli v Sidneyu, jasno kažeta temeljni razvojni zakon predhodne oblike: Podjeten pobič se požvižga na materino opozorilo, da ne sme zvečer ostati predolgo pred vrati — ali pa nikakor ne vzame zares materine tožbe o njeni revščini. Ko mora slednjič prodati edino kravo, si iztrži, ne da bi kaj dosti premišljeval, pet čudežnih fižolov. Oba pravljicična junaka izzivata demona. Janezka odnese v vreči, toda vedno znova se mu lahko izmuzne. Jack pa se nasprotno dvigne v demonov svet in mu izmami tri dragocene reči: vrečo zlata; kokljo, ki nese zlata jajca; in slednjič pojočo zlato harfo. V obeh primerih igrajo pomembno vlogo burleskni elementi — v prvem analne šale, kakršne so pri otrocih še posebej priljubljene: Janezek, za kva s' me polulal? Toda to ni bil Janezek, to je bil sneg, ki se je talil. V drugem primeru so to tri čarobne reči, ki se v svoji vrednosti stopnjujejo. Oba pobiča se vrneta domov k svoji materi, oba sta se s svojo avanturo spremenila: Premagala sta demona. Janezek se loti svoje vroče riževe kaše in je s seboj prav zadovoljen in vesel, da mati ne sluti, kaj vse je dejansko doživel. Tudi Jack stoji pred svojo

⁶ Gottfried Henssen *Volk erzählt. Münsterländische Sagen, Märchen und Schwänke*. 1954. *Mecklenburger erzählen*. 1957. (Deloma po zapisih Richarda Wossidlova, deloma lastni posnetki.)

materjo povsem drugačen: Revščino je spremenil v bogastvo. In na koncu je povedano: Nekoč se bo poročil s kraljevo hčerjo. Toda to je druga zgodba.

Tako smo spoznali naslednjo pomembno značilnost predhodne oblike čarobne pravljice: Nikoli ni sama tu. Predhodni obliki daje življenje celota pravljice in zmeraj tudi kaže na neizčrpen, nadvse bogat svet pravljič v celoti, katerih smisel je srečno najdenje samega sebe.⁷

Zato si lahko prav predhodna oblika dovoli, da se včasih konča tragično. Poslušalec in soigralec ve, da s tem ni uspel zgolj prvi poskus. Ve, da bo identifikacijski lik v nekem drugem poskusu premagal demona in se vrnil kot junak.

Inačica *Rdeče kapice*, ki sta jo za Grimmovo zbirko prispevali sestri Jeanette in Marie Hassenpflug, se dobro izteče. Francoska inačica, ki je podlaga zanj, in skoraj celostno ustno izročilo se končajo slabo: Volk požre deklico — in to v najbolj grozljivih okoliščinah. Sicer je pogosto mogoče zaznati prikrito in prekanjeno komiko — toda spremljajo jo dramatska stopnjevanja, zaradi katerih odraslim stojijo lasje pokonci. Toda če smo prišli do gesla »biti požrt«, si oglejmo najprej neki drug pravljični tip. Predstavil vam bom južnotirolsko *Caterinello*. Ta je naši *Rdeči kapici* še posebej blizu.

Majhna deklica si želi dobiti od svoje matere pečene krape. Toda mati nima nobene ponve. Pošlje malo Katarino k demonski noni, k stari mami, da si sposodi ponev. Deklica ji bo prinesla nekaj sveže pečenih krapov in še steklenico vina. Gotovo ste se pri tem spomnili na lično košarico *Rdeče kapice*, v kateri prinese v gozd pecivo in vino za staro mamo. Toda tu ni govor o taki ljubki *Rdeči kapici*. Povedali smo že, da so pri otrocih priljubljene analne šale. Lahko si mislimo, v kakšnem stanju je predrzna mala reč vrnila demon-ski stari mami ponev in kakšne vrste je bilo vino v vrču. Seveda se nona mora maščevati za tako izzivanje. Sledi vratolomno zasledovanje vse do hišnih vrat. Polovica teh pripovedi se konča celo z nočnim vlomom none ali orka⁸ v hišo staršev: *Caterinello* požre, ko najslajše spi.

Še enkrat podčrtajmo: Gre za igro — igro, ki prikliča na plan vse sile samokrmiljenja. In to je dejanski smisel. Poslušalci ne bodo odnehali, da bi na

⁷ Ta opis medsebojne povezanosti pravljič je zelo blizu definiciji mita pri Claudu Lévi-Straussu v *Mitologike I*. Tudi umetna literatura pozna prenos, prilagajanje in spreminjanje literarnih, simbolnih, religioznih in filozofskih toposov (»stalnih mest«); prim. prevod esaja Jana Kotta *Preobraženi klobčič o Shakespearovem Snu kresne noči* v reviji *Dialogi* 1982, št. 4 in 5.

Pri opredelitvi čarobne pravljice se W. Scherf opira na strukturalno analizo Vl. Proppa. Prim. njegovo knjigo *Morfologija bajke* v srbohrvaškem prevodu (Beograd, 1982).

⁸ **Orko** v istrski mitologiji.

Po ljudski razlagi je **orko** izšel iz kokošjega gnoja, če ga niso premetavali in prekopavali sedem let. Je od boga preklet duh, ki se kot vilinski konj ali osel lahko spreminja v različne živali. Človeku se približa v animalični podobi kot pes, oven, kozel ali miš, ga podjaše ter z njim odleti. Jezdec postane vilinjak, ki ga **orko** odloži na kakšnem visokem drevesu, osamljenem in oddaljenem kraju ali ob vodi, kjer zaspi. Zbudi se kot hudobec, torej človek z negativnimi lastnostmi delovanja na druge ljudi in živali. Petelinje petje (alegorično — jutro) **orku** prepreči negativno delovanje na ujetnika.

V istrskem ljudskem pripovedništvu poznajo o **orku** le malo zgodb. Več je zaščitnih zagovorov, o njem pa so znani tudi pregovori in reki. Po lastnostih mu je v istrski mitologiji najbližji **okldak** ali **okuldak**, nekaj skupnih značilnosti pa ima še z **mrakom**.

(Podatke je posredovala Zvona Ciglič iz Kopra.)

koncu prelisičili nono — sami pa preživeli in slavili zmagoslavje nad uničenim bav-bavom.

V Grimmovi *Rdeči kapici* nastopa lovec, ki po naključju pride mimo in razreže trebuh požrešnemu demonu. Jacob in Wilhelm Grimm sta lovca prevzela iz romantične pravljicne igre Ludwiga Tiecka in ne iz ljudske pripovedi. Lovec nikakor ni slaba iznajdba. Ker daje malim, ki so ljubki in željni dogodivščin, oporo in gotovost, je očetovski element. Že kdaj so si ga prisvojili. Postal je njihov notranji zaveznik, ki ga ne morejo zgubiti.

Kako blizu so si otroške igre o izzivanju demona, ki so znane po vsem svetu, nam kažejo ritualni dvogovori v pravljici o Rdeči kapici. Pri nas je znana samo stopnjevana igra vprašanj in odgovorov po vzorcu: »Joj, babica, kako velike oči imaš!« Povsem podobno je slišati pri Charlesu Perraultu, viru, po katerem sta poročali Jeanette in Marie Hassenpflug. Kot dokaj verjetno domnevo lahko sprejmemo, da je Perrault poznal še bolj grozljiv dvogovor, ki je zelo razširjen v francoskem ustnem izročilu in je prav tako povezan z otroškimi igrami. Z ozirom na versajsko družbo pa ga je seveda zamolčal. Preden smukne Rdeča kapica k volku v posteljo, zahteva volk od dekleta, ki mu je dal kri stare mame piti kot vino in jesti njene zobe kot fižol, da sname oblačila:

Kam naj denem svoj predpasnik?

Virzi ga v ogenj, otrok moj,

Ne potrebuješ ga več.

Tako gre po vrsti: z životcem, obleko, spodnjim krilom in nogavicami. Da, gibljemo se v neverjetni fantazmi! Izročilo iz druge roke v knjižni pravljici je zamolčalo večino teh scen. Najdemo jih samo še v arhivih narodopisnih raziskav, ki so večini skorajda nedostopni. Podčrtajmo še enkrat: Ne doživimo samo v predhodnih oblikah, ki jih najboljše poimenujemo dejanske otroške pravljice, vseh teh stopnjevanj groze, temveč obenem tudi v demonskih igrah otrok. Igra o čarovnici v kleti je najbrž ena izmed najbolj znanih.

Z drugimi besedami: Pred seboj imamo predigre in uvajanja. Vrzimo pogled na demonske igre otrok: V neomajnih ponovitvah jih doživlja kopica otrok, ki si medsebojno zagotavljajo varnost. Če ne moremo več preživeti takih iger, potem se nam lahko zazdi že golo poslušanje bolj drastičnih pravljic nesprejemljivo obremenjevanje. Tudi na tem področju je očitno moteno ekološko ravnotežje.

V predigrah so prvi koraki odcepitve poimenovani: biti sam doma; biti sam poslan na vrt, v klet, v tujo hišo; ostati zvečer pred vrati; da te oče obljubi skrivnostnemu ljubimcu — in tako naprej, v vseh mogočih prehodih, ki vodijo do konflikta odcepitve v dejanskih čarobnih pravljicah. To pa so vstopi čarobnih pravljic, ki so vsakomur znani: biti neprepoznan; izgubiti dobro mater; biti prepuščen demonu; da te oče drži ali si te želi.

Vse te grozljive nevarnosti so pričakovane. Seveda je v nas globok strah pred njimi — na drugi strani pa jih izzivamo. V fantazmi se naši ljubi mali pustijo požreti, razrezati, skuhati, mastiti ali tudi peči kot Max in Moritz. Če pa se vprašamo, kaj jih usposablja, da vzdržijo te nevarnosti, tedaj sta to predvsem zaupanje v lastno zvitost in v sposobnost, da se izmotajo. Ni še omajana vera, da bo prišla pomoč in da se zmeraj odpre možnost za beg v hišo. Zaupanje v rešitev je tako močno, da vlada vsepovsod povsem vase gotovo, da, prenapeto izzivanje. Nasprotnikovo jezo zbadajo z najbolj krepkimi analnimi šalami. Pogum si dajejo z grozljivo komičnimi dvogovori. Sicer je pa vsak

otrok gotov, da se bodo izzvani bav-bavi znašli v pasti že zaradi lastnega pohlepa in neumnosti — kot so to lahko dovolj pogosto opazovali pri čudnih odraslih. Demone uničijo — in z njimi spačene podobe čarovniških mater in očetov, slabe strani lastnih staršev, ki so v fantazmi odcepljene in osamosvojene. Nikomur ni treba posebej o tem razmišljati in ni potrebe, da nas grize vest. Potek ostane nezaveden. To, da je nekdo v drami, ki ponese za seboj, včasih požrt in razrezan, lahko groteskno slastno okusimo z mottom: Saj se ni nič zgodilo. Zmeraj je pri roki dovolj burlesknih elementov, ki še podkrepijo dokončno zmago.

Pomembno je, kako je na koncu s soigralcem. Še najmanjši kozlič lahko zato navdušeno zapleše ples veselja okrog volka v vodnjaku, ker si lahko reče: Jaz sem ta, ki se nisem pustil ujeti. In jaz sem ta, ki je materi povedal, kje so ostali. Najboljše, če se vrnemo domov z velikimi zakladi — kot Janko in Metka. Ali pa prisilimo samega demona, kot to naredi najmlajša v *Fitcherjevem ptiču*, da zvleče starejši sestra in naramni koš zlata v hišo staršev.

Primer: O BRINOVEM GRMU

Na konec našega razglabljanja o funkciji in pomenu čarobnih pravljic, njihovih iluzornih skrajšavah in zrcaljenju sveta čarobnih pravljic v predhodnih oblikah, ki povsem pripadajo otrokom, postavljam eno najlepših in najbolj izrazitih pravljic nasploh. V mislih imam umetelno poetsko pripoved mladega mecklenburškega slikarja Philippa Otta Rungeja: *O brinovem grmu* — mojstrovin literature v dolnji nemščini (niederdeutsche Sprache). Na začetku dvajsetega stoletja so jo zaradi njenih grozljivih potez izgnali iz knjig s pravljicami. Vendar je bila hkrati in še dolgo razširjena v cenениh natisih s slikami. Moritz von Schwind je 1856 ustvaril enega najboljših.

Pravljica *O brinovem grmu* pripoveduje o hudobni materi, ki uniči svojega sina in obremeni hčer s strahom krivde, da bi jo za zmeraj vezala nase. Medtem ko čarovniška mati prinaša na mizo »schwarzsaueres Gericht«⁹ iz sina, zbira sestra ude in jih polaga na svoj najboljši prt, kot so lovska ljudstva nekdanj polagala pri lovskih čarovnijah kosti na kožo pobite divjadi. Prt odnese do brinovega grma in ga položi na grob dobre matere. Tedaj se njen brat dvigne zdrav kot čudovito pojoč ptič, ki pripoveduje svojo lastno zgodbo. Pri-dobi si darila, s katerimi nagradi očeta in sestro, hudobno, čarovniško mater pa za zmeraj uniči — da bi potem, skupaj s sestro, s katero je nadvse tesno povezan in ki je bila pomočnica in zastopnica dobre matere, na koncu užival nedeljeno očetovo ljubezen. Zasledovanemu otroku sploh ni treba oditi, da bi premagal demona. Demon se mu postavi nasproti kar v lastni družini. Že doma ga mora spraviti s sveta.

Toda to lahko obenem razumemo tudi drugače — in tudi moramo: Vsak otrok mora najti pretveze in fantazmatsko videti v svojih ljubljenih starših nekaj groznega, da bi se lahko odcepil in postavil na lastne noge. To povzroča

⁹ Jed, pri kateri meso divjadi, perutnine ali svinjine kuhamo v krvi uporabljenih živali; dodani so svaljki ali cmoki; vse skupaj je kislo po okusu, začinjeno, dodano je tudi suho sadje. Gre za severnonemško jed. Pri nas ji je še najbližja štajerska goudla — prim. recept št. 685 v knjigi *Slovenske narodne jedi* (uredila Andreja Grum), Ljubljana 1983.

bolečino na obeh straneh — toda druge poti ni, da bi spravili v tek samokrmiljenje. In zato so v grozo obenem, kar je dovolj nenavadno, primešani vedrost, smeh in gotovost.

Pri vseh pravljičah se ob dvogovorih najbolj vtisnejo v spomin verzi. Pravljičica o brinovem grmu prav živi od pesmi čudežnega ptiča. Pri Philippu Ottu Rungeju se glasijo verzi, ki jih zelo podobno poje v ječi tudi Faustova Marjetka.¹⁰

Mein Mutter, der mich schlacht,
mein Vater, der mich aß,
mein Schwester, der Marlenichen,
sucht alle meine Benichen,
bind't sie in ein seiden Tuch,
legt's unter den Machandelbaum.
Kywitt, kywitt, wat vör'n schön Vagel bün ik!

(Moja mati, ki me je zaklala,
moj oče, ki me je pojedel,
moja sestra, Marlenichen,
poišči vse moje kosti,
zveži jih v svilen prt,
položi jih pod brinov grm.
Čiv, čiv, kako lep ptič sem jaz!)

Ta pesem je ohranjena v izročilu mnogih jezikov. Še posebej omembe vredno pa je otroško zaupanje v tessinski (Ticino) inačici, ki se konča s pikaresknim smehom gotovosti vase:

Mia madre mi ha ammazzato,
mia sorella mi ha portato,
mio padre mi ha mangiato —
eppure io vivo e faccio: Cucù!
(pa sem še zmeraj živ in pravim: čiv!)

Prevedla Igor Kramberger in Snežana Stabi
oktober 1985

¹⁰ Marjetka poje v prizoru *Ječa* v I. delu *Fausta* naslednjo pesem:

Moja mati, joj,
me umorila je!
Očeta z menoj
pogostila je!
Je sestrice šla,
pod brin kraj polja
zakopala kosti;
postala sem ptička pisana;

...

Prevod Boža Voduška. Prim. objavo v zbirki *Kondor* 139.

Zusammenfassung

FUNKTION UND BEDEUTUNG DES MÄRCHENS

Die Hauptthese des Verfassers lautet, daß Märchen in der voll ausgebauten Form nur unter den Erwachsenen erzählt werden. Er untersucht nur die sogenannten Zaubermärchen, für die die zweigliedrige Form bezeichnend ist. Im ersten Teil wird der Beginn des Ablösungskonflikts zwischen den Eltern und dem Kind, im zweiten wird dann der Reifungsprozess dargestellt und vollzogen.

Die voll ausgebauten Formen werden bearbeitet oder auf den ersten Teil verkürzt, wenn sie nicht den Erwachsenen erzählt oder vorgelesen werden — so werden sie dem jeweiligen Zuhörer angepasst. Die verschiedenen Fassungen spielen eine wichtige Rolle bei der Überwindung der entwicklungspsychologisch bedingten Konfliktsituationen bei den Kindern.

Als die besonders wichtige Grundtypen darstellenden Zaubermärchen werden folgende vorgestellt: *Die Mädchen ohne Hände*, *Der Eisenhans*, *Rotkäppchen*, *Von dem Machandelbaum* und als Vorform *Im Sack des Unholds*.

Prevedel v nemščino Igor Kramberger

Denis Poniž

Ljubljana

OTROŠKA POEZIJA LILI NOVY

Nedavna stoletnica rojstva pesnice in prevajalke Lili Novy (1885—1958) in nova izdaja knjižice njene otroške poezije *Pika poka*¹ je morda pravišnja priložnost, da ocenimo (čeprav samo v najbolj skopih, posplošujočih potezah) njen delež otroške poezije. Lili Novy si je brez dvoma ustvarila ime in pomen s svojo liriko za odrasle; njena poezija jo uvršča v sam vrh medvojne slovenske lirike, nekaj podobnega bi lahko zapisali tudi za njene prevode iz nemškega jezika in v nemški jezik. Otroška poezija Lili Novy pa ostaja nekako v senci zanimanja za njeno izvirno pesniško in prevajalsko delo. Resda je njena bera otroške poezije količinsko skromna (tudi njena izvirna slovenska in nemška lirika za odrasle ni kdo ve kako obilna), izšla pa je doslej v dveh knjigah.² Najprej v Čebelici (115. zvezek) zbirka *Pika poka* (1968), ki jo je, prav tako kot zdajšnji ponatis v zbirki Mala slikanica, opremila in ilustrirala Marija Vogelnikova s črno-belimi ilustracijami. Obširnejši izbor, v njem je tudi nekaj pesmi iz zbirke *Pika poka*, pa je izšel leta 1973, prav tako pri Mladinski knjigi, z naslovom *Majhni ste na tem velikem svetu*, s črno-belimi ilustracijami Lize Hribar. Zbirko je pripravila pesničina hči Fidelis Petek, pesmi je izbral poznavalec pesnišine lirike Josip Vidmar, uredila pa jo je Kristina Brenkova. Izbor *Majhni ste na tem velikem svetu* je razdeljen na tri tematske enote: *Pesmi o živalih* (devet pesmi), *Letni časi* (devetnajst pesmi, z različnimi tematikami) in *Pesmi o svobodi* (šest pesmi), spremno besedo pa je prispeval avtor izbora Josip Vidmar. V tej kratki spremni besedi, ki ne presega ravni informacije, je med drugim zapisal tudi: »Te pesmi Lili Novy seveda ne dosežajo visokoumnosti, sijajnosti, bujnosti in duhovitosti fantazije kaknega Cicibana, so pa očarljive, vsaj najboljše med njimi.«

Tisto, kar nas seveda najbolj zanima in kar skuša biti tudi osrednji predmet pričujočega razmišljanja, je razmerje med njeno liriko za odrasle in

¹ Lili Novy: *Pika poka*. (Mala slikanica). Opremila in ilustrirala Marija Vogelnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1985. Ob knjigi je izšla tudi kaseta. Pesmi je uglasbil Andrej Pompe, zapela pa sta jih Neca Falk in Andrej Pompe.

² V petdesetih letih je v Zagrebu izšlo pet slikanic z besedili Lili Novy:

Lili Novy: *Slikanica I*. Zagreb, RVI, (1952).

Lili Novy: *Slikanica II*. Zagreb, RVI, (1952).

Lili Novy: *Slikanica*. Zagreb, RVI, (1952). — Združeni *Slikanici I in II*.

Lili Novy: *Slikanica II. Živali*. Zagreb, RVI, (1953).

Lili Novy: *Sadje* [Slikanica] *III*. Ilustriral Vladimir Kirin. (Zagreb), RVI, (1953).

otroško poezijo. Kakor je slovenska literarna zgodovina že ugotovila, je lirika Lili Novy za odrasle nastajala na zanimiv način: ker je pesnica pesnila v dveh jezikih, nemškem in slovenskem, je mnogo pesmi nastalo na način dveh samostojnih pesniških kompozicij na isto temo, s tem da je ponavadi nemška varianta odkrivala poglobljeno, duhovno seznanjanje s pesniško stvarjo, slovenska pa je bila v večini primerov konkretnjša, usmerjena v realnejša razmerja med pesniško snovjo in lirskim subjektom. Literarna zgodovina je tudi ugotovila, da je pomenila narava — kot premena letnih časov z vsemi drobnimi spremembami, ki tvorijo celoto človekovega odkrivanja sveta — Lili Novy eno temeljnih pesniških spodbud. Nekatere pesmi iz zbirke *Majhni ste na tem velikem svetu* (*Pomlad, Prvi pomladanski dan, V gozd pojdite, Dež, Menjava, Ledene rože*) odkrivajo, da je del teh občutij ob stiku z naravo in njenimi večnimi premenami doživljala Lili Novy tudi v svoji otroški poeziji. Za primer samo nekaj značilnih verzov iz »strukture« otroških pesmi Lili Novy:

Na ta v nebo odprti dan
gre mili zrak lahnó čez plan
in halja se mu sveti.

(Prvi pomladanski dan)

ali:

A nebeška plan bo potemnela,
živa roka bo oledenela,
od snegá bo v hosti vse beló,
oj, kako jim zunaj bo hudo!

(Menjava)

ali:

Kdo je ustvaril tak sijaj,
tja pričaral svetli raj,
nežni ves srebrni gaj?

(Ledene rože)

Že samo ti trije primeri zgovorno kažejo, kako je otroška lirika — mislim, da smemo upravičeno uporabljati to sintagmo — Lili Novy prepojena s tistimi občutji, ki smo jih v razpravi *Med temnimi vrati svetle zvezde poezije*³ označili z besedami: »Pri Lili Novy narava, včasih zmotno razglašena za impresijo, s svojimi mnogoštevilnimi preoblekami in nenehnim menjavanjem klitja z umiranjem ne skriva samo smrti, marveč tudi odpira človeku, pesniku, prostor njegove dopolnitve.« Tudi v otroški liriki Lili Novy zaznamuje narava taka in podobna občutja: svet, ki ga skuša prikazati skozi besede o posameznih drobcih narave, kakor se odpira očem in drugim čutilom, je v nenehnem gibanju in spreminjanju. To niso drobne, naivne sličice, povedane z znanimi in že neštetokrat uporabljenimi metaforami; iz njenih pesmi veje občutek tiste celovitosti, ki jo človek, če je odprt za govorico in znake narave, žive in nežive, mora in more odkriti tudi v besedah. A kar je v liriki za odrasle temno in trpko, kar nas veže z nevidnimi vezmi usodnosti in človeške minljivosti, je

³ Kot spremna beseda v izbor lirike Lili Novy *Goreče telo* (Ljubljana, Mladinska knjiga 1985). Prim. tudi J. Javorška monografijo *Lili Novy* (Ljubljana, Partizanska knjiga 1984, zbirka *Znameniti Slovenci*).

v liriki za otroke obrnjeno na glavo: zadnja misel in zadnje sporočilo pesmi sta svetla, radostna, odkrita:

Legla sem na lansko travo,
si z dlanjo podprla glavo,
vso tegobo in težavo
odposlala čez dobravo
v daljavo.

Pa zakaj?

Ker bo kmalu, kmalu maj.

(Pa zakaj?)

Čeprav je v tej pesmi (kot še v nekaterih drugih) razpoznavna značilna struktura Župančičeve otroške poezije — tudi s posebej skrbno sestavljenim refrenom — pa je značilnejše zanj to, da skuša ugledati skozi naravo, kot vrsto pisanih slik (in tako otroške pesmi neznansko rade odkrivajo otroku svet, ne da bi se vprašale o čem globljem, o tistem, kar nenadoma postane za otroka, odkrivalca neznane sveta, bistveno, zavezujoče) še druge, nove in neznane pomene in da v tem tudi uspe (podobno tudi v pesmih *V gozd pojdite* ali *Menjava*). Tudi kontrastiranje, ki je sicer priljubljen motiv otroške poezije, kakršnega najdemo v pesmi *Pomaranča*, nam odkriva pesnico kot občutljivo opazovalko sveta, opazovalko, ki ji ni skrita in tuja najdrobnejša pomenska premena. Zato seveda ni nič čudnega, da uvodna pesem zbirke *Pika poka* prinaša tudi verz, ki bi bil lahko moto njene otroške poezije: »Svet je poln prelepih slik«, a seveda znova s pripombo, da je pesnica te »prelepe slike« znala postaviti v povsem nove okvire, da je vse zunanje znala prepojit z značilnimi subjektivnimi občutji, ki jih razbiramo iz njene lirike za odrasle, še posebej tiste s tematiko iz narave. Vendar pa za zbirko *Pika poka* niso značilne pesmi, ki bi odkrivala človekovo razmerje do narave ali skušale v naravi iskati vzporednice z različnimi človeškimi razpoloženji. Temeljna preokupacija zbirke so pesmi, ki odkrivajo pesnico kot avtorico, ki zna prisluhniti govorici otrok, njihovim zahtevam, da svet ohranja hkrati čarno in za-resno podobo. To so podobe iz narave in iz sveta otrok, kratke, zvočno razgibane sličice in utrinki. Značilna je naslednja pesmica:

Jabolka so zrela —
To sva jih vesela!
Pa so za otroke
veje previsoke.
Že je tukaj miza,
Liza se podviza —
Saj se tudi res mudi —
»Brž!

Odtrgaj tiste tri —!

Mama že kriči!»

(Jabolka)

Znana tema — ali vsaj tema, ki je bila upesnjena v mnogih različicah, je tu postavljena v novo luč. Otroška želja po jabolkih se uresniči tako, da otroci splezajo na mizo, vedoč, da jim je to prepovedano. A slast je dvojna: tu so

jabolka in tu je nekaj, kar jim je prepovedano. Pesem je tako droben utrinek, ki pa na značilen način osvetljuje razmerje Lili Novy do otroštva, ki ga je zapisala v verza iz pesmi *Vi ste majhni*:

Majhni ste na tem velikem svetu,
vendar vaš, le vaš je ves ta svet.

V tej luči seveda tudi druge pesmice iz zbirke *Pika poka* ne skušajo poučevati ali razlagati, marveč želijo ohraniti — skozi vse pesemske plasti — nepokvarjeno občutje otroške sproščenosti (tudi »nerazumljivosti« glede na svet in norme odraslih). Glede na razvoj sodobne otroške poezije na Slovenskem se seveda marsikatera pesem bere z določeno distanco; v njej bi lahko našli marsikaj, zaradi česar te pesmi niso oblikovno in izrazno v konici pesniškega snovanja. Eno pa vsekakor drži kot pribito: otroška lirika Lili Novy raste iz občutka, da je jezik sam, s svojo melodiko, ritmiko, z bogastvom onomato-poetskega gradiva, nenehno odprt v otroški svet in njegovo fantazijo. Če je pesnica v svoji liriki za odrasle odkrivala dvojnost resnice in videza in se odločala za življenje, kjer bi bila resnica in videz vsaj v tankem temelju poistovetena, pa skuša v svojih otroških pesmih odkriti predvsem svetle, humorne, šegave, radostne plati življenja, čeprav se nam odkriva tudi skozi bolj zamolkle tone. Značilna pesem s takimi razpoloženji je *Kačji pastir* (*Majhni ste na tem velikem svetu*), v zbirki *Pika poka* jih ne najdemo, saj je zbirka namenjena predvsem mlajšim otrokom, tistim, ki odkrivajo prve skrivnosti samostojnega prebiranja knjig. Značilno je, da je bila prva izdaja knjige *Pika poka* natisnjena z malimi črkami, tokratni ponatis pa z velikimi. To govori v prid domnevi, da se je obzorje mladih bralcev v zadnjem desetletju še razširilo in da vse mlajši bralci posegajo po vse zahtevnejših knjigah.

Pika poka namreč ni zahtevna knjiga. Skuša predvsem ustvarjati zvočne učinke, vse druge plasti so ji tuje. In v tej svoji naravnosti je knjiga vsekakor enovita in učinkuje kot celovito pesniško dejanje.

Zdi se, da je prišel čas — potem ko se nam razkrivata življenje in delo te naše najuglednejše pesnice — da spregovorimo tudi o njenem prevajalskem delu in o njeni otroški liriki. Seveda to pomeni, da bo treba preiskati in na novo osvetliti zveze Lili Novy s pesnico Vido Taufer (1903—1966), verjetno pa bo posebna naloga terjala od raziskovalcev tudi analizo razmerja med Župančičevo otroško liriko in otroško liriko Novyjeve.

Zbirka *Pika poka* je tako samo droben kamenček, opozorilo na to manj znano (ali cenjeno?) plat poezije in sploh ustvarjalnosti Lili Novy. A treba je priznati, tudi zaradi barvnih ilustracij Marije Vogelgnik, da je knjiga značilno pesniško dejanje, ki bo odmevalo tako, kakor znova odmeva druga lirika Lili Novy.

Zusammenfassung

KINDERPOESIE LILI NOVYS

Die Dichterin und Übersetzerin Lili Novy (1885—1958) ist weniger bekannt nach ihrer Kinderpoesie, gesammelt in zwei Büchern: *Pika poka* (1968, 1985*) und *Majhni ste na tem velikem svetu* (Ihr seid klein auf dieser großen Welt, 1973). Die Gedanken in diesem Beitrag versuchen Verbindungen zwischen dem grundlegenden Element der Lyrik Lili Novys — der Natur — in der Lyrik für Erwachsene und in der Kinderpoesie zu entdecken. Es wurde festgestellt, daß die Natur auch in der Kinderpoesie ein häufiges Motiv ist, jedoch ist der Wert der Natur da konträr dem in der Lyrik für Erwachsene. Das Kindergedicht endet immer mit einer optimistischen und heiteren Stimmung, in der Lyrik für Erwachsene überwiegen aber dunkle und herbe Töne.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

ČEŠKA, SLOVAŠKA IN SOVJETSKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST Z ANTIFAŠISTIČNO IN PROTIVOJNO TEMATIKO

(Primerjalna študija)

Sovjetska mladinska književnost je imela med vojno za seboj že četrto stoletje razvoja, medtem ko je za češko in slovaško mladinsko književnost bilo prvo povojno obdobje — in v njem prav upodabljanje protifašističnega odpora — področje frontalnega prehoda na stališča socialistične literature. Za starejše in že izkušene pisatelje je bil to čas iskanja nove življenjske snovi in novih prijemov, nasprotno pa je mlada generacija prekipevala od želje, da bi izpovedala živa in neposredna doživetja, v katerih se je antifašistična tematika organsko stapljala s tematiko osvobodilnega boja in z idejo o spremembi družbenega reda. Na tej poti so bile zmote, ki so pri starejših izhajale iz težav nove orientacije, pri mlajših pa iz neizkušenosti in iz naivnega prizadevanja, da bi vse težave premostili z navdušenjem in bojevito gorečnostjo.

V vsaki od proučevanih literatur odseva specifična pot do zmage, zgodovinske okoliščine, ki so vtisnile značaj osvobodilnemu boju; ta je sicer vodil k skupnemu cilju, a se je odvijal v različnih oblikah in zato ima njegov odsev v literaturi različno podobo.

V sovjetski literaturi prvega povojnega obdobja najdemo sicer primere neposrednega sodelovanja otroških likov v dogodkih na fronti, na primer v nekaterih povestih Leonida Pantelejeva, toda pogostejše upodabljajo avtorji pogumno ravnanje otroških junakov pri delu v zaledju — v tovarnah ali kolhozih, ki so delali za fronto.

Za češko literaturo je značilna tematika fašističnega pritiska, ki je prizadel otroke neposredno, posredno pa je bil povezan s posledicami socialnih krivic, ki so imele starejše korenine. Vodilna ideja je prikrit odpor, ki v nekaterih delih prehaja v odkrit partizanski boj v zadnjih vojnih tednih. Literatura opozicije prerašča tako v literaturo odpora, postopoma pa se v njej krepi tudi socialno emancipacijska miselnost.

Slovaška antifašistična literatura ima poseben narodni značaj, dan z zgodovinskim dogajanjem, ki je oblikovalo nadaljnjo usodo slovaškega naroda na njegovi poti k socializmu — s slovaško ljudsko vstajo (Slovenské národné povstání). Tematika vstaje prodira v vsa dela, ki so bila napisana na Slovaškem o vojni, in zato slovaški literarni zgodovinarji upravičeno govore ne o vojni literaturi, ampak o literaturi upora.

Kako ta osnovna spoznanja razodeva konkretno gradivo? Naša študija se opira na analizo kakih sto dvajset do sto trideset knjig. To ne dopušča, da bi podrobno razčlenjevali vse. Zajeti skušamo sorodnosti in razlike v razvoju sovjetske, češke in slovaške literature v njihovih najizrazitejših pojavih

in tendencah, na katere so vplivali tudi literarni postopki in žanrske značilnosti del.

Sovjetska literatura s protivojno tematiko je že imela zgrajene trdne ustvarjalne temelje, na katere se je lahko zanesljivo opirala. To so bile izkušnje z upodabljanjem državljanske vojne v dvajsetih letih. Takrat je sovjetska literatura prebolela svoje »otroške bolezni«, ko so si avtorji prizadevali, da bi novo življenjsko in zgodovinsko snov vstavili v stare sheme pustolovske literature (Pavel Bljahnin, *Krasnye d'javoljata — Rdeči hudički*, 1923). Vodilo jih je zmotno prizadevanje prikazati prevratne zgodovinske spremembe samo z neposrednim sodelovanjem otroških junakov v njih. Domnevali so, da bo otroški bralec lažje doumel prevratne spremembe, če bo v njih otrok glavni nastopajoči. Tako se je zgodilo, da je hrbtom otroških junakov bilo naloženo breme, pod katerim so se otroški liki ukrivljali, dejanja pa izgubljala verjetnost. Otroški junaki so opravljali dejanja, ki so presegala njihove moči, to pa je bilo v nasprotju z zgodovinsko resničnostjo. Iz knjig so izginjali odrasli, posledica pa je bilo izkrivljanje, ki ga je pozneje sovjetska kritika označila kot »otroški avantgardizem«. Ta pojav je izginil, kakor hitro je nastopil avtor, ki je sam kot deček doživel državljansko vojno in je znal o njej podati zgodovinsko zvesto, realistično pričevanje, kakor hitro je Arkadij Gajdar napisal svojo *Solo* (Škola, 1930).

Gajdar se je vedno in povsod držal temeljnega postopka: na dogajanje je gledal vselej iz zornega kota svojega junaka. Svojim likom dopušča, da zgodovinsko dogajanje razumejo le toliko, kolikor ga morejo razumeti glede na svoje izkušnje in svoja leta. Ne sili jih v junaška dejanja, ki presegajo njihove moči, posreči pa se mu pritegniti jih v celotno časovno atmosfero, da postanejo njeni udeleženci, da začutijo pomen dogodkov in da iščejo v njih svoje mesto. S tem da uporabi lastno izpoved junakov, se Gajdarju posreči, da prodre v njihovo miselnost, čustva, oblikovanje nazorov in pobud, ki jih vodijo k odločilnim korakom. Avtor tako zre v junakov mikrokozmos, ki se razvija in oblikuje pod neposrednim vplivom zgodovinskih dogodkov in v tesnem prepletanju z njimi. Gre torej za umetniško zgradbo, ki nikakor ne temelji zgolj na dogodku (čeprav je tudi ta pri Gajdarju vselej napet in dinamičen), ampak na rasti in oblikovanju karakterja junaka — navadnega dečka v nenavadnem času.

Gajdarjevo *Solo* je nedvomno poznal vsak sovjetski bralec, zato si je težko mogoče predstavljati, da bi bila med drugo svetovno vojno (domovinsko vojno) možna vrnitev k poenostavljenemu prikazovanju deleža otrok v vojnih dogodkih, k »otroškemu avantgardizmu«. Sicer pa je Gajdar sam s svojim publicističnim delom nemalo storil za to, da otroci ne bi uhajali na fronto, kot je to nekoč storil on sam. O tem priča tudi njegovo zadnje celovito delo *Timur in njegova komanda* (*Timur i ego komanda*). Prav to je vplivalo na velik del sovjetske otroške književnosti v prvih povojnih letih. Takrat je nastala vrsta knjig, ki slikajo delovanje otrok v zaledju: Irina Valerianovna Karnauhova, *Roman o prijateljih* (*Povest' o družnyh*, 1949), Ljubov Fedorovna Voronkova, *Vas Gorodišče* (*Selo Gorodišče*, 1947), Iosif Isaakovič Likstanov, *Malček* (*Mal'šok*, 1947).

Gajdar je pisal svojega Timurja leta 1940. Že to, da je s slutnjo prehitel dogodke, ko je v Timurju dal otrokom umetniški vzor državljanske aktivnosti in koristnosti, je nedvomno estetska vrednost. Še več: znal je priznanja vredno dejavnost otroškega kolektiva organsko povezati z igro, ohraniti zakonitosti

otroškega dojemanja sveta, dati svojim likom tipične karakterje, pokazati razlike v dejanjih in značajskih potezah. Manj se je posrečilo to njegovim naslednikom, ki so podlegli nenavadni priljubljenosti njegove knjige in so uporabljali samo podobne situacije v dejanju, ne da bi bili zmogli enako živo in globoko zajeti tudi karakterje otrok.

Do neke mere velja to tudi za zgoraj navedene knjige, te pa so kljub temu tudi odsev težkih časov, ki so tudi od otrok terjali skrajne delovne napore. Gajdarjevo izročilo je bilo tako učinkovito, da se v prvem povojnem obdobju skoraj ne pojavljajo knjige, ki bi slikale neposredno sodelovanje otrok v vojnih bojnih akcijah. Izjema je morda samo drugi del trilogije Valentine Aleksandrovne Oseeve *Vasek Trubačov in njegovi tovariši* (*Vasek Trubačov i ego tovariši*, 1948); slika usodo pionirskega odreda, ki je ob vdoru fašistov zaradi nesrečnega spleta okoliščin ostal na okupiranem ozemlju in se mora prebiti skozi fronto nazaj v svoje mesto.

Da so izmišljeni junaki iz vrst otrok sredi bojev na fronti nesprejemljivi, je še poudarjalo dejstvo, da so se kmalu pojavile dokumentarne knjige o mladih bojevnikih: poem Margarete Aliger *Zoja* (1942) o Zoji Kosmodemjanski ali *Mlada garda* (*Molodaja gvardija*, 1946) A. A. Fadejeva. V otroški književnosti je bil tak primer pionirja Volodja Dubinina, heroja Sovjetske zveze, ki sta ga opisala Lev Kassil in Maks Poljanovski v delu *Ulica mlajšega sina* (*Ulica mladšego syna*, 1949). V primerjavi s takimi, globoko resničnimi knjigami se ne bi mogle uveljaviti izmišljene privzdignjene prigodbe.

Tako je iz prvega povojnega obdobja ostala živa ena sama knjiga o neposredni prisotnosti otroškega junaka na fronti — *Sin polka* Valentina Katajeva (*Syn polka*, 1945). Knjiga prvotno ni bila napisana za mlade bralce. Katajev se ne usmerja na lik Vanje Solnceva, zanima ga bolj dejstvo, ki ga je na fronti presenetilo: človečnost sovjetskih vojakov, ki so tudi sredi divjih bojev znali poskrbeti za nebogljenega najdenčka. Prvotno je Katajev nameraval naslikati ravnanje vojakov. Izbral pa si je zorni kot malega junaka kot žarišče za projekcijo dogodkov, s tem pa je ustvaril delo, ki govori tako odraslim kot otrokom. Kljub vsem nepojmljivim stiskam, skozi katere je šel, ostane Vanja vendarle otrok in celo s svojo naivnostjo in otroško iznajdljivostjo ter prizadevanjem, da bi se izkazal, povzroča svojim zaščitnikom mnogo težav. Katajev nikoli ne razdira zakonitosti realizma, pri njem ne najdemo prizorov, ki bi zbujali naše nezaupanje, tu tudi ni poskusa optimistične razrešitve: adoptivni Vanjev oče pade v boju in zaradi te izgube se Vanja sprijazni z nujnostjo, da zapusti prijatelje na fronti in se da spraviti v zaledje. Kljub temu je lik Vanje Solnceva bolj simboličen, bralec njegove usode ne doživlja kot nekaj enkratnega, čuti njegovo splošno veljavo, podobno kot jo čuti v liku Gajdarjevega Timurja. To je omogočilo, da je Vanjeva usoda posneta tudi v delih drugih avtorjev, kot je na primer knjiga češkega avtorja Jana Mareša *Pretepač* (*Práče*, 1959).

Simboličnost *Sina polka* Katajeva prihaja do izraza posebno v primerjavi s poznejšo novelo Vladimira Bogomolova *Ivan* (*Ivan*, 1958). Ivan je izšel šele potem, ko je v literaturi za odrasle bila izdana *Človekova usoda* (*Sud'ba čeloveka*, 1957) Mihaila Šolohova. Obe deli sta pomenili bistven preobrat v slikanju vojne. Če je dela prvih povojnih let vodilo razumljivo prizadevanje prikazati junaštvo sovjetskih ljudi in patos skupnega boja in skupnega prizadevanja po zmagi — pri tem pa so bile prezrte posamezne individualne usode in tragedije — pa s *Človekovo usodo* stopa na prizorišče drug, nepatetičen

obraz vojne: slikanje njenih posledic v pohabljenih usodah in življenju ljudi, strašne deformacije, ki jih je povzročila, in brezprimerno junaštvo tistih, ki so znali te posledice v sebi premagati in so kljub vsemu ostali ljudje.

Vanja Solncev in Ivan iz novele Bogomolova imata na zunaj podobno usodo. Obema so fašisti ubili vse domače, odvzeli so jima dom in mirno otroštvo. Toda posledice tega dejstva so pri vsakem od njih drugačne. Medtem ko jemlje Vanja svoje bivanje pri izvidnikih bolj za zanimivo igrro in se z otroško lahkotnostjo pomiri med svojimi zaščitniki, je Ivan Bogomolova s tragičnimi dogodki tako zaznamovan, da je njegova psiha za vselej deformirana. Ne poskuša najti otroške oblike boja, zavestno in z neotroško odgovornostjo izpolnjuje dane naloge tam, kjer je nemogoče, da bi šli v izvidnico odrasli. Zna molčati, zna tudi odločno držati besedo, zna tudi tragično umreti, ne da bi kakoli ali kogarkoli izdal. Prav zaradi te krute izjemnosti bralec ne dvomi, da se je to v resnici zgodilo. Takšnega trdega pričevanja o vojni avtor ni mogel upodobiti z očmi otroškega junaka — ta se ni zavedal pošastne nenormalnosti nalog, ki jih je opravljal. Pričevanje o njih je lahko podal odrasel opazovalec in pripovedovalec, globoko prizadet zaradi brezsrčnosti zahtev do otroka, katerih nujnost je narekovala vojna.

Vsa doslej navedena spoznanja so važna zaradi primerjave z literaturo, ki je nastala na Češkem in Slovaškem v prvem povojnem obdobju. Vodilni tematski model je bilo takrat neposredno sodelovanje otrok v odporiških ali partizanskih akcijah, bodisi slučajno bodisi zavestno. To vidimo že v najstarejši od vseh, v knjigi Františka Langra *Otroci in bodalo (Děti a dyka)*, napisani v Londonu 1943. leta. Gre za prigodo dečka, ki odkrije, da je njihov simpatični novi učitelj, športnik in filatelista, pravzaprav gestapovec, ki si skuša pridobiti simpatije otrok, da bi iz njih izvalil informacije o delovanju njihovih staršev. Jaroslav nehoti postane maščevalec, ubije učitelja z njegovim lastnim bodalom. Bralec pa ne dvomi, da mu je predstavljena izmišljena, čeprav spretno komponirana zgodba.

Nastop nove generacije predstavljata na Češkem dva avtorja: Jura Sosnar (tudi Martin Gazda) s knjigo *Jurášek* (1951) in Jan Mareš (*Pišče — Piskle*, 1952 in *Pretepač — Práče*, 1959). Prvi dve knjigi sta tipični partizanski prigodi z napetim dejanjem, polnim preobratov in epske pripovednosti. Kolikor prigoda manjka umetniške obdelave, jo nadomesti avtorjevo navdušenje, prizadevanje, da bi zajel nastanek novih družbenih odnosov. Nosita žig svojega časa: jasno proklamirano stališče, povojno navdušenje, a tudi poznavanje dejanske situacije, pri Marešu tudi poznavanje sovjetske literature, ki jo je prevajal. To se pozna posebno njegovi drugi knjigi *Pretepač (Práče)*, ki je prigoda češkega *Sina polka*. Mareš je našel prepričljivo fabulo, pokazalo se je tudi njegovo poznavanje Svobodove armade, katere oficir je bil sam.

V slovaški literaturi je predstavljala prvo pobudo za nastanek partizanskih zgodb drobna povest Petra Jilemnickega, uvrščena v zbirko *Tri pravljice (Tri rozprávky)*, v knjigi (1955), ki pripoveduje o aventičnem dogodku iz Čiernega Baloga, kjer je majhen deček Giertli partizane pravočasno obvestil, da prihajajo v vas fašisti. Ta prigoda je odprla pot vrsti drugih partizanskih knjig za otroke: Rudo Móric, *Eksplózia (Explózia)*, (1951), Heda Volanská, *Skrivnost (Tajomstvo)*, (1951). Božena Mačingová, *Pločevinasta srčeca (Plechové srdiečká)*, (1953), Ferdinand Gabaj, *Iz kapitánovega zapisnika (Z kapitánovho zápisníka)*, (1956), Hana Zelinová, *Jakec (Jakubko)*, (1959), Peter Sever, *Mali partizani (Mali partyzani)*, (1961), Helena Križanová, *Poštarček (Poštarík)*, (1961).

Oglejmo si najboljše med njimi. V Moricovi *Eksplוזiji* sledimo prigodi Jožka Charváta, čigar oče je član revolucionarnega odbora in pripravlja vstajo. A očetovo delovanje je pisatelju ozadje, na katerem se razplete fantovsko pogumna prigoda. Situacija je verjetna, dejanje, polno nenavadnih dogodkov, je privlačno. Toda tudi za Morica je v njegovem prvencu značilno, da kaže le zoženo sliko resničnih dogodkov, da se ne ozira na notranje konflikte v likih in na zapleteno situacijo, v kateri so osebe delovale. Tudi junak knjige Hane Zelinove Jakec, ciganska sirota, za katerega se je zavzela vaška beračica, gre k partizanom in junaško pade. Trajen uspeh zagotavlja knjigi neposnemljiv slog, v katerem je pripovedovana kot spomini stare beračice; osnovni dogodek pa trpi zaradi hiperbolizacije o udeležbi otroškega junaka v bojih med vstajo. To, kar je moglo biti enkrat, neponovljiv dogodek v prigodi dečka Giertlija (v povesti Jilemnickega), se posplošuje kot tipičen pojav, ne da bi se upoštevale okoliščine zapletene zgodovinske situacije, v kakršni je potekala vstaja. Ni upoštevan na primer vpliv takratne nacionalno-klerikalne šole, prezrta je takratna z vsemi sredstvi oznanjana protisovjetska propaganda Tisove vlade, verski predsodki in prepovedi, ki jih je v ljudstvu desetletja gojila katoliška cerkev. Vse to kot da na otroške junake partizanskih prigradov sploh ne bi bilo vplivalo. Hiperbolizacija vloge otrok v vstaji ni bila v tem, koliko resničnih prigradov se je moglo ali pa se ni moglo zgoditi, ampak v načinu, kako je bil prikazan delež otrok v vstaji — brez prenikanja v njihovo notranje doživljanje in konflikte, brez iskanja in dvomov, brez duševnih bojov, brez vpliva, ki ga je nanje moralo imeti okolje fašistične Tisove države. Po besedah umrlega slovaškega kritika Jana Poliake »za otroke je in mora ostati največji junak vstaje partizan in borec, ki je vedel, zakaj je zagrabil za orožje, in je znal s tem orožjem tudi ravnati.« Prvi, ki je upošteval to zahtevo po prikazovanju odraslih junakov v partizanskih bojih, je bil Zlatko Klátik v knjigi *Neoddano sporočilo* (*Neodovzdaný odkaz*, 1960), ki je napisana kot pripovedovanje očeta sinu o dogodkih iz njegove partizanske mladosti; prigrade se gode v Jugoslaviji, v okolici Fruške gore, kjer se je avtor boril.

V začetni razvojni stopnji sta torej češka in slovaška literatura bolehali za enakimi boleznimi kot nekoč sovjetska literatura dvajsetih let o državljanski vojni, čeprav se pomanjkljivosti in precenjevanju vloge otroških likov niso pojavljale v tako skrajni obliki.

Tematika odpora proti fašistični okupaciji se pri vseh avtorjih povezuje s tematiko boja proti socialnim krivicam. To je očitno posebno v slovaški literaturi, kjer so junaki večinoma otroci, odrinjeni na družbeno dno, sirote, berački, otroci hlapcev z veleposestev. Takša situacija je ohranjena tudi v kasnejših, umetniško bolj izdelanih prigradah, kot so: Milan Ferko, *Ko bi bil imel puško* (*Keby som mal pušku*, 1969), Ján Štiavnický, *Fantje z Maše* (*Chlapci z Maše*, 1973), Jelena Čepčecová, *Deklica s posestva* (*Dievča z majera*, 1975), Ján Bodenek, *Poletje na Rovniach* (*Leto na Rovniach*, 1975), Viera Handzová, *Že dolgo me ni strah teme* (*Dávno sa tmy nebojím*, 1977), Jozef Repko, *Neizročena pošiljka* (*Nedoručená zásielka*, 1977), Peter Kováčik, *Jabolka našega otroštva* (*Jablká nášho detstva*, 1977), Ján Beňo, *Tisoč zamujenih ur* (*Tisíc vymeškaných hodín*, 1980), Ján Navrátil, *Svetilka malega mornarčka* (*Lampáš malého plavčíka*, 1980).¹ Podobno je tudi v češki knjigi Bohumila Říha *Na begu* (*Na útěku*,

¹ Vse slovaške knjige so izšle v Bratislavi pri založbi Mladé letá; češke v Pragi pri založbi Albatros, ki se je do leta 1970 imenovala SNDK.

1977, prvotno *Stázka*, 1961), enem prvih čeških del o vojni. Like v vseh zgodbah pripelje v odpor proti fašizmu zavest o socialnih krivicah, ki so jim že zdavnaj bili izpostavljeni njihovi starši in ki jih — še stopnjevane s fašistično samovoljo — prenašajo tudi sami. To, kar so v prvih povojnih zgodbah imeli za samo po sebi razumljivo in nedvoumno, je v poznejših delih prikazano kot proces oblikovanja socialnih nazorov, ki postopoma preraščajo v pojmovanje političnih sovisnosti in pripeljejo v končni fazi do boja. V slovaški literaturi o vstaji ta temeljna situacija nima izjem. Pri celovitem pogledu na literaturo o vstaji lahko ugotovimo, da v celoti izraža zgodovinsko nujnost o prehodu slovaškega naroda na stališča socializma, h kateremu je vodila pot prav skozi slovaško ljudsko vstajo.

V češki literaturi prvega obdobja ne smemo prezreti dveh uspelih knjig, ki ne sodita med »deške partizanske prigode«. To sta *Janiček* Kamile Sojkove (1947) in *Klicali so me Leni* (*Řikali mi Leni*) Zdeňke Bezděkové. Knjiga je bila napisana kmalu po koncu vojne, a je izšla leta 1959. *Janiček* je privlačna prigoda za šolarje-začetnike, v njej so dogodki zadnjih mesecev vojne na moravsko-slovaški meji prikazani z naivnim pogledom majhnega predšolskega otroka. Ta knjižica razumevajoče tenkočutno in resnično slika čas.

Klicali so me Leni je usoda dekletca iz Lidic, ki so ga odpeljali in izročili v nasilno ponemčenje nacistični družini. Nenormalnost in pošastnost fašistične samovolje postavlja na sramotilni steber sama otroška junakinja, ki pripoveduje o svojem žalostnem doživetju. Bezděková ni ničesar prezrla v tej pretresljivi snovi in njena knjiga z leti ni nič izgubila v svoji učinkovitosti.

Ob koncu petdesetih let je bil končan proces frontalne orientacije na socialistično literaturo. Moglo se je pričakovati, da se bodo šestdeseta leta usmerila k poglobitvi literature s protivojno tematiko, pa se to ni zgodilo. Nasprotno, prišlo je do dokaj dolge stagnacije, tako na Češkem kot na Slovaškem. Stagnacija je imela tudi skrit političen vzrok, sicer pa se je ta pokazal tudi v odsotnosti prevodov iz sovjetske literature. Nedvomno pa je svojo vlogo odigralo tudi to, da so začetne partizanske zgodbe naletevale na manjše simpatije pri bralcih. Ti so zahtevali nove in bolj izdelane obvladovane snovi, ta pa je zaradi let, ki so bralce in pisatelje ločila od neposrednih vojnih doživetij, že postajala zgodovinska.

Iskali so nove postopke, nov način preoblikovanja še vedno privlačne in žive snovi iz vojnega dogajanja. V otroški književnosti ni prav možna obdelava v obliki kronike, ki se je v tem času uveljavljala v knjigah za odrasle tako v sovjetski kot v češki in slovaški protivojni literaturi. Prav tako v otroški književnosti niso mogla imeti uspeha memoarska dela. Vendar se je v sovjetski literaturi pojavil žanr, ki je memoarjem tipološko soroden.

V sedemdesetih letih stopa namreč na prizorišče generacija pisateljev, ki so med vojno bili otroci. Niso se mogli udeležiti bojnih akcij, pa jim je vendarle vojna vtisnila pečat za celo življenje. Pomanjkanje, mraz, lakota, otroška osamljenost, odsotnost bratov in očetov — vse to je zapustilo trajne sledove v značajih otrok. Lastna doživetja tem avtorjem v interesu zgodovinske resničnosti ne dovoljujejo, da bi razpletali pred bralcem neresnične zgodbe o otroškem junaštvu. Večina od teh pripoveduje o času z resnično robotostjo, s prikrito grenkobo, da jim ni bilo dano brezskrbno otroštvo, a tudi s toplimi spomini na redke srečne trenutke v materini prisotnosti ali v družbi zvestega prijatelja. Otroška prijateljstva so namreč lajšala trpljenje in pomagala preživeti.

V češki in slovaški literaturi sedemdesetih let najdemo marsikje avtobiografske motive, v sovjetski literaturi sedemdesetih let je avtobiografija vojnega otroštva vodilni žanr. To so doživetja predčasnega trdega dozorevanja, ojeklektivne karakterjev in liričnih otroških prijateljstev: Viktor Goljavkin, *Moj dobri očka (Moj dobryj papa, 1967)*, Jurij Voiščev, *Čakam očeta (Ja ždu otca, 1967)*, Vladislav Krapivin, *Senca karavele (Ten' karavelly, 1977)*, Vladimir Amlinski, *Oblaki so se zaustavili nad mestom (Tuči nad gorodom stali, 1970)*, Jurij Ivanov, *Hodili smo med grmenjem topov (My šli pod grohot kanonady, 1978)*, Vladimir Tihvinski, *Svet na gori (Svet na gore, 1983)*, Grigor Tjutjunnik, *Obleganje (Obloga, 1975, Ukrajinec)*, Čingiz Ajtmatov, *Zgodnji žerjavi (Ranuye žuravli, 1975, Kirgiz)*, Viktor Kuz'ko, *Prestopno leto (Visokosnyj god, 1974, Belorus)*, Viktor Kuročkin, *Kratko otroštvo (Korotkoe detstvo, 1970)*, Ivan Serkov, *Mi smo žilavi fantje (My hlopcy živučie, 1973)*, Nodar Dumbadze, *Vidim sonce (Ja vižu solnce, 1962, Gruzinec)*.

Avtorji se vračajo k spominom na otroška leta šele v zreli dobi, ko s časovnim odmikom lahko precenijo, za kaj jih je vojna prikrajšala. V njihovih delih ni množičnih prizorov junaštva, toliko več pa je v njih tihega trpljenja, vsakdanjega boja za golo življenje, ki ni zahteval nič manj junaštva, tem bolj, ker so ga prenašali otroci. Prepričljivo in brez patosa in idealiziranja kažejo tragičen obraz vojne. Oči otroških prič so neizprosne, posebno če se srečujejo s človeško strahopetnostjo, požrešnostjo, ki jo je izzvala vojna, in postavljajo te pojave na sramotilni steber veliko bolj učinkovito kot kakršnekoli izmišljene in skombinirane prigode. Noben pošten človek ne more ostati hladen ob trpljenju in nravni deziluziji otrok. Najznačilnejši primer je novela Ajtmatova *Zgodnji žerjavi*. V sklepnem prizoru tolpa odraslih banditov ukrade dečkom konje, za katere so ti s skrajnim naponom svojih moči skrbeli celo zimo in jih izčrpane krmili, da bi lahko spomladi z njimi zorali nov kos zemlje; ukrade jih ravno pred začetkom pomladanskih del na poljih, jih odpelje na trg in jih proda za meso.

Moč avtobiografij iz vojnega otroštva je v njihovi avtentičnosti. Ta se kaže v neponovljivosti usode, življenjski prepričljivosti preživetega in verodostojnosti detajlov. S temi dejstvi je dana kompozicija. To ni nikoli tekoče pripovedovanje o povezanih dogodkih, prej nepopolni posnetki, slučajni in kratki, kot so se ohranili v človekovem spominu. A ravno ti posnetki priključijo podobo časa in ustvarijo občutek za časovno in prostorsko prisotnost v malem bralcu in so toliko bolj učinkoviti.

To seveda ne pomeni, da v sovjetski literaturi ne obstaja nič drugega razen avtobiografskih zgodb. Starejši mladini so namenjene knjige po večini dokumentarnega značaja o mladih ljudeh, ki so se med vojno bodisi pripravljali na vojaški poklic ali pa so že posegli v boje. K prvim spada *Mladost komandirjev (Junost' komandirov, 1956)* Juriya Bondareva, ki slika oficirsko šolo v prvih vojnih letih, in *Dečki s trakovi (Maščiki s bantikami, 1979)* Valentina Pikula o fantih, ki se pripravljajo na službo v mornarici. K drugim spada zelo učinkovita knjiga Natalije Kravcovove *Od sončnega zahoda do sveta (Ot zakata do rassveta, 1974)*; njena pisateljica je kot mlado dekle služila v ženskem letalskem polku, ki se je od leta 1941 bojeval na kavkaški, nato pa na beloruski fronti.

Pojavljajo se tudi poskusi obdelati vojno tematiko v obliki pustolovske epske pripovedi, kot je na primer še nedokončana trilogija Ilja Turičina *Korajža (Kuraž, 1983)*.

V češkem ustvarjanju sedemdesetih in poznejših let podobne avtobiografije o vojnem otroštvu ne obstajajo. Avtobiografske poteze ima knjiga Jože Mikula *Otroci za mrežami* (*Děti za mřížemi*, 1972, ki ima podobno snov o otroku, odpeljanem v nemški rajh, kot knjiga Bezděkove. Spomine na otroštvo je mogoče zaslediti tudi v knjigi Vladimira Přibského *Moj popolnoma neprijemni tovariš* (*Můj zcela nevhodný kamarád*, 1980), v kateri se pripovedovanje o prijateljstvu med nemškim in češkim dečkom v napetih tednih v začetku vojne povezuje s tradicijo, ki jo je v tridesetih letih začela Marija Majerová s svojo knjigo *Bruno*. Tu gre za misel o delavski solidarnosti brez nacionalnih predsodkov, ki ne dopušča, da bi bilo izdano otroško prijateljstvo zaradi zadev, ki se za zdaj ne tičejo otroškega sveta. Podobno idejno vsebino ima tudi knjiga Vladimira Klevisa *Jakob in Ingrid* (*Jakub a Ingrid*, 1980). Značaj avtentičnega spomina na eno samo noč, polno doživetij, ki so ostala za vse življenje in ki označujejo atmosfero zadnjih dni vojne na Češkem, ima novela Donáta Štajnera *Tak sijajen kos poti* (*Takový nádherný kus cesty*, 1979).

V slovaški literaturi je več del z izrazitimi avtobiografskimi potezami. Bralca pritegnejo s poznavanjem detajlov, s poglobljenim pogledom na slovaško ljudsko vstajo, ki je tu prikazana v doživetjih njenih otroških prič. Te knjige so daleč od črno-belega slikanja vstaje, kar je značilno za ustvarjanje v prvem obdobju. To so: Milan Ferko, *Ko bi bil imel puško* (*Keby som mal pušku*, 1969), Ján Štiavnický, *Fantje z Maše* (*Chlapci z Maše*, 1973), Ján Bodenek, *Poletje na Rovniah* (*Leto na Rovniach*, 1975), Peter Kováčik, *Jabolka našega otroštva* (*Jablká nášho detstva*, 1977), Ján Beňo, *Tisoč zamujenih ur* (*Tisíc vymeškaných hodín*, 1980); zadnja, prvotno napisana kot dilogija (*Granata za psa — Jeden granát pre psa, Šola se začneja maja — Škola se začíná v máji*), je zasnovana kot očetovo pripovedovanje sinu in je čista avtobiografija otroštva.

Tako kot v prvih partizanskih otroških zgodbah se tudi tu govori o socialnem pritisku, ki so ga poznali otroci iz lastnih izkušenj, o fašistih, kolaborantih, o partizanih in o prihodu rdeče armade. A med temi dogodki se odvijajo vsakdanje fantovske in otroške zadeve, kot se sklada z življenjsko resničnostjo, in vse, o čemer se pripoveduje, je posredovano z otroškimi očmi, gledano tako, kot je mogel videti otroški junak. Tu ni niti sledu o poprejšnji otroški bojni vnemi in junaštvu, in če se že otroci vpletejo v partizanske akcije, je to praviloma stvar nesrečnega slučaja. Matej iz Bodenkove knjige *Poletje na Rovniah* na primer ne more več prenašati surovega ravnanja svojega gospodarja in iz jeze zažge oglarske kope, ki jih mora paziti. Zaradi naključnega sovpadanja imajo padalci goreče kope za znak za ssek in to srečno naključje celi skupini reši življenje, saj jih je na mestu, sicer določenem za ssek, čakala fašistična straža.

Najizrazitejša v tej skupini avtobiografskih knjig je Jana Navrátila *Svetilka malega mornarčka* (*Lampáš malého plavčíka*, 1980). Na njegovo učinkovitost vpliva tudi posebna snov iz življenja. Marek, sin mornarja, pluje z očetom in materjo po Donavi od zgornjega toka v Avstriji do ustja. Tako je priča mnogim strašnim dogodkom, kot je na primer pobjo srbskih partizanov, ki so bili pometani v reko, so v njej zamrznili, spomladi pa so iz reke izplavala njihova trupla. Postopno seznanjanje z vojnim dogajanjem, kot ga lahko opazuje Marek med plovbo z ladje, prebuja v njem in v njegovih starših odpor do fašističnih zverstev in s tem tudi politično zavest. Med preprostimi ladjarji

različnih narodnosti raste in se krepi solidarnost in medsebojna pomoč. Po tej zgodbi je bil uspešno posnet film.

Časovna odmaknjenost in izkušnje, izhajajoče iz celotnega razvoja literature o odporu proti fašizmu, v kateri so avtobiografski momenti odigrali pomembno vlogo počlovečenja junakov in poglobljanja zgodovinskega pogleda na dobo, so vplivali tudi na pisatelje, ki opisujejo izmišljene prigode in ki generacijsko ne spadajo k tistim, ki lahko o vojni podajo lastno »otroško pričevanje«. Pomagale so jim, da so se živeli v doživljanje otroških likov sredi vojnega dogajanja, na primer pri Bohumilu Řihu v knjigi *Dva fanta sredi streljanja (Dva kluci v palbě, 1975, posnet film)* ali pa pri Petru Křenki *Andrejevo srce (Ondřejovo srdce, 1977)*. Medtem ko so v prvem povojnem obdobju prikazovali »človeka v času«, gre zdaj za prikazovanje »časa v človeku«, kot je pravilno ugotovil slovaški literarni kritik Ivan Kusý. Z drugimi besedami: tu gre za prikazovanje človeka in njegove usode kot merila življenja in njegovih vrednot, za prikazovanje zgodovine skozi človeški subjekt.

Podobno kot v sovjetski protivojni mladinski književnosti so tudi v slovaški dokumentarna dela (v češki takih del ni): Rudo Móric, *Sanje o kruhu (Sen o chlebe, 1969)* — knjiga, v kateri se skoraj po četrto stoletja avtor vrača k trpkim izkušnjam iz koncentracijskega taborišča v Avstriji; Jozef Repko, *Milijon korakov domov (Milión kroků domov, 1973)* in Ján Štiavnický, *Modri vráči (Modří diabli, 1974)* so knjige spominov mladih slovaških vojakov, ki so prebežali na sovjetsko stran in aktivno sodelovali v bojih.

Za pustolovsko obdelavo vojne tematike je našel učinkovito metodo Jozef Repko v knjigi *Kletev Črne skale (Kliatba Čierneho brala, 1975)*. Otroci nekdanjih partizanov pomagajo razjasniti skrivnostni dogodek, ki se je zgodil pri Črni skali in še vedno meče senco suma o izdaji na očeta enega od njih. Podobno je zasnovana tudi druga pisateljeva knjiga *Neizročena pošiljka (Nedoručená zasielka, 1977)*. Prikazuje odkrivanje odpošiljateljice neizročene pisma iz vojnega časa, ki se je ohranilo pri dedku enega od otroških junakov. Tu gre za postopno odkrivanje tragične usode dekleta, ki je med vstajo padlo. Pot sodobnih otroških junakov po sledovih vojnih dogodkov obeta uspešno obvladanje snovi s tem, da prihaja vanjo zgodovinski aspekt, da se v njej preteklost organsko prepleta s sedanostjo in se s tem aktualizira.

V češki literaturi skuša sistematično ustvariti sintetičen pogled na vojne čase Eliška Horelová. Izhaja iz osebnih izkušenj, a se ne zanaša samo nanje in jih tudi ne posreduje. Njeni trije romani *Razbesnela voda (Zdivočelá voda, 1973)*, *Podrti nasip (Strhané hráze, 1978)*, *Potop (Potopa, 1979)*, ki sestavljajo trilogijo, in naslednji roman *Čas ognja, čas španskega bezga (Čas ohně, čas šeríků, 1976)* temeljijo na študiju bogatih arhivskih in drugih dokumentov, subjektivna izkušnja v njih je preverjena z objektivnim študijem. Avtorica skuša podati široko zasnovano podobo zgodovinskega obdobja, od splošne mobilizacije 1938. leta, prek Münchna, izseljevanja češkega prebivalstva z obmejnega ozemlja, do konca 1939. leta. Otroške usode so naslikane na zgodovinskem ozadju in se prepletajo z usodami odraslih. Dejanje je posredovano tako, kot ga dojemata dve osebi, ki izmenično pripovedujeta prigode.

Prve avtoričine knjige še kazi precejšnja razvlečenost, njena zadnja knjiga *Fantje z Zabranega (Kluci ze Zabraného, 1982)* pa je bolj zgoščena in zato tudi veliko bolj učinkuje. Avtorica se je osredotočila na majhen prostorski in časovni izsek zgodovine — na nasilno izselitev prebivalcev iz Posazavja, ki se je spremenilo v ogromno fašistično strelišče. Pripovedovalec in junak je deček

Jenda Bartoš, ki to zverinsko početje fašistov v celoti in s posledicami čuti na lastni koži. Priče smo zorenju njegovega karakterja, njegove zavesti, rasti njegovega sovraštva do sovražnikov in rasti njegovega poguma. Avtorica sicer tudi tukaj ni dosegla zaželenih sintez vsestranskega prikazovanja zgodovinskega časa in človekove osebnosti v njem; nakazala pa je nove poti k temu, da bi literatura o vojni postopoma prehajala v literaturo, obdelano z zgodovinsko odgovornostjo. Saj je za današnje mlade bralce vojna že zgodovina, a zgodovina, na katero je treba neprestano obupati spomin, ker grozi, da bi se mogla ponoviti. K temu namenu se po raznih poteh praviloma usmerjajo tako sovjetska kot češka in slovaška otroška in mladinska književnost s protivojno in protifašistično tematiko.

Prevedla Božena Orožen

Zusammenfassung

DIE TSCHJECHISCHE, SLOWAKISCHE UND SOWJETISCHE JUGENDLITERATUR MIT ANTIFASCHISTISCHER UND ANTIKRIEGERISCHER THEMATIK

Die tschechische Forscherin der Jugendliteratur Dr. Miroslava Genčiová stellt in der komparativen Studie die wesentlichen thematischen und ideellen Kennzeichen in der sowjetischen, tschechischen und slowakischen Jugendliteratur mit antifaschistischer und antikriegerischer Thematik fest, wie sich diese von Ende des Zweiten Weltkrieges bis heute formte. Die sowjetische Literatur mit antikriegerischer Thematik stützte sich auf die Vorbilder der literarischen Werke vom Bürgerkrieg in den zwanziger Jahren. Das ursprüngliche Kind als Held, das Bürden trägt, die über seine Kräfte gehen (der »Kinderavantgardismus«), verschwand nach den realistischen Bezeugungen A. Gajdars aus der Jugendliteratur schon vor dem Krieg. Überzeugend ist jedoch die Schilderung des Kindes an der Front bei V. Katajev. In der ersten Nachkriegszeit ist bei den Tschechen und Slowaken das führende thematische Modell die unmittelbare Beteiligung der Kinder an den Aktionen der Widerstandsbewegung oder der Partisanen. Gleichzeitig findet man auch die Thematik des Kampfes gegen die sozialen Unrechte. Ab Ende der fünfziger Jahre wich diese Thematik vorläufig zurück, trat aber wieder in den siebziger Jahren bei Schriftstellern auf, die während des Krieges noch Kinder waren. In der sowjetischen Literatur war nun die Autobiographie der Kindschaft im Krieg das führende Genre. Für die ältere Jugend sind die dokumentarischen Bücher von jungen Kämpfern gemeint. (Einige solche Bücher gab es schon früher.) Es treten Versuche abenteuerlicher epischer Erzählungen auf. Bei den Tschechen ähneln den Autobiographien von Kindern im Krieg der Stoff von jenen Kindern, die ins Deutsche Reich verschleppt wurden. Mehrere slowakische Autoren schildern den slowakischen Volksaufstand und die Kriegsergebnisse aus der Sicht der Kinder als Zeugen. Die autobiographischen Momente trugen zur Menschlichkeit der Helden und zur Vertiefung des historischen Blickes auf die Zeit bei.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Voja Marjanović

Beograd

NEDELJIVOST KRITIKE

Pristop h kritiki

Ce izhajamo iz prepričanja, da je literarna kritika stvaritev, da je torej rezultat dejavnosti in procesa v dialoški zvezi med umetniškim delom in kritikom ter bralcem, tedaj ima kritika iste smotre, namene in je na isti ravni kot književno delo, ki ga ocenjuje. Kaj želim s tem povedati?

Predvsem to, da kritika mora biti odgovorna in »enaka«, ne oziraje se na »zvrst« ali »obliko« literarnega besedila, ki ga presoja. Nadalje — kritika se ne sme reducirati — ne po merilu in ne po namenu — na kritiko »določene« žanra«, kar pomeni, da je kritika le ena, ko presoja literaturo, zato je ne smejo zanimati določeni »namenski« ali »funkcionalni« cilji. K temu sodi še njeno tretje določilo: kritika je popolnoma odgovorna ne le literarnemu delu in bralcu temveč tudi sama sebi. Torej takšno pojmovanje literarne kritike kot ustvarjalnega dela nas — povsem razumljivo — privede do trditve: kritika je nedeljiva, kar zadeva pristop, funkcijo, kriterij in vse, kar sodi k temu, ko sodeluje s piscem in njegovo stvaritvijo. Iz tega jasno izhaja dejstvo, da je kritika avtentična v procesu vokacije, njen avtor-kritik pa je ustvarjalec, ki v tem poteku razodeva svoj »jaz« brez dileme in kakršnegakoli literarnozgodovinskega ali literarno estetskega skepticizma.

Kritika kot ustvarjalno delo

Dandanes ni dvoma o tem, da je kvalitetna kritika ustvarjalno delo. Vsekakor to je, ker z analizo in reinterpretacijo umetnine postane tudi sama novo delo, ki osvetljuje kritikov talent, njegovo znanje in ustaljene parametre vrednotenja. Če kritikov talent nima prave »strune«, k čemur sodi tudi natančnost, temeljitost in moralnost, potem so rezultati takšne kritike dvomljive vrednosti: prisiljeni ali improvizirani, neobjektivni in pristranski. Kritika, ki se izmika reči »da« ali »ne«, ne izpolnjuje svoje osnovne naloge. Ne more je upoštevati niti literarna zgodovina niti literarna estetika pa tudi bralec ne, ki v svoji negotovosti od kritike pričakuje, da mu utrdi zaupanje v književnika in mu pomaga, da lahko z razumevanjem sprejme njegovo delo.

Da bi bila literarna kritika zares ustvarjalno delo, ne sme biti v njej niti sledu tega, kar bi spominjalo na klanovsko, klikarsko in navijaško čustveno

privrženost. Takšna negacija kritike, pogost pojav v preteklosti pa tudi dandanes zelo očiten, je posledica osebne malicioznosti in neobjektivnosti v presoji ustvarjalne in umetniške vrednosti pisca in njegovega dela. Kritik mora književniku z neprizanesljivimi, toda utemeljenimi argumenti prikazati njegove slabosti, pomanjkljivosti: pri tem seveda ni mišljeno, »dajmo ga s palico po prstih« ali »na vse kriplje si prizadevajmo soliti mu pamet«, temveč na iskreno pomoč v sodelovanju ustvarjalca z ustvarjalcem. Ne le v preteklosti, tudi dandanes smo priče uspešnega navezovanja stikov med književniki in kritiki. (Spomnimo se vloge Belinskega, Sainte-Beuvea, Tomaševskega, Šklovskega ali naših Bogdana Popovića, Jovana Skerlića, Milana Bogdanovića in drugih ter njihovega sodelovanja z literati v ustvarjalnem procesu. Samo na tak način se oblikuje pisec in se uveljavlja njegovo delo, oziroma: šele tako in tedaj literarna kritika uresničuje svojo funkcijo, postane upravičen književnikov sodelavec in upoštevan arbiter.

Kvalitetna ustvarjalnost kritika in kritike se preizkuša tudi v raznih drugih odnosih in zvezah, o katerih zdaj ni možno podrobneje razpravljati. Toda ena izmed važnih relacij je tudi kritikov ustaljeni smisel za doživljanje preteklosti, torej upoštevanje tradicije, ki usmerja v sedanost in v prihodnost. Zakaj nadarjen in izobražen kritik nikoli ne bo podcenjeval vrednot preteklih obdobij ali jih puščal ob strani: vedno bo znal prisluhniti svetovom preteklosti, upoštevati vrline in slabosti davnih dni, da bi vzpostavil povezavo z dobo, v kateri živi in ustvarja. Zdi se, da so zanj prave vrednote prav tam, v preteklosti: po njihovih primerih kritik oblikuje presojo o tem, »kar prihaja«. Alain Robbe-Grillet je prepričljivo pisal o tem fenomenu, poudarjajoč, »da so prave vrednote pravzaprav v tradiciji in da velja edino le-te uporabiti kot kriterij«; to so torej dela življenjskih sil »naših očetov in dedov«. Ta dela, nadaljuje Grillet, »ki so jih nekdanji zavračali, ker niso ustrezala vrednotam svojega časa, so prinesla nove pomene (...), ki jih mi danes sprejemamo.«

Ustvarjalno delo pa v precejšnji meri temelji tudi na važnem vprašanju komunikativnosti, enostavneje povedano, na razumevanju ideje literarnega dela in na njenem posredovanju javnosti, smisel kritike torej ni niti hvaliti niti grajati, temveč razumeti. To nas znova privede h kritiki in kritikom avtentične presoje. To pomeni, k aspektu kritike z določenim stališčem. Natančneje: h kritiki in kritikom, ki v objektivni presoji izražajo svoj »jaz«; moramo jo razumeti kot svobodo, kot osvobajanje od »kritičnega absolutizma« in pot k dialektični, marksistični kritiki, ki je vidik obrambe pred samovoljo in naivno improvizacijo.

Komu je namenjena kritika mladinske književnosti

Tokrat ne bi, kot že večkrat doslej v nekaterih člankih — pogosto prigodnih, pogosto analitičnih — poglobljeno razpravljaj o bistvu in funkciji kritike mladinske književnosti,¹ ki vsekakor ima svoje značilnosti in pogojenosti, temveč bi po mojem mnenju veljalo poudariti, komu je ta kritika namenjena in kakšna mora biti njena zasnova.

¹ V knjigi *»Lice i naličje« dečje književnosti*, Kruševac, Bagdala, 1979, ali v knjigi *Kritika književnosti za decu*, Novi Sad, Zmajeve dečje igre, 1972.

Naj takoj povem, da literarna kritika mladinske književnosti ni namenjena mlademu bralcu, ker ji ne more slediti ne razumeti zaradi njene znanstvene in umetniške zapletenosti. Ta kritika računa predvsem z odraslimi bralci: starši, pedagogi, prosvetnimi delavci, raznovrstnimi vzgojitelji, dijaki in študenti ter znanstveniki, skratka z vsemi, ki se zanimajo za področje mladinske književnosti in se z njim ukvarjajo bolj studiozno. Cilj te kritike je strokovno in argumentirano razložiti fenomen mladinske književnosti, ker je bila v preteklosti ali zapostavljena ali pa so jo uporabljali le v didaktične namene.

Seveda, drugo vprašanje pa je, kakšna je danes naša kritika mladinske književnosti, pravzaprav, katere so njene dobre lastnosti in katere pomanjkljivosti. Čeprav se v tem delu teksta ne bom zadrževal pri njenem ontološkem in aksiološkem smislu, bi dejal, da so tako rezultati kritike kakor tudi mladinske književnosti precej boljši, plodnejši in kvalitetnejši kot v preteklosti. To je njena pozitivna stran, njena slabost pa, ki je že očitna, je v pretirani eksaktnosti in resnobi kritičnih besedil, v katerih so nakopičena vzvišena modrovanja in abstraktno-hermetična meditiranja.

Ta lastnost sodobne kritike mladinske literature učinkuje malo nenavadno, po mojem mnenju pa izhaja iz kompleksa zaradi nekdanjega podcenjevanja, zapostavljanja in celo negiranja, kar se je pač dogajalo s celotno mladinsko literaturo. V želji pokazati javnosti, da mladinska književnost nudi obilo možnosti, da jo je mogoče analizirati in ovrednotiti kot književnost sploh, so se kritiki usmerili v drugo skrajnost in jo privedli do čisto nerazumljivega stanja in v esibicionistično igro pomenov in besed. Zato nekateri teksti take kritike učinkujejo neživljenjsko, oddaljujejo se od resničnih možnosti, ki jih nudi knjiga za otroke, in bralec najpogosteje dvomi o pravilnosti kritikove ocene.

Kritika s takšno fiziognomijo vsekakor ni potrebna literarnemu področju, namenjenemu najmlajšim bralcem, ki prek mladinske književnosti polagoma prihajajo k »veliki književnosti«. Zato njene patetične ocene v vzvišenem slogu, napisane v težnji, da bi menda v kritiko vgradili nekakšen metajezik njene govornice, ostajajo ob strani, so nesprejemljive. Razumljiva kritika je torej le tista, ki jasno in enostavno razlaga delo, uporabljajoč normativni znanstveni instrumentarij in stopnjo vrednotenja. Takšna kritika, tudi kritika mladinske književnosti, ustreza slehernemu bralcu, naj je strokovnjak ali ne.

Vsekakor literarna kritika mladinskega leposlovja, kakor kritika sploh, mora biti svobodna, iskrena, ostra presoja s »stališčem«, pa brez malicioznosti in podrepništva. Kakor je bilo že večkrat umestno povedano, velja pač reči »popu pop in bobu bob«. Ali spomnimo se Georgesa Pouleta, da je dolžnost tudi take kritike izražati »maksimum objektivnosti, minimum subjektivnosti«. To pa pomeni, da je književno delo neločljivo povezano z literarno kritiko, ki je »sodba o vrednosti« (René Wellek). Naposled bi bilo vendarle porazno, čeprav je že zaslediti indikacije, da bi se kritiki mladinske literature danes, v obdobju njenega resničnega razcveta, ravnali po malce nenavadni Plautovi misli, češ da »nam je ljubša lažniva hvala kot iskrena kritika«. Toda takšna želja nekaterih piscev bi pomenila »medvedjo uslugo« književnosti, pa ne le avtorju in njegovemu delu, tudi bralcu in kritiki, ki se je naposled vendarle »zganila«, saj se je v našem obdobju uveljavila z ustvarjalnimi prispevki, ki so pritegnili pozornost: tako se uspešno vključuje v dejavnost literarne kritike sploh.

Prevedla Gema Hafner

UNTEILBARKEIT DER KRITIK

Der Autor, selbst ein anerkannter Belgrader Kritiker der Jugendliteratur, stellt in diesem Beitrag die Frage, wie eine gute, schöpferische Kritik sein soll. Da kommt er zur Feststellung, daß eine solche Kritik mit Analyse und neuer Interpretation des Kunstwerkes auch das Talent des Kritikers, sein Wissen und seine Parameter der Wertung zeigt. Eine Verbindung des schöpferischen Kritikers mit dem Schriftsteller kann dem letzten eine fruchtbare Anregung sein. Der Kritiker darf auch den Zusammenhang mit der Vergangenheit nicht verlieren. Der Autor des Beitrags stellt sich noch die Frage, für wen die Kritik der Jugendliteratur gemeint ist: nicht für Kinder, sondern für Erwachsene, die sich seriöser mit der Jugendliteratur befassen.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

France Prosnik

Maribor

SLOVENSKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST S KLINIČNO-PSIHOLOŠKEGA VIDIKA

(glede na odklone in motnje)

Manj znano je, da je Wundt,¹ oče eksperimentalne psihologije, posvetil znaten del svojih naporov proučevanju književnih del. V njih je iskal odgovor o psihologiji narodov. Allportu² so ta dela služila kot eden izmed virov za opazovanje in interpretacijo osebnosti, še zlasti biografije in avtobiografije. Spet drugače Vigotski³: študij književnih del, pogosto Shakespearovih dram, mu je bil izhodišče za psihološko proučevanje estetskih fenomenov. Njegova analiza katarze nas ne vodi le v občo, teoretično psihologijo, ampak zbliža tudi leposlovje in aplikativno psihologijo: katarza ima prav gotovo lahko tudi psihoterapevtski učinek.

Slovenska psihozgodovinarica Puharjeva⁴ uporabi že v naslovu svojega dela izsek stavka iz Cankarjeve črtice *Bobi*: »Razočaranje otroka pa je prvotno besedilo vsega življenja.«⁵ V svoji zgodovini otroštva na Slovenskem v 19. stoletju se prav po nepotrebnem zaganja v alegorijo Prežihovega Voranca o nezakonskih otrocih Hudabivnikove Mete, ki jih Prežih opisuje kot lepe, zdrave in močne, avtorica pa dokazuje, da takšni nikakor niso mogli biti. Slikovito trdi: če so jim oči žarele, so jim nemara zaradi večno zvišane temperature jetičnih ljudi. Realističen opis, ki ga išče, bi z lahkoto našla drugje, tudi pri Lovru Kuharju (na primer v zbirki *Solzice*). Nemara išče tole: »Zlate mladosti ni. Je grenka, zavržena mladost, prepletena z revščino, preganjana, preobložena z delom, osamela, zaprta v sobo in na tesen gruntec'. In vendar — — večno bo ohranila svojevrsten čar.«⁶

Ni potrebno biti pristaš psihoanalitične šole, da verjamemo trditvi, da so vtisi iz otroštva silno močni in trajni. Pa ne samo avtentični doživljaji: tudi tisto, kar smo slišali ali videli iz pripovedovanja drugih. Meja med obojim pogosto ni več jasna — za marsikak zgodnji spomin se je izkazalo, da se je ohranil zaradi naknadnega pripovedovanja drugih, čeprav se nam je dozdevalo, da se ga spominjamo v »živo«.

¹ Wilhelm Wundt: *Völkerpsychologie — Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte*. Leipzig, Alfred Kröner Verlag, 1922.

² Gordon W. Allport: *Sklop i razvoj ličnosti*. Beograd, Kultura, 1969.

³ Lav Vigotski: *Psihologija umetnosti*. Beograd, Nolit, 1975.

⁴ Alenka Puhar: *Prvotno besedilo življenja*. Zagreb, Globus, 1982.

⁵ Ivan Cankar: *Bobi. Zbrani spisi*. XIV. Ljubljana, Nova založba, 1932, str. 70—71.

⁶ Miško Kranjec: *Senca moje mladosti: Zlata mladost. Imel sem jih rad*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1953, str. 101.

Mladinska književnost lahko zanima psihologa z vidika morebitnih usedlin v osebnosti odraslega (kot pravi Russel Jacoby⁷: psiha je akumulirana in sedimentirana zgodovina). Zanima pa nas prav tako, kako so v določenem času največji duhovi tega ali onega naroda zaznali in predstavili osebnost otroka in odraslega. Klinični psiholog pa se bo še dodatno usmeril v vprašanje, kako je umetnik začutil motenega ali motečega otroka, kako pojmuje vzročnost teh pojavov, ali vidi in dopušča izhod iz stiske in na druga vprašanja, ki jih zastavlja umetnosti ne docela tuja klinično-psihološka metoda.

Psihologi na Slovenskem se najpogosteje ukvarjajo z otroki in mladino. Ankete kažejo, da so le-ti tudi najzvestejši bralci, bralna kultura odraslih ni daleč od katastrofe (če ne upoštevamo prebiranja dnevnikov in tednikov). Sklepamo lahko, da je brana predvsem mladinska književnost, oziroma tista dela:

- a) ki jih je pisatelj ali pesnik namenil otrokom in mladini,
- b) kjer kot glavne osebe nastopajo otroci (ali živali, ki simbolizirajo otroštvo),
- c) in nasploh tista dela, ki jih otroci in mladina rada bere, ne glede na to, komu so bila prvotno namenjena in kdo v njih nastopa (*Robinson, Gulliver, Tisoč in ena noč* itd.).

Poiskati definicijo mladinske književnosti sploh ni preprosta stvar. Zlata Pirnat-Cognard,⁸ avtorica knjige *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov (1945—1968)*, navaja vrsto definicij, med seboj zelo različnih, očitno pa je, da z nobeno ni docela zadovoljna. Marc Soriano, prvi profesor mladinske literature v Franciji, pravi: »Mladinska literatura je zgodovinska komunikacija (...) med govorečim odraslim in prejemnikom otrokom (...), ki v upoštevanem obdobju tako rekoč praviloma samo delno razpolaga z izkušnjami o resničnosti ter z lingvističnimi, intelektualnimi, čustvenimi in drugimi strukturami, kakršne so značilne za odraslega človeka.«⁹ Milan Crnković, profesor pedagoške fakultete na Reki, razlaga: »Mladinska literatura je umetnost, ki uporablja besede in popisuje življenje na otroku dostopen način. Seveda pa mladinska literatura kot vsaka druga literatura tudi vzgaja.«¹⁰ Slovenski pisatelj France Forstnerič poudarja, »da je pisanje za otroka pravzaprav vedno nekakšno pisanje, spominov,« le-ti pa so zakladnica človekovega »socialnega skustva.«¹¹

Zaslutimo lahko, kakšna naj bo mladinska književnost, smo pa še daleč od tega, da bi s pomočjo teh in drugih definicij lahko konkretno razvrščali književna dela. Zato nas ne more presenetiti stališče Aleksandra Zorna,¹² ko pravi: »... samo dobra literatura je lahko **tudi** literatura za otroke. Takšna, ki je **tudi** za neotroke.« Mladinske književnosti torej ni, je samo dobra in slaba literatura.

⁷ Russel Jacoby: *Družbena amnezija*. Ljubljana, Cankarjeva založba, 1981.

⁸ Zlata Pirnat-Cognard: *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov (1945—1968)*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1980.

⁹ Marc Soriano: *Guide de littérature pour la jeunesse*. Paris, 1975, str. 185. Citirano po knjigi Zlate Pirnat-Cognard, str. 6.

¹⁰ Milan Crnković: *Dječja književnost*. Zagreb, Školska knjiga, 1969, str. 7. Citirano po knjigi Zlate Pirnat-Cognard, str. 7.

¹¹ Prim. France Forstnerič: *Kaj je to književnost za otroke?* Dialogi 1970, št. 2, str. 87—90.

¹² Aleksander Zorn: *Za definicijo mladinske literature. Otrok in knjiga* 1981, št. 13-14, citat s str. 36.

Starosta literarne teorije Paul Hazard¹³ namenja temu vprašanju knjigo z značilnim naslovom: *Knjige, otroci in odrasli*, kjer zapiše takole: »Ljubim knjige, ki ostajajo zveste bistvu umetnosti, se pravi: knjige, ki nudijo otrokom v intuitivni in neposredni obliki spoznanje in preprosto lepoto, takšno, ki jo brž zaznavajo in ki vzbuja v njihovih dušah tak pretres, da jih bo poslej spremljal vse življenje. (...) Ljubim jih predvsem tedaj, ko nam posredujejo tisto znanje, ki je nadvse težko in bolj ko vse drugo potrebno: poznanje človeškega srca.«

Tako nam ne preostane nič drugega, kot da sprejmemo pogled literarnega strokovnjaka, ki je dovolj uveljavljen in priznan, in se nadalje ravnamo po njegovem preudarku in izboru. Za takšno lahko štejemo doktorsko disertacijo Zlate Pirnat-Cognard, ki jo je avtorica uspešno zagovarjala na sorbonski univerzi decembra leta 1975, leta 1980 pa v knjižni obliki izdala pri Mladinski knjigi pod že imenovanim naslovom. Avtorica deli mladinsko književnost v tri bistvena poglavja:

- Poezija.
- Pravljica, pripovedka in druga krajša proza.
- Mladinska povest in druga daljša proza.

Pričujoča analiza ne zajema te celote, ampak si zakoliči svoje delo po naslednjih kriterijih:

- a) Upošteva le slovensko mladinsko književnost.
- b) Izpušča poezijo in pravljico, ker zahtevata bistveno drugačen metodološki oziroma psihodiagnostični pristop, kot bomo še poskušali pojasniti na drugem mestu. Iz podobnih razlogov izpušča tudi basen in humoristično pripoved (na primer *Butalce*).

c) Časovno se omejuje na »starejšo« mladinsko književnost: od začetkov tovrstnega pisanja na Slovenskem (to častno mesto pripada Antonu Martinu Slomšku z deloma *Prijetne pripovedi za otroke*, 1832, in *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, 1842), pa do nekoliko svojevoljno postavljene zgornje meje s približno letnico 1955, ko se je iztekal socialistični realizem in se uveljavijo sodobne književne struje. Slovenska književna bera je obsežna, zato nam slednjo omejitev narekujejo praktični razlogi. Po približni oceni po kronološkem kriteriju zajemamo polovico dosedanjih mladinskih del. Poseg v preteklost utemeljujemo še z eno mislijo R. Jacobyja: »Kjer je preteklost pozabljena, vlada nespodbito naprej.«

Preostane nam še vprašanje metodologije. Vnaprej se odločamo za klinično-psihološko vsebino obravnave (in ne za občo psihološko, ki bi postavila v ospredje na primer emocije z vidika frekvence in načina opisov, niti za psihologijo osebnosti, ki bi lahko proučevala strukturo osebnosti junakov; niti za socialno-psihološki pristop z grupo in dinamiko grupe v ospredju). Zanimajo nas torej psihopatološki pojavi oziroma odklonskost nosilcev zgodbe, upošteva je tako glavno kot stranske osebe, otroke in odrasle, ženskega in moškega spola, pa vendar diferencirano po teh vidikih (vloga, starost, spol). Izhajamo iz fikcije, da so osebe iz književnih del naši klienti in da je naša naloga izvesti detekcijo motenj in začetno triažo oziroma klasifikacijo motenj. Pri tem je pisatelj strokovni sodelavec sorodne stroke, ki nam prijavlja motnjo: v večini primerov mu docela zaupamo, včasih pa je treba kakšno trditev tudi preveriti s klinično-psihološkim inštrumentarijem in z lastnimi izkušnjami z moteno populacijo; tu

¹³ Paul Hazard: *Knjige, otroci in odrasli*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1967, str. 43.

TABELA 1

Avtor	Naslov dela	Oseba	Starost	Spol	Motnja, težava	Klasifikacija motnje
J. Baukart F. Bevk	Marko Senjanin	Marko*	19	M	nemiren, lahkomiselni, delomrzn	2
	Črni bratje	Nejce	12-14	M	nemiren, plah, kompleks manjvrednosti	3
	Grivarjevi otroci	Blaže	7-11	M	levičar	7
	Jagoda	Matevžek*	pod 7	M	boji se teme, podtaknil ogenj	3, 2
	Lukec in njegov škopec	Lukec*	7-11	M	laže, moti pouk, je svojeglav	2
		mati	odr.	Ž	depresivna, psihosomatik	3
		Marko	odr.	M	očesni tiki	5
	Pastirci	Ferjanč*	12-15	M	slabo pomni, napadalen, sadističen	1, 2
		Lenart*	12-15	M	stramežljiv, disforičen, plašen	3
	Pestrna	Nežka*	5	Ž	boji se teme, zaradi stresa zbolí	3
		Mejačevka	odr.	Ž	nagle jeze, grobo agresivna	2
	Peter Klepec	Peter*	7	M	šibek, plašen, počasne rasti	4, 3
	Tatič	France*	12-15	M	zavrt, težje prilagodljiv, krade	2
		Josi	15	M	potuhnjen, prebrisan, krade	2
	Tonček	Tonček*	10-12	M	neuspešen v šoli	1
		Armando	10-12	M	tožljivec, ovaduh	2
	Tovariša	Primož*	9	M	slab učenec, grize svinčnik, krade	1, 2, 6
		Viktor*	11	M	ponavlja razred, izostaja, izprijen	1, 2
	Učiteljica Breda	Breda*	19	Ž	od strahu zbolí	3
K. Brenk I. Cankar		Zinka	12-14	Ž	se potepa, jezikava, pretepaška	2
		Bert	12-14	M	grdo piše, nemiren (MCD?)	1
		Kokodajsi	odr.	M	krade kure	2
	Zlata voda	avtor*	5-7	M	boji se teme, neješč	3, 4
		Balant	odr.	M	goljufiv, napadalen	2
		Jaka	odr.	M	depresiven, alkoholik	3
	Mačeha in pastorka	Kora	12-15	Ž	napadalna, zlobna, dobi izpušča	2, 4
	Bobí	Peter*	10	M	občutki sramu	3
		Mihče*	10	M	slab učenec	1
	Brezimenec	Brezimenec*	15	M	kompleks manjvrednosti, apatičen	3

Iz predmestja	Anka*	14	Ž	bolehna, plašna, porabila je tuj denar	3, 2
Križev pot	Marko*	10	M	strah pred ljudmi	3
Muhe	edinec*	6	M	namerno muči in ubija živali	2
Pavličkova krona	Honza	10	M	telesno in duševno prizadet	4, 5
	Pavliček*	odr.	M	krade iz revščine	2
Skodelica kave	avtor*	odr.	M	občutki krivde in sramu	3
Spomladi	Mařenka*	6-7	Ž	staričava, fobična, suicidalna	3
Sveto obhajilo	pet otrok*	5-13	M, Ž	strah pred življenjem	3
Zdenko Petersilka	Zdenko*	7-10	M	čustveno razcepljen, pobije na tla	3, 2
Ovčar Runo	Salobir	odr.	M	krade, se pretepa	2
Gospod Hudournik	Čehelj	odr.	M	nagiba k alkoholizmu	2
Študent naj bo	Francelj*	12-15	M	neučinkovit v šoli	1
Fantje od fare	Korlek*	8-12	M	nemiren, agresiven	2
	Miško*	8-12	M	nemiren, agresiven do bratca	2
	Oton*	8-12	M	preplaši se vsakega šuma	3
Tatič	Lojze*	12	M	ukrade križ z nakitom	2
Vinski brat	Martin*	7-29	M	razvajen, len, slab učenec, popiva	2, 1
	Ploh	12-15	M	slab učenec, izostaja od pouka	1, 2
Ptice selivke	Bolti	7-12	M	poln vragolij, slab učenec	2, 1
Žemlje	avtor*	7-12	M	ukradel žemljo, kompleks krivde	2, 3
	Izidor	7-12	M	laže, konfabulira (prijel kačo...)	2
Postelja gospoda Fibriha	Ivek	15	M	depresiven, suicidalen	3
Deček z dvema imenoma	Janko-Kurt*	11	M	nemiren, moteno spanje	2, 4
	oče Groth	odr.	M	hladen, brezčuten, agresiven	3, 2
	Slavko*	10	M	prekomerno prilagojen, tih	2
	Trezika	9	Ž	gluhonema, duševno prizadeta	4
	Miha*	11	M	slab učenec	1
Tajno društvo PGC	Čepon	odr.	M	molčeč, odljuden samotar	2
	Igor	9	M	krade doma žemljice	2
	Tež	15	M	zavisten, hudoben, škodoželjen	2
	Manica	7	Ž	božjastni napadi	5
	Vanek*	7-10	M	invaliden, agresiven, tiki	5, 2

Znak * ob imenu označuje glavno osebo.

TABELA 1

Avtor	Naslov dela	Oseba	Starost	Spol	Motnja, težava	Klasifika- cija motnje
J. Kozak	Aleš	Lojze	12—15	M	siten, trmast	2
M. Kranjec	Senca moje mladosti	Aleš*	2—7	M	boji se živali, anankastičen	3
		avtor*	5—7	M	krade sadje	2
		Vanek	3—5	M	krade	2
D. Kumer	Karlekove prigode	Karlek*	4—5	M	boji se gosi, nagajiv, divjaški	3, 2
		Zofka	8—12	Ž	stalno žalostna	3
		Peter	odr.	M	alkoholik	2
		Marta	11	Ž	zanemarjena, laže in krade	2
F. Levstik	Martin Krpan	Brdavs	odr.	M	neusmiljen, vsakega pokonča	3
K. Meško	Poljančev Cenček	Cenček*	8—12	M	motorično hiperaktiven	2
		ciganček	8—12	M	depresiven, naredi samomor	3
F. Milčinski	Ptički brez gnezda	Stanko*	10	M	zanemarjen, laže, krade, goljufa	2
		Mica	16	Ž	subkulturna, tatinska	2
		Kocmur	odr.	M	delomrznež, alkoholik	2
		Milan*	10	M	zbeži od doma	2
		Tonček*	10	M	zbeži od doma, anksiozen, kraja	2, 3
		Nanča	40	Ž	duševno nerazvita	4
		Jerajeva	odr.	Ž	goljufa, krade	2
		Koren	odr.	M	dementen, odljuden	4, 2
		Jerin	odr.	M	propadel alkoholik	2
J. Pahor	Skavt Peter	Butu-Butu*	12—15	M	zapuščen, ropa	2
	Otrok črnega rodu	Lui	14	M	razvajen, nagajiv, brez zavor	2
		Žak	12—15	M	tatinski	2
		Žil	15—18	M	ropa, mori	2
V. Prežihov	Solzice	Lovro*	8—12	M	boji se jame, šole, ljudi	3
		gospodar	odr.	M	laže, goljufa	2
		Cencelj	8—12	M	depresiven, srdit	3, 2
		učitelj	odr.	M	mrk, hudoben	2
A. Rape	Dane	Dane*	8	M	se prvič zlaže	2

J. Ribičič	Rdeča pest	Pepe	odr.	M	duševno prizadet	4
F. Roš	Juretovo potovanje	cigan	odr.	M	tatinski	2
T. Seliškar	Bratovščina Sinjega galeba	Ivov oče	odr.	M	hazarder, ukrade denar	2
	Indijanci in gusarji	Dušan*	13	M	boji se nevihte	3
		Jožek*	10	M	pretirano skromen, poskuša samomor	2, 3
		Ivan*	13	M	strahopeten, izkoriščevalski	3, 2
		Jakob	odr.	M	poneverja	2
		Peter	odr.	M	delinkventen, agresiven	2
		cigan Škuro	odr.	M	antisocialen	2
	Mule	Bobek*	15—20	M	pretirano ješč, agresiven	4, 2
	Rudi	Bill	17	M	nemiren, klateški	2
J. Stritar	Janko. Božé	Janko*	14—18	M	prekomerno prilagojen	2
G. Strniša	Harmonikar Binček	Binček	7—15	M	zbeži od doma, pubertetna kriza	2, 7
		razbojniki	odr.	M	tatovi in morilci	2
		Strga	odr.	M	skopuh in kriminallec	2
J. Vandot	Kekec z naših gora	Rožle	10	M	anksiozen	3
		Kosobrin	odr.	M	anksiozen	3
		Bedanec	odr.	M	agresiven, boji se sove	2, 3
	Kekčeve zgodbe	Tinka	7	Ž	plašna	3
		mačeha	odr.	Ž	bolehna, sitna	4, 2
		Prisaneč	odr.	M	samotarski, tlači ga nočna mora	2, 3

Znak * ob imenú označuje glavno osebo.

in tam nam ponuja kot vzornega otroka osebo, ki jo zaradi pretirane prilagojenosti zahtevam okolice po sedanjih merilih štejemo že za moteno, ali pa bagatelizira težavo, ki bi znala biti za otroka sila neprijetna. Vendar so ti nespornost redki; večinoma občudujemo njegov pretanjeni psihološki čut, zrasel na pestrih življenjskih izkušnjah in neverjetni zmožnosti vživljanja v otroka ali spominjanja tega razvojnega obdobja.

Preidimo k izsledkom analize.

Tabela 1 (str. 48) nam kaže, v katerih delih (označenih z avtorjem in naslovom knjige) se pojavlja oseba z motnjo, kako ji je ime, ali je glavna oseba dela (označena z znakom*) ali stranska, koliko je stara, njen spol. Na najkrajši možni način je opisana motnja, kot jo podaja pisatelj, na koncu pa je s številko označena vrsta motnje po klasifikaciji, ki je razvidna iz tabele 2 (klasifikacijo, ki jo v Sloveniji uporabljajo vse vzgojne posvetovalnice, sta Skupini za razvoj vzgojnega svetovanja v SRS leta 1970 predlagala Borut Šali in Zoran Jelenc).

V celoti je bilo zajetih 43 avtorjev z 90 deli (priložen je seznam vseh del). Po prebiranju je odpadlo 8 avtorjev s 17 deli zaradi pravljičnih motivov oziroma zvrsti, ki zahteva drugačno metodo dela (basen, humoreska, alegorija). Prva tabela kaže, da 27 avtorjev (od 35, ki so prišli v poštev) v 51 delih (od 73 del) predstavlja 111 motenih oseb. V štirih primerih je odklonskost nakazana že v naslovu (Tatič, Vinski brat, Tatič, Ptčki brez gnezda). V 17 primerih se pojavi motnja le pri stranskih osebah, v 47 primerih je moten tudi glavni junak zgodbe. Zelo redko nastopa v glavni vlogi junakinja (2 primera pri Bevku in 2 primera pri Cankarju). Sicer pa je tabela 1 izdelana predvsem zato, da lahko bralec preveri posamezne trditve, jasnejšo sliko simptomatike dobimo iz naslednje predstavitve.

Tabela 2 — klasifikacija motenj iz osnovne tabele

Vrsta motnje	1—7	8—12	13—17	odrasli	spol		oseba		seštevek procent
					m	ž	glavna	stranska	
1. motnje storilnosti	0	6	5	0	11	0	8	3	11 7,8 %
2. motnje vedenja	5	23	19	28	65	8	31	43	74 52,5 %
3. psihične motnje	8	12	10	8	30	8	24	14	38 26,9 %
4. motnje fizioloških funkcij	2	3	2	4	7	4	4	7	11 7,8 %
5. motnje psihomotornih funkcij	1	2	0	1	3	1	1	3	4 2,8 %
6. motnje psihomotornih navad	0	1	0	0	1	0	1	0	1 0,7 %
7. druge posebnosti	0	1	1	0	2	0	1	1	2 1,4 %
Vsote	16	48	37	41	119	21	70	71	141

Izrazito prevladujejo motnje vedenja (52% vseh simptomov), pri stranskih osebah še bolj kot pri glavnem junaku. Zanimivo je razmerje do druge najbolj zastopane kategorije motenosti: psihične motnje se pojavljajo predvsem pri glavnem junaku, manj v socialnem ozadju in manj pri odraslih kot pri otrocih.

Koncentracija motenj na vedenjskem področju zahteva podrobnejši vpogled, ki ga daje:

Tabela 3 — specifikacija vedenjskih motenj

Vrsta vedenja	glavni junak	stranski	odrasli	vsota
bojazljivost, jokavost	0	0	0	0
motnje stika	1	0	4	5
izogibajoč se	1	0	0	1
utesnjenost (pedanten, skop)	0	0	1	1
prekomerno prilagojen	3	0	0	3
prenapet	0	2	1	3
neprilagojen	4	3	1	8
prekoračujoč mero	7	3	0	10
socialno moteč	23	12	19	54
grobo agresiven	7	6	10	23
seksualno nenavaden	1	0	0	1

Prevladuje torej socialna motečnost (polovica vseh simptomov). Če postavimo pod lupo samo to podkategorijo, pa od 54 primerov kar pri 30 primerih najdemo krajo in laž (23 primerov kraje, 7 primerov laži). Nekoliko bolj je razpršena simptomatika pri psihičnih motnjah:

Tabela 4 — specifikacija psihičnih motenj

Vrsta psihične motnje	glavni junak	stranski	odrasli	vsota
prosto prelivajoča se bojazen	5	2	1	8
situacijska bojazen	7	1	0	8
predmetno vezana bojazen	8	1	2	11
nepredmetna bojazen	1	1	0	2
anankazmi	4	0	0	4
kompulzije	1	0	0	1
depresivnost, samomorilnost	1	2	2	5
splošne motnje razpoloženja	2	1	1	4
moteno vrednotenje samega sebe	1	1	0	2
moteno doživljanje odnosov	0	0	0	0
moteno občutje do sebe in drugih	2	1	2	5

Tudi tukaj pisatelja bolj kot vse drugo zanimajo anksiozna stanja (29 primerov od vseh 50 simptomov) in to predvsem pri glavnem junaku. Odraslim takšnih bojazni ne pripisujemo (čeprav Vandot z njihovo pomočjo kar dvakrat reši Kekca — pred divjima možema Bedancem in Prisankom, ki ga spustita iz svojega ujetništva, ker jima z glasbo prežene fobije).

* * *

Verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da motnje ne enačimo z »duševno boleznijo«, tako kot tudi simptom še ni bolezen. V psihodiagnostiki je motnja vstopnica za poglobljeno obravnavo, še tako velika psihična težava pa ne izključuje možnosti sklepne ocene: normalna oseba (ki na opisan način reagira na obremenilno situacijo).

Omenili smo že, da slovenski mladinski pisatelji v preteklem obdobju najpogosteje segajo na področje motenj vedenja. Po obsegu objavljenih del zelo plodovit pisec na prelomu stoletja Engelbert Gangl v delu *Tatič* piše o otroški kraji. Lojze, dvanajstleten fantič, zelo občuduje z nakitom bogato obložen križ, ki ga viden pri župniku. Skušnjava je tako velika, da ji ni več kos; ko se znajde pred križem ob daljši gospodovi odsotnosti, zbeži z njim, ne da bi vedel, kam ga nesejo noge, niti, kaj naj z dragocenostjo počne. Zgodba se izteče ob prav tako nereflektirani vrnitvi križa, ki sovpade z župnikovo vrnitvijo domov. Lojze skesano vrne križ, se izjoče (katarza), pa je. Razlog kraje je privlačnost predmeta (in seveda moralna šibkost otroka). Psihologija služi tukaj le za kulise, deček je normalen, kot le more biti član človeškega rodu z izvirnim grehom.

Precej drugače pri Bevkovem *Tatiču* (izšlo prvič leta 1923). France gre v uk k bogatemu trgovcu daleč od doma v tuje mesto. Gospodar je zahteven do poslov, hkrati pa trd, brez posluha za mladino. Nikomur ne privoščiti niti kraljarja, tudi zasluženega ne. France na videz ni sam, živi in služi skupaj s Josijem, nekoliko starejšim prebriscancem, ki po malem in spretno krađe drobiž iz vedno dostopne blagajne. Ozadje je prepričljivo, tu mora priti do kraje: predvsem zaradi čustvene prikrajsanosti in neprestanih krivic. Katarza je v kraji, vendar se glavni junak še počuti poraženega in osramočenega.

Miško Kranjec pa v *Senci moje mladosti* (okoli leta 1950) zapiše dobesedno takole: »Tam so naši zeleni vrtovi, kjer smo se otroci učili krasti. Ne božja zapoved ne očetov in materin nauk nas nista mogla odvrniti od tega. Mnogo kasneje so me učili, da mora človek v stiski prositi, to da je lepše, krasti pa da je sramota in greh. Morebiti je tako. Toda prositi je bolj poniževalno. Berač ali majhen tat? Ali ni beračenje poslednja stopnja, kamor človek še lahko zdrkne, od koder pa se ne more več nikdar vzdigniti? Nam se je že zdelo tako. Cigan si pa vedno ohrani neko dostojanstvo.«¹⁴

Trikrat isti simptom, trikrat različna diagnoza. Superego, ego, id. Ali kot bi po Abrahamu Maslowu¹⁵ to izrazila humanistična psihologija: prvič: nezadovoljene potrebe po ugledu in samospoštovanju; drugič: nezadovoljene potrebe po varnosti in naklonjenosti in tretjič: nezadovoljene fiziološke potrebe.

Številne motnje vedenja v starejši mladinski književnosti so torej odraz prevladujočega zanimanja za etična vprašanja. Glede na to, ali so obarvana bolj moralizatorsko ali bolj sociološko, se lahko močno razlikujejo. V prvem primeru so namenjeni poudarjenemu vzgojni, v drugem v mladem bralcu odpirajo dvome, da je ta svet najboljši izmed vseh možnih svetov. *Ptički brez gnezda* Frana Milčinskega, prvega mladinskega sodnika v takratni Avstriji, nam kažejo, da se slednji cilj da doseči tudi po tretji poti: z dokaj čistim psihološkim konceptom, kjer se družbeno okolje uveljavi skozi sito družinskega vzgojnega

¹⁴ Miško Kranjec: *Senca moje mladosti: Tuji vrtovi. Imel sem jih rad*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1953, str. 100—101.

¹⁵ Abraham H. Maslow: *Motivacija i ličnost*. Beograd, Nolit, 1982.

režima in čustvene atmosfere. V mladinski literaturi se je namreč prav tako bati **abstraktne** krivične ali pravične družbe.

Psihične motnje so v znatni meri prispevek enega samega avtorja — Ivana Cankarja (skupaj z Bevkom pa dobimo že kar polovico tovrstnih motenj). Pri tem je za Cankarja značilno, da so te motnje kronificirane in praviloma ireverzibilne. Mogoče bo občudovalcu Cankarja zvenela heretično trditev, da v njegovih delih vlada prepričanje, da ni nikakršne možnosti za psihoterapijo, hkrati pa s pisanjem zelo očitno zdravi (tolaži) samega sebe. Naš najbolj subtilni psihodiagnostik je torej po prepričanju psihoterapevtski nihilist. Psihoterapevtom bo bolj všeč sklepni stavek Ferda Godine v delu *Žemlje*, ko pravi: »Tisti neprijeten spomin me je spremljal po tihem do današnjega dne, dokler nisem vsega tega napisal. Zdaj je bolje.«¹⁶

Presenetljivo malo je opisov motenj fizioloških funkcij. Če pomislimo, da je med otroki v današnjem času samo enuretikov (tistih, ki močijo v posteljo) približno deset odstotkov in da v to skupino spadajo še glavoboli, motnje spanja, dihanja, ješčnosti, slabosti, črevesne motnje in še marsikaj drugega, se upravičeno sprašujemo, kako da je tega tako malo v literaturi. Isto velja za danes še bolj razširjene motnje storilnosti. Za takratni čas tabu teme? Ali so pod pragom zaznavanja ali vrednostnega sistema zanimanja?

* * *

Pri psihičnih motnjah smo videli, kako lahko en sam avtor ali dva bistveno vplivata na kvantitativno predstavljene rezultate takšne analize. To nam narekuje dodatno previdnost v tolmačenju statističnih rezultatov, predvsem, če hočemo posploševati (kako narobe bi bilo na primer: duševna podoba otroka v tistem času je bila takšna in takšna; veliko se je kradlo in lagalo, zelo uspešni pa so bili v navajanju na čistočo, v obvladovanju znanj in veščin itd.). Pisatelj ni uradnik statističnega oddelka mentalno-higienskega zavoda. Prepričani pa smo, da umetnost prej kot katerakoli znanost zazna osnovne probleme svojega časa in kraja in spremembe, ki se dogajajo v duhovni sferi družbe. V tem smislu umetnost daje program družboslovnim disciplinam ali pa ga vsaj ponuja.

Zdi se, da mladinska književnost v tem ni izjema. Pri tem je sporočilo zgodbe, krajše proze, povesti in druge daljše proze za psihologijo še zlasti jasno, še posebej, če upoštevamo odmevnost posameznih literarnih del. Otroška pesem je trši oreh. Odgovor se tukaj verjetno skriva v ritmiki, v psihomotoričnih spodbudah za otroka, v fonetski simboliki, če nas ne zanima le površinski vidik vplivanja na razvoj mišljenja, govora in besednjaka pri otroku. Kaj bi dala analiza pesmic po nekoliko modificirani Rohrschachovi metodi (gibalni odgovori, barvni, celostni odgovori)? Razred zase je zopet pravljica in mitologija; verjetno ni slučaj, da o tem pišejo predvsem psihoanalitiki in psihiatri, saj nam že bežen pogled pokaže vrsto psihotičnih fenomenov v temah te literarne oblike. Marsikatera basen bi z lahkoto našla prostor v učbeniku psihologije osebnosti (kar je verjetno zbirka basni *Pančatantra* bila).

Vse te poti pa so tudi pot do spoznavanja samega sebe.

¹⁶ Ferdo Godina: *Žemlje*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1961, str. 8.

Seznam uporabljenih mladinskih literarnih del po abecednem redu avtorjev in naslovov

Vera Albreht
<i>Lupinica</i>	Anton Ingolič
<i>Deček z dvema imenoma</i>
<i>Sirote</i>
<i>Tajno društvo PGC</i>
Jan Baukart
<i>Marko Senjanin, slovenski Robinzon</i>	Janez Jalen
<i>Bobri</i>
<i>Ovčar Marko</i>
France Bevk
<i>Črni bratje</i>
<i>Grivarjevi otroci</i>
<i>Jagoda</i>
<i>Janko in Metka</i>
<i>Knjiga o Titu</i>
<i>Lukey in njegov škorec</i>
<i>Mali upornik</i>
<i>Pastirci</i>
<i>Pestrna</i>
<i>Peter Klepec</i>
<i>Tatič</i>
<i>Tonček</i>
<i>Tovariša</i>
<i>Učiteljica Breda</i>
<i>Zlata voda</i>	Marija Jezernik
<i>Beli bratec</i>
<i>Princesa Iza</i>
Kristina Brenk
<i>Mačeha in pastorka</i>	Josip Jurčič
<i>Kozlovska sodba v Višnji gori (prire-
dil Niko Grafenauer)</i>
<i>Pravljice — Deklica in pasjeglavci</i>
Pavel Brežnik
<i>Klic Gorjancev</i>	Jože Kerenčič
<i>Mati išče mojstra</i>
Josip Brinar
<i>Ključec in njegove prigode</i>
<i>Pohorske bajke in povesti</i>	Dragotin Kette
<i>Basni</i>
<i>Pravljica o šivilji in škarjicah</i>
Ivan Cankar
<i>Črtice</i>
<i>Pehar suhih hrušk</i>
<i>Skodelica kave</i>	Manica Koman
<i>Narodne pravljice in legende</i>
Angelo Cerkvenc
<i>Ovčar Runo</i>	Juš Kozak
<i>Aleš</i>
France Filipič
<i>Pravljica o bratcu in sestrici</i>	Miško Kranjec
<i>Senca moje mladosti</i>
Fran S. Finžgar
<i>Gospod Hudournik</i>
<i>Pod svobodnim soncem</i>
<i>Študent naj bo</i>	Drago Kumer
<i>Karlekove prigode</i>
Pavel Flerè
<i>Spomini iz mladih dni</i>	Fran Levstik
<i>Kdo je napravil Vidku srajčico</i>
<i>Martin Krpan</i>
Engelbert Gangl
<i>Moja pot — Zbrani spisi za mladino</i>
(10 knjig)	Bogomir Magajna
<i>Brkonja Čeljustnik</i>
<i>Racko in Lija</i>
Ferdo Godina
<i>Ptice selivke</i>
<i>Zemlje</i>	Ksaver Meško
<i>Poljančev Cencek in druge zgodbe za
mladino</i>
Oskar Hudales
<i>Postelja gospoda Fibriha</i>	Fran Milčinski
<i>Butalci</i>
<i>Pravljice</i>
<i>Ptički brez gnezda</i>
<i>Skavt Peter</i>
<i>Tolovaj Mataj</i>
<i>Zgodbe kraljeviča Marka</i>
	Jože Pahor
<i>Otrok črnega rodu</i>
	Prežihov Voranc
<i>Solzice</i>

Ljudmila Prunk-Utva (skupaj z Miro
Zemlja)

Pravljice

Andrej Rape
Zbrani spisi

Josip Ribičič
Miškolin
Nana, mala opica
Rdeča pest

Franjo Roš
Juretovo potovanje

Branko Rudolf
Čudno jezero
Nespodobne cvetlice

Tone Seliškar
Bratovščina Sinjega galeba
Indijanci in gusarji
Mule
Posadka brez ladje
Rudi

Sonja Sever
Zvesti tovariši

Anton Martin Slomšek
Blaže in Nežica v nedeljski šoli
Prijetne pripovedi za otroke

Josip Stritar
Izbrani spisi za mladino — Janko
Božé

Gustav Strniša
Harmonikar Binček

Janez Trdina
Kresna noč (priredil Niko Grafe-
nauer)

Josip Vandot
Kekec na hudi poti
Kekec nad samotnim breznom
Kekec z naših gora

Venceslav Winkler
Hribčev Grelec
Mladec Dragožit

Zusammenfassung

DIE SLOWENISCHE JUGENDLITERATUR AUS DER KLINISCHPSYCHOLOGI- SCHEN SICHT (BETREFFEND DIE ABWEICHUNGEN UND STÖRUNGEN)

Als klinischer Psychologe behandelt der Autor die Frage, wie der Künstler ein gestörtes oder störendes Kind fühlte, wie er die Kausalität dieser Erscheinungen versteht oder sieht, und ob er einen Ausweg aus der Bedrängnis sieht und zulässt. Die vorliegende Analyse berücksichtigt die ältere slowenische Jugendliteratur, meist vor 1955, läßt aber die Poesie, Märchen, Fabeln und humoristische Erzählungen aus. Die erste Tabelle zeigt, in welchen Werken eine Person mit einer gewissen Störung vorkommt, es werden die Daten von dieser Person angeführt, und es wird die Störung beschrieben. (Die Störung ist nach der einheitlichen slowenischen Klassifikation bezeichnet). Die folgenden Tabellen zeigen die Klassifikation der Störungen aus der grundlegenden Tabelle und die Spezifikation der Störungen im Benehmen und der psychischen Störungen, die bei den Personen in den behandelten Werken am häufigsten vorkommen.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

POGLED NA SVOJE DELO

Pavle Zidar APOTEKARIJA

Po navadi literarna zgodovina od-brenka nekaj naslovov del, skozi to ali ono optiko (metodo), nato pa te-mu vlaku priključi značilni stavek: pisal pa je tudi za mladino oziroma otroke. In naštejejo še naslove, kot nekakšne obeske iz tolčenega bakra.

Ker ne priznavam naključja, am-pak je to del pojava, ki mu lahko nadenemo mistični ali realni nadih, sem, prav te dni, izprosil od prijate-lja izvod svojega knjižnega prvenca *Tončkove sanje*,¹ pesniško pripoved, ki sem jo pisal v Stari vasi pod Gor-janci. Letnica prvenca je 1955. Mi-neva torej trideset let. Z nekim raz-brzdanim pričakovanjem sem šel skozi pesnitev in odkril toliko sveži-ne v nji, pristne sile mladosti, v kateri je svetloba tedanjega časa, dejstev, čustvenih vzgibov, detajlov, povzdignjenih v ekstazo, izvirnost v umetniški oziroma estetski misli, in prav nobene izsušenosti v jeziku;

¹ Zdravko Slamnik: *Tončkove sanje. Pesniška pripovedka*. Notranja oprema akad. slikar Bogdan Borčič. Novo me-sto, Okrajni odbor ljudske prosvete No-vo mesto, 1955. (Knjižnica Janeza Trdi-ne 3.)

Biografske podatke in bibliografijo mladinskih del Pavleta Zidarja (psev-donim, pravo ime Zdravko Slamnik) glej v *Gradivu za leksikon sodobnih mladinskih pisateljev, Otrok in knjiga*, 1983, št. 18, str. 100.

vse tako sveže, mlado, mlado...! Tudi izrazna oblika je svojstvena. Bil sem več kot samo presenečen nad tem presenetljivim odkritjem. Čisto po naključju sem segel še po *Pesmih* Borisa Pasternaka, točneje po krono-loškem pregledu njegovega življenja in dela, in presenečen ugotovil, da je pesnik v svoji zelo akmeistično zašifrirani liriki kdaj pa kdaj sto-pil korak v stran, če je to dobro povedano, in napisal vrsto otroških pesmi (*Vrtljak, Knjižica za otroke* itd.), ki niti malo po svo-ji estetski veljavi, slogu, izjemnem jeziku ne odstopajo od lirike, znane kot binom (lirika-zgodovina). Na-sprotno, ta korak vstran je ena-kovreden delež v njegovem opusu. In še nečesa sem se spomnil, ko sem prelistaval svojo pesniško pripoved-ko: srečanja z Lili Novyjevo; prav tedaj sva se srečala in seznanila na Trnmostovju, vprašal sem jo, če je morda te pesmice prebrala (moje namreč), zatrdila mi je, da jih je, itd.

Kar bi rad povedal, ni to, da je pi-sanje za otroke oziroma mladino ne-kakšna apotekarija literarne zgodovine, marveč naraven člen v opusu in ga je potrebno z vso resno-bo obravnavati ne kot del, marveč kot celoto. Saj je tako nekaj poseb-nega po dikciji, slovnici, sintaksi, no-tranjem sistemu oziroma arhitektu-

ri, da je reči, na primer, pisal pa je tudi za mladino, resno dvomljiv pojem, ki izključuje tudi prvega, da je pisal tudi za odrasle. V tem je skrita teoretična nemoč, ovrednotiti, po moje, najboljšo literaturo — to je mladinsko. Ko sem prebral svojo pesniško pripovedko in sem segel še po tem in onem iz svojega opusa, sem spoznal, da je eno in drugo med sabo

trdno prepleteno v obliko členastih estetskih elips, ki ne pomenijo manjvrednosti, pač pa obogatitev tiste literature, o kateri toliko vemo... A če ne vemo nič o mladinski, ne vemo tudi nič o leposlovju za odrasle. To podcenjevanje v obliki apotekarije je prineslo resne motnje, če ne celo kaj več. Dvom nad vsem.

Zapisano 9. decembra 1985

Zusammenfassung

APOTHEKEREI

Einer der bedeutendsten gegenwärtigen slowenischen Schriftsteller Pavle Zidar (Pseudonym, der richtige Name Zdravko Slamnik) drückt im kurzen Nachdenken seines Artikels *Apothekerei* aus, was er beim wiederholten Lesen seines Erstlingswerkes — der dichterischen Erzählung aus dem Jahr 1955 *Tončkove sanje* (Tončeks Träume) feststellte. Er fand das Werk noch nach dreißig Jahren als frisch, echt, originell in Gedanken und Sprache, so daß ihm diese Tatsachen die gegenseitige feste Verflechtung aller Glieder seiner Werke beweisen, ungeachtet ob die einzelnen Werke der Jugendliteratur oder der Literatur »für Erwachsene« zugehören. So ist nach seiner Meinung die häufige Formulierung der Literaturgeschichte: er habe auch für die Jugend bzw. für Kinder geschrieben, ungeeignet.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Neža Maurer

PESMI IN OTROK

Kako razumejete svet svoje življenjske in pesniške resničnosti?¹

Zame ni ostre ločnice med osebnim in družbenim življenjem, kot ni ostre razmejitve: do sem je človeško bitje otrok, potem je odrasel. So le karakteristične značilnosti, ki ločujejo ali opredeljujejo. Vse se prepleta. Isto velja za življenjsko in

pesniško resničnost. Ne ločujem ju — in vendar sta različni. Če razumsko analiziram svoje pesmi, so — še najtočneje povedano — komplementarni del življenja. Tudi otroške pesmi. Tako je na primer v revščini mojih študentskih dni nastala ena najvedrejših otroških pesmi: »Na izlet se bom peljala / s svojim avtom, tralala...« Lansko pomlad na primer pa mi je nasmejano dekletce, ki je v rdeči oblecki skakljalo po tržnici, polni veselega vrveža in sonca, vzbudilo asociacijo s pouličnimi boji iz poro-

¹ Iz pogovora s slušatelji pedagoške akademije v Mariboru 15. maja 1985. Pogovor je pripravila prof. Marija Kolar.

čil — in nastala je nova resnica: pesem o deklici, ki so jo med uporno množico čisto slučajno ubili. Takó iz življenja in pesniške resničnosti nastane pesem.

Kako se vam kaže življenje v stiku z otroki?

Na otroško resničnost ne gledam iz sveta odraslih, pač pa je njihov svet še vedno moj. Je drugačen — in ni. V vsakem odraslem živi otrok, le da ga mnogi — hote ali nehoti — zaprejo v zadnjo kamrico z napisom: Prepovedan vstop. In se zaradi tega počutijo trdnjše, močnejše, resnejše.

Otroška resničnost niso samo igre (takšne brezskrbne in dobrohotne, kot si jih radi slikamo odrasli), čeprav so predvsem igre. A v otroškem življenju so tudi žalost, osamljenost in čisto strah, nemoč. Morda od tod tolikšna priljubljenost moje malce bridke pesmice *Vrabcček čaka mamico*. Otrokovsko stisko ponazarja tudi pesem *Kupček nesreče* v zadnji zbirki.

Kaj menite o čustveni občutljivosti današnjega človeka, predvsem otroka?

V zmoti je, kdor misli, da današnji ljudje niso občutljivi. Trudijo se, da ne bi bili. Izogibajo se napetosti, da ne bi znoreli. Koliko strahotnih informacij, koliko smrtnih nevarnosti in smrti vsak dan použije naš sluh, naš čustveni sistem. Človeško telo in duh — posebno v mladih letih — hočeta živeti in preživeti v kakršnihkoli razmerah. Zato napravita okrog sebe oklep iz površnosti, brezbriznosti, razumarstva, uživanja. To je samoohranitvena otopelost, da se preživi vsakdanja izpostavljenost spremembam, vtisom in spopadom. (Iz tega včasih — žal — nastane trajna otopelost za drobne lepote, čustvene

nianse, kar ima za posledico občutek življenjske praznine in nesmisla.) Kako naj primerjamo otroka, ki je na primer ves dan z materjo in domačini v kuhinji, v hlevu, na polju, ki je »na domačem, varnem«, z otrokom, ki ga zjutraj ob petih odpeljejo v vrtec ali k varuški?

Zgubljeni stik z naravo zbega odrasle, otroka še bolj. Majhen je med velikimi hišami in avtomobili, ko ni nikjer nobene mravlje, meulja, vrabca, mucke. Ne doživi nevihte, ki stolče polje — ne vidi, kako se mladike obraščajo. Ne zmore prenašati porazov. Telesno udobje ga pomehkuži tudi duševno. Ne pozna zakonitosti padanja in vstajanja. Postaja razdražljiv, napadalen, grob, kar je vselej odsev otrokove negotovosti in nemoči. Najteže pa se je vrniti v prazen dom — kar danes doživlja mnogo otrok. (O tem govori moja pesem *Ključ na vratu*: Ključ na vratu, / to je samota, / ki jo le otrok pozna. / Ključ na vratu — / kamen na vratu, / ki te pogrezne do dna.) Bučna glasba, h kateri se zateka mnogo mladostnikov, je nekakšno ubijanje tišine v praznem domu, občutka praznega doma.

Odtujenost in celo trpljenje otrok nista samo stvar današnjega časa. Njega dni so bili pastirci in pestrne — a literatura ko da se izogiblje otrok, ki niso srečni. Odrasla sem na deželi in otroške pesmi mi redko zvenijo ob mladosti v bloku. Ne morejo. V pesmih za odrasle bralce pa pripovedujem, kako trka na vrata moj otrok — a ne odprem, ker imam »mnogo nujnega dela«. Ko postorim in odprem, je otrok že obupal in odšel. »Morda za vedno...«

Vaše pesmi so otroci sprejeli za svoje. Kaj menite, zakaj?

V lahkotnih ritmih vedno spet tečejo čez travnike, ki jih za mnoge otroke ni; pojo o šumljajočih poto-

kih, ki so danes često umazani; bajajo o mucah, zajčkah, vevericah in drugih mehkih živalih. Po tem, koliko so moje pesmi otrokom domače, bi si skoraj upala trditi, da si v ustvarjalni domišljiji iz pesmic naredijo resnico. Hvaležna sem jim za to, kajti brez oživljajoče otroške domiselčnosti bi prenekateri moj verz danes bil mrtva preteklost, le spomin na lastno otroštvo. Ne vem natanko, kakšno, a neko vlogo igrajo moje pesmi v otroškem življenju. Celo potvarjajo jih in podpisujejo z lastnimi imeni, najbrž v dobri veri, ker isto čutijo. Prepevajo jih zbori in posamezniki (uglasbenih je okrog sto trideset mojih otroških pesmi).

Kako gledate na svoje pesniško poslanstvo do mladega rodu?

Pisanje za mlade bralce — naj bodo pesmi ali proza — mi je prav toliko pomembno in odgovorno delo kot pisanje za odrasle. Res je lahkotnejše. Mora biti. Otroški svet je — vsaj povečini — vedrejši, ker še ni obremenjen z izkušnjami, ker je življenje pred njim, ker hitreje prerašča udarce in razočaranja (če ni so prehuda), ker je ves zagnan v rast. A doslej na primer še nisem slišala, da bi bilo lažje komponirati dobro plesno glasbo kot dobro žalostinko. Lahkotnost kot resnost — oboje terja delo, zbranost in napor.

Pisanja za otroke ne morem imenovati poslanstvo: z enako nujno moram izpeti otroške pesmi kot pesmi za odrasle. Dobesedno: istočasno živim življenje odraslega in otroka. In oba pišeta, vsak svoje pesmi, vsak svojo literaturo. Morda otroci čutijo, da ne pišem zanje — pač pa kot ena izmed njih.

Kakšen je vaš odnos do sveta?

Vsak človek nosi s seboj nekaj samosvojega — bolj ali manj. Torej

nekaj novega. Lahko je to v nasprotju z vsem dotedanjim — in če ima moči, razdre, zanika ustaljeno in zgradi novo. Taki ljudje — v katerikoli panogi, v katerikoli umetnosti — so ustvarjalci novega. Moje pesmi to niso, ne otroške ne pesmi za odrasle. Otroške so otroško razigrane; pesmi za odrasle strastne ali trpke — vse pa žele ohraniti naš svet. Tako je moje prepričanje. Če bi ga v pogovoru zanikala, bi ga pesmi izpovedale. Kaj bomo spreminjali, o čem bomo peli, kje bomo živeli, če tega našega sveta ne bo?

Vedno znova me pretrese Kosovelova vizija propada Evrope ali Borov ciklus o atomskem veku. Zdaj smo tu. Te pesmi so naša sedanost. Lahko govorijo in pišejo, da so mirovna gibanja utopija (sem članica Delovne skupine za mirovna gibanja). Naj bodo. Če bodo imela čas, bodo prerasla v resničnost. Če ne bodo — druge resničnosti ne bo. (Mnogi so bili leta 1941 prepričani, da je naš boj za svobodo — utopija.) Ostati pasiven in čakati je navadno najlažje.

Kako doživljate odnose med ljudmi?

Ljudje so mi potrebni kot soljudje, soustvarjalci, prijatelji, nasprotniki ali poslušalci. Vera v ljudi je temelj mojega življenja. Ne slepa: vidi slabo in dobro. Toda kadar moje pesmi tožijo, tožijo o ljudeh — ljudem.

Otroške pesmi pišem za vse otroke: za pridne, srečne in za lene, mrzlovoljne, uporne, bolne. Vsi imajo pravico dóma na tej zemlji. Dom pa je tam, kjer sta ljubezen in varnost.

Pesmi niso dom — so pa lahko upanje in zaupanje. Ne dajejo varnosti, a lahko dajo trdnost. Celo v brezupu, v pesmi o smrti je možno

zaslediti nitko svetlobe, če pesnik tako čuti in zapiše.

Kaj bi lahko povedali o jezikovno slogovnem razvoju, ki je opazen v vaših pesniških zbirkah?

Zavestno ali nezavedno, hote ali nehoťe avtor spreminja obliko pesmi, jo prilagaja vsebini, notranjemu čustvenemu naboju. Tudi v otroških pesmih. Sedanja splošna težnja k racionalizaciji se zrcali celo v pesništvu: obstajajo verzi iz ene same besede. Če je dovolj močna, odtehta stavek. In vendar se pesniki počasi toda vztrajno spet vračajo k ustaljenim oblikam. Kot da bi hoteli do kaotičnosti svoboden vsebinski svet vsaj zunanje urediti. Zase ne čutim te nuje, čeprav hlastam za vsem, kar bi lahko obogatilo moj pesniški svet. Dragoceno mi je, da lahko oblika poudarja vsebino — ne pa da jo ukaluplja.

Pri otroških pesmih pa sem naklonjena ritmu in rimam že zato, ker so tako mnogo bliže mladim bralcem. Otroci gredo dejansko obratno pot: od oblike — iz ritma, rim, iz ponavljajočih se in pojočih besed ali samoglasnikov sestavijo pesem. Pesem jim je igra; igra pa so gibi in petje. Šele s pomočjo teh začno iskati vsebino. V zadnji zbirki *Kadar Vanči riše* (1985) je nekaj pesmi svobodnejših oblik. A te so naslonjene na predstave, na risanje. Tudi niso namenjene prvošolcem.

Kako je po vašem mnenju mogoče pesmi didaktično-metodično približati učencem in kakšna je vloga poezije v vzgojnoizobraževalnem procesu?

Za vsako dobro obravnavo literarnega teksta in približevanje le-tega otrokom je nujna čustvena motiviranost učitelja. Dokazano je: čim bolj vzgojitelj, učitelj ljubi pesmi, večkrat ko jih »uporablja« pri delu, laže in raje se jih učenci učijo. Seveda so tudi takšni, ki jim ne gredo, in s prisiljevanjem bi samo povečali njihov odpor.

Učenje pesmi na pamet razvija memorijo (lahko že od tretjega leta dalje) in bogati učenčev besedni zaklad (tudi pri učenju tujih jezikov so ritmično dognane pesmi v veliko pomoč). Vsebina pa razvija in krepi otrokov čustveni svet. Besede krepi nisem uporabila slučajno: otrok lahko najde v pesmi sebe, uteho v žalosti; tudi pri izražanju veselja, sreče pesem pomaga — takrat otrok zapoje. Lahko trdim, da mu je v oporo tudi pri preganjanju samote.

Sleherna ustvarjalnost lahko blaži krize in sprošča napetost. Ne z utopičnim hotenjem, da bi naredili iz učencev pesnike, pač pa v življenjski želji, da jih naučimo izražanja občutij — kar je včasih že delno razreševanje stiske — uvajamo otroka v svet leposlovja. Mnogi otroci najdejo med knjigami vedro tovarišijo in zveste prijatelje.

Zusammenfassung

GEDICHTE UND DAS KIND

Der Beitrag ist eine gekürzte Aufzeichnung des Gesprächs der slowenischen Dichterin Neža Maurer mit den Studenten der Pädagogischen Akademie Maribor im Mai 1985. In dieser im voraus vorbereiteten Begegnung antwortete Neža Maurer auf die Fragen von ihrer Abgrenzung der lebendigen und der dichterischen Wirklichkeit, von ihren Anregungen fürs Schreiben der Kinderpoesie und von ihrer Beziehung zu diesem Schaffen; weiter von den Gründen der Beliebtheit ihrer Kinderpoesie und von den stilistisch-sprachlichen Kennzeichen solcher Gedichte; davon, wie eine di-

daktisch-methodische Annäherung solcher Gedichte den Kindern möglich ist und was für Rolle diese Poesie im Erziehungs- und Bildungsprozeß spielt; sie sprach auch von der Empfindlichkeit des heutigen Kindes, von Beziehung der Dichterin zur heutigen Welt und besonders zu den Menschen.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Jože Horvat — Marjeta Novak

IZ POGOVORA Z MARJETO NOVAK

Jože Horvat: Pisala si tudi mladinsko literaturo: *Sova v pižami*¹ je izšla pred *Vrtiljakom*, *Kužmucke*² letos... Kako je zdaj s tem »žanrom«, si se mu — začasno — odpovedala in se usmerila v »resno« literaturo?

Marjeta Novak: V času med pisanjem obeh romanov (*Vrtiljak* 1983, *Kristina*, 1985) sem mislila, da bom pisanje za mlade opustila, toda zdaj se mi zdi, da tega ne bom mogla storiti. Kajti kljub temu, da pišem za odrasle, nosim v sebi otroka, ki se občasno oglasi z neko čisto svojo govorico in slogom. Tako občasno začutim, da se moram temu glasu močneje posvetiti, čeprav je to včasih skoraj moteče: zgodbe iz *Sove v pižami* sem na primer napisala sredi pisanja *Vrtiljaka*, kar je zavleklo nastajanje romana, toda ta snov se je nenadoma oglasila in morala sem se ji odzvati. No, obenem

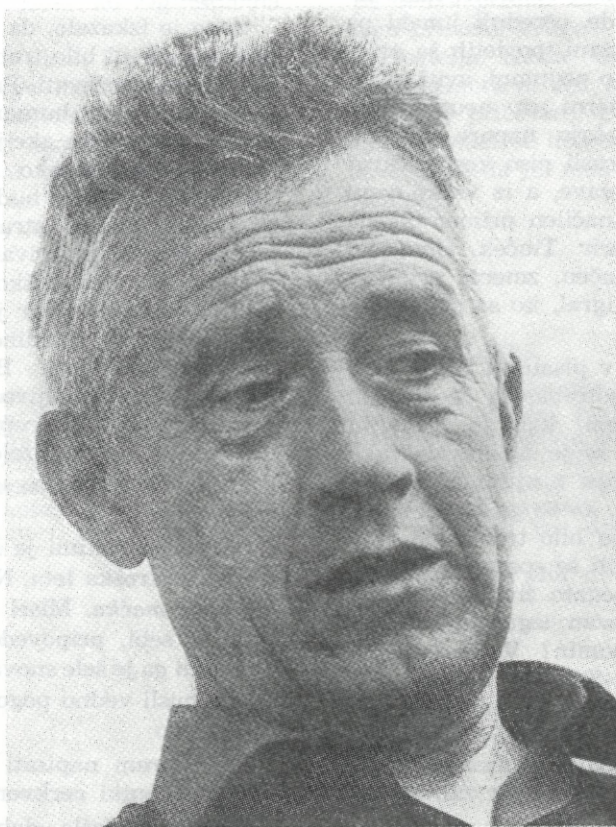
je bila to nekakšna sprostitev. V zadnjem času pa me spodbuja k pisanju poleg omenjenega tudi dejstvo, da je pri nas malo ljudi, ki se posvečajo pisanju za mladino. Zato čutim kot nekakšno dolžnost, da nasiloma ne zatrem klica v sebi po tej zvrsti pisanja. Pri nas mnogi zmotno mislijo, da je pisanje za otroka ali mladega približevanje k otroku. Pa sploh ne gre za to. Gre za sprostitev, če naj tako rečem, svojega »notranjega« otroka. Da ga pustiš do besede..., da v tistem trenutku rezoniraš kot otrok in ta svet doživljaš kot otrok, kajti mladinska literatura zahteva absolutnost pri doživljanju »otroškega« sveta. Če torej tega otroka nimaš v sebi, ne more nastati res pravo mladinsko besedilo!

Pričujoče besedilo je del *Pogovora z Marjeto Novak* (spraševal Jože Horvat), objavljenega v *Knjigi* '85, številka 8-9, str. 499—504, tu navedeni odlomek na str. 503—504.

¹ *Sova v pižami*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1982.

² *Kužmucke*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1984.

IN MEMORIAM

KAREL GRABELJŠEK
(18. 10. 1906—19. 4. 1985)

Ivo Zorman

V SPOMIN KARLU GRABELJŠKU

Karel Grabeljšek je dobršen del svojega ustvarjanja namenil mladim bralcem, tudi najmlajšim.¹ Zanje je

¹ Biografija in bibliografski podatki o delu avtorja so objavljeni v *Gradivu za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev, Otroci in knjiga*, 1980, št. 11, str. 89.

napisal več knjig in se pogosto oglašal v revijah, v *Cicibanu* in predvsem v *Kurirčku*, kjer je sodeloval od prve številke. Pisal je o partizanih, saj so mu partizanska leta pustila globoke sledi, do konca je živel z njimi in sodil o dobrem in slabem v družbi predvsem z izkušnja-

mi in spoznanji iz osvobodilnega boja.

Te Grabeljškove partizanske zgodbe opisujejo malo resnične, malo izmišljene prigode, osrednji junaki pa so mladi partizani, po letih še otroci, a nenavadno pogumni, zviti in iznajdljivi, prešerni in neutrudljivi. Junaško prenašajo napore, ki jim včasih celo odrasli niso kos, večkrat zabredejo v težave, a iz vsake sami najdejo pot. Značilen primer takega junaka je kurir Tinček, domiseln fant, zmeraj lačen, zmeraj pripravljen, da bi se igral, ko so ga klicale dolžnosti.

Z leti pa je v pisatelju vedno bolj prevladovala potreba, da bi povedal mladim bralcem, kar je doživljal sam. Morebiti se je oblikovala taka želja ob srečanju z njimi, ob pogovorih na šolah, ko so ga otroci spraševali in jim je bilo treba odgovarjati? In morebiti še spoznanje, da je živel vendar bogato življenje, da pa se stvari s časom izgubljajo in da ugaša tudi spomin? V *Cerkvenem mačku* pravi: »Spomini ugašajo. Sivina. Vzdranim se in se rahlo nasmehnem: Koliko časa je že minilo od takrat? Seveda je nasmech malo otožen, kakor da mi je žal, da je minilo ...«²

Prvi so bili *Partizanski obrazi*. Tu je še pisal predvsem o drugih, o tovariših, ki jih je srečal med vojno in živel z njimi, vendar o resničnih osebnostih, ne o izmišljenih junakih. Prav na koncu pa se predstavi še sam: »Zakaj še o sebi ne bi kaj napisal? Morebiti ste si že sami mislili: o drugih ve toliko povedati, o sebi pa molči kakor grob ... To je težko, besede nočejo in nočejo izpod peresa. Da bi se povelečeval? Laž ne gre rada z jezika. Da bi se omalova-

ževal? Še nikoli se nisem, skromnost ni moja čednost. Zmeraj sem rajši kaj dobrega povedal o sebi kakor kaj slabega.«³

A se je izkazalo, da ni tako težko. Pisatelju se ni bilo treba povelečevati in ne omalovaževati. Prostodušno in z dobršno mero humorja je opisal svoje partizanske akcije, partizansko opremo, partizansko življenje nasploh. Čeprav je hudomušno iskal predvsem smešne strani partizanjenja, s tem ni prikrival ne bridkosti ne težav. To Grabeljškovo pisanje sodi med najboljše, kar je bilo pri nas napisanega za mladino o narodno-osvobodilnem boju. Bralcem predstavi ta čas nevsiljivo, brez povelečevanja, a živo in prepričljivo. Kratke zgodbe so bile zelo priljubljene pri šolarjih že, ko so izhajale v *Kurirku*.

Za partizanskimi je segel Grabeljšek še v otroška leta. Napisal je *Cerkvenega mačka*. Misel nanj je dolgo nosil v sebi, pripovedoval mi je o njem, ko ga je šele snoval, ko so se mu začele misli vedno pogosteje obračati v otroštvo.

»To moram napisati ... kako sem bil na Vrhniki cerkveni maček.«

Knjiga je izšla dobro leto pred pisateljevo smrtjo in je sklenila njegovo delo. Na tristo straneh je popisal svoje otroštvo tja do pubertete. Spomini se mu utrinjajo kot ponoči kresnice, zažare in spet ugasnejo. Pred bralcem zaživi Vrhnika pred prvo vojno in med obema svetovnima vojnama, klanec siromakov, ki se ga je na svoj način spominjal že Cankar, revščina in pomanjkanje, posebno med prvo vojno, otroške igre, tudi nevarne, ki prinašajo smrt, življenje v cerkvi svetega Pav-

² Karel Grabeljšek: *Cerkveni maček*. Ljubljana, Partizanska knjiga, 1983, str. 188.

³ Karel Grabeljšek: *Partizanski obrazi*. Ljubljana, Partizanska knjiga, 1972, str. 72.

la in okoli nje, šola in prva ljubezen. Karel Grabeljšek je bil zelo čustven otrok in je intenzivno doživljal vse, od jasic do ragljanja na veliki petek.

Tako je tudi pisal. Ko človek prebira *Cerkvenega mačka*, se mu zdi, da pisatelj z bralcem kramlja, da se trudi, kako bi najbolj zvesto in po pravici popisal okolje, dogodke in ljudi. Nič si ne izmišlja, kadar mu

odpove spomin, ampak se za vrzel opraviči, nikogar ne obsoja, tudi tistih ne, ki so mu storili krivico, ima pa tenak posluh za vse, s čimer je sam prizadel druge.

Pisatelj Karla Grabeljška, parizana Gabra ni več, zapustil pa nam je nekaj pričevanj, po katerih bodo mladi bralci še dolgo radi segali. In vredno je, da jih mentorji opozarjajo nanje.

Zusammenfassung

IN MEMORIAM KAREL GRABELJŠEK

Der Artikel als eine Gedenkschrift macht auf die wesentlichen Kennzeichen der Werke von Karel Grabeljšek (1906—1985), der in diesem Jahr gestorben ist, aufmerksam. Grabeljšek erzählt ebenso wie in seiner Jugendprosa auch in den Werken für Erwachsene sachlich, jedoch interessant vor allem über Ereignisse im Volksbefreiungskrieg, an dem er selbst teilgenommen hat. Sein letztes Jugendbuch ist aber eine autobiographische Erzählung aus seiner Kinderzeit *Cerkveni maček* (Der Kirchenkater). Die Erzählung ist ein Jahr vor dem Tod des Schriftstellers erschienen.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

MAJDA PETERLIN-VIDA BREST

(21. 7. 1925—10. 11. 1985)

Alenka Glazer

VIDI BREST V SPOMIN

Pred nedavnim je bila Vida Brest predstavljena kot Levstikova nagrajenka,¹ zdaj se je njena življenjska pot iztekla² in njeno delo končalo.

¹ Prim. *Otrok in knjiga*, 1985, št. 21, str. 69—70.

² Vida Brest, s pravim imenom Majda Peterlin, se je rodila 21. julija 1925 v Šentrupertu na Dolenjskem in je umrla 10. novembra 1985 na Golniku. Biografija in bibliografski podatki o

To delo je začelo nastajati v izjemnih okoliščinah, ko je Vida Brest kot sedemnajstletno dekle stopila v vrste borcev narodnoosvobodilnega boja ter že 1943 in 1944 doživela samostojna natisa svojih pesmi. Zbirka,

delu avtorice so v *Gradivu za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*, *Otrok in knjiga*, 1980, št. 11, str. 87.

ki je izšla dve leti po koncu vojne, *Pesmi*,³ je prinesla poleg besedil za odrasle tudi nekaj otroških pesmi, prav tako je dramski prizor *Begunec s Štajerske*⁴ bil namenjen za uprizorjanje otrokom-pionirjem. Tematsko so vse pesmi vezane na čas vojne in narodnoosvobodilnega boja, z jasno razmejitvijo dobrega in zla, otroške se ločujejo od drugih predvsem po motivih iz doživljanja otrok v tem času.

Povojna zbirka otroške poezije *Mihčeve pesmi*⁵ pomeni z vrsto besedil snovno-motivno vzporednico takratni graditeljski poeziji.

O zmagi pravičnosti v boju zoper nasilje pripoveduje *Pravljica o mali Marjetici, zajčku, medvedu in zlati pomladi*,⁶ pisana v tradicionalnih, na ljudsko ritmiko naslonjenih verzih.

Bolj ko v vezani besedi se je mogla razviti in svojemu temperamentu ustrezno pisati Vida Brest v prozi, namenjeni predvsem mladim bralcem. V njenem proznem snovanju se kažeta dve smeri: stvarno realistično popisovanje bolj ali manj zaokroženih, včasih anekdotično poantiranih krajših zgodb, snovno

vezanih na dogajanje med narodno-osvobodilnim bojem, in pravljичne oziroma fantastične pripovedi, ki so po snovi raznovrstnejše.

Realistične zgodbe so združene v zbirko spominskih pripovedi *Orehovo leto*,⁷ ki je sedemnajst let pozneje izšla v razširjeni izdaji;⁸ najznačilnejše dodano besedilo pripoveduje o komandantu Stanetu: *Naš komandant*.⁹

Skoraj hkrati z zbirko *Orehovo leto* je izšla tudi pravljica *Ptice in grm*,¹⁰ snovno prav tako vezana na čas partizanskih bojev; pozneje je doživela še več izdaj. Oboje, realistično in pravljичno zasnovane pripovedi Vide Brest, so bile sprejete v jugoslovanski izbor zgodb iz narodnoosvobodilnega boja.¹¹

Stvarno opisuje Vida Brest svoja doživetja v potopisu *Popotovanje v Tunizijo*.¹² Dobro so opazovane posameznosti, bežni zarisi sopotnikov in drugih ljudi, tudi otrok, živahni dialogi in izbrani detajli kljub fragmentarnosti učinkujejo nazorno in živo.

³ *Pesmi* Vide Brestove. Opremil Janez Vidic. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1947.

⁴ *Begunec s Štajerske. Pesmi*, 1947, str. 53–55. — Pod naslovom *Begunček* izšlo že v knjigi *Mladi oder*. 1. (Uredila Kristina Brenkova.) Ilustrirala Marija Vogelnikova. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1945, str. 34–37.

⁵ Vida Brest: *Mihčeve pesmi*. Ilustriral France Uršič. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1951.

⁶ Vida Brest: *Pravljica o mali Marjetici, zajčku, medvedu in zlati pomladi*. Risala Marlenka Muk-Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1951. — Drugič izšlo pod enakim naslovom z izvirnimi litografijami Marlenke Stupice 1958. — Tretjič izšlo pod naslovom *Mala Marjetica in gozdni mož*. Ilustrirala in opremila Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1985. Dodana je tudi kaseta.

⁸ Vida Brest: *Orehovo leto*. Ilustriral Ive Šubic. (Ljubljana), Partizanska knjiga, 1972.

⁹ *Naš komandant. Orehovo leto*, 1972, str. 47–49.

¹⁰ Vida Brest: *Ptice in grm*. Izvirna litografija Melita Vovk. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1955. Knjižnica Cebelica 13. — Vida Brest: *Ptice in grm*. Ilustrirala Melita Vovk-Štih. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1961. — Vida Brest: *Ptice in grm*. Ilustrirala in opremila Melita Vovk-Štih. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1977. Knjižnica Cebelica 201.

¹¹ *Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe*. Ljubljana, Mladinska knjiga (v sodelovanju z drugimi založbami), 1965. Vida Brest: *Ptice in grm*. — *Medved*. — *Srnica*.

¹² Vida Brest: *Popotovanje v Tunizijo*. Ilustrirala Marija Vogelnikova. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1967.

Fantastični način pripovedovanja se pojavlja spet v zbirki krajših snovno zaokroženih pripovedi *Veliki čarovnik Ujtata*,¹³ kjer naslovna oseba dela družbo bolnemu Tjažku-Matjažku in skupno doživljata vrsto čudovitih dogodivščin. Ob tem pa se vedno jasneje kažejo oblike socialne neenakosti v našem času, zaradi česar te pripovedi kljub fantastičnim sestavinam učinkujejo družbenokritično. Avtoričino občutljivost za take pojave pojasnjuje njena spremna beseda *Moje šole*.¹⁴ Ena izmed pripovedi iz te knjige *Prodajamo za gumbe*¹⁵ je doživela čez dve leti samostojno knjižno izdajo.

Za večino besedil Vide Brestove, namenjenih otroku, lahko torej ugotovimo izrazito angažiranost, naj gre za snov iz narodnoosvobodilnega boja, iz povojnega časa graditve ali za snov, ki kaže na pojave socialnih razlik v povojnem družbenem razvoju. Ta idejna naravnost je opazna ne glede na to, ali so besedila obli-

kovana kot realistične ali kot fantastične oziroma pravljичne pripovedi.

Vedno znova pa se čuti močna osebna prizadetost avtorice, zlasti v besedilih, ki se s snovjo približujejo avtobiografskim izhodiščem. Tako je še posebej živo napisana njena knjiga spominov na dolgo pot po zasedeni Sloveniji, od pomladi 1944 do pomladi 1945, oblikovana kot potopis ali tudi kot zaporedje krajših zgodb: *Majhen človek na veliki poti*.¹⁶

V tem stvarnem, a hkrati s čustvom prežarjenem opisovanju svojih partizanskih spominov je Vida Brest uspelo združila bistvene značilnosti svojega pisanja, še posebej neposrednost, dramatičnost in slogovno razgibanost. Tako se je njen opus sklenil z najuspelejším besedilom, ki ni zanimivo samo za mladega bralca, ampak morebiti še bolj odraslemu dopolnjuje in zaokroža pisateljsko pa tudi človeško podobo Vide Brestove.

Zusammenfassung

IN MEMORIAM VIDA BREST

Die Gedenkschrift gibt einen kurzen Überblick über die Jugendliteratur der unlängst gestorbenen Dichterin und Schriftstellerin Vida Brest (ihr echter Name Majda Peterlin, 1925—1985). Für Kinder schrieb sie Gedichte, Spiele, am besten war sie jedoch in der Prosa. In ihrem Werk gibt es zwei Richtungen: die realistische und die phantastische. In beiden zeigt sich aber das Engagement der Autorin, ungeachtet dessen, ob sie den Stoff und die Motive aus dem Volksbefreiungskrieg oder aus der Gegenwart nimmt. Am erfolgreichsten ist ihr letztes, autobiographisches Werk aus der Zeit des Volksbefreiungskrieges *Der kleine Mensch auf großem Wege* (1983). Dafür bekam sie den Levstik-Preis.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

¹³ Vida Brest: *Veliki čarovnik Ujtata*. Ilustrirala in opremila Melita Vovk-Štih. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1974.

¹⁴ *Moje šole. Veliki čarovnik Ujtata*, str. 71—73.

¹⁵ Vida Brest: *Prodajamo za gumbe*. Ilustrirala in opremila Marjanca Jemec-Božič. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1976.

¹⁶ Vida Brest: *Majhen človek na veliki poti*. Ilustriral in opremil Marjan Amalietti. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1983. — Delo je 1984 bilo nagrajeno z Levstikovo nagrado. — Ocen o tem delu prinašamo v tej številki posebej.

SREČANJA

Stanko Kotnik

UTRINKI IZ SREČANJ S PISATELJEM CERKVENIKOM

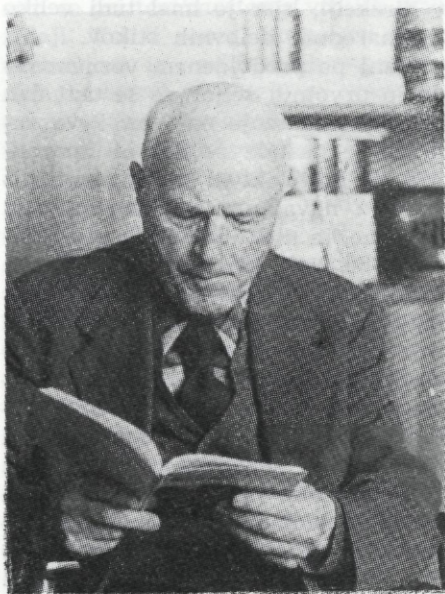
Z Angelom Cerkvénikom sem navezal stike in se z njim seznanil jeseni 1975 kot urednik knjige njegovih del za prvi letnik nove zbirke Izbrana mladinska beseda.

Pisatelja sem sicer prvič videl dobrih pet let prej, 2. aprila 1970, ob drugi podelitvi priznanj »zlata knjiga«, ko sem se na častno listino za njegovo povest Ovčar Runo kot predsednik Zveze bralnih značk Slovenije tudi podpisal. Vendar ob tej slovesnosti v Ljubljani na mednarodni dan mladinske knjige priložnosti za kaj več ni bilo. V spominu mi je ostala pisateljeva dokaj vitka pokončna postava.

Starost sem si seveda izračunal: ker je bil rojen 29. avgusta 1894, je bil Cerkvénik že takrat v letih. Koliko ga lahko zdaj, ko je zakoračil v 82. jesen svojega življenja, kot urednik nadlegujem z raznimi vprašanji in pričakujem poleg razumevaljoče potrpežljivosti in dovtetnosti še bistro, zanesljivo spominjanje? Že res, da gre za izdajo njegovega dela, pa vendarle...

Odgovor je bil presenetljivo razveseljiv: pisateljeva pripravljenost se je pokazala za izjemno in čilo, tako da so pomisleki in zadržki čisto splahneli, redavno se je to informacijsko in redakcijsko sodelovanje potem raztegnilo kar na tri leta, ker

se je izid zbirke zavlekel (izšla je spomladi 1979 z letnico 1978 pri Mladinski knjigi). Pisma so prihajala hitro, s temeljitimi in obširnimi pojasnili. Ta Cerkvénikova ustrežljiva vestnost je bila izredna. Poleg tega mi je naklonil tudi več obiskov v Mariboru, kamor je navadno za praznik republike prihajal z ženo k sorodnikom, jaz pa sem ga nekaj-

Angelo Cerkvénik med obiskom v Mariboru 29. novembra 1976; posnetek Stanka Kotnika

krat obiskal na njegovem domu z lepim vrtom v Idrijski 8 v Ljubljani. Prva srečanja so bila seveda posvečena predvsem pripravljajoči se knjigi, vendar sva nato ostala povezana do konca (pisatelj je preminil 6. junija 1981 v 87. letu).

Spomin mi rad obudi značilen, kar anekdotičen prizor ob prvem Cerkvniku obisku, ko se še niso poznala. Nekaj pred dogovorjeno uro sem stopil na ulico, da ne bi moj željno pričakovani gost preveč iskal hišne številke in stanovanja. Toda po pločniku blizu naše stolpnice se je že sprehajal starejši moški in pogledoval na žepno uro. Bil je seveda pisatelj, ki je prišel malo prej, vendar me ni hotel presenetiti kako minuto prezgodaj. Bilo pa je to že na pragu zime, 1. decembra dopoldne! Ta njegova zanesljivost in tankočutna redoljubnost mu je bila v značaju, čut za natančnost pa mu je gotovo utrdila še železniška služba, kratek čas prometniška in nato v direkciji, kjer je imel tudi veliko mednarodnih delovnih stikov.

Manj po predvidenem voznem redu in prvotnih željah so se tisti dan uresničevale moje namere. Prva zadrega je nastala že kar ob spoznanju, da gostu, ki ni smel uživati ničesar z navadnim sladkorjem, tudi kave ne, in niti alkoholnih pijač, nimam skoraj kaj ponuditi. Druga preskušnja in izkušnja je bil moj lep sodobno novinarsko zamišljeni intervju kot gradivo za spremno študijo. Začetna življenjepisna vprašanja, sestavljena ob nepopolnih podatkih iz knjig, so se namreč takoj pokazala za neustrezna, pri tem pa je postal tudi pripravljeni magnetofon bolj nadloga kot izvrsten pripomoček in ga rajši sploh nisem vključil. Pa vendar sem se kljub takim skraja precej neprijetnim motnjam v mojem načrtu prvega srečanja s Cerkvnikom lahko na koncu celo

zadovoljno nasmehnil: zagotovo je potekalo bolj naravno, sproščeno in tudi zame kot urednika uspešno. Seveda sem se moral pošteno potruditi, da sem iz živahnega in širokega toka pisateljeve pripovedi ujel v beležnico na kolenih vsaj važnejše poleg kakih zanimivosti. Magnetofonsko snemanje in slikanje pa je počakalo na drugič.

Ko premišljam o značilnostih že omenjenega sodelovanja z Angelom Cerkvnikom pri redigiranju besedil, ki sem jih izbral za novo zbirko, povesti *Ovčar Runo* in *Medvedek s Križeve gorice*, moram najprej povedati, da ga sprva niti nisem predvideval. Urednik pač po svoji dolžnosti in vesti opravi običajni jezikovni in pravopisni pregled, pri čemer se mora seveda varovati kakih samovoljnih lektorskih posegov. Vprašanje urednikove naloge se mi je zastavilo na novo šele po primerjavi povojne izdaje Runa (1962 v Sinjem galebu in nato v Moji knjižnici in zbirki Zlata knjiga) s predvojno iz leta 1937 pri Mladinski matici, ker se razlikujeta tako v besedilu (vsebinsko ne) kot poglavjih. Zato sem že v prvem pismu avtorja povprašal, kako je prišlo do sprememb, obenem pa potipal, ali bi bil dovzeten za kake predloge.

Cerkvenik mi je odgovoril, da je povest o Runu za drugo izdajo na lastno pobudo — to je podčrtal — popolnoma predelal, ker da je bila prva večinoma po njegovi krivdi, nekaj pa tudi urednikovi, »jezikovno, pravopisno in stilistično mizer-na«. Izjava je zanimiva ne glede na to, da je samokritika preostra in da so v prvi objavi tudi kaka bolj živa mesta, ki jih je pisatelj petindvajset let pozneje preveč knjižno ugladil ali uredil. Žal pri ponovnem prečiščevanju besedila kljub temeljitejši redakciji od sprva nameravane pretehtavanje vseh takih razločkov

z izbiro ustreznjšega iz razumljivih razlogov ni bilo mogoče. Marsikaj jezikovno-slogovnega in drugega pa je bilo v nadaljnjem delu v obeh povestih le še izboljšano ali izpopolnjeno, bodisi da je popravke izvedel avtor sam ali potrdil moje predloge. Včasih sva se seveda malo pogajala, izjemoma sem moral tudi odnehati. Kot zanimivost naj omenim, da se opisu, kako se pes poti, nikakor ni hotel odpovedati, medtem ko je želji, naj dobi še zdravnik v Runovi zgodbi ime, saj ima na ovčarjevi poti domov kar precejšnjo vlogo, ustregel. Izbral pa ga je po družini, pri kateri je kot dijak v Pazinu stanoval — Lukšič. Sicer je Cerkvénik tudi imena drugih oseb vzel po znanih mu ljudeh, od Mataniča do Grubiše in Salobirja, ki torej nista kaki posebni govoreči imeni.

Iz začetne namere, da opravi pri novi izdaji eno korekturo tudi sam, vendar le zaradi morebitnih jezikovnih in pravopisnih napak, se je tako pisatelj kljub visoki starosti dal zvabiti v čedalje zavzetejšo skrb za jezik, slog in pomen. »Pošiljam vam še en popravek Medvedka,« mi je sporočil, ko sem rokopis že oddal. »Tisto kratko nadomestilo mi ni dalo miru. Priloženo besedilo bo bolj smiselno in logično. To se bo dalo še popraviti.« Seveda se je kdaj zgodilo, da ga je težnja po pretirani logični izpeljavi zavedla v gostobesedno »popolnost«, ki je oslabilo izrazno moč. Vendar je tudi za taka opozorila večinoma bil dostopen.

Drugi moji uredniški pogovori s Cerkvénikom — tudi ti so potekali pretežno v pismih — so se sukali okoli povestnih poglavij. Vprašanje se mi je porodilo, kot rečeno, ob spremembah v povojni izdaji *Ovčarja Runa* (vse so v drugi polovici povesti), kjer je pisatelj število poglavij z delitvijo treh povečal, odločil

pa se je tudi za nekatera preimenovala.

Cerkvenik je pobudo takoj sprejel in mi že v svojem prvem pismu 3. novembra 1975 sporočil: »Če menite, da bi se dalo glede poglavij v prid nameravane izdaje RUNA kaj izboljšati, vam dajem vso svobodo. Mislim namreč, da urednik, ki na besedilo lahko objektivneje gleda, o marsičem bolje sodi in presodi kot avtor sam.«

Te v pismu celo podčrtane svobode seveda nisem želel vzeti dobesedno in sem dajal pisatelju vse predloge v premislek in potrditev. Šlo je, kot sem zapisal v uredniškem sporočilu k izdaji, za tele spremembe v zgradbi obeh izbranih povesti: premaknitev meje med nekaterimi poglavji, delitev ali združitvev poglavij, poimenovanje ali spremembo naslova z oporo v besedilu in pri *Medvedku s Križeve gorice* še za črtanje ene epizode zaradi pripovedne skladnosti. Pri *Ovčarju Runu* sem se pri tem mestoma vrnil k prvi izdaji. Vsi ti posegi so se mi zdeli utemeljeni iz vsebinsko-kompozicijskih razlogov (poglavje se mora na primer začeti s primerno napetostjo) in zaradi večjega sorazmerja v dolžini posameznih enot. Naj spotoma povem, da jih je v medvedkovi zgodbi več, Cerkvénik pa jih je sprejel z naslednjimi besedami (pismo z dne 8. aprila 1976): »Osnutek delne prerazdelitve poglavij, ki ste mi ga poslali, mi ugaja ter se z njim strinjam.« Tudi tu je svojo potrditev podčrtal.

Da pa pisateljevo soglašanje s predlogi le ni bilo samo vljudnostno ravnanje poznih let, priča kar zanimiv dialog, ki se je vendarle razvil ob naslovih dveh poglavij iz *Ovčarja Runa*.

Za *Danajski dar* sem pripomnil, da je pomen izraza, ki ima sicer nekaj privlačnega skrivnostnega nadi-

ha, že bolj malo znan in bi bilo zato v skladu z drugimi, vsakdanje stvarnimi naslovi za otroško povest mogoče bolj primerno preprosto »zlohotni dar«. Povedati moram, da se mi Cerkvénikovo poimenovanje tudi ni zdelo čisto ustrezno. Pisatelj mi je odgovoril, da se za predlagano različico (dodal sem jo v oklepaju in z vprašajem) ni mogel prav ogreti, ker da pojem zlohotni (ali nemara: zvijačni — je poiskal eno še sam) ne more nadomestiti pojma danajski. »Po mojem,« je pojasnjeval nadalje, »ne more dar sam biti ne zlohoten ne zvijačen.« Tako je ostalo pri prvotnem.

Zagovor drugega primera je še značilnejši. Za *Glad je najhujši tat* sem poiskal zamenjavo, ki se mi je zdela vsebini in vodilni misli ustreznejša, vendar se je pisatelj odzval s pomislekom: »Tudi o naslovu poglavja *Čimprej domov* (moj predlog, vzet iz besedila — opomba S.K.) bi kazalo še malo razmisliti; *Glad je najhujši tat* se mi nikakor ne zdi moralizatorski, saj le ugotavlja neko dejstvo, ki ne velja v tistem odločilnem trenutku samo za Runa, marveč za vse in vsakogar. Mogoče je pretirana le trditev: najhujši. Nemara bi zadostoval naslov: *Glad je tat*.«

Eno preimenovanje v *Medvedku* pa je še pred prejemom mojih predlogov načel Cerkvénik sam: menil je, da bi kazalo spremeniti naslov *Nepovabljeni gost v Požrešni sladkusec*. »V tem poglavju se namreč obravnavata dve lastnosti: požrešnost in sladkosnednost,« je zanj značilno utemeljil nagib, kakor da mora uredniku svoj predlog prepričljivo razložiti.

Iz vsega prikazanega je lepo vidno, s kakšno živo pozornostjo, vztrajajočo voljo in enkratno vnemo je bil pisatelj udeležen pri nastajanju knjige, ki naj bi ga predstavila kot

ustvarjalca za mladino in ki je zaradi zakasnitve nehote postala tudi nekaka jubilejna izdaja, saj je izšla malo pred njegovo sicer prezrto 85-letnico. Pri tem pa je treba povedati, da so Cerkvénika med tem dolgim sodelovanjem občasno prizadevale resne bolezenske nadloge in da je vmes iskal zdravja tudi po raznih zdraviliščih. Že leta 1977 mi je avgusta, teden dni pred svojim rojstnim dnevom, pisal: »Držim se kar doma, ker me je pred približno dvema mesecema precej močno napadla angina pectoris. Imel sem občutek, da matilda že trka na vrata.« Menda je bila kopel v portoroški slanici, ki naj bi mu bila pomagala, zanj premočna.

Naj za konec povem še nekaj v zvezi s Cerkvénikovo upodobitvijo. Poleti 1977 sem urednika *Izbrane mladinske besede* Ivana Minattija v pismu povprašal, kako je mišljeno z ilustracijami in pisateljevim portretom, ter pristavil, da imam novejši posnetek. Na ponovno prošnjo za odgovor sem ga novembra tudi dobil, in sicer, da ilustracije in fotografija v tej zbirki niso predvidene. S sporočeno mi odločitvijo se nikakor nisem mogel sprijazniti, zato sem konec februarja 1978, ko so šle knjige v tisk, poslal založbi še »zadnji opomin«: takšna izdaja ne bi smela iziti brez portretov pisateljev, saj jo napovedujejo kot nekako mladinsko *Našo besedo*, ki pa ima slike avtorjev. Nevzdržno je, da mladi bralec ne bi mogel nikjer videti pisateljeve podobe. —

Odgovor sem dočakal — v Cerkvénikovem pismu, odposlanem 3. aprila: »V knjigi bo tudi moj portret! Enkrat sem že skoraj tri ure predsedel pri Božidarju Jakcu... Ves čas portretiranja sva prijetno prekramljala. Spoznal sem v njem ne samo umetnika, ki sem ga že od

nekdaj močno cenil, marveč tudi človeka, pravega, resničnega človeka.«

Nepričakovane novice in modre odločitve založbe sem bil seveda nadvse vesel. A Cerkvnikovo zadovoljstvo nad upodobitvijo, kakršna mu je bila še nedokončana v spominu iz slikarjevega ateljeja, se je ob portretu na platnicah knjige — s krčevitim izrazom in strmim pogledom — sprevrglo v razočaranje. Ugibal je, kaj se je s podobo zgodilo in kako vlogo je pri tem imela fotografija, ki jo je sodelavka založbe posnela istočasno. Res — avtorstvo sploh ni navedeno. Tudi pisateljevim domačim portret ni preveč ugajal in Cerkvnik me je odvezal naloge, da

mu napravim nekaj fotografskih kopij, kakor je prej želel. Je pa ob tem vendarle še zmogel šegavost, ki je z njo skušal odplakniti priokus grenkobnega presenečenja: »Sicer pa nič hudega, saj ne iščem neveste!« — Upajmo le, da je tudi prvotni slikarski osnutek ohranjen.

A s podobo knjige je bil pisatelj zadovoljen, sodil je, da je zares lepa. Ker si je sam zelo prizadeval za skoraj okrasno pisavo, mu je moral biti všeč tudi lepi, dobro čitljivi tisk. Meni je bilo žal le, da so črke v spremni besedi že drobnejše — mogoče zato zdaj nekateri sestavljavci bibliografij ta sestavek prezrejo, čeprav je rešil nepreklicne pozabe veliko dragocenih podatkov.

Zusammenfassung

AUS DEN BEGEGNUNGEN MIT DEM SCHRIFTSTELLER CERKVNIK

Der Autor berichtet von den Kontakten, die er im Jahr 1975 mit dem slowenischen Schriftsteller Angelo Cerkvnik (1894—1981) aufgenommen hatte, als er ein Buch aus Cerkvniks Jugendliteratur in der Sammlung *Izbrana mladinska beseda* (Ausgewähltes Wort für die Jugend — Ljubljana, Mladinska knjiga, 1978, erschienen im Frühjahr 1979) vorbereitete. Das Resultat dieser vertieften Arbeit zwischen dem Schriftsteller und dem Redakteur ist die sprachlich und kompositorisch erneute Ausgabe der beliebten Geschichten *Ovčar Runo* (Runo, der Hirtenhund) und *Medvedek s Križeve gorice* (Der kleine Bär von Križeva gorica), ebenso sind damit viele kostbare Daten von den Werken und von Cerkvniks Leben erhalten geblieben, was Stanko Kotnik als Redakteur des Buches in seine Begleitstudie einschloß.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

ŠE ENKRAT: BRANKO RUDOLF LUTKAR

Zapis o lutkovnih igrah Branka Rudolfa¹ je zbudil odmev, ki prinaša nekaj dopolnitev in popravkov k zapisanemu, ker je zdaj besedilo prve Rudolfove igre *Konjiške gore zmaj* na razpolago.²

V igri nastopajo tele osebe:³

Gašperček, potujoči muzikant.

Vitez Jurij z Loške gore.

Župan konjiški.

Občinski tajnik.

Lepa Marjetica, županova hči.

Občinski sluga.

Konjiški župnik.

Meščani. Palčki. Kralj palčkov.

Stara žena.

Naglušni mož.

Konjiške gore zmaj, huda zver ali pošast.

Osnova za fabulo je bajeslovna snov, ki jo objavlja tudi Kelemina.⁴

¹ Alenka Glazer: *Srečanje z Brankom Rudolfom lutkarjem. Otroci in knjiga*, 1985, št. 21, str. 56—58.

² Vida Rudolfova, sestra Branka Rudolfa, sama pesnica (psevdonim Stana Vinšek) in prevajalka, mi je poslala pretipkano besedilo lutkovne igre *Konjiške gore zmaj*, ki ga je leta 1941 tik pred svojo aretacijo rešila učiteljica Marjanca Režabek. V spremnem pismu (30. decembra 1985) so tudi popravljene nekatere netočne navedbe o zasedbah posameznih vlog.

³ Pretipkano besedilo poleg uvodne neštete strani obsega osemnajst tipkanih strani formata A 4. Na prvi šteti strani so navedeni podatki o igri: *Konjiške gore zmaj. Igra za lutke v 5. prizorih*. Spisal prof. Branko Rudolf za Konjiškega Sokola.

⁴ Prim. *Zmaj v Konjiški gori*. V: Jakob Kelemina: *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*. Celje, Družba sv. Mohorja, 1930, str. 241—242; 393.

Rudolfovi poimenovanji viteza Jurija in Marjetice sta enaki kakor v ljud-

Divjanje strašnega zmaja v jezeru v Konjiški gori skušajo ljudje potolažiti s tem, da z maju vsako leto darujejo šest devic, konjiški župnik pa v ta namen vsak dan bere mašo. Ko se nekega dne zamudi, se vzdigne vihar s silno povodnijo. Župnik v poplavljeni cerkvi mašuje na konju, voda začne odtekati in zmaj izgine za vedno.

Branko Rudolf je kot Konjičan to snov gotovo poznal, a jo je za lutkovno igro bistveno spremenil.

V prvem prizoru, postavljenem na trg srednjeveških Konjic, Gašperčku, potujočemu muzikantu, prestrašeni Konjičani povedo, da bo naslednji dan zmaj odpeljal lepo županovo hčer Marjetico v svoje podzemeljsko jezero, kjer v temi hirajo že prej odpeljana dekleta. Med Konjičani pa se z maju nihče ne more postaviti v bran, saj so vsi krepki fantje morali na vojsko proti Turku. Prizorišče drugega prizora je Boč, kjer počiva vitez Jurij z Loške gore, ki se je pravkar vrnil z dolgega pustolovskega potovanja. Gašperček ga je prišel vabit na boj s pošastjo, a zvonovi iz Konjic naznajo, da je Marjetica že v zmajevi

skih pripovednih pesmih, zbranih pri Štreklju pod naslovom *Sveta Marjeta, sveti Jurij in zmaj* (*Slovenske narodne pesmi*. I., št. 626—629, str. 589—592). Prim. še *Slovenske ljudske pesmi. Prva knjiga*. Ljubljana 1970, str. 131—133, kjer so na str. 133 zbrana tudi opozorila na prozne tekste s podobnimi motivi. — Motiv zmaja pod Konjiško goro je uporabil Aškerc za pesem *Zmaj v ciklu »Stara pravda«* (*Balade in romance*, 1890, str. 122—124), vendar je motivu začasno ukročenega zmaja dal socialno narodnostni poudarek in »pozajo« namenil vlogo bodočega maščevalca nad tujci.

oblasti. Prizorišče tretjega prizora je meja na Konjiški gori, kjer se začenja carstvo gozda in kjer tudi župnik, ki je do sem spremil viteza Jurija ter Gašperčka, nima več moči in se zato vrne. Gašperčka je strah, a se junači. Vitezu Juriju ponudijo pomoč gorski duhovi palčki s svojim kraljem ter mu svetujejo, kdaj in kako bo zmaja najlaže premagal. Jurij v boju nato zares zmaga. V četrtem prizoru vitez Jurij in Gašperček ne moreta odvaliti skale izpred zmajeve votline, da bi rešila lepo Marjetico. Pomagajo spet palčki in vsi gredo proti Konjicam. Peti prizor poteka pred konjiško cerkvijo. Vitez Jurij je razglašen za častnega meščana Konjic in se še isti dan poroči z županovo hčerko, lepo Marjetico.

Bajeslovno osnovo je Rudolf razširil v več smeri. Predvsem je ob zmaja, zlobno pošast, postavil v besedilo tudi dobre duhove, palčke, ki človeku pomagajo, opustil pa je motivne sestavine, vezane na krščansko izročilo. Viteza Jurija, ki ga zmaj posmehljivo imenuje izgubljeni vitez od luninih žarkov, je avtor oživil z nekaj karakterizirajočimi potezami. Zmaj tik pred spopadom zagrozi: »Močan sem. To zadostuje.« Jurij ob zmajevo moč postavi svojo zavezanost sprejeti nalogi: »Nalogo imam, da te uničim. To tudi zadostuje.«⁵ Nešablonsko je Jurijevo razmišljanje, ko se kljub zmagi nad zmajem pred zaprto zmajevo votlino čuti nemočnega in osmešenega pred samim seboj. Netipična poteza v njegovem značaju se kaže še v prizoru, ko ob razglasu, da je imenovan za častnega meščana Konjic in mu vsi vzklikajo, Gašperček občinskemu slugi pravi: »Molči no, neroda. Vitez Jurij ne mara tega, da veš!«⁶ Tako se

tipizirani lik junaka, zmagovalca nad pošastjo, dopolnjuje z individualno učinkujočimi podrobnostmi. Njegovo nasprotje je Gašperček, sicer povezujoča oseba v dogajanju, ki je izoblikovan kot zemeljsko usmerjeni Sancho Pansa. Gašperček ponazarja ljudsko pamet in vnaša v dogajanje (ob nekaterih stranskih osebah) komiko. Kot lik ljudskega muzikanta in modreca pa je zgodnji predhodnik Rudolfove *Žvegle pote-puhove*.

Aktualistični poudarki (uvodno izzivanje imenomoma navedenega člana igralske skupine, negodovanje zaradi konjiške dolgočasnosti pa poznejše omenjanje gostilničarja Zormana in Narodnega doma) so namenjeni neposrednemu učinku pri gledalcih, hkrati pa ti vložki razbijajo iluzijo dogajanja v davni preteklosti in v okviru mita.

Tudi jezik v igri je zadosti individualno karakterizirajoč, osebe govore z mnogimi ljudskimi primerami, prispodobami in rekli, deloma tudi v vezani besedi. Predvsem pa je za govor značilna razgibana intonacija, vzkliki, vprašanja, čustveno obarvane povedi. Prizor, ko občinski sluga v starinsko »kanclijem« jeziku razglašča viteza Jurija »dosmrtnim častnim članom gori imenovane mesta Konjice,«⁷ pa tudi v jezikovnem pogledu pomeni zametek za jezikovno podobo poznejše *Žvegle*.

Vsekakor je Rudolfova lutkovna igra *Konjiške gore zmaj* besedilo, ki z vrsto sestavin presega povprečje lutkovnih iger tega časa, hkrati pa že nakazuje posamezne poznejše bistvene značilnosti in avtorjevem literarnem opusu.⁸

⁷ Tipkopis igre, str. 16.

⁸ Naj opozorimo samo na nekaj motivnih sorodnosti v drugih Rudolfovih besedilih. Motiv jezera v gorah je osno-

⁵ Tipkopis igre, str. 13.

⁶ Tipkopis igre, str. 16.

Besedilo druge predvojne Rudolfove lutkovne igre *Grad na Planinki* doslej sicer še ni v razvidu, je pa avtor (6. januarja 1986) povedal nekaj podatkov o snovnih pobudah zanj. Gre za snov ljudske pripovedke o nastanku Šentlovrenškega ali Črnega jezera na Pohorju, ki jo je vključil Janez Koprivnik v svoj spis

Pohorje.⁹ Pripovedko o bogati in ošabni vdovi Jeri Hudovolni, ki je gospodovala na gradu na Planinki, je Branko Rudolf razširil z novimi motivi in osebami (glavna oseba Ivan Borovec), ki pa jih bo mogoče natančneje določiti šele, ko bo na razpolago besedilo igre.

Zusammenfassung

NOCH EINMAL: BRANKO RUDOLF DER PUPPENSPIELER

Der Beitrag bringt ergänzende Informationen zum Artikel *Begegnung mit Branko Rudolf — dem Puppenspieler (Otrok in knjiga, Nr. 21)*. Inzwischen wurde nämlich der Text des ersten Puppenspiels von Branko Rudolf *Konjiške gore zmaj* (Der Lindwurm von der Konjiška gora) evidentiert. Trotz der Anlehnung an die Motive der Volksprosa zeigt der Autor in den Details eine Aktualisierung des traditionellen Stoffes. In der Figur Gašperček kann man die stofflichen Keime des späteren Werkes *Zveglja potepuhova* (Die Schwegel des Vagabundes) entdecken, in der Schlußschilderung auch den Gebrauch der archaischen »Kanzleisprache«, die sprachlich das Werk *Zveglja potepuhova* voraussagt.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

va za pravljico *Čudno jezero* (Branko Rudolf: *Čudno jezero*. Maribor, Založba Obzorja, 1953, str. 5—16. Pravljica 7). Zmaj nastopa v pravljici *Jež-ptič-kača-svinja-koza-zmaj* (n. d., str. 17—27). Motiv zmaja je pogost tudi v Rudolfovih pesmih, npr. *Godčova povest o zmaji* (Branko Rudolf: *Zveglja potepuhova*. Maribor, Založba Obzorja, 1960, str. 7—9). Posebej značilna je pesem *Zmaj* (Branko Rudolf: *Odmevi času*, Maribor, Založba Obzorja, 1976, str. 35), ki združuje oba motiva:

Na temni strani tvojega bistva
tebe, ki si človek

ob temnih, grozljivo črnih jezerih,
štrlečih skalah

spi grd, pošasten zmaj, skrit, zviti v
votlini:

pravi zmaj.

V tem besedilu motiv ni več povezan z bajeslovnim virom, temveč je prerasel v moderno občuten simbol človekove zgroženosti nad mračno poluto v samem sebi.

⁹ Janez Koprivnik: *Pohorje. Ponatis iz Planinskega vestnika (1913—1919)*. (Maribor). Založilo »Sokolsko društvo« v Mariboru, 1923, str. 23—26. — Koprivnik je tu objavil jezikovno in deloma tudi vsebinsko popravljeno pripovedko *Črno jezero na Planinki. Pravljičica*. Zapisal F(ranc) P(raprotnik). *Popotnik*, IV. tečaj, št. 10, 25. maja 1983, str. 153—155.

PETINDVAJSETLETNICA BRALNE ZNAČKE

Janez Kajzer

ZAHTEVE ARMADE BRALNIH ZNAČKARJEV

Ob petindvajsetletnici bralne značke¹ bi se rad na kratko dotaknil treh vsebinskih krogov: samega bralnega značkarstva, književnega ustvarjanja za mladino, s katerim je naše gibanje tesno povezano, in končno odnosa družbe do te ustvarjalnosti.

Ob letošnjem jubileju: že 150.000 sodelujočih

Najprej bi se rad spomnil jubileja našega gibanja, ki se razrašča okroglo četrto stoletja. Prve bralne značke so bile podeljene 23. maja 1961, razumljivo pa se je prizadevanje za pridobitev značk začelo že med šolskim letom.

Zamisel o bralni znački se je porodila dvema šolnikoma, dvema profesorjema: Stanku Kotniku in Leopoldu Suhodolčanu na prevaljski osnovni šoli, na podeželju torej, ki je v preteklosti praviloma oplajalo našo kulturo. Velja pa tudi poudariti, da gre za izjemno kulturno podeželje, ne nazadnje za kraj, ki je v letih po prvi vojni dolgo časa nudil pribežališče celovski Mohorjevi družbi. Treba je še reči, da zamisel o bralni znački ni bila samo srečna

domislica, saj sta oba pobudnika od vsega začetka delovala načrtno in sta s svojo vizijo presegala lokalne ali regionalne vsebinske okvire. Takoj spočetka sta vsebinsko segla v slovenski kulturni prostor, ki smo ga do nedavnega po krivici imenovali evropski, v resnici gre za svetovnega, od katerega se oplajamo in ki mu tudi sami vedno bolj enakovredno dajemo svoj duhovni prispevek.

Že prvo leto je bilo podeljenih 116 bralnih značk in to ne samo na Prevaljah, ampak tudi drugod: v občinah Ravne, Slovenj Gradec, Radlje in Dravograd. Gibanje je bilo takoj v začetku začrtano široko. Tako ni čudno, da se je hitro, prav bliskovito razširilo po vsej Sloveniji.

Pred desetimi leti so si mladi bralci prizadevali že za 22 različnih značk. Značkarjev je bilo takrat približno 90.000 ali 42 odstotkov vseh osnovnošolcev. Tri leta pozneje so našli že 120.000 šolarjev, ki so brali za bralno značko.

Danes, v 25. letu našega gibanja, ocenjujemo, da sodeluje že približno 150.000 otrok in mladine ali 62 odstotkov vseh osnovnošolcev. Natančneje je na 777 osnovnih šolah več kot 130.000 bralnih značkarjev, nadalje jih je na šolah s prilagojenim poukom 2200, približno 1400 jih

¹ Vsa tri besedila, objavljena v tej rubriki, so bila prebrana ob petindvajsetletnici bralne značke v Cankarjevem domu v Ljubljani 22. novembra 1985.

imamo med srednješolci, po več tisoč med otroki začasno zaposlenih delavcev v evropskih državah in precej tisoč v naših zamejstvih. Število značk se je povečalo na 32, tako da so se Prežihovi bralni znački, ki je bila podeljena prvokrat leta 1961, pridružile še Bevkova, Cankarjeva, Jurčičeva, Levstikova, Prešernova, Finžgarjeva, Seliškarjeva, Miklošičeva, Ingoličeva, Gregorčičeva, Cicanova, Kranjčeva, Kosovelova, Kettejeva, Kajuhova, Župančičeva, Vodnikova, Aškerčeva, Frana Milčinskega, Golieva, Meškova, Kersnikova, Tavčarjeva, Grudnova, Ferenc Mora, Kidričeva, Suhodolčanova, Bena Župančiča, Prušnikova in končno v zadnjem času še Zmajeva in čisto nazadnje bralna značka Branke Jurca, katere pobudniki so bili mentorji iz zamejstva in zdomstva.

Po četrto stoletja imamo torej mogočno zgradbo ne samo doma, ampak tudi med Slovenci v vseh treh zamejstvih in v drugih evropskih deželah, kjer žive Slovenci. In še dobivamo pobude za ustanavljanje novih bralnih značk in še so možnosti za širjenje bralne kulture tam, kjer je ni zadosti. Statistika je namreč varljiva. Na večini osnovnih šol sodeluje v gibanju 70, 80 odstotkov vseh učencev, tudi več, imamo pa kakih dvajset odstotkov šol, ki ostajajo ob strani, tako kot ostajajo ob strani v vseh stvareh, zadevajočih branje in kulturo. Na teh šolah bo mogoče s prizadevnimi mentorji in z drugačnim vzdušjem storiti še marsikaj.

Vsekakor pa lahko ob takšnih podatkih govorimo, da so z bralno značko dodobra osvojene vse slovenske osnovne šole. Bralna značka je postala pojem, sledove dolgoletnega prizadevanja je že čutiti in še bolj jih bo čutiti v prihodnosti. Enako lahko rečemo, da si je bralna značka pridobila domovinsko pravi-

co tudi v zamejstvu, čeprav je tamkaj razumljivo povezana z različnimi težavami.

Stavba bralnega značkarstva, kakršno imamo, je nastajala spontano, na terenu, vabljivemu prizadevanju za dvig bralne kulture mladih so podlegali novi in novi pedagogi, več tisoč in celo mnogo tisoč pedagogov je zaslužnih za takšno razširitev gibanja in za njegovo uveljavitev. Nesteti anonimni pedagogi ga tudi držijo pokonci. Še tako profesionalno urejena organizacija ne bi mogla organizatorsko obvladovati tako mogočne stavbe, naša organizacija pa je razumljivo neprofesionalna, zanjo si prizadevamo ob svojem siceršnjem delu. In tudi nobene potrebe ni, da bi takšno gibanje urejevali z nepotrebno pretirano načrtnostjo ali administriranjem. Večidel je razvoj in delovanje bralne značke mogoče fleksibilno prepustiti spontanosti, improvizaciji, domiselnosti posameznikov, zagnanosti mentorjev in pobudam s terena, v bralno značko je mogoče vključiti marsikaj različnega, lokalno pomembnega, drugačnega. Nobene potrebe ni, da bi bilo gibanje na kakršenkoli način uniformirano. In tako tudi ni!

Razumljivo pa je, da je življenje takšnega gibanja, kakršno je bralno značkarstvo, uokvirjeno. Tako kot gledališka predstava lahko raste do svojega vrha, lahko pa se tudi razkrajja in razpade, pa se spet prenovi, raste tudi gibanje bralnih značk. To, kar je bilo včeraj novo in zanimivo, bo jutri staro, zaprašeno, klišejsko. Tudi naše gibanje se ne more, kot nobeno drugo, vnaprej zavarovati pred logičnostjo svojega razvoja. Na nas je, da nekatere stvari pravočasno opazimo, da se ne zadovoljimo z doseženim in z reprodukcijo doseženega, ampak gibanje nenehoma prenavljamo.

Dvoje pomanjkljivosti

Prva in najbrž poglavitna nevarnost, ki nam grozi, je v tem, da bi se branje za bralno značko spreminilo v nekakšno zakoličeno ustanovo predpisanega domačega čtiva, v lajnasto drdranje vsebin, na ljubo pedagogu, od katerega je učenec vendarle odvisen, na ljubo družbenemu sistemu, ki predpisuje in uveljavlja različne obrazce za normativno vedenje. Sam, moram priznati, sem še po tolikih letih ves frustriran zaradi vsiljenosti domačega čtiva, čeprav sem sodil med učence, ki so nam bile knjige sicer ljube in domače. In, roko na srce, vsaj ponekod odbrekamo tudi bralno značko podobno.

Da bi gibanju vendarle ohranili vsaj osnovno vsebinsko enotnost, vsako leto v zgodnji jeseni objavimo seznam knjig, ki naj bi jih v štirih različnih stopnjah brali učenci v osnovnih šolah. Seznama sta pravzaprav dva, v prvem so knjige, ki so izšle med letom, torej čisto nova dela, v drugem so knjige iz prejšnjih let, ki jih je še mogoče kupiti ali dobiti v knjižnicah. Seznam pa je lahko mentorju le osnovno vodilo, temeljno opozorilo na vsebinsko kvalitetnejše mladinske knjige iz zadnjega časa. Vsekakor je zaželeno, da mentor ta seznam pozna in da ga vsaj do neke mere upošteva, svojim učencem pa lahko svetuje ali predpiše — ta izraz se mi malce upira — tudi kako drugo delo, ki je v šolski knjižnici na voljo v večjem številu izvodov ali pa ima lokalni pomen; ali delo, za katerega se spontano odločijo učenci sami. Vseeno menim, naj bi knjige s seznama, ki je strokovno sestavljen in vedno znova aktualiziran, tvorile hrbtenico branja. Zelo tvegano in odgovorno je, če bi se mentor odločil za čisto druge knjige ali če bi si s takšno izbiro

prizadeval za čisto določene vsebinske cilje zunaj literarne vzgoje.

Preverjanje znanja o prebranih knjigah ne sme imeti videza stroge šole, zato ne sme in ne more sestajati zgolj iz pripovedovanja vsebin knjig. Preverjanje, ki je lahko tudi kolektivno, ali pa je celo pametneje, da je kolektivno, more biti le prijazen pogovor o knjigah, o literaturi, o domišljiji, ne samo o prebranih knjigah, ampak sploh o tiskani besedi, tudi o drugačni besedi, s kakršno se včasih srečujejo učenci. Prav nič napačno ni, če mentor v pogovoru z učenci ovrednoti tudi subliterarno produkcijo, kakršna prihaja učencem v roke, naj gre za poceni sentimentalno čtivo, za dr. romane ali za ceneno utilitarno književnost.

Naša družba ne bo nič bogatejša, če bo določeno visoko število učencev dokazalo, da pozna vsebine določenih knjig. Lahko pa bo bogatejša, in to je navsezadnje cilj našega gibanja, če bo določeno visoko število učencev sprejelo tiskano besedo za svojo, če bo raslo z njo in če ji bo ostalo zvesto. Prvič se vsi zavedamo, da je lažje živeti s knjigo kot brez nje — tudi v kulturni Sloveniji živi dandanes veliko odraslih brez knjige, drugič pričakujemo od takšnih razgledanih državljanov zavestnejše delo in delovanje, več ustvarjalnosti, več inovativnega mišljenja in obnašanja, skratka več upov za prihodnost. Pri tem ne počnemo nekaj izjemnega, ampak delamo to, kar delajo vse civilizirane družbe.

Drugo pomanjkljivost bralnega značkarstva občutim v sklepnih prireditvah. Zdaj je že ustaljena tradicija, da šola na sklepno praznovanje povabi mladinskega ustvarjalca. To gotovo ni majhna stvar. Sam ne pomnim, da bi na šole, ki sem jih obiskoval, kdaj stopil kak pisatelj. Srečanje v živo je za mladega bralca

gotovo posebno doživetje. In je posebnost doživetje tudi za ustvarjalca.

Toda ne vedno in povsod. Posamezne šole so v želji, da bi bilo njihovo praznovanje kar najbolj slovesno in bogato, stopile na napačno pot. Ne zadovoljijo se več z enim samim pisateljem, ampak povabijo hkrati dva, tri, štiri, celo pet. Sam sem doživel, da smo na takšno šolo korakali v zadnjem hipu povabljeni literarni znanci, bila nas je cela majhna četa, med njimi najbolj ugledna sodobna pisateljska imena. Srečanje z vsakim izmed teh ustvarjalcev bi lahko bilo za učence posebno doživetje. Tako pa se je prireditelj povsem izjalovila. Pisatelji so vljudno povedali vsak po en stavek. Učenci niso bili pripravljeni na srečanje z nobenim pisateljem posebej. Ponavljali so standardna vprašanja, ki pisateljem grenijo življenja: Koliko ste stari, koliko knjig ste napisali itd. Pripovedujem to anekdoto, ker je žal dokaj pogosta.

Mislim, da je krasno, če šola lahko povabi medse mladinskega ustvarjalca, toda vedno zadošča en sam. Saj mora navsezadnje učencem ure in ure, tedne in celo leta zadoščati en sam učitelj! Krasno je tudi, če so učenci na takšen obisk pripravljeni, ali vsaj bistrejši med njimi, če poznajo ustvarjalčevo delo, če ga znajo kaj vprašati. Vprašanja, naj bodo še tako naivna, naj izvirajo iz njih samih, papagajskih vprašanj naj bi se vnaprej izognili. En sam ustvarjalec na sklepni prireditvi naj bi postal pravilo ne samo zaradi kvalitetnejšega, bolj smiselnega doživetja, ampak tudi zato, ker je šol veliko, ustvarjalcev pa sorazmerno malo. Prvič niso vsi pripravljeni obiskovati šol, drugič so tudi mnogi pripravljeni utrujeni od številnih rutinskih obiskov, ki učencem in njim samim ne morejo kaj prida pomeniti. Ne nazadnje je odločitev za

enega samega ustvarjalca lahko tudi materialne narave. Enemu samemu človeku se bo šola lažje oddolžila kot dvema, trem ali štirim. Gre za skromno vsoto, ki jo svet Zveze bralnih značk vsako leto znova priporoča, žal prihaja tudi ob tej skromni vsoti do tragikomičnih zapletov, ki ustvarjalcem jemljejo voljo do nadaljnjega obiskovanja šol. Takšno logiko je težko razumeti, ker imajo šole še kar dosti razumevanja za neznansko dražje nastope čarovnikov, razkazovalcev kač, celo za zabavne ansamble ali pa za snobistično najemanje poklicnih gledaliških igralcev za vzorno branje — gre za vsote, ki so v primerjavi z našo predlagano odškodnino prav astronomske.

Če hočemo imeti na sklepnih prireditvah ustvarjalce, se skušajmo do njih obnašati spodobno, poskušajmo pa jih tudi dobro izrabiti za veliko doživetje. Seveda se moramo zavedati, da so tudi ustvarjalci samo ljudje. Nekateri so rojeni igralci, nekateri odlični govorci, nekateri pa smo tudi pusteži. In še nekaj: prepogosto vabimo samo književnike, pozabljamo pa na druge soustvarjalce knjig, zlasti na ilustratorje. In preradi vabimo le starejše književnike, marsikateri mladinski literarni ustvarjalec, ki se je predstavil že z vrsto knjig, še ni doživel povabila na nobeno šolo. Zavzemam se za vsebinske, poglobljene nastope, za doživetja. Otroci ne bodo imeli prav nič od tega, če bodo zgolj videli živega pisatelja.

Sicer pa naše gibanje v osnovnih šolah, z vsemi pomanjkljivostmi vred, že prinaša uspehe, vpliva na število bralcev mladinskih revij, vpliva tudi na vedenje odraslih bralcev. Obisk literarne prireditve je dandanes čisto drugačen kot pred desetletji. Literarni večeri v Cankarjevem domu so bili že tako polni

občinstva — in to v veliki dvorani — da je zanj zmanjkalo sedežev. Zanimanje za nove knjige je večje kot pred desetletji. Tudi v tem lahko vidimo sadove našega gibanja.

Že v začetnih letih je obstajala želja, da bi z literarno značko prodrli tudi v srednje šole ali v srednje usmerjeno izobraževanje, kot pravimo zdaj. Tudi sicer je pogosto slišati glasove odraslih, da je z mladino v osnovnih šolah vse v redu, komaj pa ta mladina prestopi srednješolski prag, že se ji osuje prejšnja zagnanost. Je to res? Po podatkih, ki so nam na voljo, poznajo bralno značko na tridesetih srednjih šolah in uradno je zabeleženih 1400 srednješolskih značkarjev. Anketa, ki smo jo izvedli s pomočjo Zavoda za šolstvo, je pokazala, da na večini srednjih šol ne goje nikakršnega spodbujanja bralne kulture zunaj ozkih šolskih okvirov, tu in tam pa le poznajo različne oblike. V srednjem usmerjenem izobraževanju je vendarle nekaj značkarjev, zadnje čase predvsem po zaslugi mentorjev bralne značke Karla Prušnika-Gašperja. Ta značka je prodrla ne samo v srednje šole ampak celo v nekatere delovne kolektive po Sloveniji.

Sam mislim, da ni tako hudo, če v srednjem usmerjenem izobraževanju naše gibanje ne odmeva množično. Mlad človek se v tem času že močno diferencira. Zanimanje za humanistične vede kaže le manjši del mladine — in to je tudi v skladu z družbenimi željami, saj družba potrebuje tudi tehnično in drugače usmerjene ljudi. Vprašanje je tudi, ali je kovinska značka, naj ima še tako simboličen pomen, prava spodbuda za srednješolca. Ali lahko tudi ob drugačnem izboru knjig za srednješolce snujemo bralno značkarstvo na tej stopnji na enak način? Mislim, da ga ne moremo. Mislim, da

bo moralo dobiti drugačne oblike, da bo bolj kot bralce združevalo poglobljene bralce in začetne ustvarjalce. Mislim, da bi moralo gibanje na tej stopnji najti več stika z revijo Mentor in z ustrezno drugo publicistiko. Na tej stopnji ne gre več za vedoželjne otroke, ampak za odrasčajoče, za že odrasle ljudi, ki skušajo presojsati in hočejo presoditi sami, brez agresivnega mentorstva, ki pogosto napravi več škode kot koristi. Gotovo pa je v srednjem usmerjenem izobraževanju za naše gibanje še malo zorano polje, ki ga bo vredno zorati in posejati.

O današnjem trenutku mladinske književnosti

Zelo na kratko bi rad povedal nekaj besed o današnjem trenutku ustvarjanja za mladino, iz katerega se naše gibanje napaja. Na prvi pogled je to ustvarjanje dokaj na široko razpredeno in bogato. Za razliko od drugih dežel pri nas mnogi pisatelji pišejo tudi za mladino, poznamo pa vrsto pisateljev, ki pišejo samo za mladino. Zlasti po zadnji vojni se je pisanje za mladino zelo razmahnilo. Kvantiteta razumljivo prinaša tudi kvaliteto. Imeli smo Franceta Bevka in imeli smo Otona Župančiča, Prežihovega Voranca, Toneta Seliškarja, Frana Milčinskega, Frana S. Finžgarja, Josipa Vandota in imeli smo Leopolda Suhodolčana in Karla Grabeljška in imamo Elo Perocijevo, Branko Jurca, Kristino Brenkovo, Toneta Pavčka, Kajetana Koviča, Nika Grafenauerja, Svetlano Makarovičevno, Sašo Vegri, Jožeta Snoja, Nežo Maurerjevo, Polonco Kovačevo in mnoge druge enakovredne. In imamo ilustratorje, lahko rečemo, svetovnega slovesa. Ustvarjanja za mladino je pri nas več, kot ga je sorazmerno v zahodnih deželah, kjer se pogosto s tem

po njihovem manjvrednim delom dilatantsko ukvarjajo gospodinje. Toda nič slabega o gospodinjah! Zato ni čudno, če je naša mladinska tiskana beseda na različne načine našla pot tudi v tuje dežele, tako na zahodu kot na vzhodu. To je naš prispevek svetovni mladinski literaturi, naš prispevek duhovnemu bogatenju sveta.

In kakšen je v resnici naš današnji trenutek? Smo lahko zadovoljni z njim? Predvsem lahko rečemo, da je nastajalo in da nastaja veliko odlične mladinske proze in poezije, ki po svoji domišljiji in inovacijah ne zaostaja za svetovnim vrhom. Zaradi nepoznavanja ali zaradi skromnosti pa v vsem tem obilnem deležu nekako ne vidimo ne naše Pike Noga-vičke ne Toma Sawyerja in ne Oliverja Twista, ne Ostržka in ne Guli-verja in ne Lažnivega Kljukca in še kake Heidi ne. Tudi sam ne poznam vsega, takšno prevladujoče mišljenje pripisujem tudi lastnemu neznanju. Vseeno se mi pogosto dozdeva, da naši ustvarjalci včasih obstanejo na pol ali na tri četrť pota. Posamezniki premorejo čudovito bogat stil, zmorejo imenitna izhodišča, sčasoma pa jim tekst zbledi in se zmehča. V tako množičnem pisanju za mladino bi vendarle pričakovali več velikih uspehov, tudi kako prozno delo, ki bi slej ko prej spontano zakorakalo v svet, kot je nekoč zakoral italijanski Ostržek.

Ob dolgi vrsti vrhunskega pisanja ali pesnjenja imamo še daljšo vrsto šibkejšega pisanja; to pa ni nič hudega. Samo ob šibkejšem se zavemo prednosti močnejšega, kvalitetnejšega. Nadalje lahko mladi bralec razvija svojo domišljijo tudi ob umetniško skromnejšem tekstu. In končno brez možnosti preskušanja ne morejo nastajati vrhunski teksti.

Opaziti pa je še nekaj drugega. Pravilo, da pisatelji ob pisanju za

odrasle pišejo tudi za mladino, se zadnje čase malce rahlja. Izguba slehernega starejšega književnika je močno zaznavna. Mlajši se sorazmerno pozno in mukoma odločajo tudi za pisanje za mladino. Svoja najboljša leta posvetijo pisanju za odrasle. V mladinski književnosti je zato preveč spominjanja na lastno otroštvo, preveč memoarizma, in premalo enkratnega, otroku bližnjega domišljijskega sveta, novih nepoznanih svetov. Če pa hočemo te stvari imeti, jih moramo gojiti. Ali jih gojimo?

Nismo zadovoljni z odnosom družbe

V sklepnem delu tega svojega razmišljanja bom poskušal skicirati odnos družbe do književnega ustvarjanja za mladino, končno tudi odnos družbe do našega gibanja. S tem odnosom nikakor ne moremo biti zadovoljni.

Poglejmo najprej, kako naša družba vrednoti mladinskega ustvarjalca; ker družba ni nekaj zunaj nas, ampak smo to mi sami, moram reči, kako mi vsi vrednotimo mladinskega ustvarjalca. Znamo ga potrepljati po ramenu, znamo ga takole na splošno pohvaliti, hkrati pa ustvarjanju za mladino ne priznavamo teže in pomena, ki mu gre. Ko gre zares, dajemo težo samo ustvarjanju za odrasle. A moram takoj reči, da tudi to ustvarjanje pogosto vrednotimo mizerno. Naj to ilustriram s podatkom, da je bila nagrade iz Prešernovega sklada deležna doslej ena sama mladinska pisateljica. Vse drugo pisanje za mladino, naj smo ga še tako kovali v zvezde, naj smo ga še tako ponatiskovali in ga celo izvozili, doslej ni našlo milosti v očeh tistih, ki odločajo o tej visoki nagradi.

Ko že govorimo o moralnem vrednotenju mladinske književnosti, moramo reči, da je le poredko deležna

kritičnega poročanja, kaj šele kritične analize. Brez kritičnega preverjanja pa ne more nobena umetnost. In vendarle smo krivi tudi sami. V Mariboru izhaja dobro zasnovana revija *Otrok in knjiga*, namenjena prav takšnemu preverjanju, žal samo dvakrat na leto. Skupaj z drugimi interesenti, na primer z založbami, bi si morali prizadevati, da bi ta revija postala zares periodična, da bi izhajala vsaj na dva meseca; morali pa bi ji pomagati tudi s svojim sodelovanjem.

Gotovo živimo v kriznih časih, ko vsa družba posveča svoje moči mnogoterim stvarim. Pa vendarle tudi v teh časih smemo, moremo in moramo opaziti, kako malo družba na najrazličnejših ravneh pomaga krepiti svoje kulturne temelje, začenši s tem, da lahko cene knjig poceni v povprečju le za nekaj odstotkov in jih hkrati mogočno podraži z dvakrat višjo ceno papirja, kot jo pozna zahodni trg. Nadalje moremo reči, kako živimo vsak zase in nočemo videti čez svoj plot. Gibanje bralnih značk je v preteklosti sodelovalo z založbami, ki izdajajo knjige za mladino, to sodelovanje je za založbe rodilo celo čisto komercialne sadove, pa vendar moramo ugotoviti, da je v vsakdanjem eksistenčnem boju za takšno sodelovanje premalo posluha. Založbe, ki izdajajo samo literaturo za odrasle, in teh je večina, celo ne čutijo nikakršne potrebnosti našega gibanja, čeprav jim načrtno pripravljajo bralce in kupce. In seveda moramo takoj pristaviti opravičilo: kako naj bi se zanimali za naše gibanje, ko pa se morajo bolj kot drugo gospodarstvo vsak dan posebej ukvarjati s temeljnimi vpašanji nadaljnjega gospodarjenja in obstoja.

Ne bo odveč, če se ob koncu dotaknem še materialnega vrednotenja ustvarjanja za mladino. In seveda materialnega vrednotenja književ-

nega ustvarjanja sploh. Največ pove podatek, da komaj kak pisatelj živi, kaj živi, životari od poklicnega pisanja, a vsaj do zdaj je le nekako živelo nekaj ilustratorjev. Če bi vrednotenje ustvarjalčevega dela upadlo samo za toliko, kolikor je zaradi gospodarske nuje upadlo vrednotenje dela pri nas sploh, ne bi izgubljal besed. Toda občutiti je, in o tem pričajo tudi podatki, da je ustvarjalčev delež vse manjši. Že prav tragikomično je, kako si birokratske, okostenele sile v založbah, ki vidijo le lastno eksistenco, prizadevajo honorarje izničiti. Umetniške honorarje, ki so obdavčeni s petino, torej še enkrat močnejše kot ubogi srednjeveški kmet z desetino, proglašajo za sivo ekonomijo, za nepotreben strošek, za neupravičeno bogatenje. Honorarji se v procentualnem odnosu do maloprodajne cene nižajo iz leta v leto, pogosto so manjši od petih odstotkov. In vendar bi prav pri mladinskih knjigah lahko avtorju pogosto omogočili zanimiv materialni delež. Tako pa se dogaja, da si materialne sadove za mladino prilasti mreža knjižnih prodajalcev, ki ima od knjige vsaj petkrat toliko kot njen avtor. Vsi, udeleženi v tej verigi, nekako dobe svoje, čeprav pogosto stežka: papirničarji, grafiki, založniki, ustvarjalec pa dobiva vedno manj. Potrpežljivo pristaja na vse. Najpogostejše se tudi ne znajde več v sprenevedavem obljubljanju odgovornih ljudi in v zapletenem slikanju težkega položaja. Vendar če takšno ustvarjalnost želimo in hočemo, jo moramo na kakšen način stimulirati: ali materialno, kakor v preostalem svetu, ali moralno, kakor bi jo tudi morali. Z obojim smo sedaj več kot skromni in čedalje skromnejši. Bati se je, da bi takšno stanje naposled povzročilo posledice, da se bodo ustvarjalci oddalčali za boljše stimulirano delo. Ta-

ko so se že odločili v nekaterih pretežno porabniško usmerjenih deželah in prepustili ustvarjanje za mladino špekulantom in priložnostnim diletantom.

Naj te moje besede ne izzvene preveč črnogledo. Povedal sem jih, ker menim, da se je vredno bojevati za drugačne, za boljše razmere, za drugačne odnose, ker menim, da je vredno začeto nadaljevati in razvijati. Vsakdo od nas lahko veliko pripomore k temu.

Ob koncu bi se rad zahvalil vsem tisočim pedagogom, ki so razvili gibanje bralnih značk do današnje ravni, pa tudi vsem tistim silam v naši družbi, ki so naše gibanje le podpirale ali poskušale z njimi so-

delovati, na prvem mestu Zvezi prijateljev mladine, ki je naše gibanje že na samem začetku sprejela v svoje okrilje. Po četrto stoletja lahko rečemo, da takšne organizacije spodbujanja bralne kulture nimajo nikjer drugje v državi in svetu in da smo lahko na to ponosni. Ker pa naše gibanje ni samemu sebi namen, ampak ima čisto določene cilje večjati pismenost, prispevati k ozaveščenosti mladih ljudi, k večji kulturi, k večji humanosti, k večji svobodnosti, pričakujemo, da bo družba do vsega, za kar si prizadevamo in kar dosegamo, pozornejša in da se bo znala pozitivno odzivati na naša opozorila, na naše želje in na naše zahteve.

Zusammenfassung

DAS VERLANGEN EINER ARMEE VON LESEABZEICHEN

Der Autor dieses Artikels, Vorsitzender des Rates für Leseabzeichen, konzentrierte sich anlässlich des 25. Jubiläums des Leseabzeichens auf drei breite inhaltliche Komplexe: auf das eigentliche Abzeichenwesen, die literarische Schöpfung für die Jugend bei uns und auf das Verhältnis der Gesellschaft zu dieser Schöpfung.

In diesem Jahr nehmen am Leseabzeichen schon 150.000 Kinder teil bzw. 62 % aller Grundschüler. Die Zahl der Leseabzeichen vergrößerte sich auf 32. Für ihre grundlegende inhaltliche Einheitlichkeit veröffentlicht der Bund des Leseabzeichens Sloveniens jedes Jahr Bücherverzeichnisse, die aber den Betreuern nur eine Richtlinie sein sollten. Das Ziel des Leseabzeichens ist, daß die Jugend das gedruckte Wort als das ihre nimmt, deswegen darf die Lesekontrolle nicht den Schein einer strengen Schule haben.

Die Schöpfung für die Jugend ist in Slowenien ziemlich reich, wir vermissen aber größere internationale Erfolge. Die Jugendliteratur ist leider nur selten einer kritischen Forschung unterworfen, sehr bescheiden sind wir aber auch bei der materiellen und moralischen Stimulierung dieser Literatur.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

VZORNO MENTORSTVO BRALNE ZNAČKE V OSNOVNI ŠOLI

Pišem prosti spis, domačo nalogo z naslovom, ki si ga nisem izmislila sama.

Grizljam flomaster — škoda, ker se ni rodil s prirojeno tovarniško napako kot tisti čudoviti nebrzdani Flomi iz *Pravljic bravljic* — sam bi napisal tale zapis! Prvo, kar bi napravil, bi bilo to, da bi vzorno spremenil v kaj nevzornega, v kaj obešenjaškega in divjega in takega, kar bi imeli otroci radi.

Vzoren mentor je namreč lahko zelo siten mentor, kar pa ni po meri mladega človeka. Na začetku tekmovanja — branja — za značko so bili (smo bili) vsi mentorji karseda vzorni. Vsi smo se gnali za tem, da bi pridobili čimveč šolarjev za branje dodatnih knjig, ne samo tistih za obvezno domače čtivo. Pravzaprav je bil to čas, ko so učenci sami od sebe radi brali, precej raje (in bolje) kot berejo danes. Tekmovalce, kot smo jim rekli, je čakala prava izpitna preskušnja. Izpraševalna komisija, še tovariš ravnatelj je bil član, je usula na šolarje križni ogenj drobnjarskih vprašanj in se mikroskopsko natančno zapičila še v zapise, v pregled vsebin, oznak, izpisov, prepisov, opisov in popisov.

Če bi mentorji ostali pri tej vzornosti, bi bitko najbrž izgubili, tako pa so se desetnije in stotine bralcev namnožile v sto štirideset tisoč značkarjev. Publikacija *Knjiga in bralci* jih ne omenja z nobeno besedo, statistika jih torej ni ujela v svoje rubrike. Obvestila pa nas je, da 48 odstotkov Slovencev v letu ne prebere nobene knjige. Toda med 52 odstotki bralcev je zagotovo precej nekdanjih značkarjev. Če pa jih je le malo ali skoraj nič, bi bilo tudi

z mentorstvom nekaj narobe. Kdor bo še pisal o knjigi in bralcih, naj se vendar spomni, da je gibanje za bralno kulturo postalo živo izročilo osnovne šole in da je po petindvajsetih letih skoraj že moralo obroditi zrele sadove.

Ampak mentor, koliko je mentor lahko vzoren in kaj je vzorno mentorstvo?

Flomi iz *Pravljic bravljic* bi spetno preslišal vprašanje ali pa bi napisal tako neprogramski odgovor, da bi zardevali na Zvezi prijateljev mladine in na zavodu za šolstvo.

Vzoren mentor je strašen mentor, pod kožo se ga včasih tovariš ravnatelj majčkeno zboji, ker zganja čudne novotarije. Šolo mu lahko obrne na glavo, preorje knjižnico, odtegne učence od drugih interesnih dejavnosti... o, to pa ne! Branje za značko ni interesna dejavnost, ampak je akcija. Saj veste, akcije so bolj občasne, nimajo 35-urnega programa. Toda če so nabite z vitalnostjo, so kot smodnik! V akcijah se mora mentor predvsem znajti: biti taktik, strateg in diplomat. Mentorji na bralnoznačkarškem področju so čisti produkt samoizobraževanja. Ne morejo se zanesti na teoretično znanje, ker na šoli, kjer so se sami usposabljali, ni (bilo) govora o metodah dela, povezanih z bralno kulturo in gibanjem, o katerem govorimo.

Za moje pojmovanje je vzoren mentor iznajdljivi barba-papa. Iznajdljivost se začne z domiselnim spodbujanjem k branju in nadaljuje z raznovrstnostjo oblik in metod dela, ko gre za organizacijo, vsebino in pogovore z bralci. Načelo demokratičnosti se mi zdi najpomembnej-

še. Zadeva tako izbor knjig po želji učencev kot obliko shajanja z njimi in način razpravljanja. Gibanje za bralno značko naj se šoli in okolju predstavi na enem od kulturnih dni!

V okviru branja za značko je možno navezovati stike z ustvarjalci, s kulturnimi delavci, publicisti, z znanstveniki, raziskovalci; sodelovati z radiom, s časniki, z mladinskimi listi; organizirati knjižna omizja na šoli in zunaj nje, vzdrževati stike s splošnoizobraževalno knjižnico — da jih s šolsko knjižnico, je samoumevno — s knjigarno in z uredniki, si dopisovati med šolami, izdelovati tematski katalog za potrebe šolske ali razredne knjižnice, oziroma kartotečni leksikon s strnjeno vsebino knjižnih del, širiti krog bralcev poljudnoznanstvene literature, pri tem pa ogreti za somentorstvo še učitelje z različnih predmetnih področij; navajati bralce na kritičnost, iskati najstarejše knjige v kraju, zbirati podatke za kulturno zgodovino kraja, pripravljati tematske rastave, predvsem pa na začetku šolskega leta okvirno načrtovati delo z bralci na stopnji razrednega in predmetnega pouka, izkušnje pa izmenjavati v šolskih in občinskih aktivih mentorjev bralne značke.

Učence zelo dolgočasi vedno isti način dela. Obnavljanje in opisovanje mora nadgrajevati izvirna knjižna ocena — ne kot odgovor na formalno vprašanje KAJ TI JE BILO V KNJIGI NAJBOLJ VŠEČ, ampak kot poskus literarne kritike (v višjih razredih), primerjalno in kontrastivno označevanje prebranih del in večmedialna predstavitev (glasbena, gibalna, likovna...). Bralcem prepuščamo temeljno informiranje o knjigah, ki drugim niso znane (mnoge tudi učiteljem ne) ipd. Bralni krožki, redna knjižna omizja, recenzentske skupine in prepletanje

njihovega dela s programom interesnih dejavnosti jezikovno-kulturnega področja morejo tudi gibanju za bralno značko dati pomen interesne dejavnosti, da učenec, s tem ko se odloči poglobljeno (mogoče celo študijsko) brati za značko, zadosti zahtevi programa življenja in dela osnovne šole, naj bo vsak učenec aktiven vsaj v eni interesni dejavnosti.

Vzorno mentorstvo upošteva spodbude učencev in jim omogoči biti subjekt še v tem členu vzgojnoizobraževalne verige. Učenci imajo kdaj celo več izvirnih zamisli kot učitelj in zakaj se ne bi učili od njih? Psihologi nam dopovedujejo, da so nadarjeni in ustvarjalni, pri bralni znački to lahko dokažejo ob organizaciji, izvedbi in vrednotenju gibanja. Pridobimo učence iz višjih razredov za somentorstvo pri delu z mlajšimi bralci, lahko nam pomagajo voditi dokumentacijo in kroniko gibanja.

Flomiju, ki mu ugaja tudi prekućska vloga, prihaja na misel, da bi izzival. Za vzornega mentorja bi označil učitelja, ki s koncem očesa resda pošklili v vsemogoče usmeritve, priporočila in dopolnila, dela pa po svoji zamisli in počne to, kar ugaja tudi učencem. Z njimi vred prevrtača kozolce novih idej in se da voditi vodenim. Z bralno skupino premlevala celo stripe in ga ne vrže s tira, kadar uvrstijo učenci v knjižni seznam delo najbolj dvomljive vrednosti.

Popoln učitelj je nedosegljiv ideal, potemtakem tudi biserno vzornega mentorja ni. Flomi je tega samo vesel. Ali ni še najboljši mentor tisti, ki se spozna na stvar in ni preveč aseptično vzoren, ampak je malo bolj in še bolj in zmeraj zavzet za preprih, za prevetritev in tvorni nemir na vsem vzgojnoizobraževalnem področju?

VORBILDLICHE BETREUUNG DES LESEABZEICHENS IN DER GRUNDSCHULE

Die Autorin des Artikels, sonst eine beliebte Jugendschriftstellerin und erfolgreiche Pädagogin, ist der Meinung, daß ein vorbildlicher Betreuer im schulischen Sinne nicht nach dem Maß des jungen Menschen ist. Sie setzt sich für einen durchaus erfinderischen Betreuer ein, der die Anregungen der Schüler berücksichtigt und ihnen mit verschiedenen Formen und Arbeitsmethoden bei der Organisation, beim Inhalt und im Gespräch ermöglicht, ein Subjekt auch in diesem Glied der Bildungs- und Erziehungskette zu sein. Der Betreuer soll strikt das demokratische Prinzip berücksichtigen und soll immer um eine schöpferische Unruhe im ganzen Bereich der Bildung und Erziehung bemüht sein.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Jože Zupan

BRALNA ZNAČKA V ZAMEJSTVU IN PRI UČENCIH V DOPOLNILNEM POUKU V TUJINI

Ob pregledih našega dela si zastavljamo vprašanje, do kod smo prišli, koliko nam je uspelo z bralno značko združiti mladi rod v enoten slovenski prostor. Stopamo z majhnimi koraki — a smo veseli slehernega koraka. Hkrati pa lahko rečemo, da ima vsako področje svoje značilnosti in marsikaj lahko tudi posnemamo.

Najbolj živahno je na Tržaškem. Tam je okrog dvajsetega maja, ko so sklepne slovesnosti, praznično na vsakem koraku. Pesniki, pisatelji in ilustratorji se srečujejo z mladimi po številnih šolah, vse je v znamenju pričakovanja — resnično pravi praznik. Če pa ne bi bilo za vsem tem navdušenega in požrtvovalnega mentorja, bi praznik potemnel. Pot naprej je torej začrtana, a treba bo pritegniti še nove mentorje.

Na Goriškem je bila letos peta podelitev. Lep pogled v prihodnost se je odprl že ob prvi podelitvi: ne samo šola, tudi kraj živi s knjigo.

Treba pa se bo še bolj zavzemati, da bralna značka ne bo samo sestavina pouka, pač pa tudi sestavni del otrokovega prostega časa. In pot naprej? Še bolj se povezati na obeh straneh in še posebej s srednjo šolo Simona Gregorčiča, da bo tudi tu upoštevan enoten prostor.

Dogajanje na Koroškem je predvsem zaživelo v treh krajih: v Selu Kotu je knjiga domača in le redkokateri bralec ne doseže cilja; v Radishah je vsako srečanje z ustvarjalci tudi srečanje z odraslimi; napredek je v mladinskem domu v Celovcu, kjer je žarišče, ki bi se ob večjem številu mentorjev lahko razširilo, še posebej, ker je v isti stavbi bogata študijska knjižnica. Cilj ob petindvajsetletnici? Zanesti veselje do branja še na celovško gimnazijo.

Dolga je pot do naših v Porabju — tako dolga, da v dveh letih dogovarjanja z različnimi predstavniki družbenopolitičnega življenja še nismo prestopili meje. A slutiti je, da

se prizadevanja bližajo cilju in da bodo v bližnji prihodnosti navezani prvi stiki z mladimi bralci.

Beneška Slovenija še vedno čaka, da bo Čedermac zdramil mladi rod. Morda bo to uresničeno še v tem šolskem letu.

Bralna značka za učence v dopolnilnem pouku v tujini se razvija morda malo bolj naključno, hkrati pa se tudi tu kaže pot, ki jo še posebej priporočamo: sodelovanje z

našimi šolami, povezovanje, pobratenja, da mladi ob knjigi gradijo tudi most prijateljstva.

Pot je v bistvu povsod sorodna: treba je imeti zavzetega mentorja, ki zna ustvariti živ stik s knjigo, da bo knjiga živela vse leto tako, kot je v dneh sklepnih slovesnosti.

Posebno pohvalo pa si seveda zaslužijo vsi, ki si prizadevajo, da bi knjiga postala in ostala sestavni del mladega življenja.

Zusammenfassung

DAS LESEABZEICHEN IM AUSLAND

Der Artikel stellt kurz die Verbreitung des Leseabzeichens unter der Jugend im Ausland (im Gebiet Triest, Görz, Kärnten und im Raabgebiet) sowie beim Ergänzungsunterricht im Ausland vor. Der Autor erschloß, daß sich das Leseabzeichen im Ausland zu sehr zufällig entwickelt, das heißt, es hängt meist von der Begeisterung des einzelnen Betreuers ab.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

FESTIVAL KURIRČEK

Jože Filo

XXIII. FESTIVAL KURIRČEK

(Maribor, od 11. do 13. decembra 1985)

Dejavnost festivala Kurirček je naravnana k spodbujanju umetniškega ustvarjanja za otroke in mladino na literarnem, glasbenem in likovnem področju. Na širše zajetem socialnozgodovinskem ozadju se v okvirih njegovih programov često pojavljajo teme iz naše revolucije, tako da ob spremljanju in vrednotenju le-teh festival Kurirček tudi razvija v mladem rodu ljubezen do domovine v tisti veličini, ki je bila izražena v narodnoosvobodilnem boju in je ohranjena oziroma izpovedana na umetniški ravni v književnih zapisih ter v likovnih, glasbenih in drugih umetniških predstavah.

Delovni programi festivala Kurirček obsegajo manifestacijsko aktivnost in strokovno študijsko delo. V središču manifestacij je vsako leto podelitev najvišjega festivalskega odličja, »priznanja partizanskega kurirja«. Za leto 1985 ga je prejel pisatelj Ivan Potrč.

Odliček dragocenega kipca partizanskega kurirja, ki ga je med vojno na osvobojenem ozemlju v Beli krajini v žgani glini izdelala kiparka Marija Dolganova, je književnik Potrč prejel za svoje *Pravljice o Vanču*.¹ Te pravljice so bile napisane v

partizanih in so izšle v mladinskih listih z ilustracijami Nikolaja Pirnata, Franceta Miheliča, Iveta Šubica in Ivana Seljaka-Čopiča. To so enkratni primeri pisanja za otroke sredi vojne vihre, ki prinašajo pristno občutje partizanskega časa. Franček Bohanec je v utemeljitvi za nagrado o njih zapisal: »Boj nasilja s svobodo je osrednja idejna srž vseh pravljič, a pri Potrču je občečloveško sporočilo v pravljici dobilo še aktualni pečat. Potrč, mojster realističnega stila, je našel v pravljici stičišče med resničnostjo in med tistim, kar naj postane svetla resnica utopičnega jutrišnjega dne.«

V obširni označitvi,² namenjeni širši javnosti, Franček Bohanec o teh besedilih ugotavlja: »Nastajanje Potrčevih pravljič potrjuje silo in možato dejanje slovenskega osvobodilnega boja, obenem pa pristno razkriva predstavi in domišljjski svet ljudi, ki so boj neposredno doživljali v sebi in ga na svojski način, četudi dejanski vojaki revolucije, spontano sublimirali v pesniške besede. Raziskovalci naj ugotove, če so pravljice nastajale še v drugih jedrih osvobodilne vstaje, toda za slovenski pro-

¹ Ivan Potrč: *Pravljice o Vanču*. Ilustriral Ive Šubic. Ljubljana, Partizanska knjiga, 1983. Matjaževa knjižnica.

² Prim. Franček Bohanec: *Pozabljene partizanske pravljice*. Delo, 12. decembra 1985, št. 287, str. 7 (*Književni listi*).

stor velja, da jih je z občutljivo večščino za krhke pravljичne kalupe zasnovala partizanska beseda. Ivan Potrč, njih oblikovalec, sam opisuje v spremni besedi omenjene slikanice svoj pisateljski položaj in ustvarjalni nagib:

„A kar se pisanja tiče, je prišlo za mano v partizane. Komaj sem prišel v partizansko Davčo, tam nekje med Železniki in Cerknim, in v gorenjsko agit-propovsko okolje v bunkerju pri Prezljevih, sem že moral začeti s pisanjem — tudi s pisanjem za otroke, in sicer za gorenjskega partizanskega Pionirja. Za otroke pa se pišejo ali pripovedujejo pravljice, kar sem tudi že vedel, saj sem jih nekaj do takrat že napisal. Vendar pa to niso bile za partizanski čas napisane pravljice, bile so pripovedovanja o dobrih in zlih živalih, kako so vsaka po svoje pametovale, a kako je dobro in plemenito vedno nad hudim in zločestim zmagalo. Prav tega hudega pa je bilo v vojskinem času več ko preveč, bilo je pa tudi veliko in še celo več dobrega v ljudeh, ki so sicer prenašali krivice, a so se topli za svojo človeško in partizansko pravico — z njimi vred pa so se topli za to pravico tudi njihovi otroci. To so bili vsi ti danes že legendarni kurirji, ti partizanski junaki s svojim živalskim svetom vred, naj je bilo vse to o njih in o njihovih dogodivščinah še tako pravljіčno pripovedovano.

Zgodilo se je dosti hudega, ali še več je bilo upanja in veliko veliko vere v jutrišnji dobri in pravični svet — in partizanske pravljice so se začele kar same od sebe pisati, prišel je toliko pričakovani čas za zatiranje, da se rešijo vseh jarmov, prišel je pravi Matjažev čas.

Morda zveni nekoliko nenavadno, da je krutost vojnih let Potrču narokovala pravljіčne dogodivščine.

Paradoksalni položaji pa so pogostni spremljevalci položajev, ko na vsakem koraku smrtna roka krivično seka nedolžna življenja. Pravljica, vsaj klasična, je beg iz sveta resničnosti v svet vseh domišljijskih možnosti. Potrč s pravljicami o Vanču zbeži iz svojega rodnega gnezda, a v širnem svetu, kjer se pravljіčni junak mora potrditi, ni nič drugače: nesmiselna brutalnost se je tu še bolj razšopirila. Tako se je Potrč, z njim pa njegov Vanč v pravljіčnem svetu znašel v enakem protislovnem položaju, ki ga je lirsko izpovedal Kajuh, da je v teh težkih časih biti mlad pač brez mladosti biti mlad.

In kadar je človek na tleh in vstaja, da se bo spoprijel s silami, ki so ga spravile na tla, začuti v sebi tisto, kar je tisočletna odlika pravljіčne vsebine: sanjati veliko in lepo! V trenutkih biti in ne biti, torej v najbolj paradoksalnih stiskalnicah, človek išče sebe v tisočletnih izkušnjah, da bi se osmisлил za danes in da bi

s svojo ustvarjalno silo trdo okolje ob sebi obdal s poetičnimi vizijami, z domačnostjo pomirjajočo in v ideale verujočo drugačnostjo.

Potrčeve pravljice o Vanču nosijo vse pečate časa. Vse štiri pravljice, vsaka zase zaključena enota in vse skupaj zaključen pravljичni cikel, so obsodba nasilja, očeta smrti, in hvalnice boju, materi življenja. Oba motiva — motiv smrti in motiv boja — pa sta takšne narave, da sta tuja otroku, ker je v njem svet, ki starega obnavlja s klicami jutrišnje rasti. Otrok gradi v sebi in v okolju. Otrok nikoli ne razdira. Pisatelj je moral računati s to psihološko konstanto, zato je smrt in boj mitiziral. 'Vsi, ki trpijo ali pa so morali umreti, odhajajo h kralju Matjažu,' je Vanča poučila njegova mati. Vanč materi verjame brez dvomov, zlasti še, ker je oče že moral v partizane in je mati šla kot bolničarka za njim. S premikom 'doma' v gozdove se je tudi v Vanču čustvena navezanost na domače rojstno gnezdo preselila v svet, ki ga je označevalo streljanje. Silna Matjaževa vojska, tista pod Peco in ona v gozdovih, je bila — zopet po Potrču — 'vojska zmage in našega življenja'. Vanč se je prelevil v pravljичnega junaka. Ni smrti in boj je pot k svetlim zarjam jutrišnjega dne.

Ivan Potrč je bil v partizanih že več pisatelj. Zavedal se je, da nadčasni Matjažev svet pod Peco mora opredmetiti s sočasnostjo. Vanč — šolar — je sredi dnevnega živčava. Nemška učiteljica mu je izrezala progo po sredi kodraste glave, ker je govoril slovensko. Legendarno ljudsko izročilo ima svojo moč, a za to, da se je Vanč odločil, da gre v partizane, je bila potrebna konkretna individualna krivica. Doživel je krivico kot otrok, a ni bolj občutljive in zamerljive psihe od otroške. Bil je otrok in ne več otrok — do-

živel je krivico. Boj za pravico postane odslej realno gibalno v Vančevem novem življenju onkraj oblasti tujega nasilja.

Z individualno motivacijo, izrezano iz zgodovinsko opredeljivega okolja, je kaj lahko razbiti poetično in domišljjsko čudežnost pravljичnega sveta. Pravljica je od vseh proznih form iz najbolj lomljivega stekla. Tudi v novem okolju, ki je na policah etične čistosti, mora ostati prisoten večnostni etični zakon. V boju proti zlu nasilja, ki je znotraj meja tujčevega gospodstva, dobro zmaguje v pestrih metamorfoznih oblikah. Vanč ima zaveznike in tudi stare in nove sovražne in uničujoče spremljevalce. Takšen Vančev položaj pa pomaga pisatelju, da ohranja vsesplošno kontrastiranje ostrih nasprotij med dobrim in zlim. Ta svet tisočerihi možnosti za zaplete in razplete ohranja v Potrčevih pravljicah moč preobratov, čustvenih ekstaz, domišljjske zagledanosti, predvsem pa obilico slikovitih simbolov, predvsem v živalskih oblekah, da se Potrču pravljичno tkivo nikjer ne pretrga in da se doživljanje otrok nikjer ne izgubi v praznem prostoru.«

V okviru festivalskega strokovno-študijskega dela je potekalo strokovno posvetovanje na temo: Partizanska ljudska pesem. Referate je pripevalo šest znanstvenih delavcev in ena književnica. Tako je mag. Tanja Perić-Polonijo iz Zagreba obravnavala ustno pesništvo iz NOB v okviru pouka književnosti v osnovnih šolah in šolah usmerjenega izobraževanja. Dr. Petar Pešut iz Beograda je v svojem prispevku razglabljal o odnosu melodije do teksta v partizanskih ljudskih pesmih. Prof. Irena Novak-Popov iz Ljubljane je svoje razmišljanje posvetila verznemu oblikovanju v neznanem

pesništvu NOB, v primerjavi s slovenskim pesniškim izročilom. O posebnih zanimivostih ljudske pesniške tvornosti med narodnoosvobodilnim bojem v Makedoniji je poročal dr. Tome Sazdov. O partizanskih ljudskih pesmih, povezanih z ustno pesniško tradicijo, je govoril dr. Ljubomir Zuković iz Sarajeva. Izredno zanimivo je bilo pričevanje beograjske pesnice Mire Alečković o nastajanju, spreminjanju oziroma dograjevanju in selitvi ljudskega pesniškega izročila med partizani.

V sklepnem razmišljanju pa je dr. Slobodan Ž. Marković (Filološka fakulteta Beograd) povzel nekatere

značilnosti ljudske pesniške ustvarjalnosti v NOB in pri tem ugotovil, da je pretežna večina udeležencev NOB bila iz kmečkih in delavskih vrst, torej so bili to ljudje z dežele in že po tradiciji ljudski poeziji zelo blizu. Če temu dodamo, da so potekali boji večinoma v krajih, kjer je prevladoval vaški življenjski slog, ki je bil z borci v stalni povezanosti, vidimo, da so bila to pravšnja tla, iz katerih je mogla pognati ljudska partizanska pesem, ki je pomenila zelo pomemben aspekt komunikacije — ne le umetniške in kulturne ampak v večini tudi idejne, politične in borbene.

Zusammenfassung

DAS XXIII. FESTIVAL »KURIRČEK«

Im Rahmen des XXIII. Festivals Kurirček (im Dezember 1985 in Maribor) gab es neben den alljährlichen Begegnungen der Kinder mit Schriftstellern und Kämpfern und der Bücher- und Bilderausstellungen, neben Theatervorstellungen, musikalischen und anderen Veranstaltungen auch eine regelmäßige fachliche Beratung, diesmal mit dem Thema Das Partisanenvolkslied. Die Anerkennung Partisanenkurier bekam diesmal der Schriftsteller Ivan Potrč für sein Buch *Pravljice o Vanču* (Märchen vom Vanč), erschienen im Jahr 1983. In der Begründung wies Franček Bohanec besonders auf die ethischen Gesetze des Kampfes zwischen Gut und Böse hin. In den erwähnten Märchen ist das als Kampf gegen die Gewalt dargestellt.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

ODMEVI NA DOGODKE

Janez Lombergar

BRATISLAVSKI SEPTEMBER 1985

Letošnji september je bil v slovaški prestolnici Bratislavi, kot vsaki dve leti, ponovno v znamenju umetniške ustvarjalnosti za otroke.

Velikega mednarodnega bienalne festivala otroških in mladinskih televizijskih programov PRIX DANUBE, ki je ob prisotnosti več sto urednikov in avtorjev z vsega sveta potekal v novem TV centru v Mlynski dolini, v mestu tako rekoč ni bilo čutiti. Pa tudi letošnja bera oddaj tega festivala je bila zelo povprečna, tako da tudi nekaj resnično dobrih oddaj (med njimi nagrajena jugoslovanska), ni moglo popraviti v celoti vendarle slabega vtisa.

Veliko boljši programi za otroke, narejeni prav tako kot mnogi na PRIX DANUBE na osnovi animacije ilustracij za otroke, so v istem času vsak dan vrteli v dvorani bratislavskega Doma kulture. Te projekcije, ki jih je spremljalo tudi veliko število otrok, so bile spremne prireditve letošnje jubilejne, že desete bienalne mednarodne razstave originalov knjižnih ilustracij za otroke in mlade, popularno imenovane kar BIB. Kdo ve zakaj, toda med tema v bistvu tako zelo sorodnima prireditvama, ki že več kot poldrugo desetletje potekata sočasno v obdonavski prestolnici, ni prav nobene povezave. Zdi se, da nikomur

ne pride na misel, da bi programe uskladil in povezal, pripravil srečanja ustvarjalcev, strokovne pogovore ali vsaj — organizirane skupne ogledbe obeh prireditev.

Toda pustimo ob strani televizijski festival in si nekoliko podrobneje ogledjmo, kaj vse se je dogajalo v Bratislavi v okviru bienala ilustracij, na katerega so v mestu opozarjale duhovite in likovno domišljene kompozicije velikih kartonskih poslikanih svinčnikov in barvic ter dajale sicer ne ravno lepemu mestu bolj sproščen in igriv pečat.

Osrednji dogodek je bila seveda razstava letošnjega izbora ilustracij tristo dveh avtorjev iz enainpetdesetih držav v večini galerijskih dvoran Doma kulture. Dopolnjevalo jo je nekaj manjših predstavitev, med katerimi je bila še posebej zanimiva reprezentančna razstava ilustracij dobitnika GRAND PRIX BIB '83, češkega slikarja Dušana Kállaya, ki sodi brez dvoma med najboljše ilustratorje na svetu.

Ob njej je bila postavljena razstava ilustracij lanskega dobitnika NA-GRADE H. CH. ANDERSENA, Japonce Mitumasa Anna, sicer starega znanca in dobitnika več nagrad BIB v preteklih letih. Posebna dvorana je bila namenjena razstavi ilustracij vseh dosedanjih dobitnikov

GRAND PRIX BIB: Japonca Yasua Segawa, Čehinje Eve Bednařove, Poljaka Andrzeja Strumilla, vzhodne Nemke Liselotte Schwarz, Nikolaja Popova iz Sovjetske zveze, Šveda Ulfa Löfgrena, Klause Ensikata iz NDR in Danca Roalda Alsa. Azijski center UNESCO iz Tokija je pripravil v okviru BIB mednarodno razstavo ilustratorjev iz dežel v razvoju (Azije, Afrike in Latinske Amerike), vse to pa je spremljalo še več obrobni, pa zato nič manj zanimivih predstavitev.

V okviru bienala je potekal mednarodni simpozij na temo *Otroci in mir v ilustracijah narodov sveta*, pripravljen v počastitev leta 1985, ki ga je OZN proglasila za leto mladih, in prihajajočega mednarodnega leta miru — 1986.

Omenili smo že projekcije animiranih filmov in mnogih likovno zasnovanih programov za otroke, ki so bile dopolnitev oziroma sestavni del seminarja *Otroška ilustracija in animirani film*. Posebej velja omeniti pregleda francoskih in ruskih animiranih filmov, nastalih na osnovi literarnih predlog Pavla Dobšinskega in bratov Grimm. Prav letos namreč slavimo stoletnico smrti Pavla Dobšinskega in dvestoletnico rojstva Jakoba in Wilhelma Grimma. Obe prireditvi sta potekali pod pokroviteljstvom UNESCO. Tudi Slovaki so pripravili pregled njihove lastne produkcije animiranih filmov za otroke.

Ob vsem tem je resnično težko razumeti nepovezanost bienala ilustracij s televizijskim festivalom.

Novost letošnjega BIB je predstavljal poseben praktični seminar za ilustratorje iz dežel v razvoju, ki ga je pod pokroviteljstvom UNESCO pripravil sekretariat BIB v sodelovanju z Visoko šolo upodablajočih umetnosti v Bratislavi.

Vso to pestro paleto prireditev so dopolnjevale predstave otroškega gledališča, koncerti, literarni večeri in pogovori z ilustratorji, otroške likovne in filmske delavnice.

Vrnimo se k osrednji razstavi ilustracij. Na letošnjem BIB je razstavljalo rekordno število avtorjev iz doslej največ držav. Prvič so se tokrat predstavili tudi ustvarjalci iz Kitajske, Burundija, Dominikanske republike, Kostarike, Ghane, Zambije in Iraka.

Sicer pa so bili, kot običajno, najmočnejše predstavljeni Čehi (z dvajsetimi avtorji), vzhodni Nemci (z devetnajstimi avtorji), Jugoslovani (s sedemnajstimi avtorji), pa Poljaki, Američani, Sovjeti, zahodni Nemci, Japonci, Španci, Francozi, Finci, Brazilci, Madžari in drugi.

Jugoslovani smo bili že vsa leta doslej na BIB dobro zastopani in tudi vedno zelo opaženi, o čemer pričča pestra bera nagrad. Letos je bilo na bienalu, kot rečeno, sedemnajst jugoslovanskih ilustratorjev, med njimi devet Slovencev.¹ Ponovno se je pokazalo, da slovita ljubljanska šola ilustracije resnično sodi v sam svetovni vrh. In — letošnji BIB je slovenski in jugoslovanski ilustraciji prinesel tudi doslej najvišje priznanje: Mariji Luciji Stupici je mednarodna žirija podelila ZLATO JABOLKO, nagrado, ki jo prekaša samo še veliki GRAND PRIX.

Marija Lucija Stupica se je letos predstavila z ilustracijami za Andersenovo pravljico *Pastirica in dimnikar*, naslikanimi v gvaš tehniki leta 1983 za Veliko slikanico založbe Mladinska knjiga, izdano leto kasneje.

¹ Bienala so se razen slovenskih ilustratorjev iz Jugoslavije udeležili še Dragana Atanasović-Stojanović, Zlata Bilić, Bogdan Jovanović, Bosiljka Kićevac, Branislav Mojsilović, Džoja Ratković-Gavela, Toma Saramandić in Vera Simić.

je. Prav vloge urednikov oddelka za otroške knjige Mladinske knjige pri razvoju naše otroške ilustracije na tem mestu nikakor ne gre izpustiti.

Marija Lucija Stupica sodi z bogatim fantazijskim svetom in dovršeno likovno izvedbo svojih ilustracij resnično med naše najboljše slikarke. Že za svojo prvo Veliko slikanico, *Andersenovo Kraljično na zrnju graha*, je leta 1973 dobila Levstikovo nagrado. Toda čeprav je že njen prvi nastop v našem prostoru pomenil viden dosežek, smo lahko od prvih slikanic (*Pekarna Mišmaš*, *Plašček za Barbaro*, *Sapramiška*, *Stric Hladilnik*, *boben sreče in kanarček*) pa do danes priča izjemnemu umetniškemu razvoju. Tako je lani za Velike slikanice *Leteči kovček*, *Dvanajst mesecev* in *Pastirica in dimnikar* ponovno dobila Levstikovo nagrado. Pravkar v njenem ateljeju nastajajo ilustracije za Andersenovo pravljico *Mala morska deklica*.

Na bratislavski bienale je Marija Lucija Stupica poslala ilustracije za Andersenovo pravljico *Pastirica in dimnikar*. V njih je ujela vso svojstveno, tudi v Andersenovem opusu čisto posebno skrivnostnost te pravljice. Približala se je Andersenovemu občutju ter ga s svojo bogato domišljijo nadgradila v smeri metafizike in nadrealizma, sveta torej, ki ga otroci razumsko sicer ne morejo do konca dojeti, ga pa zato toliko močnejše občutijo, sveta, ki otroke čustveno in čutno vznemirja s svojo tajinstveno ikonografijo sanjskih prizorov.

To je svet, ki spodbuja otrokovo domišljijo in bogati njegova občutja, svet, katerega odlika je, da ga bolj čutimo kot razumemo.

Po občutju se Marija Lucija Stupica s svojimi slikami za *Pastirico in dimnikarja* približuje ilustracijam Dušana Kállaya za Carrollovo *Alico v čudežni deželi* (GRAND PRIX BIB

'83), samo da je bolj nežna, manj ostra, le skrivnostna ter tu in tam nekoliko tesnobna, ne pa tudi grozljiva.

Ob Mariji Luciji Stupici so se od slovenskih ilustratorjev na BIB predstavili še Kostja Gatnik, Kamila Volčanšek, Marlenka Stupica, Marjanca Jemec-Božič, Jelka Reichman, Marjan Manček, Matjaž Schmidt in Alenka Vogelnik.

Kostja Gatnik je razstavil ilustracije za *Sanjsko miško* Jožeta Snoja, ki so nastale za Velike slikanice Mladinske knjige leta 1982. V njih je Gatnik združil vse svoje dosedanje izkušnje na različnih ustvarjalnih področjih in ob dejstvu, da mu je bil Snojev tekst pisan tako rekoč »na kožo«, ustvaril izjemen umetniški dosežek ne le v okviru svojega opusa ampak v okviru naše ilustracije nasploh.

Kot večni raziskovalec in iskalec novih poti v oblikovanju celostne podobe knjige je tudi tokrat našel izviren in svež način vkomponiranja ilustracije v knjižno stran, obenem pa ponovno dokazal, da je mojster slikanja z barvnimi tuši. Doseganje takega učinka barv, sijaja, ki pogosto kar zaščemi v očeh in navdaja otroke s čutnim ugodjem, srečamo ob Gatniku le še pri Kamili Volčanšek.

Kamila Volčanšek se je na bratislavskem bienalu predstavila letos z ilustracijami za knjigo *Stara Ljubljana* založbe Partizanska knjiga (1983, Matjaževa knjižnica). Slikarka se je ob tej slikanici še posebej poglobila v študij podobe srednjeveške Ljubljane in njenih meščanov, da se je lahko odpravila na »pesniški« potep v zgodovino. Njene ilustracije se v knjigi spajajo s poezijo Nika Grafenauerja, kulturnozgodovinskimi zgodbami Janeza Lombergarja in Brede Kovič ter z izborom

starih grafik in risb v zanimivo in privlačno celoto.

Marlenka Stupica, slikarka, ki je postavljala temelje moderni slovenski knjižni ilustraciji za otroke in ki ji že več kot tri desetletja uspešno utira pot v tujino umetnica, ki s stotinami izdaj v drugih državah že dolgo predstavlja svetovno ime, je že stara znanka bratislavskega bienala. Ob mnogih drugih pomembnih domačih in tujih nagradah je že trikrat dobila tudi ZLATO PLAKETO BIB: leta 1969 za ilustracije zloženke *Kape*, leta 1971 za slike v Suhodolčanovem *Krojačku Hlačku* in 1977 za Andersenovo *Palčico*.

Letos se je predstavila z ilustracijami za *Kresnico podnevnico* Polonce Kovač, ki jo je v zbirki Velike slikanice izdala Mladinska knjiga leta 1983, in znova potrdila znano visoko kvaliteto ter vsebinsko in likovno prefinjenost svojega dela.

Tudi Marjanca Jemec-Božič pripada generaciji utemeljiteljic ljubljanske šole ilustracije. V Bratislavi se je predstavila letos z ilustracijami za *Nano, malo opico* Josipa Ribičiča, prav tako iz serije Velikih slikanic Mladinske knjige (1982). Dovršeno narisani in z žlahtnim humorjem jasno karakterizirani liki opičje družbe so kmalu po izdaji te knjige zaživel tudi v otroški animirani seriji ljubljanske televizije. Ob tem velja omeniti, da je Marjanca Jemec-Božič že dolga leta med nosilnimi sodelavci uredništva otroškega in mladinskega programa TV, obenem pa nam je lahko le žal, da se uspela serija — (ponovno zaradi že kar legendarne neobveščenosti in slabih stikov med tako sorodnimi manifestacijami oziroma ustanovami) — ni odvirtela tudi v spremnem filmskem programu BIB.

Med ilustratorji, ki ob svojem delu za knjige ustvarjajo še za televizijske otroške oddaje, je pomemb-

na tudi Jelka Reichman. Na letošnjem BIB je razstavila ilustracije v gvaš tehniki za zgodbico *Pajacek in punčka* Kajetana Koviča (Mladinska knjiga, 1985). Brez dvoma gre za eno daleč najboljših stvaritev slikarke, ki jo imajo zaradi njenega nežnega, prijetnega in žlahtno dopadljivega sveta najmlajši ljubitelji slikanic še posebno radi. Besedilo Kajetana Koviča ji je, nekoliko otožno zagledani v svet starih otroških igrac, ponudilo velike možnosti in reči velja, da jih je v celoti izkoristila ter ustvarila briljantno napisani besedni predlogi enakovredno likovno stvaritev.

Med otroki zaradi svojega specifičnega in žlahtnega humorja izjemno priljubljeni ilustrator Marjan Manček se je na bienalu predstavil z ilustracijami za zgodbico Branka Žužka *O ribi velikanki* (1985). Kdor pozna Mančkov opus, si lahko predstavlja, kako se je ta duhoviti avtor lotil znanega pravila o »veliki ribi, ki žre male«.

Slikar Matjaž Schmidt je z ilustracijami *Zgodba o levih in levčku* Lojzeta Kovačiča (Mladinska knjiga, 1983, Velike slikanice) svojemu dosedanjemu opusu dodal bistven dosežek. Skrivnostni, grozljivo-smešni prizori z nočnimi prikaznimi, ki plasiijo levčka-otroka, naslikani v akvarelni tehniki, govore o žlahtni domišljiji in velikem slikarskem znanju tega ustvarjalca, ki je v Bratislavo poslal tudi ilustracije za *Jureta* in *Kresničke* Zmage Glogovčeve (DDU Univerzum, 1984) iz serije poučnih slikanic.

Nekoliko starejšim otrokom je namenjena slikanica *Veli Jože* z besedilom Vladimira Nazorja, ki jo je ilustrirala Alenka Vogelc (Partizanska knjiga, 1983). Ilustratorjev tovrstnih knjig za najstnike je na Slovenskem precej manj kot tistih, ki ustvarjajo za manjše otroke, in prav zato smo vedno znova veseli

vsake uspele stvaritve na tem področju. To pa v samosvojem slogu naslikane akvarelne podobe Alenke Vogelnik prav gotovo so.

Vseh devet slovenskih slikarjev in slikark je našo ilustracijo za otroke in mlade na bratislavskem bienalu predstavljalo z izjemno uspešnimi stvaritvami in tako ponovno potrdilo visoko mesto, ki ga slovenska ilustracija zavzema v svetovnem merilu.

In ker smo že začeli s povezavo knjižne in televizijske dejavnosti omenjenih slikarjev, naj ob koncu dodamo, da je uredništvo otroškega in mladinskega programa ljubljanske televizije v letošnjem letu posnelo v sodelovanju z založbo Mladinska knjiga prvih deset oddaj serije *Pravljnični portreti slovenskih ilustratorjev*, ki na kasetah že dalj časa potuje po vsem svetu.

Zusammenfassung

BRATISLAVAER SEPTEMBER 1985

Der Autor berichtet von der diesjährigen biennalen internationalen Ausstellung der Buchillustration für Kinder und Jugendliche (genannt BIB), die gleichzeitig mit einigen anderen Veranstaltungen in Bratislava schon zum zehnten Mal organisiert wurde. Dem Autor tut es leid, dass eben zu der Zeit das biennale Festival von Kinder- und Jugendfilmen der Fernsehprogramme PRIX DANUBE ohne Verbindung mit der BIB verlief. In der diesjährigen BIB stellten sich mehr als dreihundert Autoren aus einundfünfzig Ländern (aus Jugoslawien siebzehn, darunter neun aus Slowenien) vor. Marija Lucija Stupica bekam für die Illustration des Märchens von Andersen *Die Hirtin und der Schornsteinfeger* den Goldenen Apfel, bis jetzt die größte Anerkennung für die slowenische und jugoslawische Illustration.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Miroslav Slana-Miros

BUGOJNO — PRIBEŽALIŠČE NOVIH LUTKOVNIH POBUD

Četrty bienale jugoslovanskega lutkarstva
(od 9. do 16. septembra 1985)

Četrty bienale jugoslovanskega lutkarstva je bil kot nalašč priložnost za primerjanje, ocenjevanje in preglede mnoštva jugoslovanskih lutkovnih gledališč. Teh je v Jugoslaviji kar enaindvajset in pripravijo letno petdeset premier. Veliko več še pa je po naši domovini ljubiteljskih lutkovnih skupin. Zato je imela komisija za izbor najboljših lutkovnih

predstav v Bugojnu težje delo, kot ga ima na primer izborna komisija Borštnikovega srečanja v Mariboru; težje zato, ker je lutkovnih gledališč veliko več, na tekmovanju pa se je lahko predstavilo samo osem izbranih tehnovalnih skupin in nekatere predstave informativnega in posebnega programa. Morda bi bilo lažje ocenjevati tistemu, ki bi si ogle-

dal prek sto lutkovnih gostovanj po Bosni in Hercegovini, kolikor se jih je zvrstilo v okviru četrtega bienala. Toda tudi to bi bilo premalo, da bi lahko v oceni zajel avtentično podobo vsebinskih, izvajalskih in besedilskih vrednot ali nevrednot v lutkovnem dogajanju širom po domovini.

Mnoštvo lutkovnih skupin po Jugoslaviji je na prvi pogled bodrilno. Hkrati pa zbujata skrb, kadar človek skuša prodreti globlje v lutkovno tkivo pri nas. Na slovenskih lutkovnih srečanjih, pa v Šibeniku ob festivalu otroka, v Bugojnu in še drugod dobi človek občutek, da se naši lutkarji zapirajo v razdrobljene kroge, kjer delujejo osamljeno, neinformirano, prepuščeni samim sebi. Pa vendar imamo ubrane na lutkovne teme nekatere strokovne revije, imamo srečanja in simpozije, pogovore in diskusije o lutkarstvu. Neke vrste simpozij o lutkarstvu je pripravilo tudi Borštnikovo srečanje 1985.

Žal je vse navedeno bolj ali manj formalno, kakor je bil formalen Borštnikov simpozij o lutkarstvu, za katerega v javnih občilih niso navedli, v katerih prostorih bo. Zato je bil slabo obiskan in na njem — z izjemo pregledne slike lutkarstva in njegove razčlenbe, kar bolj ali manj že poznamo — ni bilo izrečeno nič, kar bi dalo povod za plodna razmišljanja o našem lutkarstvu.

Veliko lutkovnih zagnancev, zlasti s terena, negoduje, češ da so ločeni od dogajanja, da jih nihče prav ne usmerja, da so nezadostno informirani, da jim nihče ne odstira globljih ustvarjalnih skrivnosti, fines in tehničnih izpeljav, ki so potrebne ob izpeljavi predstave. Pa je vendar v okviru ZKO in drugih dejavnikov predvidena usmerjevalna pomoč.

Zato je tudi razumljivo in je bilo pričakovati na dva dneva in pol trajajočih študijskih pogovorih o jugo-

slovanskem lutkarstvu danes premevanje že znanega. Zanimiva so bila razglabljanja o lutkarskih vsebinah in kakovosti jugoslovanskega lutkarstva, o vlogi bienala in nedslednem ter nepopolnem obveščanju jugoslovanskih lutkarjev. Ob tem si drznem pripomniti, da je pri nas prevelik razkorak med poklicnimi in ljubiteljskimi lutkarji — namreč razkorak v kakovosti. Poklicna lutkovna gledališča, dasiravno imajo na voljo veliko več sredstev in strokovnih kadrov kot ljubiteljski lutkarji, imajo pa tudi večjo publiciteto in naklonjenost tiska — včasih nazadujejo v primerjavi z ljubiteljskimi skupinami. Zategadelj bi bilo prav, da bi na bienale jugoslovanskega lutkarstva prihajalo več jugoslovanskih lutkovnih skupin. Ta pobuda je bila dana tudi na bienalu v Bugojnu s poudarkom, da ne gre za bienale jugoslovanskih lutkovnih gledališč, temveč za bienale jugoslovanskega lutkarstva. Z večjo udeležbo lutkarjev bi bil boljši tudi pretok informacij med lutkovnimi skupinami in marsikatera dobra uprizoritev, ki je bila doslej širši javnosti neznana, bi tako stopila iz »anonimnosti«. Ne presenečajo predlogi, da bi nemara v Bugojnu ustanovili **dokumentacijski center lutkarstva**. Vanj bi prihajalo vse gradivo v zvezi z našim lutkarstvom.

Med udeleženci so se tudi pojavile želje, da bi v Bugojnu organizirali seminar o lutkarstvu. Tako ali drugače bi bilo treba razrešiti vprašanja, ki so bila izrečena na študijskih dnevih v Bugojnu. Osrednja misel je bila zastavljena kot vprašanje, ali je naše lutkarstvo že doseglo zgornjo mejo razvoja in zdaj ni več pripravljenosti, da se povzpne še na višjo in bolj kakovostno družbeno in umetniško raven.

Razmišljanj na temo našega lutkarstva je veliko. Toda vrnimo se

v veliko dvorano kulturno-športnega centra v Bugojnu, kjer se je od 9. do 16. septembra 1985 zvrstilo osem tekmovalnih uprizoritev, štiri informativne predstave, medtem ko je gostovalni spored združeval enajst izvedb. Tam je bilo skupno zasedanje umetniškega sveta in organizacijskega odbora bienala jugoslovanskega lutkarstva. Zadnji večer so bile svečano podeljene nagrade in priznanja. Sklepi, ki so jih sprejeli, so bodrilni, saj je skoraj gotovo, da bo v Bugojnu ustanovljen dokumentacijski center, kjer bodo izhajali v knjižni obliki referati in druga besedila ter občasne publikacije o lutkarstvu. Bienale v Bugojnu kani tudi zagotoviti izhajanje časopisa za lutkarje. Ni še docela odločeno, ali bo uredništvo tega časopisa v Bugojnu ali morebiti celo v Ljubljani v Cankarjevem domu pri Jugoslovanskem centru UNIMA. Izrečena je bila tudi misel, da bi bilo koristno pošiljati naše lutkarje na izpopolnjevanje v tujino ter poskrbeti za izmenjavo lutkovnih strokovnjakov. Osrednja naloga pa je, kot je bilo rečeno, ustanovitev **lutkovne republike v Bugojnu**, o kateri so lutkarji razpravljali že na minulih srečanjih.

Selektorica za nagrade in priznanja Helena Zajc je izbirala med naslednjimi tekmovalnimi predstavami: *Uskoška kapa* Zlata Krilića (Zagrebsko gledališče lutk); *Zvezdica zaspanka* Franeta Milčinskega (Lutkovno gledališče Ljubljana); *Če je verjeti moji babici* Desanke Maksimović (Gledališče lutk Mostar); *Palček dolgin* Gorana Simića (Gledališče mladih Sarajevo); *Goska na luni* Stevana Pešića (Gledališče lutk Pinokio Zemun); *Kozel Konjederec* Aleksandra Popovića (Malo gledališče Duško Radović, Beograd); *Laždi paždi / Gledališče KA-RI-KO* Jovana Jovanovića Zmaja (Malo gledališče Duško Radović, Beograd) ter

Odisejeva potovanja Luke Paljetka (Gledališče lutk Pionir, Split).

V informativnem, netekmovalnem programu so nastopili: Lutkovno gledališče Maribor z igrico Jelene Sitar *Lesena zgodba*, po motivih Collo-dijevega Ostržka; Center za kulturo mladih, Ljubljana, je pod mentor-skim vodstvom Lojzeta Kovačiča pripravil igrico po Grimmovi pravljici *Palček in sedem Sneguljčic*; Malo gledališče Duško Radović, Beograd, je nastopilo s *Plašnim volkom* Borisava Atanaskovića, medtem ko je Otroški oder Narodnega gledališča v Zenici uprizoril *Čarovnika iz Oza* L. F. Bauma.

Od predstav, ki so se zvrstile na gostovanjih po Bosni in Hercegovini, naštejmo samo slovenske lutkovne skupine: *Vrtec pri stari kozi* Polonce Kovač v izvedbi Lutkovnega gledališča Ljubljana; *Gregec Kobilica* Branke Jurce, Lutkovno gledališče Ljubljana; *Vančeve zgodbe* Ivana Potrča, Lutkovno gledališče Ljubljana; *Lesena zgodba*, priredila Jelena Sitar, Lutkovno gledališče Maribor; v posebnem programu je nastopilo z igro *Pika, Špela in Bambina* Toneta Partljiča (po *Mulah* Toneta Seliščarja) Lutkovno gledališče KUD Kobanci Kamnica.

Gostovalo je tudi lutkovno gledališče iz Bialystoka (Poljska) z igrico Ksenije Stojanović *Mala princesa*.

Po uradni razglasitvi žirije je bila najboljša letošnja lutkovna uprizoritev, nagrajena z zlato plaketo in diplomo bienala, predstava Lutkovnega gledališča Ljubljana *Zvezdica Zaspanka* Franeta Milčinskega, v režiji Matije Milčinskega. Žirija je pojasnila, da gre za izjemno uspelo interpretacijo znanega teksta v mojstrskem skladu vseh gledaliških sestavin.

Zvezdica Zaspanka je osvojila še več nagrad: Branko Stojaković je prejel zlato značko, diplomo bienala

in denarno nagrado za celotno lutkovno opremo, Božo Vovk pa enako priznanje in nagrado za upodobitev razbojnika Ceferina.

Zlate značke, diplome bienala in denarne nagrade so podelili enajstim sodelujočim, med njimi Luku Paljetku za najboljše besedilo oziroma priredbo iz klasične literature v igrici *Odisejeva potovanja* v izvedbi splitskega Gledališča lutk Pionir in Ediju Majaronu za avtorski prispevek k predstavi Lutkovnega gledališča Mostar *Če je verjeti moji batici*.

Nagrade so bile podeljene tudi v informativni sekciji. Posebno diplomu je prejela predstava *Palček in sedem Sneguljčič* v izvedbi Centra za kulturo mladih iz Ljubljane, in sicer za uspešno aktualizacijo znane pravljice in izjemen lutkarski iskateljski prispevek, za to pa ima za sluge mentor Lojze Kovačič.

Uveljavila so se torej bolj ali manj stara lutkovna besedila v novi priredbi. Takšna besedila so prevladovala na bienalu nasploh.

Organizacija četrtega bienala lutk je bila izjemno dobro izpeljana in zaslužijo organizatorji vse priznanje ter pohvalo. To potrjuje tudi podatek, da so lutkarji organizirali po Bosni in Hercegovini sto sedemdeset lutkovnih predstav, ki si jih je ogledalo prek šestdeset tisoč otrok.

Poraja pa se drugo vprašanje: ali so lutkovne uprizoritve primerne v več kakor 10.000 kvadratnih metrov obsegajoči zgradbi kulturno-športnega centra v Bugojnu. Tekmovalni program se je odvijal namreč v velikih dvorani tega centra. Otroci so

med predstavami postajali nemirni, ker na veliko daljavo dogajanju na odru niso mogli slediti.

Živahno zanimanje otrok za lutke vnovič izpričuje, da imajo lutke pri nas prihodnost. To prihodnost lutk bi morali boljše izkoristiti tako, da bi otrokom v prihodnje predstavili zares kakovostne, izvirne igrice, ki bi bile nove po besedilih, režiji in izvedbi.

Nakazana nasprotja, ki se porajajo v lutkovnem svetu, so znamenje, da je naša lutkovna kultura vendarle v gibanju, da lutkarji niso zadovoljni z doseženim, da si želijo dialoga, izmenjave mnenj in izkušenj. To bi lutkarjem morali tudi omogočiti, kajti zavedati se je treba, da lahko tudi z lutkovno predstavo sooblikujemo duševnost otroka in vplivamo na njegov razvoj. Z lutkovno predstavo, če je sporočilno dovolj izrazita in ne zanemarljiva ne besedila ne dogajanja z akcijo, lahko vcepimo v otroka tudi osnovne vrline za življenje in zdrav razvoj. Ta vzgojno-izobraževalni smoter je v lutkovnem svetu premalo prisoten; premalo igre izhajajo iz našega sodobnega sveta. Kar naprej se pojavljajo stari motivi in liki v novi preobleki. Naši otroci pa živijo v drugačnem okolju, kot so živeli otroci nekoč; živijo ob barvnih televizorjih, kjer lahko gledajo, kako osvajajo astronauti vesolje; kako drvi po vesolju rakete; spoznajo se na hitre avtomobile, na moderno tehniko, računalnike.

Bugojno naj postane stičišče ter pribežališče novih lutkovnih pobud in lutkovnega vsebinskega ter izvalskega napredka.

BUGOJNO — ZUFLUCHTSORT NEUER ANREGUNGEN FÜR DIE PUPPENSPIELE

Vom 9. bis 16. September 1985 verlief in Bugojno die 4. Biennale der jugoslawischen Puppenspiele. Da zeigte sich, daß diese Spiele in Jugoslawien stark verbreitet, jedoch hinsichtlich der Betreuung und Organisation noch zu schwach verbunden sind. In Bugojno will man ein Zentrum für Puppenspiele gründen, eine »Puppenrepublik«.

Der Autor dieses Berichtes fühlt die inhaltliche und gehaltliche Disharmonie zwischen den überwiegend märchenhaft-traditionellen Motiven der Puppenspiele und den sonstigen Anregungen in der modernen Welt, denen das Kind besonders im Fernsehen begegnet.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

Darka Tancer-Kajnih

RAZSTAVA SLOVENSKE SLIKANICE V ZAHODNI NEMČIJI

Dvestoletnici bratov Grimm (Jakob rojen 1785. leta, Wilhelm 1786. leta) so bile pri nas, posebej pa še v Zvezni republiki Nemčiji posvečene številne razstave in prireditve. V starem univerzitetnem središču Marburgu, mestu z bogato kulturno tradicijo, kjer sta brata Grimm študirala na znameniti Philippsovi univerzi (ustanovljena je bila že 1527. leta kot prva protestantska univerza na svetu), v okolici mesta pa sta zbirala tudi gradivo za svoje pravljice, so ta jubilej proslavljali kar celo leto. Med najraznovrstnejše prireditve tega jubilejnega leta sodi tudi razstava *Sodobna slovenska slikanica 1970—85*, ki jo je v okviru medmestnega sodelovanja pripravila mariborska pionirska knjižnica.

Otvoritev razstave je bila 10. januarja 1986 v prijetnem razstavišču Brüder Grimm-Stube, ki je v središču starega dela mesta, v neposredni bližini markantnega rotovža. Razstava je bila odprta do 3. marca in je bila zelo dobro obiskana, saj je nanjo ob dveh daljših člankih v časopisu *Oberhessische Presse* opozar-

jal tudi fluorescenčno rdeč plakat, ki so ga natisnili organizatorji.

Razstava je obsegala devetdeset slikanic in trideset odtisov izvirnih ilustracij, ki so knjižno gradivo zelo popestrile. Vsebinsko je bila razdeljena v tri tematske sklope: sodobne slovenske slikaniške zbirke za otroke; povojne ilustrirane izdaje Grimmovih pravljic v slovenskem prevodu; izbor knjig iz priljubljene in bogato opremljene zbirke Velike slikanice, ki je hkrati pomenil tudi predstavitev osemnajstih sodobnih slovenskih ilustratorjev (Marjan Amalietti, Milan Bizovičar, Daniel Demšar, Kostja Gatnik, Ančka Gošnik-Godec, Marjanca Jemec-Božič, Božo Kos, Tomaž Kržišnik, Marjan Manček, Lidiya Osterc, Jelka Reichman, Marlenka Stupica, Marija Lucija Stupica, Matjaž Schmidt, Jelka Godec-Schmidt, Kamila Volčanšek, Marija Vogelnik). Razstavljene so bile tudi slovenske slikanice v nemškem prevodu, ki jih je za nemško tržišče izdala v preteklem letu Mladinska knjiga. Te slikanice je Mariborska

knjižnica po končani razstavi podarila otroškemu oddelku marburške mestne knjižnice.

Pionirska knjižnica je z razstavo želela predstaviti predvsem sodobno slovensko otroško ilustracijo (zastopnost različnih likovnih generacij in likovnih usmeritev) kakor tudi skrb slovenskih založb (še posebej Mladinske knjige) za najmlajše bralce, ki se kaže v načrtno urejevanih in jasno profiliranih knjižnih zbir-

kah, med katerimi imajo mnoge že tradicijo.

Pionirska knjižnica je za razstavo pripravila tudi spremljajoče pisno gradivo, v katerem je na kratko predstavila vsakega ilustratorja z biografskimi podatki, posebej pa so bile navedene domače in tuje nagrade. Ob pripravah na razstavo se je pokazalo, kako dobrodošlo bi bilo, ko bi imeli kje zbrane vse te podatke tudi za najnovejši čas.

Zusammenfassung

AUSSTELLUNG DER SLOWENISCHEN BILDERBÜCHER IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

Im Rahmen der Ehrung des Jubiläumsjahres der Brüder Grimm veranstaltete im Januar 1986 die Pionierbibliothek aus Maribor in der Partnerstadt Marburg/Lahn eine Ausstellung *Das gegenwärtige slowenische Bilderbuch 1970–85*. Die Ausstellung umfaßte 90 Bilderbücher und Abdrucke origineller Illustrationen, inhaltlich stellte sie alle gegenwärtigen slowenischen Bilderbuchsammlungen für Kinder vor. Es waren die illustrierten Ausgaben der Grimmschen Märchen in slowenischer Sprache da, eine Auswahl von Büchern aus der beliebten und reich illustrierten Sammlung *Velike slikanice* (Große Bilderbücher), mit denen achtzehn gegenwärtige slowenische Illustratoren und zwanzig slowenische Bilderbücher vorgestellt wurden.

Prevedel v nemščino prof. dr. Mirko Križman

TRI ANTOLOGIJE POEZIJE ZA OTROKE

ŽIVA PANORAMA, LAŽNA ANTOLOGIJA

Milovan Vitezović, Radomir Smiljanić: Antologija savremene jugoslovenske poezije za decu. Beograd, Internacionalna literarna fabrika i Zapis 1984.

Milovan Vitezović in Radomir Smiljanić sta (v dveh knjigah) izdala Antologijo sodobne jugoslovenske poezije za otroke (*Antologija savremene jugoslovenske poezije za decu*). Med drugimi antologijami, ki so leta 1984 izšle v nepričakovano velikem številu, se ta odlikuje po tem, da je najbolj avtentičen **izraz estetske zavesti žive sodobnosti**. Drugi sestavljavci antologij so si zamislili neko bolj abstraktno obzorje, iskali stališče, ki bi moralo zajeti leta in desetletja. Vitezović in Smiljanić imata pred očmi poezijo iz leta 1984. Z bleščečim zaupanjem v svoja merila in (v takih primerih) povsem naravnim pomanjkanjem vpogleda v drugačne optične priprave ostrita optiko živega trenutka. V teh knjigah so **osemdeseta leta** oziroma pogled na poezijo za otroke, ki v teh letih prevladuje, zapisani tako zvesto in s tako intuitivno prodornostjo, da se samozaverovanost sestavljavcev spreminja v vrlino.

Tidve knjigi učinkujeta s svojo svežino, nepričakovanostjo, bližino

vpogleda, neposrednostjo izbora, raznovrstnostjo, mnogoličnostjo, raznolikostjo, raztelesenostjo. Takšna konfiguracija bržkone izvira iz prizadevanja sestavljalcev, da bi odkrila ustrezen način za predstavitev najnovejšega rodu pesnikov, ki pišejo za otroke. Milan Vitezović, ki je, kakor domnevamo, dejaven avtor antologije poezije, je namreč tudi eden izmed najvidnejših pesnikov svoje generacije, ki se uveljavlja od začetka sedemdesetih let do dandanes. Svoje vloge predstavnika interesov generacije se je lotil morda s pretirano vdanostjo, vsekakor pa z invencijo, ki dobro razločuje pglavitne značilnosti (kritično neformuliranih) podmen poetike tega rodu. Zaradi posebne iskrenosti, ki povezuje oba sestavljavca antologije z najmlajšimi avtorji, ki sta jih uvrstila v antologijo, je le-ta sodobna v posebno poudarjenem pomenu besede.

Pohvalo zasluži tudi odprtost sestavljavcev za otroško poezijo. V antologijo sta namreč uvrstila tudi pesmi, ki niso namenjene otrokom, vendar se s svojimi tematsko-motivnimi ali pomenskimi ali pa formalnimi strukturami dotikajo otroškega sveta kot integralnega sveta, ki ne pripada enemu samemu omejenemu postavnemu razredu. V antologijo so uvrščene tudi številne pe-

smi, ki so jih že Vitezovičevi in Smiljaničevi somišljeniki v različnih izborih predstavili za otroške. To so pesmi Maka Dizdara, Dobriša Cesariča, Iva Andriča, Miroslava Krlež, Josipa Pupačiča, Ivana Slamniga, Izeta Sarajlića, Jura Kaštelana in Miliivoja Slavička. Kot zelo uspešno novost sta sestavljavca antologije dodala še dve pesmi Tanje Kragujević. Prav bi bila storila, ko bi bila bolj vztrajala pri takih obogatitvah (to bi bila lahko storila); s tem bi bila bolj uravnovesila antologijo, v kateri je tudi sicer mnogo pesmi številnih pesniških ustvarjalcev, ki ne razodevajo izvirnosti.

Iz kratkega seznama skopih, kritiško pomanjkljivo osmišljenih podmen antologijskega izbora bomo postavili dve, ki zbudjata našo pozornost. Prva se nanaša na sklicevanje sestavljavcev antologije na stavke Sretena Marića, v katerih trdi, da je »poezija za otroke edina današnja prava poezija« in da so »samo v njej pesniki premagali bolezen današnje poetike — nemoč pesnika, da bi se izoblikoval.«

Tako visoka ocena zbuja občudovanje kot izhodišče sestavljavcev antologije. Vendar njun izbor, ki se duši od širine, komajda potrjuje tako stališče. Druga podmena zadeva jezik in se glasi tako: »Sestavljavca tega izbora sta si prizadevala, da bi izbrala take pesmi, v katerih jezik ni okostenel, v katerih je jezik govorica igre, predvsem igre, igre v vsem, igre z vsem in povsem.«

Ta humoristično-poetična domislica, ki bi morala opozoriti na igro kot prevladujočo sestavino poetike otroškega pesništva, je samo gesta sestavljavcev antologije. Na eni strani ni v *Besedi sestavljavcev* posrečeno izražena, na drugi pa se je nista pri odbiranju dosledno držala. Izkaže se namreč, da je igra v tej antologiji načelo, ki vodi v razcepljenost. Av-

torska paradigma »igra z jezikom, igra z vsem in povsem« je samo spretno sestavljeno kritje, za katerim zlahka odkrijemo odsotnost kakršnega koli koncepta o igri kot načelu v otroškem pesništvu. Igra, kakor nam jo ponujata sestavljavca antologije, je, prvič, igra brez pravil, drugič pa igra brez meja. Tako se z igro pokriva vse tisto, kar nima narave igre in kar bi po logiki stvari moralo biti bodisi poetika ali estetika ali kaj podobnega. Tako je igra le pretveza za odsotnost koherentnega kritičnega vpogleda v poezijo, o kateri je beseda, oziroma jo je jemati za nadomestilo splošne relativizacije vrednot.

Ne samo iz te posameznosti, ki zadeva formulacijo v *Besedi sestavljavcev*, ampak tudi iz samega izbora pesmi je razvidno, da tega živega in z navdihom narejenega **osebnega izbora** ne moremo sprejeti kot antologijski izbor. Nekaj argumentov, ki se ne skladajo z našo domnevo o antologiji:

a) Nesprejemljiva je antologijska **mera**, ki nam jo ponujata. Malodane brezmejna je. Izbor je tako elastičen, da jasno opažamo neustreznost besede »antologija«. Za časovno obdobje, ki ne obsega niti celih štirideset let (1945—1983), nam sestavljavca antologije ponujata kar 143 pesnikov!

b) Sestavljavcema antologije, ki predlagata **demokracijo in pravičnost**, ne moremo verjeti. Zlasti, če omenjene ideološke mitologeme uresničujeta. Tedaj v dejanjih trivializirata književnost (netrivialne zvrsti!), svoje delo pri sestavljanju antologije pa opravljata tako, da pojem antologije kratko malo izgublja svoj smisel.

c) Urednikom antologij, ki izbira »po svojem prirojenem občutku, merilih in afinitetah«, kakor to z besedami in dejanji počenjata Vitezo-

vič in Smiljanić, ne moremo verjeti, da opravljajo antologijsko delo, pa čeprav naredijo sijajen izbor po lastnih merilih. Čeprav sprejememo za merilo uredniško čud, ustrezno današnjemu trenutku, ker je beseda o nadarjenih in izoblikovanih avtorjih (v ozadju), se ne moremo nikakor sprijazniti z besedo »prirojen«, s katero nam agresivno vsilujeta narcisoidnost kot obzorje pričakovanja.

d) Težko bi se strinjali, da gre za **jugoslovansko** poezijo za otroke. Tako netolerantno in tako samozaverevano pritikanje pomena temu privedniku priča o tem, da je to samo prazna beseda, ki je daleč od dejanja. Tako je razmerje **232** pesmi srbskih pesnikov nasproti **25** slovenskim in **1** albanskemu pesniku moč sprejeti samo v povezavi s podmeno v *Besedi sestavljavcev*, ki govori o »igri z vsem in povsem«. Drugič, slovenske, makedonske in druge pesmi, ki so v izvirniku napisane v nesrbohrvaškem jeziku, so prišle v antologijo posredno (slučajno): iz obstoječih prepesnitev. Če pri nas niso prevedene številne pesmi slovenskih pesnikov, to še ne pomeni, da mora biti slovenska poezija v tako podrejenem položaju glede na srbsko. Tretjič: ali se lahko stališče beograjske pesniške šole šteje za »jugoslovansko«? Posledice so čudne: sestavljavcema antologije ni po volji prevladovanje hrvaške otroške poezije, ki se zrcali v nostalgичni podlagi otroškega pesništva, in potem pomen pesnikov, kakor sta Grigor Vitez ali Dragutin Tadijanović, znižujeta na raven nepomembnosti. Pri tem zares ne gre za jugoslovansko otroško pesništvo (če takšno sploh obstaja in more obstajati). To je samo **pogled (s stališča beograjske pesniške šole) na pesništvo v srbskohrvatskem jeziku** (vštevši maloštevilne obstoječe

prevode) v Jugoslaviji. Panoramsko in ne antologijsko.

e) Sestavljavca izbora si v svoji demokratični dobrohotnosti in težnji po pravičnosti prizadevata, da bi za antologijsko načelo razglasila stališče, da se lahko za antologijsko razglasi »vsaj ena dobra pesem«. To bi lahko držalo samo tedaj, če dobra pesem pomeni tehnološko spretnost in posrečeno humorno domisljico. Izvirnost in kompaktnost pesniškega sveta, osebnost kot značilnost pesniške vizije bi tedaj odrinili v ozadje. Tako bi bila morala ravnati tudi sestavljavca tega izbora, da bi uresničila svoj množičnomedijski estetski načrt. Ob svojem delu sta morala prihajati v čudne položaje: poudarjata sicer, da »s posebno ljubeznijo uvrščata pesmi upornega otroštva«, obenem pa pozabljata na Vučevo uporništvo in ga predstavi z **eno samo** pesmijo, pa še to **uporniško nevtravno**. Dogaja se jima, da postavljata drugo ob drugo splošne pesmi resničnega antologijskega pomena in šibke domisljice otroških pesnikov specialistov. Razglašata pripravljenost na veliko strogost do »preizkušenih vrednot« (ki se jima zdijo vprašljive), zatem pa odmerita več prostora za novo povprečnost. Najvidnejšega hrvatskega povojnega pesnika Grigora Viteza obravnavata z največjo strogostjo, vrsto sodobnih pesnikov pa uvrščata v antologijo, ne da bi jih bila količikaj pretresla. Nobena pesem Voja Carića se jima ne zdi vredna pozornosti! Medtem ko na eni strani kažeta sentimentalističen odnos do bližnjih sodobnikov (kar zadeva številnost), pa sta na drugi strani do njih skrajno nestrpna, skorajda surova, ker ne nameravata nikogar spustiti naprej. Je mar mogoče, da se denimo Vlada Stojiljković, Luko Paljetak, Rajko Petrov Nogo ne morejo malce ločiti iz sku-

pine? (Samo Milovan Vitezović, avtor te antologije, je z desetimi pesmi stopil pred skupino, toda le zato, ker je njegove pesmi izbrala naključnost!)

Nepravično bi bilo še naprej naštevati napake, ki so nastale v prizadevanju sestavljavcev tega izbora, da bi bila pravična. Če bi se odločili, da za ta izbor poiščemo ustrezno ime, toda ne tistega, ki sta ga predlagala sestavljavca, marsičesa zgoraj omenjenega ne bi napisali. Če bi recimo šlo za **tematsko panoramo**, bi dejali, da so obseg in kompozicija, zlasti pa težnja po raznolikosti res izredni. Ko ne bi bila v naslovu (tako debelo) zapisana beseda **antologija**, bi lahko privolili v množičnomedijsko igro z vsem in povsem. Lahko bi jo hvalili brez konca in kraja. Vendar je zapisana. Tako smo dobili še en primer, da se besede razhajajo z dejanji.

Pa tudi tako, in mogoče prav tako, ta antologija verodostojno izraža prevladujoč množičnomedijski pogled iz leta 1984, v katerem plahni zaupanje v enosmernost vrednotenja, v enokmerne kriterije, v katerem se zamaglujejo vrhovi, z dvomom gledajo vertikale in v katerem se slikovito in nenavadno, v vsem razkošju reka (otroškega pesništva) spreminja v vrsto rokavov, ki osvajajo nove horizontale in se lesketajo v poldanskem soncu.

RADOVIĆEVO SRBSKO OTROŠKO PESNIŠTVO

Dušan Radović: Antologija srpske poezije za decu Beograd, Srpska književna zadruga 1984.

V antologiji Dušana Radovića, ki zajema vso zgodovinsko kontinuiteto srbske otroške poezije (od Zmaja

do Dragomira Djordjevića), je zastopanih 57 pesnikov z 289 pesmimi oziroma 7461 verzii.

Vodilno skupino sestavljajo tile pesniki:

1. Jovan Jovanović Zmaj	40 909 (1)
2. Ljubivoje Ršumović	26 468 (2)
3. Gvido Tartalja	20 234 (12)
4. Dragan Lukić	18 283 (11)
5. Milovan Danojlić	16 466 (3)
6. Dobrica Erić	14 451 (4)
7. Vlada Stojiljković	12 229 (13)
8. Branko Ćopić	11 402 (5)
9. Dušan Radović	11 337 (8)
10. Desanka Maksimović	11 303 (10)
11. Stevan Raičković	10 178 (16)
12. Voja Carić	10 326 (9)
13. Miroslav Antić	9 352 (7)
14. Momčilo Tešić	9 114 (18)
15. Brana Crnčević	9 373 (6) ¹

Radovićeve antologije zajema približno stotridesetletno obdobje pesništva za otroke, tako rekoč ves čas od nastanka te slovstvene zvrsti. Pri kronološki razvrstitvi takoj opazimo, da je »zlata generacija« pesnikov tista, ki se je rodila v letih med 1921—1950. Iz spodnje preglednice je razviden generacijski prispevek srbski poeziji za otroke. Sestavljena je po rojstnih letih pesnikov. Da bi prišli do ustvarjalnega obdobja, je treba dodati trideset let, kajti pesniki pišejo pesmi za otroke večinoma pozneje, kakor pa prično pesniti.

¹ Razpredelnica kaže zastopanost pesnikov v tej antologiji glede na število sprejetih pesmi (prvi stolpec števil) in glede na število verzov (drugi stolpec števil) z ustrežno razporeditvijo v tretjem stolpcu (v oklepaju).

Po številu verzov se med »prvih petnajst« ne uvrščata dva pesnika: Stevan Raičković in Momčilo Tešić. V tem stolpcu je na 14. mestu Aleksandar Vučo, na 15. mestu pa Brana Cvetković.

Rojeni v desetletju	Število pesnikov v antologiji
1830—1840	1
1841—1850	1
1851—1860	1
1861—1870	1
1871—1880	2
1881—1890	1
1891—1900	6
1901—1910	—
1911—1920	4
1921—1930	9
1931—1940	17
1941—1950	11
1951—1960	3

V luči te razpredelnice se antologija Dušana Radovića kaže kot antologija otroškega pesništva, ki je nastalo v šestem in sedmem, deloma tudi v osmem desetletju, ko se ta zvrst popolnoma razmahne zavoljo izjemno nadarjenih pesnikov, ki so otroško pesem iz uporabnega pesništva povzdignili v pesništvo z individualnimi pesniškimi potezami.

Čeprav Dušan Radović ni imel namena sestaviti antologije svoje generacije in generacije neposrednih naslednikov, je to vendarle moral storiti. Do veljave je prišlo vse njegovo prizadevanje po nepristranosti, toda z majhno koncesijo: glavne strani te antologije pripadajo pesnikom, ki so ustvarjali v skladu, ubranosti ali pa odzivih na poetiko Dušana Radovića.

Izkazalo se je, da je bil tak izbor nujen glede na neko značilnost otroške literature, ki se celo niti v antologijskih izborih ne more prikazati v širokem časovnem razponu; zaradi narave stvari namreč zahteva čisto sodobnost. Historičnost ji nič ne pristaja, ji je tuja. Otrok je bitje brez zgodovine, za otroke jo prilagajajo drugi. Otrok kot bralec poezije vidi in sliši v poeziji samo odmeve sodobnosti. Če pesem sloni na vsečasnosti

(kakor je to recimo v pravljičnih pesmih), otrok kljub temu išče v pesmi znamenja svojega časa. Tisto, kar je bilo nekoč in kako je bilo, ali kakšna je bila pesem, kakšen je bil jezik in kaj je burilo pesništvo — vse to se ne prime otroškega sluha in občutljivosti sodobnih otrok, ki so »vsevidni« le takrat, kadar imajo pred sabo upesnjen čas, v katerem žive. Davni pesniki so lahko zanimivi samo za zgodovinarje, teoretike, same pesnike. Narava otroškega bralca ne pozna povezave zunaj konkretnega časa, v katerem otrok živi.

Zategadelj je Dušan Radović z izjemo Zmaja, pesnika minulega stoletja, pesnike preteklega stoletja in pesnike, ki so ustvarjali pred drugo svetovno vojno, predstavil v svoji antologiji z eno ali dvema pesmima, bolj reprezentativno, da nakaže kontinuiteto in pokaže, »kako je raslo« pesništvo za otroke.

Jovana Jovanovića Zmaja je Radović predstavil v obsegu, ki izrazito presega vse druge pesniške opuse. S tako velikim številom pesmi (štirideset) pa je, kakor kaže, hotel bolj izkazati veliko spoštovanje do Zmaja in njegove vloge prvaka in ustanovitelja otroške poezije, pesnika, ki nas je, kakor pravi Radović, naučil, da se veselimo svojega jezika, kot da bi jo tolikšno število Zmajevih pesmi moglo približati dovtetnosti sodobnikov in kot se te pesmi skladajo z antologijskim konceptom in označitvijo, ki je razložena v predgovoru.

Pesniki »prehodnega obdobja« med Zmajem in sodobniki se tudi težko vključujejo v poetiko otroške poezije, kakor jo pojmuje sestavlja-vec antologije. Ko ne bi šlo za posebno nalogo, da označujejo kontinuiteto, jih v docela estetskem izboru ne bi bilo. Toda ker je Dušan Radović pesnik tudi tedaj, kadar sestavlja antologijo, on s takimi pesmi bolj oblikuje ritme same knjige

otroških pesmi in vzpostavlja določene opozicije, ki pomagajo knjigi, da laže diha, estetsko utemeljenim pesmim pa, da prihajajo bolj do veljave.

Naslednji niz pesmi, katerih izbira ni v idealnem skladu s premisami antologijskega kriterija, pripada pesnikom, ki so že postali klasiki in do katerih sestavljavec antologije goji kult velikega spoštovalca, čeprav se temeljna usmerjenost teh pesnikov ne sklada z zastavljenimi antologijskimi načeli. To velja v prvi vrsti za poezijo Desanke Maksimović in Branka Ćopića. Do njih vzpostavlja Dušan Radović odnose, v katerih imajo splošne kulturne vrednote večji pomen kot estetske postavke, ki veljajo za posamezno zvrst v določenem obdobju. Od Dušana Radovića je bilo upravičeno pričakovati tako modro rešitev: osebnosti, ki stoje nad šolami, skupinami, gibanji, pripadajo vsem časom in sodijo v sleherno antologijsko konstrukcijo, tudi v to, ker njihovo delo posega v bistvene vrednote, ime pa označuje preseganje časa.

Desanka Maksimović je v prvi vrsti lirik, vendar se njene pesmi v tej protilirski koncepciji poezije za otroke vključujejo v stržen stihov, ki so jih napisali pesniki nosilci Radovićevega teoretičnega koncepta otroške poezije. Ta pesnica ume prepoznati otroštvo lirskega in ne izsiljuje nežnosti tam, kjer ne sodi zraven, kakor to počno »liriki«, katerih Radović ni uvrstil v antologijo. Pri pesnjenju za otroke (pa tudi sicer) Branko Ćopić ni maral za nove pristope in oblikovne novosti. Piše po znanih vzorcih. Vendar je Branko Ćopić osebnost, osebnost pa v vsak tok vnaša nemir in gibanje. Med tremi dominantami v otroškem pesništvu Branka Ćopića, obožnimi podobami spominov, ideološkimi »lirizmi« in humorno kombinatoriko, je sestavlja-

vec antologije izbral pesmi, v katerih se prepletata prva in tretja sestavina.

Za trojico Zmaj, Desanka in Branko lahko rečemo, da je v Radovićevev antologijskem sistemu vrednot zunaj sistema. Izkazalo se je, da je njihov splošni pomen tako glede ustvarjalnosti kakor vrednot, ki se z njihovimi imeni pokrivajo v Radovićevi interpretaciji, starejši kot zastavljene estetske premise, ki jih sicer postavljamo samo tistim, kateri še niso klasiki.

Dušan Radović si je v tej antologiji prizadeval revalorizirati otroško poezijo Voja Carića. Živel je v prepričanju, da so Voja Carića kot otroškega pesnika zlasti v zadnjih desetih letih obdali z molkom. V antologiji mu je bilo treba dati zadoščenje. Toda izbrane pesmi Voja Carića niso mogle upravičiti dobre volje sestavljavca antologije. Carićevo pojmovanje pesništva za otroke je v naših prostorih osamljeno. Lahko bi dejali, da je zagovornik realističnega v poeziji za otroke. Ob vseh mogočih preobrazbah, ki so se zvrstile v otroški poeziji, se je Voja Carić med domišljajskim in stvarnim zmerom opredelil za slednje. Njegova poezija za otroke je vedno temeljila na pozemskem. Kadar je v svojem pesništvu prekrejeval pojavnosti in podobe, je na koncu pesmi vselej prevladal dejavnik resničnosti. Ne glede na to, kako uspešno in z jasnim osebnim pečatom je Voja Carić negoval omenjeno usmeritev, ne moremo mimo tega, da ta pritok v otroški poeziji v glavnem teče v nasprotni smeri drugih tokov in da za sodobno dovtetnost otroka nima premočnih argumentov.

Če izvzamemo Zmajev poezijo, ki se v tej antologiji ponaša s posebno obravnavo in častno uvrstitvijo, je resnični nosilec Radovićevega antologijskega koncepta sodobne poezije za otroke Ljubivoje Ršumović, ki je

zastopan s šestindvajsetimi pesmimi. Takšna rešitev je sprejemljiva samo pogojno. Toda ker je pogoj popolnoma nevzdržen, nanaša pa se na opustitev resničnega prispevka Dušana Radovića srbski otroški poeziji, je tudi rešitev nesprejemljiva. Okoliščina, da sta se v isti osebi znašla sestavljavec antologije in pesnik, ne more biti vzrok, da eden (sestavljavec antologije) popolnoma diskreditira drugega (pesnika). S tem da je to Radovićeva stvar, se ne moremo sprijazniti. Celovitost in koherentnost njegove vizije (čeprav je subjektivna) srbske otroške poezije sta ob takšni (nepričakovani) rešitvi resno ogroženi. V njej zeva velika vrzel.

Dušan Radović nas je zmerom presenečal z nepričakovanimi rešitvami. Vendar te nikakor ne moremo sprejeti. Poskušali pa jo bomo pojasniti. Morda ne tiči razlog samo v preveliki skromnosti. Mogoče je Radović pristopil k mnogo delikatnejši rešitvi: morda je hotel pokazati, da je njegov koncept otroške poezije reprezentativen tudi brez njegovih osebnih prispevkov, kar pomeni tudi naknadno potrditev njegove vloge v srbski poeziji za otroke. Njegov koncept se lahko predstavi tudi z dosežki njegovih naslednikov, to pa kaže (posredno) na pomen in vlogo ustanovitelja. Ne preostane nam nič drugega, kot da sprejmemo dane relacije. Povsem očitno je, da nihče drug ne more tako uspešno kakor Ljubivoje Ršumović s pesmimi argumentirati podmen sestavljavca antologije o otroški poeziji povojnega obdobja, zlasti tistega njenega dela, za katerega se zavzema Dušan Radović. Ker ni sestavljal antologije pesnikov, temveč poezije, je Radović menil, da lahko Ršumovićeve pesmi najbolj uspešno predstavljajo poetiko nove srbske poezije za otroke v koordinatah, zastavljenih v tej antologiji.

V nekaterih posameznostih je Ljubivoje Ršumović, ki je ustvarjalni dedič pesniških prizadevanj Dušana Radovića, prekosil svojega predhodnika. Njegovo pesništvo bolj radikalno preizkuša modernega bralca, čigar dovzetnost se čedalje bolj odpira obsedenosti modernih pesniških časov. Ršumovićeva pesem se dotika predmetno-pomenskih plasti, ki si jih pred kratkim še nismo mogli predstavljati (na primer »*Volk do ovce svojo pravico ima*«), v bralcu te poezije pa čedalje bolj vidijo moderno naivnost, ki se v enaki meri polašča otroka in odraslega. V nasprotju z Dušanom Radovićem, ki je cenil visoko vlogo pesništva in je otroški svet videl v klasičnem utopičnem prostoru, v Ršumovićevih pesmi močnejše utripa živa sodobnost, v kateri se hitro razkrajajo nekatere dolgo varovane vrednote. Ršumovićev mestni žargon je pripravljen na različne igre, med katerimi so nekatere neverjetno podobne družinskim, šolskim in družabnim igram, ki se jih gremo z otrokom ali pa ga postavimo vanje. Ta pesnik je odprl svojo pesem medijskemu duhu, svoj posebni stil pa si je prizadeval pretopiti v najučinkovitejša sporočila. Ljubivoje Ršumović je odkril dejavno obliko za demokratizacijo modernih prizadevanj otroškega pesništva; to je Dušan Radović zelo cenil. Medtem ko je Dušan Radović kot pesnik modernosti odkrival elitne strukture poetičnega duha otroštva, je Ljubivoje Ršumović iskal najučinkovitejše množičnomedijske variacije, primerne za širjenje omenjenih svetlob.

Vlada Stojiljković je (poleg Ljubivoja Ršumovića) drugi resnični nosilec Radovićevih poetičnih načel sodobne otroške pesmi v tej antologiji. Visoko mesto, ki je bilo prisojeno temu pesniku, je eno izmed najlepših presenečenj, nepričakovanih potez, ki jih je naredil sestavljavec

antologije. Presenečenje je tem večje, ker je Vlada Stojiljković zastopan s pesmimi, ki spadajo v prvo fazo njegovega pesniškega ustvarjanja in ker v antologijo niso uvrščene njegove najbolj zrele pesmi iz zbirke *Blok 39*. Pesmi v antologiji pa, tako kakor pri Ljubivoju Ršumoviću, skoraj neposredno zadevajo vsa načela poetike sestavljavca antologije. V teh pesmih prihajata poleg jezikovne svežine in opazovalne nenavadnosti posebno do veljave Stojiljkovičeva obrtna dovršenost in poseben smisel za odkrivanje vizualnih in akustičnih konkretizmov.

Nekaj besed o Radovićevi pregovorni strogosti. Malokdo je glede na poprej javno postavljena stališča tega avtorja mogel pričakovati, da se bo v njegovem »strogem izboru« znašlo toliko pesnikov. V antologijo je namreč uvrstil kakšnih dvajset pesnikov z eno ali dvema pesmima. Med njimi so nadarjeni pesniki, ki so se začeli ukvarjati z otroško poezijo, povprečni pesniki, ki že dolgo pesnijo, pa tudi naključni spremljevalci. Kako je prišlo do takšne demokratizacije Radovičevega stališča, nam ni znano. Mogoče je na to vplivala zahteva založbe, da mora antologija imeti obseg, ki je v tej knjižni zbirki običajen. Toda spričo velikega števila imen so se v njej znašli tudi takšni, ki so po naključju zložili kakšno pesem, ki se sklada z Radovičevimi načeli, medtem ko je temeljna naravnost v nasprotju s postavljenimi antologijskimi načeli. Radović je bil pripravljen uvrstiti tudi lepo pesem slabega pesnika, če se mu je zdelo, da jo lahko dobro uporabi za široko dokazovanje zastavljene poetike antologije. Od urednika antologije, ki izrecno poudarja, da sestavlja antologijo pesmi, ne moremo pričakovati, da predstav-

lja pesniške profile in daje podobe avtonomnih poetik, da se ukvarja s pesniškimi osebnostmi, težko pa se je sprijazniti s tem, da uvršča v antologijo imena brez jasnega pesniškega profila. Zlasti zato, ker je sestavljavec antologije izpustil nekaj imen (v prvi vrsti ženskih), ki imajo bolj jasno profilirane in bolj kreativno uresničene opuse kot nekateri pesniki, ki so uvrščeni v antologijo.

V obličje te knjige je vtisnjen ustvarjalni duh Dušana Radovića. Ta izredni duh je nezmotljiv pri intuitivskih opraviilih, ki zadevajo izbiranje pesmi, in protisloven, kadar gre za teoretična načela.

Dušan Radović je iz svoje nenavadne optike pregledal najlepše pesmi srbske otroške poezije in pri tem ves čas uveljavljal lastni pogled na to zvrst pesništva. Izkazalo se je, da je izrazit subjektivizem v njegovem izboru bolj uspešen od drugih izborov, ki se opirajo na šibko in teoretično jecljavo poetiko otroškega pesništva.

Čeprav je splošno znano, da je Dušan Radović kot pesnik strateg modernega srbskega pesništva za otroke, pa se kot sestavljavec antologije ni maral ravnati po tej sodbi. Dopustil je, da pesmi drugih pesnikov potrjujejo utemeljenost njegovih sodb o otroškem pesništvu. Pokazalo se je nekaj presenetljivega: srbsko otroško poezijo je moč prikazati v popolnem sijaju tudi brez pesmi (ali le z nekaj pesmimi) Dušana Radovića, če je prežeta z duhom tega pesnika. Ne glede na to, da je v tej knjigi več lepih pesmi za otroke kot v kateri koli drugi, kar jih je izšlo doslej, bi morali bralcu te antologije ponuditi v branje še eno knjigo (kot dopolnitev): to bi morala biti kakšna pesniška zbirka Dušana Radovića.

Dragomir Brajković: Sve što ra-
ste, antologija savremene srpske po-
ezije za decu. Zrenjanin — Kikinda,
Ulaznica — Stav 1984.

Antologija Dragomira Brajkovića je izšla v koprodukciji dveh vojvo-
dinskih časopisov, ki se drugače ve-
liko ukvarjata z otroško književno-
stjo. Brajković nas je presenetil s
svojo odločitvijo, da bo sestavil an-
tologijo sodobne srbske poezije za
otroke, saj se ni z njo veliko ukvar-
jal ne kot pesnik ne kot teoretik. Od
tega sestavljalca smo pričakovali
preureditev otroškega pesništva v an-
tologijskih prostorih, dobili pa smo
bolj ali manj preizkušeno razvrstitev
predhodnikov in demokratsko izpe-
ljan dodatek, ki vsebuje številne so-
dobnike. Dragomir Brajković ni svo-
jega antologijskega dela jemal preveč
zapleteno in tudi ni menil, da bi an-
tologijo moral opremiti s teoretičnim
aparatom. Zanj izhaja antologijsko
delo iz neomejene pravice do izbi-
re in opredelitve. Brez razlage krite-
rijev in razumevanja otroškega
pesništva in brez izrazitejšega naka-
zovanja odnosov med (novimi) pesni-
ki lahko antologijsko delo sprejme-
mo le kot improvizacijo. Do nje ima
sicer pravico sleherni pesnik, Brajko-
vić pa jo je opravil in pokazal, da
pravica do izbire ne zadošča za anto-
logijsko vrednotenje.

Čeprav je iz uvoda in opombe
razvidno, da Dragomir Brajković ne
mara »teoretizirati« in da mu je
sploh tuja kritiška govorica, je ven-
darle napisal nekaj strani in pri tem
uporabljal splošno znane poetizme
na račun otroštva. Kadar sestavljalci
antologij ne vedo nič povedati o
poeziji, potem govorijo o otroštvu.
Tak pristop pa »antologijsko« pred-
stavlja samega sestavljalca. V tem

smislu je Dragomir Brajković naj-
bolj surovo v tej antologiji predsta-
vil samega sebe: njegov uvod v an-
tologijo in pripomba zares ne zaslu-
žita, da bi ju bilo vredno uvrstiti v
še tako demokratično antologijo. Kaj
počno v uvodu v antologijo, posveče-
nem poeziji, taka razmišljanja o otro-
štvu: »Samo tisti, ki so odrasli in ob
tem niso pozabili na otroštvo in na
plemenito otroško radovednost, vedo,
kaj le-ta pomeni.« Ali: »Staranje kot
način odmikanja od otroštva je obro-
dilo najmanj sadov pri pesnikih in
umetnikih sploh.« Ali pa: »Otrok je
v slehernem človeku posebljen v
nenehni zvedavosti, spontanosti in
neizumetničenosti, s katero se pri-
bližuje svetu in življenju.«

Brajkovićeve izbor je narejen v
treh ravneh: prva zajema splošno
priznane vrednote, med katerimi
**opravi preureditev v prid emotivne
struje v otroškem pesništvu.** Prvo
dvanajsterico v tej antologiji sestav-
ljajo:

Desanka Maksimović (8 pesmi)
Dušan Radović (7 pesmi)
Ljubivoje Ršumović (7 pesmi)
Stevan Raičković (5 pesmi)
Dragan Lukić (5 pesmi)
Miroslav Antić (5 pesmi)
Gvido Tartalja (4 pesmi)
Branko Ćopić (4 pesmi)
Branko V. Radičević (4 pesmi)
Milovan Danojlić (4 pesmi)
Duško Trifunović (4 pesmi)
Pero Zubac (4 pesmi).

Vodilna vloga v srbskem otroškem
pesništvu je tukaj odmerjena Desan-
ki Maksimović očitno iz spoštovanja,
morda pa tudi z namenom, da bi se
prevrednotila čustvena plat otroške-
ga pesništva. Tej domnevi v prid
govori tudi izločitev pesnika Pera
Zubca iz generacijske skupine; tukaj
je zastopan s štirimi pesmimi, od ka-
terih nobena ne posega globlje v
uresničeno poetiko otroških ljubezni

v poeziji Miroslava Antića. Duško Trifunović je eden od redkih novejših pesnikov, čigar poetika je prežeta z osebnostjo, in to je zadosten vzrok, da se izloči iz velike skupine.

Naslednjo skupino sestavljajo pesniki, ki so zastopani z dvema ali s tremi pesmimi. V to skupino je Brajković uvrstil veliko število pesnikov, med katerimi so tudi taki, ki ne upravičujejo tako visoke uvrstitve. Tako velika skupina razodeva Brajkovićevo težnjo po **standardizaciji pesništva**. Najbolj očitno sta devalvirana pesniška opusa Aleksandra Vuča in Branislava Crnčevića. V tej veliki skupini pesnikov res ni mogoče prepoznati smisla uvrstitve v antologijo: tukaj so se znašli tako izraziti novatorji kakor izjemno nadarjeni otroški pesniki, pa tudi povsem povprečni in taki, ki ubirajo že uhojena pota.

Dragomiru Brajkoviću je preostalo le to, da z eno samo pesmijo poimensko pokliče pesnike, ki se niso posebno izrazito izoblikovali, vendar je tudi tu kakor pri prejšnjem postopku težko razpoznati, kaj je odločalo o tem, da so nekateri pesniki uvrščeni v antologijo, drugi pa ne. Pesniški opusi Vlada Stojiljkovića, Voja Carića in Arsena Diklića so skrženi na eno samo pesem in izenačeni s pesmimi začetnikov, ki imajo

eno samo zbirko pesmi ali pa še te ne.

Z eno ali dvema pesmima je v antologiji Radomira Brajkovića zastopanih okrog petdeset pesnikov. Z izjemo omenjenih pesnikov, katerih prispevek je devalviran, in še nekaterih, ki uživajo poseben sloves, so to večinoma pesniki, ki se še iščejo. K temu seznamu bi lahko dodali vsaj trideset pesnikov, ne da bi antologija s tem kaj pridobila ali izgubila. Brajkovićeve merila niso zanesljiva, želja po množičnosti pa je velika. Tako se antologija sprevrča v inventarizacijo poezije, ker so vrednostna merila nedefinirana, lahko pa bi dejali, da v veliki meri tudi devalvirana.

Radomir Brajković je čutil željo, da bi posodobil antologijsko snov srbske poezije, toda ne dosti več kot željo. Z novimi pesniki, ki jih je uvrstil v antologijo, je samo razvrednotil pojem antologijskega. Drugi so že tako antologijsko potrjeni. Sestavljavcu antologije se mnoge pesmi zdijo lepe; to izhaja iz stališča, da mu ni niti do večjih vzponov niti do jasne osebnosti.

Antologija je kakor velika ravan.

Vladimir Milarić
Prevedel France Vogelnik

FRANCE BEVK V IZBRANI MLADINSKI BESEDI

Brez dvoma ostaja mladinski pisatelj France Bevk zanimiv in priljubljen tudi za današnje mlado beroče občinstvo, kakor je prirastel k srcu številnim rodovom bralcev že vse od časov, ko so pričele izhajati njegove prve, prizadeto napisane pripovedi,

porojene iz razmer in okolja njegove ožje domovine.

Še zlasti pa se je vrstel v mlado zavest s povestmi in zgodbami o otrocih svojega časa, o dečkih in deklicah, ki so morali že v nežnih letih okusiti trdoto življenja, se spoprije-

mati bodisi s socialnimi bodisi političnimi okoliščinami, a so kljub pečatu vsiljene usojenosti in pre naglega dozorevanja ostajali človeka vredni, ponosni in bojevit, zlasti še, kadar je šlo za čast, za materin jezik, za domovino, za ogroženost. Ustvarjalna tankočutnost in posluh za umetniško snovanje sta Bevka obvarovala pred pastmi, ki se rade sprožijo pri pisanju za mlade, nastavlja pa jih zmotna predstava o tem, kakšno je in mora biti pisanje za mlade. Z redkimi izjemami se je Bevk uspešno ogibal deklarativnosti, moraliziranj, poučevalnosti, zato čas njegovi pisateljski besedi ni do danes odvzel skoraj ničesar. Ostala je svežina pripovedovanja, ohranila se je privlačnost zgodb tudi za današnjega, domači literarni snovi včasih že odtujenega mladega bralca. Da barve v času niso obledele, je pač pripomogla pisateljeva zavzetost, njegova iskrena predanost pisanju za mlade, sposobnost vživljanja v otroško duševnost, občutljivo in ranljivo notranjost.

Privlačnost dogajanja pa terja tudi temeljito poglobljanje v čas, stanje, razmere, pisatelju narekuje razpiranje plasti na vseh ravninah življenja. Zahteva tudi obvladovanje jezika, s katerim je moč mladega bralca zares prevzeti in osvojiti, ga z močjo klene, jasne besede pritegniti in prekrviti njegov vse prepogosto izsušeni jezik, obogatiti njegov besedni zaklad.

Bevku se je posrečilo oboje uspešno združiti; svoje zgodbe pripoveduje v zglednem jeziku in skladnost je lahko še danes marsikomu napotek pri pisanju za mlade.

Iz pisateljevega bogatega ustvarjalnega opusa je Mladinska knjiga za V. letnik zbirke *Izbrana mladinska beseda* (1984) ponudila bralcu v treh knjigah devet najbolj značilnih in znanih, že v klasiko sodečih del, ki

se odlikujejo po vsebinskih in ustvarjalnih vrednotah. Besedo o pisatelju in njegovem delu je prispevala Martina Sircelj, ki je besedila tudi izbrala in napisala opombe. Njena skrbnost in trud se bosta obrestovala, saj bodo njene poznavalske besede popeljale bralce do globljega seznanjenja z Bevkom.

Sirceljeva se je odločila za tematsko razvrstitev del. V prvo knjigo je uvrstila pripovedi o pastircih (*Gri-varjevi otroci*, *Pastirci*, *Pestrna*), v drugo povesti s socialno, izseljensko in narodnostno tematiko (*Lukec in njegov škorec*, *Tonček*, *Peter Klepec*), v tretjo pa dela na temo našega narodnoosvobodilnega boja (*Mali upornik*, *Učiteljica Breda*, *Knjiga o Titu*). Tako razgrinja prvih osem del kos slovenske zgodovine, kakor se kaže in odseva na raznih področjih življenja primorskih Slovencev, vkleščenih v interese tuje politike, sprva avstroogrske, zatem italijanske, ki jih je v času fašističnega nasilja še posebej izzivala s svojo prepovedjo pravice do materinega jezika in šol v slovenskem, domačem jeziku, saj je dosegla prav nasprotno od zaželenega. Nasilje je porajalo upornike, zavezane slovenstvu, krepilo osveščenost in narodno zavest.

Odpornost in žilavost je bila pravzaprav položena že v zibelko tega tegobam in pretežno siromaščini izpostavljenega primorskega človeka, ki se je tako težko, a tako vztrajno prebijal skozi življenje od rojstva do smrti, zmerom zaznamovan z revščino, zmerom žrtev socialnega stanja. Pisatelj je dobro poznal usodo otrok na domačem podeželju. Komaj odrasli plenici, so že morali v beli svet za pastirce, pestrne, hlapčke, da niso bili pretežko breme staršem in da so ležišče, kos kruha prepustili mlajšim bratcem in sesticam. Tako se sodobnemu mlademu bralcu od-

stre pogled v še ne zelo odmaknjeno preteklost: v vsakdanjik bednega hribovskega kočarja, dninarja, malega kmeta, večno odvisnega od ošabnega velikega kmeta ali gospodarja, ki je krojil prihodnost vsem revnejšim od sebe. Vendar je na te pastirce in pestrne, ki so nanje zrli kot na predmet, s katerim razpolagajo po mili volji, najhuje vplivalo podcenjevanje, ki so ga bili deležni v gospodarjevi hiši, znamenje socialne razlike, ki se je zarezala v sleherni trenutek njihovega življenja. Iz tega se je rodil kup posledic, katerih žrtve so bili vselej podrejeni.

Izbor prinaša tri tipe otroških usod. Osiroteli *Grivarjevi otroci* ne pristajajo na odločitev vaše skupnosti, ki jim po smrti staršev odredi varuštvo proti njihovi izbiri. Z odločnim upiranjem sicer dosežejo izpolnitev svoje želje, vendar je surovo življenje že pred durmi — drug za drugim bodo morali od doma, čaka jih pastirstvo pri enem od bogatih kmetov, čaka jih od tuje volje odvisna prihodnost, proti čemur zaradi svoje revščine ne morejo ukreniti prav nič. V *Pastircih* smo priče prvemu resnejšemu spopadu med pastirjema v času njunega razvoja in zorenja. Prepuščena zvečine sama sebi, tudi sama iščeta rešitve iz krize, v katero zabredeta. Rast in odločitve, včasih preusodne za mladega človeka, zaznamovanega s samorastništvom, puščajo sledove, negativne ali pozitivne, kakor se je mladi človek nagnil.

Samo Nežka v *Pestri* se postavi po robu krivicam, ki jih doživlja, in zapusti gospodarjeve, da bi se vrnila domov k materi, na varno, v toplino njenega naročja. Drobčna in nežna, kakor je, zbere vendar dovolj moči in odločnosti, da premaga razviharjeno noč, polno prividov, ki jo strasio; in dom jo spet sprejme, saj

mati doume njeno bolečino, obup in strah pred krivicami.

Bridek vpogled v minuloost, zgovoren tedaj, ko je nastal, in tudi danes.

Povesti v drugi knjigi popeljejo bralca v drugo okolje, v širni svet, v mesto, v davno zgodovino, v izseljenstvo, v boj za pravico do materinščine, v stare, minule dni osveščanja, ki ga simbolizira Peter Klepec.

Zelo privlačna, berljiva pripoved o Lukcu, ki je šel v Južno Ameriko iskat očeta skupaj z materjo, a mu na poti umre, in s škorcem Klepcem, ki mu pomaga premagovati domotožje, govori pod slikovitimi opisi novih in napetih doživetij o tragiki primorskega Slovence, ki je moral na tuje, ker ni videl prihodnosti zase pod fašističnim nasiljem. V tem je tudi osnovno sporočilo bralca.

Del tega sporočila vsebuje tudi povest *Tonček*, zgodba o dečku, ki ne pristaja na prepoved slovenskega, materinega jezika, zato kljubuje materi, učitelju, italijanskim sošolcem. Stričeva vrnitev iz Amerike pomeni zanj rešitev, saj ga poslej vzame v svoje varstvo zavedni stric, ki se želi v domovini postavljati po robu fašizmu, pred katerim je bil pred leti pobegnil. Oba, stric in Tonček, sta nosilca miselnosti, ki odklanja ponižnost in pokornost. Tako sta potomca ideje, ki jo je zasejal v sivi zgodovini našega naroda Peter Klepec, junak iz ljudskih pripovedk, a hkrati prisposoba ljudstva, ki se je osvestilo in se ne odreka svojim pravicam. Peter Klepec sodi med Bevkova najbolj domišljena dela, jezik je izbrusen, klen. Besedilo spominja s svojimi odlikami na *Martina Krpana*. Hkrati uveljavlja Peter Klepec pomen zgodovinskega spomina, ki je izvor trdnosti in moči naroda.

Tretja knjiga vključuje zgodbi o junaštvu mladega fanta v drugi vojni in o pogumu partizanske učiteljice

kot primerih odnosa primorskega človeka, posebej mladega, do narodnoosvobodilnega boja; ta je imel za primorske Slovence še poseben pomen, saj so dve desetletji čakali na pravico do materinščine in na osvoboditev izpod fašizma. Tomažek in Breda zastopata upornike zoper vsiljeno stanje, ki so prerastli svoj čas in svoje otroštvo in dozoreli za nov svet.

Tako je sklenjen krog predvojnega in medvojnega dogajanja na Primorskem in je predstavljen primorski mladi človek v usodnih časih ostrih robov realnosti. Kot dokument preteklosti, spodbuda sedanjosti, obveznost do prihodnosti.

Deveto delo, ki zaokroža izbor, je *Knjiga o Titu*, s katero je pisatelj na zanj značilen način tankočutno

nanizal vrsto utrinkov iz Titovega življenja, kakor jih je izbral iz zapisov in pripovedi maršalovih soborcev, sodelavcev, prijateljev, znancev, sorodnikov. Ti drobni utrinki zgovorneje govore mladim o velikih in odločilnih rečeh, kot bi obsežno znanstveno delo, hkrati pa izrišejo Titovo osebnost brez nabreklih besed, preprosto in iskreno, s poslušom za odtenek, miselni utrip, dejanje.

Mladinska knjiga je s pričujočim izborom iz Bevkovih mladinskih del mlado beročo populacijo opozorila na bogato izvirno slovensko knjigo, ki oblikuje zavest in razmika obzorja. S tem pa se postavlja tudi zoper brezvredno literaturo, ki se vse preveč vtihotaplja v življenje naših otrok in mladine.

Nada Gaborovič

VIDA BREST: MAJHEN ČLOVEK NA VELIKI POTI

Vida Brest: Majhen človek na veliki poti. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. (Cicibanova knjižnica.)

Tudi pisanje o že nagrajeni knjigi naj bi bilo objektivno. Slovenska pesnica in pisateljica Vida Brest (pravo ime Majda Peterlin, rojena 1925, umrla 1985) je za knjigo partizanskih zgodb *Majhen človek na veliki poti* leta 1984 dobila Levstikovo nagrado.

Posamezne zgodbe so vsebinsko in motivno povezane med seboj ter včasih rasejo druga iz druge ali pa se kratko malo nadaljujejo. Delo *Majhen človek na veliki poti* je mogoče uvrstiti med literarizirana zgodovinska pričevanja. Historičnost je v ospredju: ne gre namreč za to, da bi bilo dogajanje videti resnično in

prepričljivo, ampak se je po vsej verjetnosti vse, kar pripoveduje pisateljica v prvi osebi, zares zgodilo tako in nič drugače. Avtoričina subjektivnost je kvečjemu možnost za umetniškost, torej osebnostno barvanje dogodkov, ne pa domišljjsko oblikovanje dogajanja. Prav v tej subjektivnosti sta očarljivost in moč te knjige.

Pisateljica Vida Brest je bila namreč ena izmed udeleženk NOB, vojakinja mlade partizanske vojske; ko maj sedemnajstletna se je odpravila na trnovo pot preizkušenj. Njeno dozorevanje je bilo ujeto v krute okoliščine in določeno s težkimi časi. Prezgodaj je morala odrasti in premagovati svojo otroškost in celo dekliskost ter se odrehati tistemu, do

česar bi kot mladostnica imela naravno pravico. Vedno znova je morala dokazovati, da zmore to, čemur so bili kos drugi borci, se potrjevati in pozabljati nase. Zanimivo pa je, da v popisovanju tega odraščanja in dozorevanja ni nikakršne tragike, samopomilovanja ali razbolelosti. Vse se odigrava nekako lahkotno, sproščeno in samoumevno. Vodilni mlado partizanko pošiljajo sem in tja po Sloveniji (uvrščena je sicer med propagandiste, vendar na to besedo v žigu kdaj pritisne palec, da ni mogoče prebrati, za kaj gre in jo imajo drugi za pomembnejšo osebo, kot je v resnici). Na teh pohodih se seznanja z moralnimi vrednotami partizanskega življenja, jih vsrkava vase in jih tudi sama uresničuje. Tovarištvo, odrekanje, solidarnost, iznajdljivost in pogum prevevajo sleherni partizankino ravnanje. Večinoma se podreja ukazom »od zgoraj«, tu in tam pa jo prešineta uporništvu in trma ter ubere drugačno pot, kot so ji jo določili nadrejeni.

V pisateljiciino pripoved je ves čas vtakana humornost. Spoznanja o usodnih in prelomnih dogodkih, celo srečanja s smrtjo, je treba čimprej pozabiti in raje preskočiti v dogodivščine, polne presenečenj in obratov. Porajajo se asociacije na tradicionalne junake slovenske mladinske književnosti. Tako kot sta bila Martin Krpan in kralj Matjaž junaka iz mesa in krvi in seveda ne brez napak, so tudi partizanski heroji in heroine povsem človeški — zmorejo silno junaštvo, tu in tam pa so hvalljavi, širokoustni in nečimrni; ko je bitka za njimi in so na varnem, znajo tudi krepko pretiravati.

Knjiga *Majhen človek na veliki poti* je torej umetniško oblikovan dokument vstaje slovenskega naroda. Vida Brest je imela osebne stike z zgodovinskimi osebnostmi in znanimi Slovenci; med njimi so bili: Vida

Tomšič, Karol Pahor, Nikolaj Pirnat, Franček Bohanec in drugi. Ohranjen je tudi spomin na komandanta Franca Rozmana-Staneta. Mnogi borci so si želeli, da bi se osebno srečali z njim, a jim to ni uspelo. Pisateljici pa se je nasmehnila sreča — smela je k njemu. To je storila kar po domače: butnila je v štab, kot da bi se s komandantom že dolgo poznala. Franc Rozman-Stane jo je poslal ven, da bi vojaški pozdrav ponovila, kot je treba. Ker tudi drugič ni bilo dobro, ji je sam pokazal, kako vojaki vstopajo in pozdravljajo. Potem je bilo prav. »No, uspelo mi je! Šele nato je komandant Stane rekel, naj sedem in se lahko pomeniva. Pojasnil je, da sem pač vojak in se moram javljati po predpisih.« (Str. 22.) Prošnjo, da bi lahko zapustila Belo krajino, je komandant zavrnil, toda mlada partizanka ni vrgla puške v koruzo. Pomoč je poiskala pri Novljanu, načelniku glavnega štaba. »Kako je stvar rešil Novljan, ne bom nikoli zvedela, vem samo, da je komandant podtaknjeno odobritev podpisal in dobila sem dovolilnico Glavnega štaba NOV in POS za odhod na Štajersko in Koroško.« (Str. 23.)

Ko je prišla med partizane vest o smrti Franca Rozmana-Staneta, se je Dušan Pirjevec-Ahac tako odzval: »Med pari, ki so začudeno obstali, se je prebil Ahac, pogledal skupino pri vratih, lica, po katerih so drle solze in mi potegnil depešo iz rok. Prebral je, se najprej nejeverno zasmejal, potem pa utihnil, prebledel in zajokal. S težavo se je potem toliko umiril, da je depešo na glas prebral. Enkrat, dvakrat, trikrat, potem pa se je zatekel v kot in tako jokoval, da so se mu kar tresla ramena.« (Str. 64—65.) Pisateljica je bila ena izmed tistih, ki so zavestno »delali« zgodovino.

Avtoričin slog je stvaren in lahкотen. Vse je poimenovano s prvim

imenom, konkretno in nazorno. Velikokrat besede načrtno ponavlja, da bi bila pripoved prepričljivejša. Ves čas je ohranjena notranja dinamičnost, veliko je tudi dvogovorov. Kar zadeva čas, pisateljica dogodke iz preteklosti navezuje na sedanost in pove, kako so se stvari razpletle kasneje, ali pa osebe pospremi celo v današnji čas. Besede borcev s srbohrvaškega območja ohranja kar v izvirniku, ponekod navaja vojaške izraze in morebiti nekoliko načenja nekatere jezikovne norme.

V knjigi je mogoče odkrivati tudi zanimivo dvojnost: po eni strani je umetniško upodobljeno pričevanje, po drugi pa je umetnost ena izmed sestavin tega dela oziroma naravnost mlade junakinje. Vida Brest je bila kljub mladosti že tedaj znana pesnica: prav zaradi spodbudne vezane besede so jo ljudje sprejeli s posebno toplino in tudi pazili nanjo. V knjigo je uvrščena pesem *Komandantova smrt* (str. 65). Sicer pa je umetnica glede svojega poslanstva dokaj skromna in pogosto govori o literarnih nastopih mimogrede in samokritično. V zadnji zgodbi z bojnimi tovarišem zaskrbljeno »tuhta«, le kaj bo počela v svobodi, ko pa zna zanesljivo le streljati in prav nič drugega. Morebiti bi bilo primerna za prodajalko časopisov, se sprašuje. Pomisleke pisateljica sklene tako:

»Časopisov ni bilo treba prodajati. Zaposlitev naju je že čakala, mene pa najprej bolnica. Prvi Kvedrov ukaz se je glasil: 'Ti, dezertar! Marš v bolnico! Ko te bodo zdravo odpustili, se pa javi na uredništvu Ljudske pravice!« (Str. 127.)

V sklepnem zapisu *Živo pričevanje partizanskega dekliča* pisec Janez Kajzer z naklonjenostjo vrednoti ustvarjalkino snovanje. Pravi, da je prispevala svoj delež slovenski kulturi v najtežjih vojnih dneh, že tedaj izdala pesniško zbirko in zaslovela kot nadarjena in nadvse občutljiva pesnica. Premišljuje tudi o razliki med književnostjo iz partizanskih časov in tisto — reflektirano iz povojnih časov. Ustvarjalka Vida Brest, ki jo slovenski otroci poznajo kot avtorico pesmi za otroke in petih knjig otroške proze, se je pisanja o partizanskih doživetjih lotila v tem delu s časovnim odmikom.

Nikakor ne gre prezreti ilustratorjevega deleža: Marjan Amalietti je doumel duha te knjige in narisal veliko zanimivih in estetsko učinkovitih črno-belih risb. Ilustracije se odlikujejo z notranjo razgibanostjo in privlačnostjo.

Knjiga *Majhen človek na veliki poti* je gotovo že našla pot do mladih bralcev.

Marija Švajncer

PET NOVIH DETELJIC

V priljubljeni zbirki Mladinske knjige, ki jo ureja Niko Grafenauer in prinaša krajše zgodbe ali zbirke zgodb oz. pravljic iz domače in tujih literatur, so v letniku 1983 in 1984 izšle naslednje knjige: Antona

Ingoliča *Rokove zgodbe* in Ivana Potrča spominska proza na otroštvo *Zébe* ter ameriškega pisatelja in ilustratorja Arnolda Lobela *Regica in Skokica* (letnik 1983), Leva Nikolajeviča Tolstoja *Najkrajše zgodbe* in

Zgodbe ladijskega mačka Pelegrina Harriet Laurey, nizozemske pisateljice (letnik 1984). Vsekakor raznovrstno in kvalitetno branje. Knjigi obeh slovenskih avtorjev sta si močno različni: Anton Ingolič, ki je že nekajkrat presenetil s svojim posluhom za probleme otrok in mladostnikov (spomnimo se samo nesmrtnega *Tajnega društva PGC in Gimnazije*), je tokrat napisal knjižico, v kateri popisuje zgode in nezgode svojega vnuka Roka. To so nezapletene, šaljive in zabavne zgodbe, kjer mali kratkohladiček vedno ušpiči kakšno nepričakovano. A to so tudi zgodbe, v katerih se plete prijateljstvo med dedkom in vnukom, prijateljstvo, ki temelji na zaupnih in vseobsegajočih pogovorih, s katerimi vnuček odkriva resnico sveta (odraslih), pisatelj pa se, skozi pripovedi in dogodivščine, znova vrača v svet nepokvarjenega otroštva, z vsemi njegovimi nenavadnimi in čarnimi lepotami. V spremni besedi ugotavlja Janez Kajzer: »Vendarle ne gre zgolj za resnične anekdote, ki jim je komaj dodane kaj umetniške domisljije. Vse pisanje je polno dedkove ljubezni do obeh vnukov, do rodu, ki bo nadaljeval začeto delo. To pa je ena izmed tisočih Ingoličevih sreč, o katerih pravi, da jih je užil v življenju.«

Povsem drugačna je knjiga spominskih zapisov iz otroštva Ivana Potrča. *Zébe* je pravzaprav močno trpka knjiga, v kateri pisatelj razgrinja vso bedo sproletariziranih kmetov in svoje doživljanje teh težkih časov.

Obe uvodni zgodbi, *Zébe* in *Zajklja*, govorita o stiskah otroka, ki je moral nenehno iskati in potrjevati pravico do svojega otroštva, o nerazumljivi krutosti odraslih in o kmečkem svetu, ki je imel tako malo posluha za poezijo. Škoda, da je tema spominskima zgodbama dodanih

nekaj basni, ki sicer topografsko sodijo v isti Potrčev svet otroštva na kmetih, pa so vendarle zastavljene v čisto drugačnih slogovnih koordinatah — ne nazadnje so tudi njihova basenska sporočila močno različna od tega, kar nam sporoča avtobiografska proza. Zdi se, da je sam pisatelj nihal med obema možnostima; verjetno bi bilo zanimiveje brati njegove avtobiografske zgodbe (ne dvomimo, da bi se jih nabralo za celo knjigo in to takih, kakršna je zgodba *Zébe*), basni, kot klasična oblika literature za otroke in odrasle, pa bi lahko počakale na samostojen natis. Ne smemo pozabiti tudi deleža ilustratorja Iveta Šubica, ki je še poglobil dramatičnost obeh avtobiografskih zgodb.

Regica in Skokica je knjiga pristranih zgodb, v katerih se otroška in odrasla domisljija v pisanju Arnolda Lobela mešata na presenetljiv način: vse, kar se dogaja, je hkrati resnično in neresnično ali še bolje: *Regica* in *Skokica* odkrivata v svojih zgodbicah svet na način, kot ga odkrivajo tudi otroci: večni zakaji se nizajo drug za drugim, svet se ne kaže samo kot urejenost in popolnost marveč tudi kot neurejenost, celo absurdna kaotičnost, v kateri se je težko znajti. Škoda, da se založba oziroma urednik nista odločila tudi za originalne avtorjeve ilustracije; s tem bi knjiga, kot kompletno avtorsko dejanje, še pridobila. Bodi kakor koli, *Regica in Skokica* je vsekakor ena najbolj zanimivih modernih prevedenih otroških knjig v zadnjih letih, razumljiva tako za otroke, ki so se komaj naučili brati, kot tudi za večje, ki že kritično sprejemajo svet okoli sebe in seveda tudi literaturo, ki nastaja v tem svetu.

Leva Nikolajeviča Tolstoja *Najkrajše zgodbe* so zbirka basni, anekdot in kratkih poučnih zgodbic, ki

kažejo, da je bil veliki realistični ruski romanopisec tudi tenkočuten opazovalec otroškega sveta, čeprav seveda, tudi v luči svojih znanih opredelitev za duhovno ozaveščanje ruskega kmeta, ni mogel obiti čeri poučljivosti in za današnji čas včasih hudo moteče nazornosti. A vendar se med zgodbicami, ki nam odkrivajo ne samo pisateljevo nenavadno bogato in različno domišljijo, domišljijo avtorja, ki je znal ujeti v svoje pero tako drobne detajle kot tudi velike, monumentalne podobe človeških usod, najdejo tudi take, ki s svojo neobremenjeno domišljijo in pisateljsko prodornostjo govorijo tudi sodobnemu (mlademu) bralcu. Zato je seveda izbor besedil in njihova vključitev v *Deteljico* smiselno in potrebno dejanje, ki nas ne odpira samo sodobnemu svetu, marveč tudi literarnemu izročilu preteklih časov.

Zgodbe ladijskega mačka Pelegrina Harriet Laurey sodijo med tiste zgodbe, ki so srečen in estetsko učinkovit spoj pravljичnosti, resničnosti, znanih in že večkrat uporabljenih oblikovnih prijemov z izrazito in razgibano pisateljico imaginacijo; vse to pa je postavljeno v okvir, ko ladijski maček Pelegrin pripoveduje svojemu rešitelju (Pelegrinova ladja se je potopila v strašnem viharju) Kismetu (ni naključje, da ima poslušalec mačkovih zgodb ime, ki v turščini pomeni »usoda«) vrsto najrazličnejših zgodb, takih, ki jih

je maček sam doživel, in onih, ki jih je slišal pripovedovati. Pisateljica je svoje zgodbe komponirala tako, da se v njih (za razliko od nekaterih starejših pisateljev otroške in mladinske literature) ni izognila obravnavanju zla, pojava, ki v najrazličnejših oblikah preveva celoto našega sveta in ki mu niso izpostavljeni samo odrasli, marveč nemalokrat v veliki meri tudi otroci. Njene zgodbe so hkrati pravljичne in to niso: odkrivajo resnice sveta, ki so blizu tudi otrokom, odkrivajo svet v vseh njegovih lepih in nelepih razsežnostih. Ali kot pravi v spremni besedi urednik Niko Grafenauer: »Pripovedi odlikuje nenavadno živa domišljija, ki je pretkana z vsepovsod zaznavnimi trdnimi nitmi ljubezni do otrok in živali, zato so tudi življenjske modrosti in nauki, ki so vtakani v to prejo, na moč nevsiljivi, skorajda samoumevni.« Pred nami je tako še eno prevodno delo sodobne otroške literature, za katerega smo veseli, da smo ga dobili v slovenskem prevodu (Nade Makarovič-Žagar).

Na koncu še nekaj besed o ilustratorjih pričujočih knjig in o prevajalcih. Poleg že omenjenih so sodelovali še: Marjeta Cvetko (*Rokove zgodbe*), Marija Lucija Stupica in Petra Vodopivec (*Regica in Skokica*), Lidija Osterc in Cvetko Zagorski (*Najkrajše zgodbe*), *Mačka Pelegrina* pa je ilustrirala Jelka Godec.

Denis Poniž

ŠEST KNJIG IZ ZBIRKE KURIRKOVA KNJIŽNICA

Zbirke same verjetno ni treba posebej predstavljati, saj je s svojimi več kot osemdesetimi zvezki (od leta 1962. dalje), v katerih so se zvrstila

domala vsa imena slovenske mladinske in otroške literarne ustvarjalnosti, potrdila svojo vitalnost in vsebinsko pestrost. Prav dejstvo, da

Kurirčkova knjižnica — zdaj jo ureja Janez Kajzer — sledi najrazličnejšim slogom in načinom pisanja, prozi in spominski literaturi, klasiki in modernim delom, izvirnim in prevodnim besedilom, še povečuje zanimanje bralcev zanj, saj so domala vsi zvezki razprodani.

Na podobnih načelih je zasnovan tudi izbor besedil za letnika 1983 in 1984. V prvem snopiču so dela: Vladimir Kavčiča *Nevarna pot*, Polonce Kovač *Špelce* in Frančka Rudolfa *Volčje in lisičje*, v drugem pa: Ferda Godine *Halo, halo, kliče Prekmurje*, hrvaškega scenarista in pisatelja Hrvoja Hitreca *Eko Eko* in Jelke Mihelič *Mesto pod dežnikom*.

Kavčičeva *Nevarna pot* je pripoved o dečku Petru, ki pomaga partizanom voziti hrano za ranjence, pa se nenadoma znajde sredi sovražne ofenzive in se šele po vrsti dogodivščin, bolj ali manj napetih, srečno prebije nazaj k materi. Pripoved je napisana v strogo realistični maniri, čeprav skuša avtor izpostaviti predvsem Petrove poglede na posamezne dogodke in obrate. Vendar pa pogrešamo globlji in pristrčnejši odnos ne samo do Petra, marveč tudi do drugih dveh otrok, Lee in Darka, morda tudi do voznika Slavka. Dogajanje je — skozi pripoved, ki nikjer ne zaniha v svoji objektivnosti — nenehno pozunanjeno, napetost mu dajejo zunanji obrati in poudarki, manj pa je tistega človeškega, notranjega in stisk polnega ravnanja, ki ga lahko zaslutimo iz Petrovih premišljevanj. Ker je sama tematika sveža in lahko tudi sodobnemu otroku marsikaj pove o težkem času, je pisateljeva namera, da ostane v realističnem slogu, zgodbo osiromašila in se pravzaprav ne razlikuje od cele vrste podobnih, nemalokrat avtobiografskih pripovedi.

Nevsakdanja in zanimiva, zato pa za mlade bralce močno privlačna

knjiga so *Špelce* Polonce Kovač. Pisateljica je skušala s pomočjo nekaterih ključnih dogodkov prikazati življenje treh ljubljanskih deklic različnih generacij: Zofija se je rodila na začetku stoletja in svoje otroštvo doživlja še v črno-žolti monarhiji, Lenka je rojena v času med obema svetovnima vojnama, Barbka pa v šestdesetih letih našega stoletja, torej že v novi Jugoslaviji. Pisateljica je skušala prikazati razlike v načinu ne samo delovanja, obnašanja, vzgoje, marveč tudi v mišljenju ljudi, ki obkrožajo vse tri deklice. Pri tem pa je, ob vsej spretnosti, s katero zajema in odlikava posamezne čase, zagrešila tisto napako, ki se sicer tako ali tako rada vtihotapi v podobna dela: bolj ko se je v času odmikala, več kritičnosti lahko zasledimo v njenem pisanju. Tako se nenadoma začuti, da pisateljica »navija« za naš čas, to pa predvsem zato, ker ga najbolje pozna. Vprašanje je sicer, ali je moč vzdržati težo »objektivnega« prikazovanja, ko je pripovedovalkina perspektiva pripovedovanega vendarle močno in usodno vsajena v naš čas. Ne glede na vse opombe pa je knjiga *Špelce* izjemno zanimivo, na nekaterih mestih celo pretresljivo branje, z mnogimi nevsiljivimi, a metaforično močnimi poudarki.

Volčje in lisičje Frančka Rudolfa so vseskozi humorno in močno zabavno branje. To so zgodbe (23 po številu) o različnih živalih — sam avtor je knjigo podnaslovil »...in vrabčje, pa po ena pasja, mačja, želvja, kačja, ribja, zajčja, zmajska, medvedja, slonja, opičja in še ena o ščurku«. To seveda niso znane živalske zgodbe o znanih rečeh, ki jih znajo in zmorejo narediti živali. Rudolf je — s svojim znanim humorjem, ki se ne brani še tako nevsakdanjih in zapletenih reči iz naše sodobnosti — opremil svoje živali z

značilnimi človeškimi slabostmi, ne samo v ravnanju, marveč predvsem v njihovem razmišljanju o svetu. Tudi tam, kjer je v osnovo položil znane basenske situacije (predvsem v zgodbah o lisici Mici in volku Jožku), je te situacije prevedel v moderen in nenavadno živ jezik, kjer imajo odločujočo vlogo otroci, živali pa se obnašajo kot (zmešani, raztreseni, preobremenjeni) odrasli. Tudi pravljično — vile, čarovnice, zmaji — živi povsem legalno in brez posebnih zapletov v svetu živalskega in človeškega. Branje teh zgodb bo v otrocih nedvomno zbudilo vrsto asociacij na resnične dogodke in ravnanja iz njihove okolice; Rudolf zna tudi nevsiljivo poučevati in opozarjati na naše strašne ekološke zablode. *Volčje in lisičje* so knjiga, kjer se lahko ob skoraj vsakem stavku sproščeno nasmejemo; fantazija in resničnost si podajata roke na poseben in neponovljiv način.

Ferda Godine knjiga *Halo, halo, kliče Prekmurje* je pisateljeva avtobiografska pripoved o tem, kako se je v zimi 1944/45 s skupino partizanov in radijsko postajo prebijal iz osvobojenega ozemlja na Dolenjskem v Prekmurje, pokrajino, kjer je partizanski boj najtežje zaživel, ne samo zaradi hudega terorja madžarske soldateske, marveč tudi zaradi same pokrajine, ki je povsem neprimerna za partizanski način bojevanja. Pot partizanov ni bila samo močno nevarna, marveč tudi hudo zapletena; ni manjkalo ovir v obliki zased, slabega vremena, naraslih rek, velike razdalje, ki jo je bilo treba prehoditi peš, varujoč dragoceno radijsko postajo.

Vendar pa se tudi Godina, podobno kot Kavčič, ne zna iztrgati na mnogih mestih suhoparnemu naštevanju dogodkov, vse premalo je notranje, pisateljske dinamike, ki bi spremljala v literarni govorici pot

partizanov. Zato je pripoved marsikdaj polna ponavljanj nebitvenih podatkov. Začutimo tudi razliko med opisom same poti in dogajanjem v Prekmurju, ko se pokvari radijska postaja in se morajo partizani ves čas skrivati. Knjiga je v resnici bolj pričevanje kot literatura, ki bi jo bilo moč z malenkostnimi popravki spremeniti v zanimivo in napeto branje.

Hrvoje Hitrec je znan in priljubljen hrvaški pisatelj za otroke. Tudi slovenski otroci poznajo njegovo povest *Smogovci*, ob njej pa je pisatelj napisal še vrsto del s tematiko otrok v mestnem, onesnaženem, hrupnem in tudi drugače neprijetnem okolju. Njegova znanstvenofantastična povest *Eko Eko* govori prav o problemih onesnaženja človekovega okolja. Človeškim otrokom, ki bi radi svojo dolinico, v katero meščani mečejo vso mogočo kramo in odpadke, spet spremenili v človeka dostojen kraj, pride na pomoč vesoljček Eko Eko s planeta Bono. Tudi v tej zgodbi — v marsičem je podobna Pečjakovi *Drejšček in trije Marsovčki* — se del zgodbe dogaja daleč v vesolju, na umazanem planetu Zmazi. Velika škoda je, da si pisatelj ni dovolil več fantazijske svobode: del, ki se dogaja na Zemlji, je uklenjen v znane obrazce: otroci, ki jim odrasli ne verjamejo, miličniki, čuden in skrivnosten sosed, nemočni vesoljček itd. Dogajanje v vesolju pa je po svoje še bolj stereotipno: črno-beli spopad dobrega in zla, kjer na koncu in na vsej črti zmaga dobro. Brez posebne domišljije, brez potrebne distance do posameznih segmentov, brez nujne graduacije med dobrim in zlim. Kot da se je avtorju mudilo in je zgodbo hotel čimprej pripeljati do konca. Kljub najboljšim — ekološkim — namenom je ta zgodbica v marsičem nedomišljena in nedodelana in to bo

verjetno zmotilo tudi mlade bralce. Tudi sama ideja ekološkega očiščenja je problematična: nam bodo res pomagali vesoljčki in bomo mi križem rok čakali nanje ali bomo sami samozavestno skušali spremeniti umazani tok zgodovine?

Jelka Mihelič je svoje pisateljsko pero uspešno zastavila v zbirki zgodb *Trska in Bajsa Debelajsa*, ki je izšla leta 1981 v isti zbirki, zdaj v knjigi *Mesto pod dežnikom*. Vendar je treba takoj dodati, da nova zbirka zgodb še zdaleč ne dosega notranje koherence, zabavnosti in poučnosti *Bajse Debelajse*. Med zgodbami, ki so sicer vsaka zase zabavne in zbuja marsikatero iskro misel o nas in naših zablodah, ni tesnejše povezave. Morda največ »duha« *Bajse Debelajse* najdemo v ciklu zgodb *Ko še niso mežikali semafori*, v katerih pisateljica odkriva stiske otrok, ujetih v beton in druge pridobitve naše preslavne urbanizacije. Otroci najdejo prazno, rušenju namenjeno hišo in vrt s strašilom Živ-žav, ki jih popelje v svet domišljije, zanimivih iger in dogodivščin. V teh zgodbah pisateljica, ne da bi posebej skušala

opozarjati na zablode načrtovalcev, ki otroke pozabljajo ali jim nameenjajo nekakšno sterilno travico, ujeta v vroči sopuh dovoznih cest in parkirišč, odkriva pravo naravo in želje otrok, da bi se lahko igrali tam in tako, kot si poželi njihovo srce.

Tudi nekatere druge zgodbe — *Zakaj otroci ližejo sneg*, *Zakaj imajo kenguruji žepe* — odkrivajo pisateljičino voljo, da bi otrokom prikazala svet na nov in drugačen način, ali pa da bi v njih zbudila pozabljeni spomin na reči, ki so nekoč imele pomen vrednot, pa smo jih v imenu »napredka« zavrgli ali pozabili nanje. Zdi se, da je tu pisateljica uspešnejša kot pa v zgodbah, kjer skuša dogajanje opreti zgolj na svojo pisateljsko domišljijo.

Še beseda ali dve o ilustracijah obeh letnikov *Kurirčkove knjižnice*: sodelovali so Ančka Gošnik-Godec (*Nevarna pot*), Matjaž Schmidt (*Špelce*), Marjan Manček (*Volčje in lisičje*), Ive Šubic (*Halo, halo, kliče Prekmurje*), Eva Heimer (*Eko Eko*) in Marjan Manček (*Mesto pod dežnikom*).

Denis Poniž

TRI KNJIGE IZ ZBIRKE LIŠČKI

Pri založbi Borec, v uveljavljeni zbirki mladinske proze in poezije *Liščki*, so izšle v letu 1984 tri knjige: proza Karla Grabeljška *Kako smo partizani stanovali* (z ilustracijami Boža Kosa), pesmi Ifigenije Zagoričnik *Kaj je kdo rekel in česa kdo ni* (z ilustracijami Alenke Vogelcnik) in kratke proze Miroslava Slane-Mirosa *Jož, ne vedi se kot slon* (z ilustracijami Matjaža Schmidta).

Grabeljškova knjiga, kot pove že naslov, pripoveduje o različnih partizanskih prebivališčih, ali, še točneje, o tistih prebivališčih, ki jih je sam avtor, kot partizan, skusil v letih vojne. To so šegave, iskriive, v značilnem Grabeljškovem slogu napisane zgodbe, ki ne želijo poučevati ali odkrivati velike resnice, marveč nevsiljivo pripovedujejo o zgodah in nezgodah s partizanskimi

bivališči. Prav s tega stališča — s stališča partizanskih prebivališč — odkriva pisatelj partizanstvo v precej bolj človeški ali realistični luči, kot pa to počnejo (ali so počeli) mnogi njegovi pisateljski tovariši, ki so za vsako ceno tudi najbolj vsakdanje reči iz partizanskega življenja želeli glorificirati. Grabeljšek pripoveduje naravnost, brez dlake na jeziku čara pred nas vsakršna prebivališča, največkrat bolj zasilna kot ne. Že samo če preberemo uvodni tekst, *O ta naša taborišča*, bomo videli, kam meri Grabeljšekovo pisanje: v prostor resnice, ki je sama sebi dovolj resnična, da ne zahteva ne olupšave in ne posebnega komentarja. Zdi se, da bo ta knjižica, ki obsega dvanajst »poglavij« oziroma zgodb o različnih partizanskih prebivališčih, pritegnila mlade bralce. Njihova avtentičnost, pa tudi slogovna razgibanost, seveda pa pustolovska razsežnost samih besedil so dovolj močna spodbuda za to.

Kaj je kdo rekel in česa kdo ni je prva knjiga otroške poezije sicer uveljavljene pesnice Ifigenije Zagoričnik. Zagoričnikova je svojo poezijo vpela v tisti sodobni tok otroške poezije, ki skuša govoriti o vsakdanjih, otroku bližnjih rečeh, še bolj pa o stanjih ali čustvenih nabojih, kakor jih zaznavajo otroci. V njeni poeziji se prepletata realnost, vsakdanjost, celo reči, ki bi jih na prvi pogled komaj sprejeli v poezijo, z rečmi brezmejne in nikoli do kraja zaobjete otroške fantazije, ki drobne in vsakdanje reči spreminja v pravljene pokrajine in mesta. Kot v pesmi *Tinkin čar*, kjer mala Tinka pravi: *Kaj mi mar, / vsaka stvar na svetu / ima svoj čar. // In za ta čar, za to čarovnijo besed, kot bi dejal Boris A. Novak, je poezija najprimernejši prostor, prostor, v katerem je dovoljeno in izrečeno vse, kar je sploh lahko izrečeno. Pesmi, kot so*

Zadaj za hišo, Zmaj pride na čaj, Strašna Varja, Medved bi raje spal, odkrivajo pesnico kot tenkočutno, pa hkrati posebnemu humorju predano oblikovalko situacij, v katerih se »odraslo« in »otroško« prepleta v čudoviti igri vsakdanjosti in hkrati čarne nevsakdanjosti. V teh pesmih ni posebnega lingvističnega naboja, značilnega za nekatere druge ustvarjalce pesnične generacije; tudi ni bravuroznosti, ki bi se naslajala nad samim dejstvom, da je moč napisati lepo, blagoglasno otroško pesem. Ifigenija Zagoričnik gradi svoje pesmi iz značilnega občutka osamljenosti otroškega sveta v dobi tehnicizacije, hitenja in natrganih človeških vezi: njena pesem ne samo, da zna povedati in spraševati, marveč zna tudi prisluhniti stiski, ki je večsah lahko tudi boleče molčljiva, drugič spet ujeta v povodenj besed. Zdi se, da je njen prvenec, kljub temu da v nekaterih pesmih ni povsem dorečen, vendarle značilno in veljavno pesniško dejanje, ki ga ne kaže prezreti.

Kratke proze Miroslava Slane-Mirosa se same utemeljujejo na zapovedi mlademu bralcu, da mora znati »živalščino«, če hoče stopiti v sredo njihovih skrivnosti. V njih nastopajo različne živali: slon, medved, kobilica, žrebički, metulj, žabe, čmrcljevka in še mnoge živali, pa Marsovi in druga bitja, največkrat personificirane reči iz sveta, ki je otroku dobro poznan. Slana gradi na situacijski komiki, na domislicah, ki preraščajo v zgodbe, le-te pa prepleta z nevsiljivimi, čeprav ne vedno povsem jasnimi pogledi na svet in reči, ki se godijo (ne vedno z našo voljo ali vedenjem) v tem svetu. V nekaterih zgodbah ne manjka duhovitega »moralnega pouka«, vendar je le-ta daleč od tega, kar bi imenovali klasično žuganje s prstom porednim paglavcem. To so prijazne

zgodbe, v katerih se dogajajo vsakršne zgrade in nezgrade, vsakršni ne- navadni ali preveč navadni dogodki, ki pa se srečno končajo in srečno iz- tečejo tako, da je za vse udeležence zgodb in zgodbic prav. Klasičnim te- mam in situacijam pridružuje Slana take, ki so danes »aktualne«, Mar- sovce in vesoljska plovila, letališča, drvenje avtomobilov, onesnaženo okolje..., nekatere so zgrajene na pozitivno artikuliranem absurdu, kot je na primer zgodba *Klepet na kon- certu*, ki pripoveduje o klepetajočih ribah na koncertu, ali *Rojstni dan*

žirafe Žuže, kjer pisatelj poroča o zadregah žirafje družine, ujete v spone vsakdanjega (našega) življenja. Slanova knjižica bo verjetno bolj razveseljevala mlajše bralce, o čemer govori že njen obseg, še bolj pa ob- seg posameznih zgodb, ki se berejo lahko, tekoče, brez posebnih zple- tov ali miselnih vijug. Skratka, sim- patično branje, brez velikih preten- zij, uravnoteženo, čeprav včasih zgrajeno tudi na znanih motivih in njihovih rešitvah.

Denis Poniž

BIBLIOGRAFIJA

IZBOR KNJIG IZ SLOVENSKE KNJIŽNE PRODUKCIJE ZA MLADINO V LETIH 1983 in 1984

Pričujoči priporočilni seznam je izbor iz slovenske knjižne produkcije za mladino v letih 1983 in 1984. (Doslej so izšli priporočilni seznam za leta 1972 do 1982, objavljeni v reviji *Otrok* in knjiga št. 2, 3, 6, 8, 10, 13/14 in 18). Obsega kvalitetne leposlovne knjige (izvirna dela in prevode), ki so primerne za mladino do 14. leta.

Seznam upošteva:

- prve objave,
- prvič objavljena posamezna besedila oziroma nove izbore besedil iz že objavljenih knjižnih izdaj,
- ponatise in ponovne izdaje,
- dela iz leposlovja za odrasle, ki jih priporočamo tudi za mladino okrog 14. leta.

Pri vsaki enoti je naveden starostni razpon, za katerega je delo najbolj primerno. Ta razpon je pri nižji starosti večkrat dokaj širok, saj se ne omejuje samo na obdobje, ko je otrok sposoben tehnično-bralno samostojno obvladati določen tekst, marveč upošteva tudi obdobje, ko otrok še ni bralec, doživljajsko pa je že povsem dorasel besedilom, ki mu jih berejo ali pripovedujejo odrasli.

Znak * opozarja na knjižne izdaje, ki jih še posebej priporočamo za uporabo pri uri pravljic.

Seznam so sestavile Marjana Kobe, Majda Ujčič in Andra Znidar.

Aesopus: Kdo leti najvišje. Ezopove basni I. Izbr. in prev. Kristina Brenkova. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 273.)

Do 8. leta.*

Andersen Hans Christian: Andersenove pravljice. Prev. Rudolf Kresal. Ilustr. Lidija Osterc. Spremno besedo napisal Josip Vidmar. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 305 str. 28 cm. (Zlata ptica.)

Od 8. leta.*

Andersen Hans Christian: Cesarjeva nova oblečila. Prev. Rudolf Kresal. Ilustr. Marjeta Cvetko. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [24] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Od 7. do 10. leta.*

Andersen Hans Christian: Leteči kovček. Prev. Janez Gradišnik. Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [24] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Od 7. do 10. leta.*

Andersen Hans Christian: Pastirica in dimnikar. Prev. Rudolf Kresal. Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [20] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Od 7. do 10. leta.*

Andersen Hans Christian: Vžigalnik. Igra za otroke. Dramatiziral Franček Rudolf. Režijski napotki Matija Logar. Ljubljana, Univerzum 1983. 28 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče. Letnik 1983/84. Zv. 2.)

Dramatika.

Od 5. do 10. leta.

Babica pripoveduje. Slovenske ljudske pripovedi. Izbr. Kristina Brenkova. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Spremnno besedo napisal Niko Grafenauer. 4. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 164 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 5. do 9. leta.*

Bach Richard: Jonatan Livingston Galeb. Prev. Janez Gradišnik. Fotogr. Russell Munson. Spremnno besedo napisal Janez Gradišnik. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 88 str. 21 cm. (Biseri.)

Prevod dela: Jonathan Livingston Seagull. Od 13. leta.

Bahdaj Adam: Pozor! Črna marela! Prev. Zdenka Jermanova. Ilustr. Aco Mavec. Spremnno besedo napisal Severin Šali. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 261 str. 21 cm.

Prevod dela: Uwaga! Czarny parasol. Od 10. do 12. leta.

Bahdaj Adam: Pozor! Črna marela! Prev. Zdenka Jermanova. Ilustr. Aco Mavec. Spremnno besedo napisal Severin Šali. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 261 str. 20 cm. (Moja knjižnica.)

Prevod dela: Uwaga! Czarny parasol. Od 10. do 12. leta.

Bass Eduard: Nepremagljiva enajsterica. Prev. Viktor Smolej. Ilustr. Marjan Manček. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 117 str. + 6 pril. 21 cm. (Biseri.)

Prevod dela: Klapzubova jedenáctka. Od 10. do 12. leta.

Batič Milena: Zborne recitacije. Mari-bor, samozaložba 1984. 111 str. 22 cm. Od 13. leta.

Bedin in Bedina. Slovenska ljudska. Zapisal Andrej Gabršček. Ilustr. Irena Majcen. Ljubljana, Borec 1983. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.) Do 8. leta.*

Bevk France: Črni bratje. — Učiteljica Breda. Spremnno besedo napisal Bogomil Gerlanc. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 141 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 4 [a].) Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Grivarjevi otroci. — Pastirci. Spremnno besedo in opombe napisal Stanko Kotnik. 4. natis. Ljubljana,

na, Mladinska knjiga 1983. 127 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 6.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Grivarjevi otroci. — Pastirci. Spremnno besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. Ilustr. Ive Šubic. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 194 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Grivarjevi otroci. — Pastirci. — Pestrna. Izbor, spremna beseda in opombe Martina Šircelj. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 218 str. 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Knjiga o Titu. Ilustr. Ive Seljak-Čopič. Spremnno besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 139 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Kurir Markec. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 22 cm. (Male slikanice.)

Od 7. do 9. leta.

Bevk France: Lukec in njegov škorec. — Tonček. — Peter Klepec. Izbor, spremna beseda in opombe Martina Šircelj. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 228 str. 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Mali upornik. Ilustr. Nikolaj Omersa. Spremnna beseda Bogomil Gerlanc. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 143 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 4.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Mali upornik. — Učiteljica Breda. — Knjiga o Titu. Izbor, spremna beseda in opombe Martina Šircelj. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 256 str. 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Naše živali. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Zagreb, Naša djeca 1983. [12] str. 25 cm.

Do 8. leta.

Bevk France: Rož, Podjuna, Zila. Potopis. Celovec, Drava; Trst, Založništvo tržaškega tiska 1984. 89 str. 21 cm.

Od 10. do 12. leta.

Bitenc Janez: Kje je luna. Naslikala Jelka Reichman. Notograf. Majda Banovec. Ljubljana, Univerzum 1983. [24] str. 24 cm.

Poezija.

Do 8. leta.

Bitenc Janez: Kurirčki. Narisal Matjaž Schmidt. Notografija Anton Jeraša. Maribor, Obzorja 1983. [24] str. 21 cm + gramof. plošča.

Poezija.

Od 5. do 9. leta.

Bitenc Janez: Medvedki. Ilustr. Andrej Vodopivec. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1983. [23] str. 21 cm + 1 gramof. plošča. (Tobogan. 4.)

Poezija.

Do 8. leta.

Bitenc Janez: Naša četica koraka. Ilustr. Walter Grudina. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1983. [23] str. 21 cm + gramof. plošča. (Tobogan. 3.)

Poezija.

Do 8. leta.

Bosco Henri: Deček in reka. Prev. Metka Zupančič. Ilustr. Georges Lemoine. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 93 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 251.)

Prevod dela: L'enfant et la rivière.

Od 10. do 12. leta.

Boter petelin in razbojniki. Slovenska ljudska pravljica. Ilustr. Dušan Klun. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 22 cm. (Mala slikanica.)

Do 8. leta.*

Brenk Kristina: Deklica Delfina in lisica Zvitorepka. Spremna beseda Berta Golob. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 83 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 1 [a].)

Od 6. do 9. leta.

Brenk Kristina: Partizanska bolničarka. Narisala Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Partizanska knjiga 1983. 42 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)

Od 10. do 12. leta.

Brenk Kristina: Prigode kože Kunigunde. Naslikala Ančka Gošnik-Godec. Spremna beseda Berta Golob. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 110 str. 20 cm. (Deteljica.)

Do 9. leta.

Brest Vida: Majhen človek na veliki poti. Ilustr. Marjan Amaliotti. Spremna beseda Janez Kajzer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 131 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Pravo ime avtorice Majda Peterlin.

Od 10. do 12. leta.

Cankar Ivan: Hlapec Jernej in njegova pravica. Ilustr. Nora Lavrin. Spremno besedo napisal Bratko Kreft. 1. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 121 str. 18 cm. (Kondor. 114.)

Od 13. leta.

Cankar Ivan: Moje življenje. Zbral in ur. France Dobrovoljc. 6. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 123 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 7.)

Od 13. leta.

Carroll Lewis: Alica v čudežni deželi. Prev. in spremno besedo napisala Gitica Jakopin. Ilustr. Arthur Rackham. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 107 str. + 6 april. 21 cm. (Biseri.)

Prevod dela: Alice's adventures in Wonderland. — Pravo avtorjevo ime Charles Lutwidge Dodgson.

Od 9. do 11. leta.

Cerkvenik Angelo: Ovčar Runo. Ilustr. Ive Šubic. Spremno besedo napisal Bogomil Gerlanc. 4. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 105 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 3.)

Od 10. do 12. leta.

Cvetko Igor: Butalske razglednice. Pet lutkovnih zgodbic po motivih Frana Milčinskega. Besedilo, skice, songi in režijske pripombe Igor Cvetko. Spremna beseda Jelena Sitar. Ljubljana, Univerzum 1983. 17 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče. Letnik 1982/83.)

Dramatika.

Od 5. do 9. leta.

Čechura Rudolf: Maksipes Fik. Prev. Bilka Maté. Ilustr. Jiří Šalamoun. Praga, Albatros; Ljubljana, Mladin-

ska knjiga [1984]. 80 str. 27 cm. (Cibanova knjižnica.)

Od 5. do 9. leta.

Čeh Darka: S poezijo na potep čez oder. Zbirka recitalov za otroške, mladinske in odrasle skupine. S spremnimi besedami Vilija Ravnjaka [itd]. Ljubljana, Zveza kulturnih organizacij Slovenije 1984. 62 str. 20 cm. (Umetnost in kultura. 113.)

Od 8. leta.

Čopić Branko: Doživljaji Nikolettine Bursaća. Prev. Lojze Mlinar. Ilustr. Zulfikar Džumhur. Spremnna beseda M. R. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 146 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 7.)

Prevod dela: Doživljaji Nikolettine Bursaća. Od 12. leta.

Čopić Branko: Orli vzlete zgodaj. Prev. Jože Zupančič. Ilustr. Aco Mavec. Spremni besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 182 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Orlovi rano lete.

Od 10. do 12. leta.

Čopić Branko: Oslovska leta. Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Božo Kos. Spremni besedi napisala Miha Matè in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 162 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Magareče godine.

Od 13. leta.

Dajčman Marjeta: Kadar mamice ni doma. Ilustr. učenci osnovne šole Petnajste divizije Novo mesto. [Novo mesto, M. Rogelj-Dajčman 1984.] [16] str. 24 cm.

Od 5. do 9. leta.

Dekleva Milan: Magnetni deček. Ljubljana, Univerzum 1983. 23 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče.)

Dramatika.

Od 8. do 12. leta.

De la Mare Walter John: Čudežni jopič. Prev. Tomaž Šalamun. Ilustr. Kostja Gatnik. Spremno besedo napisal Janez Gradišnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 209 str. 25 cm. (Sončnica.)

Od 9. leta.*

Éluard Paul: Krilčica. Prev. Aleš Berger. Ilustr. Kamila Volčanšek. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 264.)

Do 8. leta.*

Erjavec Fran: Žabe. Ilustr. France Podrekar. Po natisu iz leta 1952. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 41 str. 25 cm. (Levi devžej.)

Od 8. do 10. leta.

Fallada Hans: Zgodba o zgodbici. Prev. Lojze Kovačič. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 17 cm. (Čebelica. 258.)

Avtorjevo pravo ime je Rudolf Ditzgen.

Do 8. leta.*

Farjeon Eleanor: Vrtnice male gospodične. Prev. Katja Fistrovič. Ilustr. Kamila Volčanšek. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 17 cm. (Čebelica. 259.)

Do 8. leta.*

Finžgar Franc Saleški: Gospod Hudo-urnik. Ilustr. Božo Kos. Spremno besedo napisala Janez Svoljšak in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 125 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Finžgar Franc Saleški: Pod svobodnim soncem. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 472 str. 21 cm.

Od 11. leta.

Finžgar Franc Saleški: Pod svobodnim soncem. Ur., spremno besedo in opombe napisal Jože Šifrner. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 2 zv. (229, 279 str.). 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 11. leta.

Finžgar Franc Saleški: Študent naj bo. — Gospod Hudournik. — Iveri. — Vrbenski ovčar. Ur., spremno besedo in opombe napisal Jože Šifrner. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 257 str. 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 11. leta.

Frank Anne: Dnevnik. Prev. Albert Širok. Ilustr. Rudi Skočir. Uvodna beseda Natalija Ginzburg. Spremni besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladin-

- ska knjiga 1984. 328 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)
Prevod dela: Her Achterhuis.
Od 13. leta.
- Fritz Ervin:** Dimnikar je črn grof.
Ilustr. Daniel Demšar. Ljubljana, Univerzum 1984. 16 str. 24 cm.
Poezija.
Do 8. leta.
- Glogovac Zmaga:** Jakec in črte. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 22 cm. (Pedenjped.)
Od 6. do 8. leta.
- Glogovac Zmaga:** Jure in kresničke. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Univerzum 1984. [26] str. 24 cm.
Od 5. do 8. leta.
- Glogovac Zmaga:** Jure in rumena rutka. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Univerzum 1984. [18] str. 24 cm.
Od 5. do 8. leta.
- Glogovac Zmaga:** Mihec in črte. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [18] str. 22 cm. (Pedenjped.)
Od 6. do 8. leta.
- Glogovac Zmaga:** Mihec lovi dan. Ilustr. Anka Luger-Peroci. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 22 cm. (Pedenjped.)
Od 5. do 8. leta.
- Godina Ferdo:** Halo, halo, kliče Prekmurje. Ilustr. Ive Šubic. Ljubljana, Borec 1984. 125 str. 20 cm. (Kurirčkova knjižnica. 82.)
Od 10. do 12. leta.
- Godina Ferdo:** Zmaj k oknu. Naslikala Jelka Godec-Tomšič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [18] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Do 8. leta.
- Golob Berta:** Skrinja iz babičine bale. Ilustr. Jelka Reichman. V Ljubljani, Borec 1983. 101 str. 18 cm. (Liščki.)
Od 10. do 12. leta.
- Goske, labodi.** Ruska ljudska pravljica. Prev. Ludvik Mrzel. Ilustr. Irena Majcen. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 15 × 17 cm. (Najdihojca.)
Do 8. leta.*
- Grabeljšek Karel:** Cerkvenci maček. Utrinki iz otroštva. Ilustr. Božidar Grabnar. Ljubljana, Partizanska knjiga 1983. 294 str. 21 cm.
Od 12. leta.
- Grabeljšek Karel:** Kako smo partizani stanovali. Ilustr. Božo Kos. V Ljubljani, Borec 1984. 101 str. 18 cm. (Liščki.)
Od 8. do 10. leta.
- Gračner Dragica:** Punčka, kje si doma? Ilustr. Albin Rogelj. Sprema beseda Gitica Jakopin. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 81 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 248.)
Od 13. leta.
- Građišnik Janez:** Moj prijatelj Dane. Mladinska povest. Ilustr. Božidar Grabnar. Sprema beseda Kristina Brenkova. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 256 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 246.)
Od 10. do 12. leta.
- Grafenauer Niko:** Abeceda. Ilustr. Lidija Osterc. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [52] str. 21 × 22 cm.
Poezija.
Do 8. leta.
- Grafenauer Niko:** Kam pelje vlak. Ilustr. Kamila Volčanšek. Ljubljana, Borec 1983. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.)
Poezija.
Do 8. leta.
- Grafenauer Niko:** Pedenjped. Ilustr. Marjan Manček. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [24] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Poezija.
Do 8. leta.
- Grafenauer Niko:** Skrivnosti. Ilustr. Karel Zelenko. Sprema beseda Jože Snoj. V Ljubljani, Borec 1983. 66 str. 18 cm. (Liščki.)
Poezija.
Od 10. leta.
- Grafenauer Niko:** Sonce nad vodometi. Izbral, ur. in spremno besedo napisal Niko Grafenauer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 124 str. 20 cm. (Moj knjižnica. Letnik IX. Knj. 4.)
Poezija.
Do 10. leta.

Grafenauer Niko: Stara Ljubljana. Ilustr. Kamila Volčanšek. Kulturno zgodovinska besedila Janez Lombergar in Breda Kovič. Ljubljana, Partizanska knjiga 1983. 76 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)

Poezija.

Od 9. do 12. leta.

Gruden Igo: Jožek ima hiško. Pesmi izbral Niko Grafenauer. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 275.)

Poezija.

Do 8. leta.

Guillot René: Bela griva. Prev. Janko Moder. Ilustr. Lidiya Osterc. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 85 str. + 6 pril. 21 cm. (Biseri.)

Prevod dela: Crin-blanc.

Od 10. do 12. leta.

Hal'amova Maša: Tika-taka, tika-taka ... Po zamisli V. Šugarja. Pesmi-ce prev. in prir. Vera Albrehtova. Ilustr. V. Kubašta. Bratislava, Mlade leta; Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 x 23 cm.

Poezija.

Do 8. leta.

Hitrec Hrvoje: Eko, Eko. Prev. Miha Maté. Ilustr. Eva Heimer. Ljubljana, Borec 1984. 124 str. 20 cm. (Kurirčkova knjižnica, 83.)

Od 10. do 12. leta.

Homerus: Odiseja. Prev. in za mladino prir. Anton Sovre. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 202 str. + 3 pril. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 6.)

Od 10. leta.

Hunter Norman Charles: Zakleti čajniki in druge prečudne zgodbe. Prev. Dušan Ogrizek. Ilustr. Kostja Gatnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 171 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 8. leta.*

Igrače korakajo. Verzi Anice Černejeve [itd.]. Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [20] str. 22 cm. (Pedenjped.)

Poezija.

Do 8. leta.

Ingolič Anton: Deček z dvema imenom. Ilustr. Dunja Furlani. Spremn

besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 122 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Ingolič Anton: Gimnazijka. Roman. Ilustr. Melita Vovk. Spremn beseda I. I. [Iztok Ilich]. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 328 str. 21 cm.

Od 13. leta.

Ingolič Anton: Mladost na stopnicah. Roman. Ilustr. Melita Vovk-Stihova. Spremn besedi napisala Bogomil Gerlanc in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 225 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 13. leta.

Ingolič Anton: Potopljena galeja. Mladinska povest. Spremn besedo napisal Ivan Bizjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 219 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 3 [a].)

Od 10. do 12. leta.

Ingolič Anton: Ptiček brez kljunčka. Zgodbice. Ilustr. Jelka Reichman. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 119 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 5. do 9. leta.

Ingolič Anton: Rokove zgodbice. Ilustr. Marjeta Cvetko. Spremn beseda Janez Kajzer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 71 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 5. do 9. leta.

Ingolič Anton: Tajno društvo PGC. Ilustr. Štefan Planinc. Spremn besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 139 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Jakopin Gitica: Ajataj. Ilustr. Dušan Klun. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [20] str. 15 x 17 cm. (Najdi-hojca.)

Do 8. leta.*

Jarunková Klára: Edinka. Prev. Zdenka Škerlj-Jermanova. Ilustr. Matjaž Schmidt. Spremn besedi napisala Zdenka Škerlj-Jermanova in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 218 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Jediná.

Od 12. leta.

Jaworeczakowa Mira: Po sončni strani. Prev. Zdenka Škerlj-Jermanova. Ilustr. Melita Vovk. Spremnna beseda M. Samide. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 237 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 247.)

Prevod dela: Po słonecznej stronie.

Od 12. leta.

Jonsson Runer: Vike Viking in brdvasi. Prev. Lena Holmkvist. Ilustr. Ewk. Spremni besedi napisala Lena Holmkvist in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 116 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Vike Viking och burduserna.

Od 10. do 12. leta.

Judson William: Mrzla reka. Prev. Seta Oblak. Ilustr. Kostja Gatnik. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 207 str. 19 cm.

Prevod dela: Cold river.

Od 10. do 12. leta.

Jurca Branka: Anča Pomaranča. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Spremnna beseda N. G. [Niko Grafenauer]. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 83 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 5. do 9. leta.

Jurca Branka: Ko Nina spi. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. 1. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [48] str. 27 cm.

Do 9. leta.

Jurca Branka: Ko zorijo jagode. Ilustr. Melita Vovk-Štihova. Spremni besedi napisala Stanka Godnič in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 194 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 13. leta.

Jurca Branka: Miško Poleno. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [17] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Od 7. do 9. leta.

Jurca Branka: Pionirka sem! Pionir sem! Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. 2. dop. izd. Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije 1982 (i.e. 1983). [36] str. 20 cm.

Od 7. do 9. leta.

Jurca Branka: Pionirka sem! Pionir sem! Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Dop. izd. Ljubljana, Zveza prijateljev

mladine Slovenije 1984. [36] str. 20 cm.

Od 7. do 9. leta.

Jurca Branka: Rodiš se samo enkrat. Risbe Božo Kos. Spremnna beseda Niko Grafenauer. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 184 str. 21 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 12. leta.

Jurca Branka: Snežaki v vrtcu. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 22 cm. (Mala slikanica.)

Do 8. leta.*

Jurca Branka: Vohljači in prepovedane skrivnosti. Ilustr. Božo Kos. Beseda o pisateljici Stanka Godnič. 1. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 191 str. 19 cm.

Od 10. do 12. leta.

Jurčič Josip: Jurij Kozjak, slovenski janičar. Povest iz petnajstega stoletja domače zgodovine. Spremnna beseda Bogomil Gerlanc. 6. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 149 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 5 [a].)

Od 11. leta.

Jurčič Josip: Sosedov sin. Spremno besedo napisal Bogomil Gerlanc. 5. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 72 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 6 [a].)

Od 13. leta.

Južnokitajske pravljice. Izbral, prev. in opombe napisal Jože Dolenc. Ilustr. po izvirnih ljudskih motivih. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 308 str. + 8 pril. 23 cm. (Zlata ptica.)

Od 8. leta.*

Kästner Erich: Dvojčici. Prev. Vera Detela. Ilustr. Marjan Manček. Spremni besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 118 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Das doppelte Lottchen.

Od 10. do 12. leta.

Kavčič Vladimir: Nevarna pot. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Borec 1983. 126 str. 20 cm. (Kurirčkova knjižnica. 79.)

Od 10. do 12. leta.

Keller Helen: Zgodba mojega življenja. Prev. Jasna Toplak. Spremna beseda Petra Dobrila. 1. ponatis. V Ljubljani, Prešernova družba 1983. 317 str. + 2 pril. 21 cm.
Prevod dela: The story of my life.
Od 13. leta.

Kette Dragotin: Šivilja in škarjice. Narisala Jelka Reichman. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Do 8. leta.*

Kitajske pravljice. Izbral, ur., prev. in opombe izdelal Jože Dolenc. Ilustr. po izvirnih ljudskih motivih. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 2 knj. (324 str. + 8 pril.) (255 str. + 8 pril.). 23 cm. (Zlata ptica.)
Od 8. leta.*

Klevis Vladimir: Srečanje z Mihaelo. Prev. in spremno besedo napisala Zdenka Škerlj-Jermanova. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 141 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 5.)
Prevod dela: Setkání s Michaelou.
Od 12. leta.

Kokot Andrej: Ringaraja. Ilustr. Ančka Godec-Gošnik. Spremna beseda Tone Pavček. Celovec, Drava 1983. 32 str. 20 cm.
Poezija.
Do 8. leta.

Kolmanič Karolina: Sanje o zlatih gumbih. Ilustr. Božidar Grabnar. Spremna beseda Miroslav Slana-Miros. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 185 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 243.)
Od 10. do 12. leta.

Kos Božo: Mrkrbrkfrk in Zafrk. Ilustr. avtor. Ljubljana, Borec 1983. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.)
Do 8. leta.*

Kosovel Srečko: Medvedki sladkosnedki. Naslikala Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [24] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Poezija.
Do 8. leta.

Košuta Miroslav: Ptička smejalka. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 62 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)
Poezija.
Do 8. leta.

Kotzwinkle William: E.T. Vesoljček in njegove dogodivščine na Zemlji. Roman po scenariju, ki ga je napisala Melissa Mathison. Prev. Mitja Meršol. Murska Sobota, Pomurska založba 1983. 233 str. 21 cm.
Prevod dela: The extra-terrestrial.
Od 10. leta.

Kovač Polonca: Kresnica podnevnica. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Do 8. leta.*

Kovač Polonca: Špelce. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Borec 1983. 115 str. 20 cm. (Kurirčkova knjižnica. 80.)
Od 10. do 12. leta.

Kovač Polonca: Zgodbe od A do Ž. Ilustr. Marjan Manček. 2. izd. Ljubljana, Univerzum 1983. 71 str. 21 cm.
Do 9. leta.*

Kovačič Lojze: Zgodba o levih in levčku. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [28] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Do 8. leta.*

Kovič Kajetan: Maček Muri. Ilustr. Jelka Reichman. 5. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [24] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Do 8. leta.*

Kovič Kajetan: Pajacek in punčka. Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [25] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Od 5. do 9. leta.*

Kraigher Nada: Iz moje tržaške mape. Ilustr. Tina Stegovec. V Ljubljani, Prešernova družba 1983. 71 str. 20 cm.
Od 10. do 12. leta.

Kranjec Miško: Šola za čarovnike. Izbral, ur. in spremno besedo napisal Ivan Bizjak. V Ljubljani, Prešernova družba 1984. 189 str. 20 cm.
Od 13. leta.

Kuhar Janez: Jaz imam pa goslice. Avtorica slike Dora Plestenjak. Ilustr. Marija Prelog. Notogr. Anton Jeraša. Maribor, Obzorja [1984]. [22] str. 21 cm + 1 gramof. plošča.
Poezija.
Do 8. leta.

Laurey Harriet: Zgodbe ladijskega mačka Pelegrina. Prev. Nada Makarovič-Žagar. Ilustr. Jelka Godec. Spremnna beseda N.G. [Niko Grafenauer]. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 121 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 7. do 9. leta.*

Levstik Fran: Kdo je napravil Vidku srajčico. (Igra za otroke in živali.) Dramatiziral Boris A. Novak. Upriporitveni napotki Helena Zajc. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Univerzum 1983. 20 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče. Letnik 1982/83.)

Dramatika.

Od 5. do 9. leta.

Levstik Fran: Martin Krpan. Ilustr. Tone Kralj. Spremnna beseda N.G. [Niko Grafenauer]. Posneto po izd. iz leta 1954. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [64] str. 24 × 28 cm. (Levi devžej.)

Od 8. do 10. leta.*

Levstik Fran: Martin Krpan z Vrha. — Popotovanje od Litije do Čateža. Ur., spremno besedo in opombe napisal Blaž Tomažević. Podobe narisal Hinko Smrekar. 3. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 89 str. 18 cm. (Kondor. 20.)

Od 13. leta.

Lindgren Astrid: Brata Levjesrčna. Prev. Lena Holmqvist. Ilustr. Ilon Wikland. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 159 str. 21 cm. (Biseri.)

Prevod dela: Bröderna Lejonhjärta.

Od 10. leta.

Linhart Anton Tomaž: Županova Mica. — Veseli dan ali Matiček se ženi. Besedilo prir. in spremno besedo napisal Alfonz Gspan. 4. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 134 str. 18 cm. (Kondor. 83.)

Dramatika.

Od 13. leta.

Lisica in kozica. Slovenska ljudska. Ilustr. Danijel Demšar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 15 × 17 cm. (Najdihojca.)

Do 8. leta.*

Lobel Arnold: Regica in Skokica. Prev. Petra Vodopivec. Ilustr. M. Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 62 str. 20 cm. (Deteljica.)

Do 9. leta.*

Lokar Danilo: Na pot. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Cebelica. 271.)

Do 8. leta.

Lonček balonček. Nemška ljudska pravljica. Prev. Kristina Brenkova. Ilustr. Marjeta Cvetko. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 15 × 17 cm. (Najdihojca.)

Do 8. leta.*

Lovrak Mato: Tovarišija Petra Grče. Prev. Angelo Cerkvenik. Ilustr. Marička Koren. Spremnno besedi napisala Iztok Ilch in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 143 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Družba Pere Kvržiča.

Od 10. do 12. leta.

Majetić Alojz: Omiški gusarji. Zgodovinska povest. Prev. in spremno besedo napisal Severin Šali. Ilustr. Vjekoslav Brešić. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 123 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 249.)

Prevod dela: Omiški gusari.

Od 12. leta.

Mal Vitan: Sreča na vrhvi. Fotogr. iz istoimenskega filma. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 149 str. 21 cm.

Od 10. do 12. leta.

Manček Marjan: Abecedeževnik. Ilustr. avtor. Ljubljana, Borec 1983. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.)

Do 8. leta.

Manček Marjan: Dajnomir in Miliboža. Napisal in ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Borec 1984. 31 str. 26 cm.

Do 10. leta.

Manček Marjan: Kužek Vuf. Napisal in narisal Marjan Manček. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 20 cm. (Ringaraja.)

Do 6. leta.*

Manček Marjan: Mucek Mjav. Napisal in narisal Marjan Manček. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 20 cm. (Ringaraja.)

Do 6. leta.*

Manček Marjan: Piščanček Pik. Napisal in narisal Marjan Manček. Ljub-

ljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 20 cm. (Ringaraja.)

Do 6. leta.*

Manček Marjan: Slonček in pol. Napisal in narisal Marjan Manček. Ljubljana, Borec 1984. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.)

Do 8. leta.*

Manček Marjan: Zajček Uh. Napisal in narisal Marjan Manček. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 20 cm. (Ringaraja.)

Do 6. leta.*

Matè Miha: Hopla, oprostite. Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 76 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 7. do 9. leta.

Matè Miha: Šola igrač. Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 cm. (Cebelica. 266.)

Do 8. leta.*

Matošec Milivoj: Deček s Sotle. Prev. Alenka Pirjevec. Linorezi Branka Vujanovića. 3.[i.e.5.] natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 157 str. 22 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Prevod dela: Dječak sa Sotle.

Od 10. do 12. leta.

May Karl: Ob Rio de La Plati. Prev. Meta Sever. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 2 knj. (219, 189 str.) 21 cm. (Zbirka Karl May.)

Prevod dela: Am Rio de La Plata.

Od 10. do 12. leta.

May Karl: Old Surehand. Prev. Mimi Malenšek. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 4 knj. (229, 188, 210, 228 str.) 21 cm. (Zbirka Karl May.)

Prevod dela: Old Surehand.

Od 10. do 12. leta.

May Karl: V Kordiljerah. Prev. Meta Sever. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 2 knj. (176, 195 str.) 21 cm. (Zbirka Karl May.)

Prevod dela: In den Kordilleren.

Od 10. do 12. leta.

May Karl: Vinetou. Prev. Jože Dolenc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 6

knj. (227, 214, 255, 211, 263, 199 str.) 21 cm. (Zbirka Karl May.)

Prevod dela: Winnetou.

Od 10. do 12. leta.

May Karl: Zaklad v Srebrnem jezeru. Prev. Justi Cesar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 2 knj. (239, 184 str.) 21 cm. (Zbirka Karl May.)

Prevod dela: Der Schatz im Silbersee.

Od 10. do 12. leta.

Mihelič Jelka: Mesto pod dežnikom. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Borec 1984. 91 str. 20 cm. (Kurirčkova knjižnica. 84.)

Od 8. do 12. leta.

Milčinski Fran: Butalci. Ilustr. France Podrekar. Po izd. iz leta 1949. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 100 str. 21 cm. (Levi devžej.)

Od 9. do 12. leta.

Milčinski Fran: Muhoborci. — Podlistki in črtice. Izbor, spremna beseda in opombe Breda Slodnjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 231 str. 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 12. leta.

Milčinski Fran: Ptički brez gnezda. Izbor, spremna beseda in opombe Breda Slodnjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 260 str. 21 cm. (Izbrana mladinska beseda.)

Od 10. do 12. leta.

Milčinski Fran: Tolovaj Mataj. Ilustr. Ivan Vavpotič. Prir. in spremno besedo napisala Breda Slodnjak. 5. natis, Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 147 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 1.)

Od 8. do 10. leta.*

Mojca Pokrajculja. Zapisal Vinko Möderndorfer. Ilustr. Marjan Manček. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm. (Velike slike.)

Do 8. leta.*

Monteilhet Hubert: Duh po poklicu. Prev. Lojze Kovačič. Ilustr. Marjan Amalietti. Beležka o delu G.J. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 200 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 245.)

Prevod dela: Un métier de fantôme.

Od 10. do 12. leta.

Murn Josip: Pripovedka o oblaku. Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 22 cm. (Mala slikanica.)
Do 8. leta.*

Murnik Rado: Lepi janičar. Ilustr. Ive Seljak-Čopič. Spremni besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 237 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)
Od 10. do 12. leta.

Musierowicz Małgorzata: Kaj imam. Prev. Zdenka Škerlj-Jerman. Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Cebelica. 272.)
Do 8. leta.*

Nanevski Duško: Vilinski konjič. Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 169 str. 21 cm. (Cicibanova knjižnica.)
Prevod dela: Samovilsko konjče.
Od 5. do 10. leta.*

Nazor Vladimir: Veli Jože. Prev. Branko Žužek. Ilustr. Alenka Vogelnik. Spremna beseda Iztok Ilich. Ljubljana, Partizanska knjiga 1983. 69 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)
Od 10. leta.

Nazor Vladimir: Veli Jože. Prev. Branko Žužek. Ilustr. Alenka Vogelnik. Spremna beseda Iztok Ilich. Ljubljana, Partizanska knjiga 1984. 70 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)
Od 10. leta.

Nöstlinger Christine: Fant za zamenjavo. Prev. Mira Miladinović. Ilustr. Christine Nöstlinger junior. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 125 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 253.)
Prevod dela: Das Austauschkind.
Od 12. leta.

Novak Boris A.: Domišljija je povsod doma. Likovno opremil Tomaž Kržišnik. Ljubljana, Partizanska knjiga 1984. [59] str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)
Poezija.
Od 7. do 10. leta.

Novak Boris A.: Nebesno gledališče. — Mala in velika luna. Fotogr. Janez Pukšič. Ljubljana, Mladinska

knjiga 1984. 75 str. 20 cm. (Mladi oder.)
Dramatika.
Od 5. do 10. leta.

Novak Boris A.: V ozvezdju postelje. (Igra za otroke in zvezde.) Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Univerzum 1983. 24 str. + 4 pril. 21 cm. (Pojdimo se gledališče.)
Dramatika.
Od 5. do 10. leta.

Novak Marjeta: Kužmucke. Ilustr. Daniel Demšar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 23 cm. (Mala slikanica.)
Do 8. leta.*

Od sna do zvezd. Antologija jugoslovanske mladinske proze. Izbral in strokovno ur., uvod in sklepno študijo ter življenjepisne podatke z bibliografijo napisal Dragutin Ognjanović. Prev. prvikrat objavljenih prevodov Ivan Minatti, Miha Matè in Tončka Stanonik. Ilustr. Kamila Volčanšek. Slov. izd. ur. Evelina Kajzer-Umek in Tončka Stanonik. Ljubljana, Univerzum; Beograd, »Vuk Karadžić« 1984. 2 knj. (265, 222 str. + pril.). 25 cm.
Od 7. leta.*

Olujčič Grozdana: Biserovinasta roža in druge pravljice. Prev. Branko Gradišnik. Ilustr. Desa Kerečki-Mustur. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 161 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)
Od 5. do 10. leta.*

Osterc Lidija: Slikanica za Jurčka in mamico. Zasnovala Zmaga Glogovac. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Univerzum 1983. 12 f. v mapi. 21 × 22 cm.
Do 6. leta.

Osterc Lidija: Slikanica za Jurčka in očka. Zasnovala Zmaga Glogovac. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Univerzum 1983. 12 f. v mapi. 21 × 22 cm.
Do 6. leta.

Partljič Tone: Hotel sem prijeti sonce. Ilustr. Aco Mavec. Spremna beseda France Forstnerič. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 113 str. 19 cm.
Od 10. do 12. leta.

Pavček Tone: Domače živali. Pobarvanka. Ilustr. Marjan Manček. 3. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga

1983. [16] str. 21 × 26 cm. (Pobarvanke.)
Poezija.
Do 8. leta.

Pavček Tone: Marko na belem konju jaše. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Borec 1984. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.)

Poezija.

Do 8. leta.

Pečjak Vid: Drejček in trije Marsovk. Spremno besedo napisal Bogomil Gerlanc. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 75 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 1.)

Od 8. do 11. leta.

Peroci Ela: Muca copatarica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. 5.[i.e.6.] natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm.

Do 8. leta.*

Peroci Ela: Siva miš, ti loviš! Ilustr. Anka Luger-Peroci, Spremna beseda Janez Kajzer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 90 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 5. do 9. leta.*

Petan Žarko: Poslednja vojna Njegovega Veličanstva. Radijska igra za otroke. Režijski napotki Žarko Petan in Jože Vozny. Ljubljana, Univerzum 1984. 20 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče. Letnik 1983.)

Dramatika.

Od 8. do 11. leta.

Petelin in sonce. Makedonska ljudska pravljica. Prev. Maks Robič. Ilustr. Jana Vizjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 274.)

Do 8. leta.*

Petrović Njegoš Petar: Gorski venec. Prev., spremno besedo in opombe napisal Andrej Arko. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 161 str. 19 cm. (Kondor. 210.)

Prevod dela: Gorski vijenac.

Poezija.

Od 13. leta.

Pisk Bojan: Ko se smejem, vse razgrem. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 261.)

Poezija.

Do 8. leta.

Podgorec Vidoe: Hajduški studenec. Prev. Nada Carevska. Ilustr. Marijan Amalietti. Spremni besedi napisala Miha Matè in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 143 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Ajdučka česma.

Od 10. do 12. leta.

Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice. Slovenske ljudske pesmice za otroke. Izbrala in ur. Kristina Brenkova. Naslikala Marlenka Stupica. Spremno besedo napisala Marija Jamar-Legat. 4. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 119 str. 20 cm. (Deteljica.)

Poezija.

Do 8. leta.

Poniž Denis: Najlepša beseda. — Pujskovo kolo. Dve igrici za otroke. Ljubljana, Univerzum 1984. 19 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče. 1984/85. Zv. 1.)

Dramatika.

Od 7. do 10. leta.

Popovski Aleksandar: Zgodba o učilnici. Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Anka Hribar-Košmerl. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 269.)

Do 8. leta.*

Potrč Ivan: Pravljice o Vanču. Ilustr. Ive Šubic. Spremna beseda O partizanski ilustraciji za otroke Iztok Durjava. Ljubljana, Partizanska knjiga 1983. 54 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)

Od 8. do 10. leta.

Potrč Ivan: Zébe in še nekaj takih o živalih. Ilustr. Ive Šubic. Izbral, ur. in spremno besedo napisal Ivan Bizjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 65 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 8. do 10. leta.

Pravljice od blizu in daleč. Prev. Janez Gradišnik [itd.]. Ilustr. Istvan Bara [itd.]. Ljubljana, Mladinska knjiga; Bratislava, Mladé leta 1983. 260 str. 27 cm.

Prevod dela: Rozprávky zd'aleka i blízka.

Od 5. leta.*

Pregl Slavko: Geniji v kratkih hlačah. Fotogr. iz TV nadaljevanke. Spremna beseda Valter Samide. 1. ponatis.

- Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 185 str. + 4 pril. 21 cm.
Od 10. do 12. leta.
- Pregl Slavko:** Smejalnik in cvililna zavora. Ilustr. Kostja Gatnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)
Od 5. do 9. leta.
- Prešeren France:** Uvod h Krstu pri Savici. Ilustr. Riko Debenjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [20] str. 29 cm. (Levi devžej.)
Poezija.
Od 10. leta.
- Prežihov Voranc:** Čez goro k očetu. Spremnno besedo napisal Janez Kajzer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 49 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 2 [a].)
Pravo avtorjevo ime Lovro Kuhar.
Od 10. do 12. leta.
- Prežihov Voranc:** Samorastniki. Koroške povesti. Vinjete narisal France Mihelič. Spremnno besedo in opombe napisala Marja Boršnik. 3. natis. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1983. 221 str. 19 cm. (Kondor. 14.)
Pravo avtorjevo ime Lovro Kuhar.
Od 13. leta.
- Prežihov Voranc:** Solzice. Ilustr. Milan Bizovičar. Spremnno besedo napisal Jože Koruza. 1. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 126 str. + 7 pril. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)
Od 10. do 12. leta.
- Queneau Raymond:** Zgodba po vaši izbiri. Prev. Aleš Berger. Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 21 str. 21 × 22 cm. (Mala slikanica.)
Do 8. leta.*
- Račke, mravlje in čebelice.** Slovenska ljudska pravljica. Zapisala Ana Pintarič. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 262.)
Do 8. leta.*
- Rainer Meta:** Mihaha. Ilustr. Marjan Manček. Spremnna beseda Neža Maurer. Ljubljana, Partizanska knjiga 1983. [62] str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)
Poezija.
Od 5. do 9. leta.
- Rawlings Marjorie Kinnan:** V pomladi življenja. Roman. Prev. Fran Albreht. Ilustr. Jože Trpin. 1. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 2 knj. (206, 213 str. + 8 f. pril.) 21 cm. (Biseri.)
Prevod dela: The yearlings.
Od 10. do 12. leta.
- Ribičič Josip:** Rdeča pest. Ilustr. Janez Vidic. Spremnna beseda Venceslav Winkler. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 154 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 5.)
Od 10. do 12. leta.
- Romska uspavanka.** Prev. Jože Olaj. Ilustr. Marička Koren. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 265.)
Poezija.
Do 8. leta.
- Rorić Ivica Vanja:** Poredni medvedek. Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Jelka Godec-Tomšič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 267.)
Do 8. leta.*
- Rotar Janez:** Konji, ti dobri konji. Ilustr. Ivan Marko. Ljubljana, Partizanska knjiga 1984. 56 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)
Izšlo pod psevdonimom Florjan Majnik.
Od 10. do 12. leta.
- Rozman Smiljan:** Mezinček in mezinčica. Ilustr. Milan Bizovičar. Spremnna beseda Jože Horvat. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 54 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)
Od 5. do 9. leta.
- Rudolf Franček:** Papagaj Vprašaj in črni pes Pazi. Naslikala Jelka Godec-Tomšič. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 21 cm. (Ringaraja. 2.)
Do 8. leta.*
- Rudolf Franček:** Papagaj Vprašaj in lastovka Črna puščica. Naslikala Jelka Godec-Tomšič. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 21 cm. (Ringaraja. 4.)
Do 8. leta.*
- Rudolf Franček:** Papagaj Vprašaj iz nebotičnika. Naslikala Jelka Godec-Tomšič. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 21 cm. (Ringaraja. 1.)
Do 8. leta.*

Rudolf Franček: Papagaj Vprašaj se spušča in spušča. Naslikala Jelka Goddec-Tomšič. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 15 × 21 cm. (Ringaraja. 3.)

Do 8. leta.*

Rudolf Franček: Volčje in lisičje in vrabčje pa po ena pasja, mačja, želva, kačja, ribja, zajčja, zmajska, medvedja, slonja, opičja in še ena o ščurku. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Borec 1983. 92 str. 20 cm. (Kurirčkova knjižnica. 81.)

Od 8. do 12. leta.*

Rudolf Franček: Vrabec Živžav najde prijatelja. Tri igrice za mlajše otroke. Režijski in metodični napotki Franček Rudolf. Ljubljana, Univerzum 1984. 30 str. 21 cm. (Pojdimo se gledališče.)

Dramatika.

Od 5. do 9. leta.

Salten Felix: Bambijevi otroci. Družina v gozdu. Prev. in spremno besedo napisala Rapa Šuklje. Ilustr. Hans Bertle. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 261 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 242.)

Prevod dela: Bambis Kinder. — Avtorjevo pravo ime je Siegmund Salzmann.

Od 10. do 12. leta.

Schmidt Matjaž: Ko bom predsednik. Ljubljana, Borec 1984. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.) Ilustr.

Do 8. leta.

Seliškar Tone: Bratovščina Sinjega galeba. Ilustr. Albert Sirk. Spremna beseda Bogomil Gerlanc. 5. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 111 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 3.)

Od 10. do 12. leta.

Seliškar Tone: Deklica z junaškim srcem. Ilustr. Janez Vidic. 6. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 108 str. 19 cm.

Od 10. do 12. leta.

Seliškar Tone: Mule. Ilustr. Božo Kos. Ur. in spremno besedo napisal Stan-ko Kotnik. 5. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 118 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik VIII. Knj. 2.)

Od 10. do 12. leta.

Seliškar Tone: Rudi. Ilustr. Stane Kumar. Spremno besedo napisal Albert Širok. 3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 117 str. 20 cm. (Moja knjižnica. Letnik IX. Knj. 2.)

Od 10. do 12. leta.

Simčič Samo: Pravljica o dedku Mrazu. Ilustr. Alojz Zorman-Fojž. Ljubljana, Partizanska knjiga 1984. 37 str. 20 cm. (Matjaževa knjižnica.)

Od 7. do 9. leta.

Skármeta Antonio: Ničhudga. Prev. Štefan Vevar. Ilustr. Marijan Amaliatti. Spremna beseda Izток Ilich. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 79 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 244.)

Prevod dela: Nixpassiert.

Od 12. leta.

Sket Jakob: Miklova Zala. Ilustr. Zorka Loiskandl-Weiss. Celovec, Drava; Trst, Založništvo tržaškega tiska 1984. 103 str. + 8 pril. 21 cm.

Od 12. leta.

Slana Miroslav: Joj, ne vedi se kot slon. Ilustr. Matjaž Schmidt. V Ljubljani, Borec 1984. 66 str. 18 cm. (Liščki.)

Od 5. do 9. leta.*

Smullyan Raymond M.: Alice v deželi ugank. Zgodbe za otroke pod osemdeset. Prev. Gitica Jakopin. Ilustr. Greer Fitting. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1984. 151 str. 25 cm.

Prevod dela: Alice in puzzle-land.

Od 10. leta.

Snoj Jože: Pesmi za punčke in pobe. Ilustr. Marija Lucija Stupica. Pesmi izbral in spremno besedo napisal Niko Grafenauer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 145 str. 25 cm. (Sončnica.)

Poezija.

Od 5. do 10. leta.

Snoj Jože: Sanjska miška. Ilustr. Kostja Gatnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Snoj Jože: Srečni ščurek. Ilustr. Irena Majcen. V Ljubljani, Borec 1983. 124 str. 18 cm. (Liščki.)

Od 7. do 10. leta.*

Stallworth Anne Nell: Čez leto in dan. Prev. Gitica Jakopin. Ilustr. Božidar Grabnar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 371 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 252.)

Prevod dela: This time next year.

Od 13. leta.

Stevenson Robert Louis: Otok zakladov. Prev. Pavel Holeček. Ilustr. Aco Mavec. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 206 str. + 12 pril. 21 cm. (Biseri.)

Prevod dela: Treasure island.

Od 10. do 12. leta.

Stupica Marija Lucija: 12 mesecev. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [28] str. 27 cm. (Velike slikanice.) Ilustr. Do 8. leta.

Suhodolčan Leopold: Deček na črnem konju. Ilustr. Marjan Amalietti. Spremni besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 195 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Suhodolčan Leopold: Dvanajst slonov. Ilustr. Jelka Reichman. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [32] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Suhodolčan Leopold: Kuža Luža. Ilustr. Danijel Demšar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Suhodolčan Leopold: Skriti dnevnik. Ilustr. Leon Koporc. Spremni besedi napisala Berta Golob in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 135 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Sali Severin: Teče to in teče ono. Ilustr. Marjeta Cvetko. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 263.)

Poezija.

Do 8. leta.

Selhaus Edi: Oj pusti me živeti. Zbirka fotografij in zgodb o živalih. Ljubljana, Kmečki glas 1984. 236 str. 21 cm.

Od 9. do 12. leta.

Seme Marjanca: Bila sem partizanska učiteljica. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Spremna beseda France Bevk. V Ljubljani, Borec 1983. 65 str. 18 cm. (Liščki.)

Od 8. do 10. leta.

Šetinc Franc: Ukradena mladost. Ilustr. Jože Svetina. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 238 str. 19 cm.

Od 12. leta.

Širok Karel: Trije bratje in trije razbojniki. Ilustr. Gvido Birolla. Spremna beseda Albert Širok. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 143 str. 21 cm. (Levi devžej.)

Od 8. do 12. leta.*

Šla kokoš je na semenj. Srbska ljudska. Prev. Severin Sali. Ilustr. Jelka Godec-Tomšič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [18] str. 15 × 17 cm. (Najdihojca.)

Do 8. leta.*

Špur Katja: Pri materi. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 270.)

Do 8. leta.

Tafel Jaroslav: Počitnice s Sherlockom Holmesom. Prev. in spremno besedo napisala Zdenka Škerlj-Jermanova. Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 191 str. 19 cm. (Knjižnica Sinjega galeba. 250.)

Prevod dela: Prázdniny se Sherlockem Holmesem.

Od 10. do 12. leta.

Tartalja Gvido: Mama žaba in žabčki. Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Danijel Demšar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 17 cm. (Čebelica. 260.)

Do 8. leta.*

Taufer Veno: O jej krokodil. Ilustr. Kostja Gatnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 22 cm. (Mala slikanica.)

Poezija.

Do 8. leta.

Tavčar Ivan: Cvetje v jeseni. Ilustr. Rudi Skočir. Spremni besedi napisala Pavel Vozlič in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 131 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 13. leta.

Tolstoj Lev Nikolajevič: Najkrajše zgodbe. Prev. in ur. Cvetko Zagorski. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 96 str. 20 cm. (Deteljica.)

Do 9. leta.*

[Tri] 3 botre lisičice. Povedal Štifen taw mlinu. Zapisal Milko Matičetov. Narisala Ančka Gošnik-Godec. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [24] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Twain Mark: Prigode Toma Sawyerja. Prev. Janez Gradišnik. Ilustr. Marjan Amalietti. Spremnj besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 235 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Pravo avtorjevo ime Samuel Langhorne Clemens.

Od 10. do 12. leta.

Umek Evelina: Pri zdravniku. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 33 str. 21 × 22 cm. (Pelikan.)

Od 5. do 8. leta.

Vandot Josip: Kekčeve zgodbe. Besedilo za slikanico prir. France Bevk. Ilustr. Marička Koren. 5. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [63] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Vandot Josip: Roža z Mucne gore. Izbral, ur., spremno besedo in opombe napisal Stanko Šimenc. Ilustr. Irena Majcen. Spremnj besedo »Spomin na pisatelja Josipa Vandota« napisal Manko Golar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 179 str. 21 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 9. do 12. leta.

Vegri Saša: To niso pesmi za otroke ali Kako se dela otroke. Ilustr. Kostja Gatnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 60 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Pravo avtoričino ime Albina Vodopivec.

Poezija.

Od 9. leta.

Verne Jules: Petnajstletni kapitan. Prev. Janez Gradišnik. Ilustr. Kostja Gatnik. Spremnj besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 2

knj. (177, 192 str.). 21 cm. (Zlata knjiga.)

Prevod dela: Un capitaine de quinze ans.

Od 10. leta.

Verne Jules: Ujetniki polarnega ledu. Prev. Boris M. Verbič. Ilustr. po izvirniku. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije 1984. 2 knj. (211, 219 str.). 21 cm. (Klasiki fantastike.)

Prevod dela: Le pays des fourrures.

Od 12. leta.

Veverica in jež. Slovenska ljudska. Zapisala Jelena Žokšova. Ilustr. Marička Koren. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [18] str. 15 × 17 cm. (Najdi-hojca.)

Do 8. leta.*

Vitez Grigor: Zrcalce. Prev. Jože Smit. Ilustr. Marjan Manček. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Prevod dela: Ogledalce.

Do 8. leta.*

Vogelnik Marija: Tri muce in ena. Ilustr. Marija Vogelnik. Spremnj beseda Iztok Ilich. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 91 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 5. do 9. leta.

Voglar Mira: Biba buba baja. Ilustr. Lidija Osterc. 2. izd. Ljubljana, Univerzum 1983. [39] str. 21 × 25 cm.

Poezija.

Do 7. leta.

Voglar Mira: Bibe v avtošoli. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Univerzum 1983. 30 str. + 8 pril. 24 cm.

Do 7. leta.

Voglar Mira: Sraka in avtobus. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1984. 80 str. 23 cm.

Priročnik za celostno estetsko vzgojo.

Do 7. leta.

Zagoričnik Ifigenija: Kaj je kdo rekel in česa kdo ni. Ilustr. Alenka Vogel. V Ljubljani, Borec 1984. 66 str. 18 cm. (Liščki.)

Poezija.

Od 7. do 10. leta.

Zaje Dane: V cirkusu. Pobarvanka. Ilustr. Marjan Manček. 3. ponatis.

Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 21 × 26 cm. (Pobarvanke.)

Poezija.

Do 8. leta.

Zekeriya Neçati: Otroci iz naše ulice. Prev. Veno Taufer in Ivan Minatti. Ilustr. Alojz Zorman. Spremnna beseda Janez Kajzer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 98 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 7. do 9. leta.

Zidar Pavle: Barbarin dežnik. Ilustr. Alojz Zorman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 16 cm. (Čebelica. 268.)

Pravo avtorjevo ime Zdravko Slamnik.

Do 8. leta.

Zidar Pavle: Lev Pink z jogurtom na glavi. Ilustr. Kamila Volčanšek. Spremnna beseda Berta Golob. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 84 str. 20 cm. (Deteljica.)

Pravo avtorjevo ime Zdravko Slamnik.

Od 7. do 9. leta.

Zlata ribica. Slovenska ljudska pravljica. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [16] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Zorman Ivo: Deklica iz Mihovega mлина. Ilustr. Jelka Reichman. Spremnna beseda N.G. [Niko Grafenauer]. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 79 str. 20 cm. (Deteljica.)

Od 8. do 10. leta.

Zorman Ivo: Gnezdo sršenov. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani, Borec 1983. 221 str. 21 cm. (Izbrano mladinsko delo Iva Zormana.)

Od 10. do 12. leta.

Zorman Ivo: Hrčki smrčki. Ilustr. Lidiya Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [32] str. 23 cm. (Mala slikanica.)

Do 8. leta.*

Zorman Ivo: Na senčni strani mesta. — Nedeljska jutra. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani, Borec 1983. 189 str. 21 cm. (Izbrano mladinsko delo Iva Zormana.)

Od 10. do 12. leta.

Zorman Ivo: Rosni zaliv. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Spremnno besedo napisala Marjana Kobe. V Ljubljani, Borec 1983. 175 str. 21 cm. (Izbrano mladinsko delo Iva Zormana.)

Od 13. leta.

Zorman Ivo: V sedemnajstem. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani, Borec 1983. 149 str. 21 cm. (Izbrano mladinsko delo Iva Zormana.)

Od 13. leta.

Zorman Ivo: V sedemnajstem. Ilustr. Aco Mavec. Spremnni besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. 150 str. 21 cm. (Zlata knjiga.)

Od 13. leta.

Zupan Vitomil: Potovanje v tisočera mesta. Ilustr. Maksim Sedej. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 181 str. 25 cm. (Cicibanova knjižnica.)

Od 7. do 11. leta.

Zupanc Lojze: Deklica s tremi lešniki. Ilustr. Irena Majcen. Ljubljana, Borec 1984. [24] str. 11 cm. (Kurirčkova torbica.)

Do 8. leta.*

Zupančič Ela: Odkod Novakovim Mihec. Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Univerzum 1984. [16] str. 21 cm.

Od 5. do 8. leta.

Žmave Janez: Sekira in boben. — Pavliha in malo čez les. Fotogr. Viktor Berk. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. 136 str. 20 cm. (Mladi oder.)

Dramatika.

Od 8. do 12. leta.

Župančič Oton: Ciciban, Ciciban, dober dan. Pesmi izbral in ur. Niko Grafenauer. Naslikala Marlenka Stupica. 2. natis. po 1. izd. 1980. Ljubljana, Mladinska knjiga 1983. [64] str. 27 cm. (Velike slikanice.)

Poezija.

Do 8. leta.

Žužek Branko: O ribi velikanki naprej in nazaj. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Mladinska knjiga 1984. [16] str. 22 cm. (Pedenjped.)

Do 8. leta.*

MLADINA IN LITERATURA

Bulletin Jugend + Literatur. Hamburg (1983) 1—12.

Osrednja rubrika *Forum* petnajstega letnika biltena je posvečena širšim družbenim in kulturnim temam, ki se pojavljajo v mladinski literaturi in drugih medijih za mlade. Prispevki želijo predstaviti dela o določenih temah, izbrati izmed teh del najboljša pa tudi opozoriti na pomanjkljivosti. Kritične analize so posvečene večinoma delom, nastalim v ZRN. Enakovredno so obravnavani literatura, gledališče, film, televizija in glasba za mlade, torej celotna kultura za mlade, kar obeta bilten tudi s svojim podnaslovom: *Kritische Monatszeitschrift der Kinder- und Jugendkultur*. Tema rubrike *Forum* je v posameznih številkah prilagojena obletnicam kulturnih, zgodovinskih, političnih ali tudi osebnih dogodkov. V prvi, januarski številki, ob petdesetletnici nastopa Hitlerjevega fašizma, so obravnavane knjige, filmi in televizijske oddaje, ki so oživljale ta čas. Med knjigami so še posebej omenjene vzhodnonemške mladinske knjige s protifašistično idejo.

V drugi številki, v kateri so obravnavane knjige, ki seznanjajo mla-

de, tudi najmlajše, z zgodovino sveta, je še posebej opozorjeno na knjigo pisateljice Gudrun Pausewang *Die letzten Kinder von Schewenborn* (Zadnji otroci s Schewenborna, Otto Maier Verlag, Ravensburg 1983). Avtorica je prikazala katastrofalne posledice atomske bombe in s tem delom ustvarila eno najboljših knjig tako imenovane »Friedensliteratur« (literature za mir).

Konjunktura knjig in filmov z živalskimi junaki, katerih antropomorfnost sega od živalskega in rastlinskega do sodobnega industrijskega sveta, kjer so junake, kot je čebelica Maja, zamenjali traktor Max in podobni, je tema rubrike *Forum* v tretji številki.

Osrednja tema četrte številke so vedno zanimive indijancarice, pete številke pa knjige-vodniki, ki mlade seznanjajo z zanimivostmi drugih dežel. Šesta številka posveča osrednjo rubriko avtorju Leu Lionniju, katerega dela predstavljajo pomembno prelomnico v mladinski literaturi. Tudi v sedmi številki je celotna rubrika posvečena enemu avtorju, in sicer v letu 1983 umrlemu mojstru stripa Hergesu.

Prof. dr. Klaus Doderer, direktor frankfurtskega inštituta za razisko-

vanje mladinske književnosti, in še nekateri avtorji prispevkov *Foruma* osme številke razmišljajo ob petnajstletnici biltena o razvoju mladinske književnosti v teh letih. V tej številki pa se pričinja tudi diskusija o pogledih raznih avtorjev na fenomen Rdeče kapice v mladinski literaturi.

Forum devete številke se ukvarja z vprašanji klasike mladinske literature v očeh današnjega mladega človeka, kar je bila tudi tema mednarodnega kongresa v Frankfurtu, ki sta ga jeseni 1983 organizirala Arbeitskreis für Jugendliteratur (München) in Institut für Jugendbuchforschung (Frankfurt/Main).

V deseti številki so predstavljene zanimivejše nove mladinske knjige s frankfurtskega knjižnega sejma.

Forum enajste številke predstavlja nove knjige z božičnimi zgodbami za otroke, med njimi tudi slikanico Marice Kulnik in Angelike Kaufmann *Der Stern von Bethlehem verlässt seine Bahn* (Betlehemska zvezda zapusti svojo pot, Verlag Jungbrunnen, Wien, München 1983).

Forum dvanajste številke je v celoti posvečen avstrijski pisateljici Christine Nöstlinger.

Drugi prispevki seznanjajo bralce biltena z delom posameznih založb, lutkovnih gledališč (Theater der Freundschaft iz Berlina v prvi številki, s tednom lutk v Marleju v tretji številki, z lutkovnim gledališčem Klappmaul iz Frankfurta v šesti številki), z mladinskimi gledališči (Théâtre des Jeunes Années iz Lyona) v tretji številki s filmskim gledališčem v Amsterdamu v drugi številki z novimi filmi za mlade (na berlinskem festivalu v tretji številki, s filmskim gledališčem v Amsterdamu v drugi številki, z novimi filmi

za mlade (na berlinskem festivalu v tretji številki, na festivalu otroškega filma v Frankfurtu v dvanajsti številki) in s filmskimi priredbami literarnih del (Konrad Christine Nöstlinger v peti številki, *Die unendliche Geschichte* — Zgodbe brez konca Michaela Endeja v drugi in deveti številki); z mednarodno razstavo stripa v Angoulemu v peti številki, s knjigami o glasbi za otroke v šesti številki, prispevek v osmi številki pa spominja in opominja na požig knjig pred petdesetimi leti, med njimi tudi knjig Ericha Kästnerja. Vsaka številka predstavi tudi avtorja, knjigo, časopis, film, pesem, založbo, gledališko skupino, razstavo ali mladinsko igro, ki je prejela biltenovo mesečno nagrado Die Eule.

Tanja Pogačar

MLADINSKA KNJIŽEVNOST V VZGOJI

Children's Literature in Education.
Agathon Press, Inc., New York 1984.
— Letnik 15, št. 1—4.

Čeprav ima revija podnaslov *An International Quarterly* (Mednarodni trimesečnik), je, vsaj sodeč po sodelavcih letnika 1984, namenjena izključno problemom mladinskega slovstva angleško govorečih področij, predvsem ameriškega in angleškega. Vsaka številka tega letnika prinaša po pet ali šest znanstvenih razprav, ki obravnavajo prav tako le angleška in ameriška literarna dela in ustvarjalce oziroma posamezne fenomene in teme s področja mladinske književnosti tega kulturnega kroga. Revija praktično tako nima običajnih rubrik, ki bi bralca seznanjale z novostmi knjižnega trga, skle-

pov in poročil s strokovnih srečanj in podobno. Gre za znanstveno revijo, kjer objavljajo svoja dela strokovnjaki iz vrst visokošolskih učiteljev, predvsem mladinske književnosti, pedagogov, literarnih zgodovinarjev, psihologov in knjižničarjev, pretežno specializiranih iz ožjih področij omenjenih strok. Mnogi od njih so tudi sami avtorji del za mladino.

Uredniki namenjajo revijo knjižničarjem, učiteljem, pisateljem in razmišljujočim staršem. Njen temeljni cilj naj bi bil pospeševati razpravljanje o književnosti za otroke in mladostnike, dviganje poklicne zavesti ter poglobljeno dojetje, razumevanje in uporabo tovrstne literature.

Tako najdemo med prispevki poglobljene študije o knjigah in avtorjih, analitične pregleda novjših del, sodobna ovrednotenja klasikov in njihovih del, razprave o psiholoških in razvojnih vidikih otroštva in adolescence glede na branje in knjige. Avtorje zanima, kako se družbena dogajanja odražajo v delih za mladino ter kako mladi bralci sprejemajo določena, njim namenjena dela. Objavljajo tudi pogovore z avtorji in ilustratorji mladinskih del ali članke o njih.

V letniku 1984 so tako predstavljeni ameriški pisatelji Richard Kennedy z vrsto mladinskih del, nastalih v letih od 1974 do 1982, že nagrajeni John Christopher in Arnold Lobel, ki je obenem tudi ilustrator svojih del. Sledi članek o delu sodobnega angleškega mladinskega pisca Petra Carterja ter razmišljanja o delih pisateljev Paula Therouxa in Jamesa Thurberja. S tega področja naj omenim tudi analizo deških likov v delih sodobne ameriške pisateljice Betsy Byars.

Sledijo razprave o vplivih ljudske pravljice na klasična dela mladinske literature, razprava o razlikah med

načinom branja otroka in odraslega ter študija o tem, kako bralec sodeluje pri književnem delu s svojim poustvarjanjem in zaznavanjem glasov ob branju. Dalje beremo o različnih ravneh otroške kriminalke in kako ta pripovedna zvrst širi in oblikuje bralne sposobnosti otrok. H. Wright razpravlja o nastopu prve »anti-junakinje« v mladinski književnosti, R. Berman pa o ponovnem pojavu in posrečeni preobrazbi mitoloških bitij — zmajev v knjigah za otroke.

Pedopsihiater D. Powers se ukvarja s psihološkimi problemi posvojenčev in kako ti sprejemajo zgodbe, katerih junak je prav tako posvojen otrok, medtem ko avtorica S. Jenkins obravnava problem izgube matere v delih treh pisateljev (G. Mac Donald, C. S. Lewisa in J. R. R. Tolkiena), ki so sami postali sirote v otroških ali mladostniških letih, in ugotavlja, kako to odseva v njihovih delih.

Ilustracijo mladinskih del obravnava članek, v katerem avtorica J. H. Dressel raziskuje vpliv abstraktne umetnosti v ilustracijah otroških knjig in ugotavlja, kakšen je pri tem otroški odziv. Na drugem mestu pa je govor o pravem ravnovesju med neznanim, fantastičnim na eni, in udobno domačim na drugi strani v slikanicah za najmlajše.

Med prispevki je tudi članek o načinih in rezultatih dojetja določenega literarnega dela ob ponovnem branju v različnih obdobjih življenja. Dognanja avtor J. Curtis v dokajšnji meri utemeljuje z lastnimi izkušnjami.

Že generacije mladih Američanov navdušeno prebirajo napete, vse prej kot kakovostne zgodbe v serijah, v katerih spremljajo dogodivščine svojih priljubljenih junakov. V čem je skrivnost te večne privlačnosti, raziskuje A. S. MacLeod v članku, kjer primerja različne avtorje tovrstnih

knjig in išče vzroke za njihov uspeh pri mladini.

J. Gough z nezadovoljstvom ugotavlja, da večina pesniških antologij mlademu bralcu jemlje pogum in ga odvrča od branja, ker oblika, v kakršni izhajajo, ni najprimernejša. Zato predlaga drugačne oblike, kjer bi vezno besedilo napravilo branje otroku bližje in zanimivejše.

Športne zgodbe so že več kot stoletje priljubljeno branje mladih na obeh straneh Atlantika, vendar njihova pomembnost kot pokazatelja kulturnih vrednot še vedno ni dovolj raziskana. V svoji analizi šolskih športnih zgodb avtorja E. W. Saul in R. G. Kelly primerjata, kako se prvo delo te zvrsti, Hughesoovo *Tom Brown's Schooldays* iz leta 1857 po svojih moralnih in socialnih vrednotah razlikuje od kasnejših ameriških knjig s to tematiko.

V tem letniku je objavljen četrti del serije o leposlovju za otroke (od sedmega do šestnajstega leta) v času od leta 1970 do 1984, z naslovom *Odraščanje (Growing up)*. Sedemdeseta leta pomenijo desetletje, ko je mladinska literatura odrasla kot samostojna zvrst, z lastnimi časopisi, anotiranimi bibliografijami, specializiranimi kritiki, nagradami, priznanji, razstavami. Pomenijo pa tudi čas, ko je mladinska književnost prerasla svojo dotedanjo podobo in se spopadla s problemi odrasčanja. To je bila doba knjig za mladostnike. Pisatelji so se znašli pred veliko odgovornostjo, v ospredje so stopile zahteve po družbenih temah. Avtorica M. Hoffman iz Anglije jih razdeli v več skupin. Najznačilnejše za sedemdeseta leta so knjige, ki jih označi kot problemske ali situacijske. Te se ukvarjajo z vsemi možnimi travmami otroštva, bodisi splošnimi ali specifičnimi, kot so smrt, ločitev, bivanje v bolnici, celo debelost. Druge obravnavajo rasno vprašanje. Po

letu 1970 se pogosteje pojavlja v Angliji glavni junak, ki ni belec, opazno pa prodira upodabljanje etničnih manjšin tudi na področje slikanice. Razvoj najstniške literature v zadnjih petnajstih letih prinaša tudi temo razvijajoče se spolnosti, vzporedno z njo pa tudi drugačne spolne naravnosti, problem homoseksualnosti. Pojavijo se knjige, kjer nastopajo nepopolne družine in kjer se družina glavnega junaka ne sklada s prejšnjim, ustaljenim vzorcem. Prevladujoča nova tema najnovejšega obdobja — osemdesetih let — pa je grožnja jedrskega uničenja. Ne gre več za vprašanje odrasčanja, temveč za vprašanje preživetja. Ob koncu avtorica še napove, da pričakujejo v novih stereotipih knjig še več socialne problematike, kot je revščina, nezaposlenost, z junaki iz urbanega okolja, iz družin, katerih vzorec ne ustreza več starim normam.

Dodani so naslovi in predstavitve knjig, ki jih je izbral in priporočil tričlanski uredniški odbor tako, da so trije selektorji izbrali vsak po petindvajset knjig. Knjige, ki se pojavijo pri več kot enem selektorju, pa so še posebej predstavljene z daljšimi pregledi: Bernard Ashley: *A Kind of Wild Justice*. 1978. — Bernard Ashley: *I'm Trying to Tell You*. 1981. — Gene Kemp: *The Turbulent Term of Tyke Tiler*. 1977. — Jan Mark: *Hairs in the Palm of the Hand*. 1981. — Rukshana Smith: *Sumitra's Story*. 1982. — Catherine Storr: *February Yowler*. 1982.

Breda Mahkota

REVIJA ZA MLADINSKO KNJIŽEVNOST

La Revue des Livres pour enfants.
Paris (1984) 95—100.

Šest številčk revije za leto 1984 pri-
naša poleg vesti, ocen in novosti v
stalnih rubrikah tudi precej člankov
o poizkusih, uspehih in problemih
v francoski knjižni produkciji za
otroke (da bi bolje razumeli vsa pri-
zadevanja revije in njenih dopisni-
kov tega letnika, nam lahko služi
tudi zapis o francoski mladinski lite-
raturi Zlate Pirnat-Cognard, *Otrok*
in knjiga 1984, št. 20, str. 79—81.)

Kot navadno, je vsaka posamezna
številka uglasena na določeno temo.
Tako 95. številka revije govori o
problemih branja. Marie-
Antoinette Descargues nam kritično
predstavi delo Bruna Bettelheima in
Karen Zélan (*On Learning to Read*,
1981), ki govori o problemih branja
v šolah (str. 12), Annie Pissard pa
nam predstavi urednika in vodjo
knjižnice Bibliothèque de travail Mi-
chela Barréja in njegovo delo *L'a-
venture documentaire*, ki ga označi
kot alternativo šolskim učbenikom in
kot dobrodošel pripomoček vsem uči-
teljem (str. 14). Dolgo zgodovino iz-
dajanja knjig za otroke, ki teče ne-
kako vzporedno z zgodovino šolstva,
nam predstavi Isabelle Jan (str. 36).
Še posebej vznemirljivo pa je poro-
čilo Geneviève Patte o njenem sre-
čanju s »knjižničarji bosih nog« v
Venezueli, kjer v revnih predelih
Karakasa in drugod majhne knjižni-
ce postajajo brez birokratizma in
druge urbanistične navlake žarišča
opismenjevanja in osveščanja najbolj
odrinjenih ljudi (str. 40). V tej šte-
vilki je rubrika *zn an o s t / t e h -
n i k a / m l a d o s t* v celoti posveče-
na informatiki (otrok in računalnik).

Pomladna številka revije (96) je z
mnogimi prispevki posvečena a v -

torjem mladinske litera-
ture: *Kako napišem knjigo za
otroke* (Susie Morgenstern, str. 35),
*Ko bom velik, bom napisal policijski
roman* (Jean-François Ménard, str.
40), *In kaj je z rokopisi?* (Marion
Durand, str. 45) in še posebno priza-
det članek o neenakopravnem polo-
žaju pisateljev, ki pišejo za otroke
(Michèle Kahn, str. 47).

Med prelistavanjem revije je mojo
pozornost na poseben način vzbudila
97. številka, ki je posvečena knji-
g a r n a m. Na 38. strani René Diat-
kine razmišlja o otroku in njegovi
knjigi. Ugotavlja, kako se skoraj
vsak izmed nas spominja na poseben
način svoje prve knjige; to ni le spo-
min na njeno vsebino, na materialno
podobo knjige, ampak se mnogi spo-
minjajo celo vonjav in zvokov in vse-
ga, kar jih je takrat obdajalo in se
dogajalo okrog te prve knjige. Tako
se velikokrat primeri že odraslemu
bralcu, da je nemalo razočaran, ko se
ponovno sreča s to knjigo v drugač-
ni izdaji, pa čeprav je morda ta
mnogo boljša od tiste, njegove prve
knjige. Ob te spomine avtor naveže
celo vrsto psiholoških in socioloških
elementov, ki vplivajo na otrokov
razvoj: družinska knjižnica in otroci
staršev brez večjih ekonomskih te-
žav, otroci staršev, ki ne berejo in je
šola njihov edini posrednik knji-
ge, revni otroci, meje med knjigo za
otroke in knjigo za odrasle, šola in
učni programi, vpliv televizije, otro-
ci iz družin tujih delavcev, branje in
otroci z duševnimi motnjami.

Na strani 43 poroča Ann Corbett
o sodelovanju knjižnic s knjigarnami
v Angliji, kjer so v knjižnicah pri-
čeli nenavadno prakso: odpirati od-
delke, kjer lahko otroci knjige ku-
pujejo. Pobudnik te ideje, ki se je
porodila v sedemdesetih letih, je ve-
liki angleški pisatelj Michael Hol-
royd. Razlogov za take oddelke je
več; med njimi tudi ta, da je v An-

glijlji knjižničarstvo mnogo bolj razvito in bolje razporejeno kot knjigarne (v Franciji ravno narobe), pa tudi knjižničarji sami se mnogo raje povezujejo z njim sorodno dejavnostjo, kot da bi prodajali spominske majice ali razglednice za turiste in si tako boljšali ekonomski položaj. Na strani 46 nam Alain Fiévez, sekretar združenja mladinskih knjigarn »Libr'enfant«, predstavi delo knjigarn, ki so se specializirale za otroke in se v desetih letih razcvetele po vsej Franciji. V teh knjigarnah so si postavili dve osnovni pravili: otrokom nuditi samo kvaliteto in vzpostaviti odnos med knjigo in otrokom. Da to dosežejo, morajo večkrat odkloniti marsikaterega založnika z mogočno produkcijo vsemogočega za otroke. Pri tej izbiri jim pomaga tesno sodelovanje z revijo, organizirajo pa tudi mnoga srečanja s pisatelji, ilustratorji, prirejajo posvetovanja, razstave ipd. Knjigarne so v prvi vrsti namenjene otrokom, v njih pa dobijo vso potrebno literaturo za svoje delo tudi vsi, ki se ukvarjajo z otroki. Od leta 1984 dalje »Libr'enfant« izdaja trikrat na leto svojo brošuro, v kateri poroča o delu teh knjigarn, predvsem pa objavlja vprašanja, želje in kritike s področja knjižne produkcije za otroke.

Knjigarnam in njihovim preobrazbam sledimo tudi na naslednjih straneh. Claude-Anne Parmegiani nam predstavi tri različne knjigarne na različnih koncih Francije, ki so se specializirale za otroke, predstavi nam njihovo delo, privlačnosti, izvirnosti in težave, ki so skoraj vedno ekonomske narave. Zanimivo pri vseh teh specialnih knjigarnah je, da je strokovna usposobljenost kadra, njihova iznajdljivost in vnema, njihovo človeško in pedagoško delo z otroki, s starši in z vzgojitelji na zavidljivi ravni (ves čas sem imel

občutek, da berem poročilo kake naše vzorčne knjižnice za otroke; ne upam pa si predstavljati kake naše knjigarne, ki bi si nevezana na založbo in v sedanji založniški in splošni kulturni politiki upala začeti avanturo otroške knjigarne).

Simone Lamblin nam na strani 52 predstavlja knjigarno »Chantelivre« ob njeni desetletnici. Ta knjigarna za otroke je pred desetimi leti začela delovati v samem središču Pariza na 13 rue de Sèvres med Montparnassom in Saint-Germain-des-Prés. Knjigarna je odlično opremljena; otroci lahko sami izbirajo knjige, jih prelistavajo, berejo, preden se odločijo za nakup, s slušalkami poslušajo kasete ali plošče, ki bi jih radi kupili, ne da bi motili druge, in sploh se tu prijetno počutijo. Knjigarji so vedno pripravljeni (in usposobljeni) svetovati, razlagati, pripovedovati in pomagati ne le otrokom, ampak tudi staršem, vzgojiteljem in knjižničarjem. Kolektiv se skrbno pripravi na vsako izbiro in nakup novih knjig, na začetek šolskega leta in na dva najbolj obiskana meseca v letu, november in december. V knjigarni so prepričani, da s svojimi uspehi dokazujejo, da se tveganje v korist kvalitete obrestuje otrokom, da je poučno za odrasle in končno da je rentabilno za založnike, ki se temu tveganju pridružijo.

Jesenska dvojna številka revije (98—99) veliko govori o ilustracijah in ilustratorjih: Pierre Encrevé o ilustracijah Rudjarda Kiplinga (str. 26), Jonathan Cott nam pripravi srečanje z ameriškim pisateljem in ilustratorjem Mauricem Sendakom (str. 33), François Vié nas popelje skozi razstavne prostore Beaubourga, kjer je bila razstava ilustracij mladinske literature od leta 1955 dalje, in jo označi kot avanturo z mnogimi revolucijami (str. 42). O rojstvu moderne slikanice

piše Claude-Anne Parmegiani (str. 47), Catherine Turlan pa o ilustracijah v pravljicah (str. 53). Philippe Le Pape nam s pogovorom predstavi ilustratorja in avtorja stripov François Bourgeona. Še pred kratkim preziran, je danes strip skoraj čaščen, kar predvsem dokazuje množica potrošnikov, začenja Philippe Le Pape svoj razgovor z ilustratorjem, o katerem pravi, da je zelo občutljiv virtuoz v barvah in svetlobi, bleščeč sogovornik in velik ljubitelj človeka v vseh pogledih (str. 61). »Kamishibai« (kami: papir, shibai: gledališče), japonsko slikanico z živobarvnimi odtrgljivimi listi, ki jih med pripovedovanjem postavljaš na marionetni oder ali pa za kak okvir in tako ob pripovedovanju ustvariš nekako majhno gledališče, nam predstavi Françoise Bourdier (str. 65). Rubrika *zn an ost / t e h n i k a / m l a d o s t* je v tej številki rezervirana za ilustracijo v poučnih knjigah.

Tudi tokrat prinaša zadnja številka letnika (100) izbrano bibliografijo (473 novih naslovov) iz celoletne francoske knjižne produkcije za otroke. Vseh šest števil pa je prineslo tudi 54 odtrgljivih kataložnih listkov.

Naj sklenem to listanje po reviji za leto 1984 z zelo lepo mislijo o otroški knjigi (in ilustraciji) Clauda Roya, ki sem jo našel v jesenski dvojni številki revije (98—99) na koncu članka François Viéa (str. 47): »Otroka moramo jemati kot ŽE sposobnega vseh iznajdljivosti in kreposti, ki jih pripisujemo odraslim, in odraslega kot ŠE VEDNO sposobnega vseh neumnih pridnosti in bistrih vragolij iz otroštva.«

Vojko Zadravec

JUBILEJNI 25. JUGOSLOVANSKI FESTIVAL OTROKA V ŠIBENIKU

Petindvajseti jubilejni festival otroka v Šibeniku (od 22. junija do 4. julija 1985) je bil še svečanejši od drugih, preteklih festivalov, ker je združeval več pomembnih manifestacij, ki so se jubilejno vezale na dogajanje pri nas in v mednarodnem prostoru. Petindvajseti festival otroka je bil namreč posvečen mednarodnemu letu otroka, štiridesetletnici zmage nad fašizmom in štiridesetletnici Združenih narodov. Zato je bila otvoritev 22. junija 1985 zvečer še posebno svečana. Pomen jubilejev so še poudarile vidne politične in kulturne osebnosti, ki so se udeležile te otvoritve.

Otvoritev *Zdravo, malčki '85* je neposredno prenašala tudi televizija, kakor pretekla leta, a bila je še svečanejša in bogatejša kot sicer. Nastopajoči otroci z različnih celin sveta — nekateri so nastopali tudi v kasnejšem programu — so osvojili otroke in tudi odrasle s sproščenim, a estetsko pripravljenim nastopom. V glasbi, plesu in pesmi so se torej predstavili številni ansambli iz Jugoslavije in drugih držav. Že na otvoritvi je bilo mogoče spoznati kulturo giba in glasu nastopajočih skupin; to so bili: otroški glasbeno plesni ansambel iz Kitajske, ki je navdušil občinstvo z izbrušenim plesnim gibom in glasbo kitajskega melosa; baletna skupina iz New Yorka; Državno otroško gledališče iz Moskve; baletna šola Elmhurst iz Camberleya v Veliki Britaniji; otroški folklorni ansambel iz Akre v Gani; Malo gledališče Trešnjevke iz Zagreba; baletni ansambel iz Finske in drugi. Scenarij Ivana Kušana je bil svež, tudi režija Višnje Lasta ni zaostajala, samo glasbenemu dopolnjevalcu Arsenu Dediću ni bilo mo-

goče skriti, da opravlja enako naloge že dolgo.

Jubilejni program je bil bogat. Oblikoval se je pod večim vodstvom urednikov: urednika za dramski program Gradimira Gojerja, urednika za lutkovni program Luka Paljetka, urednika za glasbeni program Edija Majarona, urednika za likovni program Pavla Roca, urednika za filmski program Mata Kukuljice, urednika za literarni program Mladena Bjažića, urednika študijskih pogovorov Miroslava Vrabca. Vse pa je usklajeval Drago Putniković, direktor festivala.

Med številnimi odrskimi predstavami odraslih za mladi rod in mladih za mlade velja omeniti sodobne priredbe in dramatizacije znanih pravljič s pridihom rockovske interpretacije in z mnogo songi. Poetično so učinkovali *Nebotičniki, sedite* Nika Grafenauerja. Pa tudi večina drugih besedil, izvirnih in priredb, je bila privlačna in učinkovito predstavljena.

Lutkovne igrice so bile v veliki meri delo tujih avtorjev. Zato je izstopala Franeta Milčinskega *Zvezdica Zaspanka*.

Festival je povabil v goste tudi številne pesnike iz jugoslovanskih republik in pokrajin, četudi med njimi niso bili vsi pesniki za otroke.

Prvič so uvedli dramsko delavnico pod vodstvom N. Eterovića. Otroci so ob sodelovanju v tej delavnici pokazali veliko sproščene fantazije in domiselnosti.

Jugoslovanski šolski otroci marljivo sodelujejo tudi na likovnih natečajih festivala. Žal pa vsi ne vedo za to možnost. Naslov, na katerem lahko likovni pedagogi dobijo napotke in pojasnila o natečaju, je: Jugoslavenski festival djeteta, Ulica Bratstva i jedinstva 1, 59000 Šibenik, telefon (059) 23 134 ali 23 145 ali 23 473.

V času festivala so bile odprte likovne razstave: jugoslovanska razstava otroških likovnih del *Fantazija, znanje, oblikovanje*; razstava *Otroci Jugoslavije Titu*; razstava Miroslava Šuteja *Makedonski narodni vez*. V sodelovanju s Školsko knjigo iz Zagreba so izšli: monografija *Mali veliki svet*, zbornik študijskih pogovorov *Umetnost za otroke in otroško umetniško izražanje* ter izbor za otroška gledališča in šolske odre *Od besede do igre*.

Dosti je bilo najrazličnejših predstav, najpristnejši pa je bil jubilejni festival tedaj, kadar so spregovorila vedra otroška srca, najsi je šlo za dramsko, glasbeno in likovno delavnico pod imenom *Stonogijada* ali za odrske nastope.

Miroslav Slana-Miros

RAZSTAVA O PIKI NOGAVIČKI IN PISATELJICI ASTRID LINDGREN

Ob štiridesetletnici izida Pike Nogavičke v originalu (na Zmajevih otroških igrah v Novem Sadu so junija 1985 ta jubilej proslavili z Zmajjevo nagrado Astrid Lindgren kot prvi tuji mladinski pisateljici, nagrajeni v Jugoslaviji) in tridesetletnici njenega prvega prevoda v slovenščino (za revijo Pionir jo je v šolskem letu 1955/1956 iz nemščine prevajala Kristina Brenkova) sta mariborska Pionirska knjižnica in Kulturni center Ivan Napotnik iz Titovega Velenja pripravila bogato razstavo o Piki Nogavički in njeni avtorici. Razstavi (v Mariboru je bila novembra in decembra 1985, v Titovem Velenju pa decembra in januarja 1986) sta imeli skupen koncept, po razstavljenem gradivu pa sta se delno razlikovali. V obeh krajih sta

razstavi vzbudili veliko zanimanje, saj je bilo možno videti različne izdaje v izvirniku (v Titovem Velenju so bile zbrane prav vse dosedanje švedske izdaje), revijo Pionir iz leta 1955, vseh deset slovenskih izdaj Pike Nogavičke, slovensko Piko v Braillovi pisavi za slepe, originale ilustracij Marlenke Stupica, številne tujejezične izdaje, švedske filmske plakate, fotografije Inger Nilsson, filmske Pike, kaseto z glasbo iz švedske televizijske nadaljevanje, fotografije slovenskega baleta o Piki Nogavički, kritiko gledališke predstave, ki jo je igralo Mladinsko gledališče, fotografije Astrid Lindgren in študijsko literaturo o pisateljici in njenih delih, posebej o Piki Nogavički.

Na otvoritvi sta sodelovali Kristina Brenkova in švedska prevajalka Lena Holmqvistova, na posebni prireditvi pa je ob videokaseti televizijskega baleta Pika Nogavička bil gost obeh knjižnic tudi koreograf tega baleta Iko Otrin. Gradivo za razstavo so posodile številne ustanove iz domovine in tujine pa tudi posamezniki.

Darka Tancer-Kajnih

ERICH KÄSTNER ŠE VEDNO MED VODILNIMI PRI MLADINI

Klaus Hohner je zbral nekaj podatkov med osnovnošolci na področju širšega Hamburga, da bi ugotovil, kaj otroci najraje bero mimo tistega, kar imajo za branje v šoli. Zaveda se, da so odgovori lahko le parcialni, ker je lahko zajel le določeno območje, vendar pa sklepa, da na jugu ZR Nemčije ni dosti drugače. Avtorja ankete je zanimalo predvsem, kaj najraje bero začetni štirje razredi, pri tem pa naj bi odpadlo tisto, kar je povezano s šol-

skim branjem. Izkazalo se je, da se ponekod prepleta tisto, kar želi šola in kar si učenci sami izbirajo. Klaus Hohner je ugotovil, da otroke v tem starostnem obdobju najbolj mika mladinska literarna klasika. Na prvem mestu med domačimi mladinskimi književniki je Erich Kästner s serijo povesti od *Pikice in Tončka*, *Emila in detektivov* do *Dvojčic* in drugih del. Od tujih avtorjev je na prvem mestu Astrid Lindgren, njena *Pika Nogavička* močno izstopa, daleč za tem delom sledijo *Erazem in potepuh*, *Brata Levjesrčna* in druga njena mladinska dela. Avtor ugotavlja, da izrazito moderna, sodobna dela mladim bralcem niso neznana, a so se v opazno velikem številu opredelili za Kästnerja in Astrid Lindgren. Čeprav oba veljata za klasika mladinske književnosti, pa avtor ugotavlja, da gre v bistvu le za različno raven pri obeh pisateljih in za namenjenost različnim starostnim stopnjam. Pri Kästnerju pride do izraza akcija, prepoznavno okolje in kos vsakdanjega življenja skozi otroško doživetje, pri Lindgrenovi pa antiavtoritativna naravnost, sproščena fantazija, plast narativnega pa je pretkana s poezijo. To bi bile najkrajše ugotovitve avtorja. Po drugi strani pa ugotavlja, da je otroška in mladinska pesem precej bolj priljubljena v predšolski dobi in da poezija pri šolarjevem lastnem branju izgublja privlačnost v korist proze. Tu ostane odprto vprašanje, ali je to spontan, naraven pojav v bralnem razvoju mladega človeka, ali pa je to tudi odraz šole, ki manj stori za šolarje, da bi dalje spremljali poezijo. Tudi pedagogi si niso bili enotni glede tega, ko so neodvisno od Hohnerja razglabljali o tem. Zanesljivo pa osnovnošolci sila slabo poznajo dramsko otroško in mladinsko literaturo. Zanimivo je, da je pri maloštevilnih odgovorih bilo navedenih nekaj dra-

matizacij Ericha Kästnerja, ko bi vendarle pričakovali izvirne dramske naslove za mladino, ki jih na Nemškem ni tako malo. Izkazalo pa se je, da je dramatika vseeno še kar zadovoljivo prisotna »v živo«, od lutkovnega gledališča, mladinskega gledališča pa do mladinske opere in baleta. Filma namenoma niso vključili. Dejstvo je, da tudi pri odraslih kaj malo pride v poštev branje dramskih del, še največ bero radijske igre, ki so v Nemčiji zelo priljubljene. Toda med mladino ostaja branje radijskih iger tako rekoč neznano, poznajo pa radijske igre, ki so na kasetah, zadnje čase na videokasetah. Že pri četrtem razredu se kaže interes za starosti primerne računalniške priročnike, pojasnila ipd. Čeprav se je avtor ukvarjal zgolj z leposlovjem pri šolski mladini do četrtega razreda, pa je moral opaziti in tudi omeniti, da se je vidno povečal interes začetnih bralcev za poljudnoznanstveno literaturo in periodiko, in sicer različnih smeri.

Igor Gedrih

PEDAGOG O OTROŠTVU, KI NAJ OHRANJA OTROŠTVO

Seveda je mišljeno, naj otrok ohrani, kar je otroškega, v otroških letih, ko to potrebuje. Taka je osnovna misel štiriinpetdesetletnega ameriškega pedagoga Neila Postmana, ki je že pred desetletjem vzbudil med pedagogi in psihologi za otroško in mladinsko dobo precej pozornosti. Ko pa je izšla njegova knjiga *Izginevanje otroštva*, je z mnogimi problemi, ki jih je osvetlil s pedagoškega stališča, pri čemer je izhajal iz ameriških razmer in izkušenj, znova vzburkal pedagoško srenjo in javnost. V šestdesetih letih se je ogre-

val za vzgojo s »subverzivnimi« cilji, naletel na ostre ugovore pa tudi pritrjevanje, vendar se je pozneje sam radikalno odvrnil od nekdanjih pogledov. Verjetno je tudi izkustvo pripomoglo, da ni mogel biti povsem zadovoljen z nekdanjimi pogledi. Po desetih letih se je dokopal do spoznanj, da mora otrok v otroštvu imeti otroštvo in da ga ne smemo izganjati iz njega. Postavil je načelo: »Vzgajati pomeni ohranяти.« Posredno ali neposredno nasprotuje vsakemu forsiranju izobraževanja, ali telesne vzgoje, ki ni v skladu z otroškimi leti, usmerjenostjo otroka in njegovo dejansko zmogljivostjo, ne da bi se pri primerih iz sodobnega življenja posebej zadrževal. Izrazil je prepričanje, da je potrebno v šoli ustvariti protiutež vsemu, kar nad otrokom zagreši njegovo informacijsko okolje. Postman se zaveda tihega nasilja z informacijskim korpusom, a hkrati loči potrebno informatiko od tiste, ki bi se dala pogrešati, drugače kanalizirati. Televizijski medij je najbolj nasilen nad otrokom. Ne le po programu, ampak kot medij, ki je tako rekoč vsak dan prisoten in otroku vliva »modele«, ga zaposli in zožuje na pasivno osebnost. O tem so govorili že sociologi in psihologi, ki se ukvarjajo z otroki in mladino. Postman vidi koristi in slabosti raznih medijev, ve, da se jim ni mogoče izogniti, hkrati pa kot pedagog opozarja na širok kompleks medialnih vprašanj, ki se pojavijo v krogu družine v zvezi z otrokom. Kot nujno se mu kaže družinsko življenje, ki naj bo nekakšna protiutež zazrtosti v televizijo, oziroma v medijske možnosti. Razrahljane človeške vezi v družinskem krogu povzročijo starši, ki se ne ukvarjajo dovolj z otroki v zgodnjem otroštvu in predšolski dobi. Postman svari pred tehnologijo, ki lahko odvrne otroka od duhovne rasti, ga

zmehanizira in poenostavi v med-
človeških procesih do odtujenosti. V
knjigi *Na smrt se zabavamo*, ki je iz-
šla nedolgo tega, priznava človeško
potrebo po zabavi, sprostitvi, humor-
ju, razvedrilu. Toda ne zatiska si
oči, da marsikaj na televiziji hoče
biti zabavno, pa ni, marsikaj, kar se
zdi lahkotno, v resnici ne more biti
lahkotno. Nevsiljivo opozarja na
vrednote, etične odnose med ljudmi
in otroki. Dandanes je v Ameriki
samoumevno, da je tako rekoč vsa-
komur dostopna tehnološka razve-
dritev te ali one vrste, pri tem pa se
starši, javnost, pa celo pedagogi bolj
malo sprašujejo o naravi vseh teh
medijev, saj je vse že »šolsko usmer-
jeno« v tehnologijo. Postman ni na-
sprotnik tehnoloških pripomočkov,
radia, televizije, kaset, vendar pa kot
pedagog terja odgovornost pri njih
uporabi, predvsem pri programih,
želi, da je vedno upoštevan otrok,
mlad človek naj se že v mladih le-
tih razvija v osebnost, in ne v zme-
haniziranega robota.

Igor Gedrih

USPEŠNICA LEONORE BLEGVAD PREDLAGANA ZA NAGRADO

Če neka knjiga postane uspešnica
in obdrži ta naziv kar pol leta, po-
tem v ameriški praksi to velja kot
dosežek, ki nima le komercialnega
učinka, pač pa visoko literarno me-
sto. Še posebej to velja za mladinske
uspešnice. Leonora Blegvad je napi-
sala kratki roman *Ana Banana in
jaz*, knjiga je namenjena mladim,
ki so jo hitro sprejeli za svojo. Pisa-
teljica zna pisati na način, ki je
otrokom začetne bralne stopnje bli-
zu. Na prikupen in neprisiljen na-
čin govori o fantiču in malo starejši
deklici, v ospredju pa je otroški

strah, takšen, kot smo ga bolj ali
manj vsi nosili v sebi v otroških le-
tih, naj gre za temno sobo, za malce
pustolovsko obarvano potikanje v
noči ipd. Leonora Blegvad ve, da
smo na te strahove pozabili, toda
otrok določene starosti jih nosi v
sebi in je povečini prepuščen sam
sebi. S svojim kratkim romanom
avtorica ne želi ustvarjati »horror«,
pač pa s pomočjo zgodbe in stvarne-
ga dogajanja prikazati otroške stra-
hove ne kot tabu temveč kot realijo.
S svojim prikazovanjem teži nepri-
siljeno, zanimivo, napeto odraziti do-
živetje obeh protagonistov, kjer je
deklica spiritus movens, da bi brez
didaktičnih primesi pomagala odpra-
viti bojzani, tesnobne občutke in
strahove. Pisateljci gre priznanje,
da se zna vživljati v svet otroka, v
tisto, kar ga hkrati mika in ga nav-
daja z bojznijo, a se ob tem preiz-
kuša. Knjigo je natisnila newyorška
založba Book Atheneum; ilustriral jo
je Erik Blegvad, pri tem je težil k
stiliziranemu realizmu, ki se verjet-
no pripovedi še najbolj poda.

Igor Gedrih

ILUSTRACIJA PRI ČEHIH IN SLOVAKIH

Čehoslovaška sekcija IBBY —
Společnost přátel knihy pro mládež
Praha in Kruh přátel'ov detskej
knihy Bratislava je leta 1985 izdala
knjigo z dvema študijama o ilustra-
ciji v knjigah za mlade bralce. Blan-
ka Stehlíková je napisala strnjen
zgodovinski pregled *Ilustracija v če-
ški otroški knjigi*, Marián Veselý
podobno zasnovan pregled *Ilustra-
cija v slovaški otroški knjigi*. Obe
študiji, ki ju spremljajo značilne ilu-
stracije od začetka tega stoletja do
danes, sta objavljeni v angleškem,

ruskem, nemškem, francoskem in španskem jeziku. Knjiga je torej kot strokovna informacija namenjena mednarodni strokovni publiki in kaže prizadevanja Čehov in Slovkov, da s svojimi kvalitetnimi stvaritvami seznanijo čim širši krog poznavalcev in preučevalcev ilustracije.

Podobna prizadevanja se že vrsto let kažejo v krogu, ki od 1967 dalje organizira bienale ilustracij v Bratislavi. Katalog *Bienále ilustrácií Bratislava 1985 (BIB '85)* za uvodnim besedilom zapisniško beleži nagrade izpred dveh let (BIB '83). Iz gradiva za bienale 1985 pa prinaša po eno reprodukcijo od vsakega izmed razstavljalcev, razporejenih po abecednem redu držav in avtorjev. V dodatku so navedeni za vsakega od sodelujočih kratki biografski podatki, njegov naslov ter kratek opis poslanih del. Katalog kljub črno-belim reprodukcijam dobro učinkuje, kaže pa najrazličnejše smeri, ki obstajajo danes v svetu pri ilustriranju mladinske knjige. Različnost je vidna že pri avtorjih iz Jugoslavije, ki jih je v Bratislavi 1985 bilo sedemnajst, med njimi tudi pozneje nagrajena Marija Lucija Stupica, o čemer pa katalog seveda še nič ne pove.

Zanimivo dopolnilo temu katalogu je obsežen zvezek (384 strani) *Ohlasy tlače* (Odmevi tiska), ki ga je izdal

BIB '83. Prinaša preslikave sto sedeminšestdesetih člankov in zapisov iz časopisja, večinoma iz leta 1983. Med njimi je iz Jugoslavije samo Marijana Zlobca članek *Zaznaven delež naših ilustratorjev* (Delo, 20. oktobra 1983, št. 244).

O stalni skrbi za likovno vzgojo otrok govori tudi bienale otroških risb *Bienále fantázie Martin* (na Slovaškem), ki je v letu 1985 — mednarodnem letu otroka — bil organiziran sedmič. V uvodni besedi kataloga *Bienále fantázie Martin 1985 ČSSR. VII. ročník*, beremo, da je tokrat organizatorjem bilo poslanih čez štiri tisoč del in izbranih sedemsto deset. V seznamu razstavljalajočih je tudi sedeminosemdeset imen iz Jugoslavije, od teh šestnajst iz Slovenije (Ljubljana, Kranj). Reproduciranja je približno desetina razstavljenih del, od teh trideset v barvah. Razstava je bila postavljena v prostorih Slovaškega narodnega muzeja, v Etnografskem inštitutu Martin (odprta od 8. septembra 1985 do 30. junija 1986). Dela za osmi *Bienále fantázie — ČSSR — Martin 1987* — je treba poslati na naslov: L'udová škola umenia Martin, Mudroňova ulica 19, ČSSR, tako da prispejo na naslov do 30. marca 1987.

Alenka Glazer

VSEBINA

	Stran
Marjana Kobe: Fantastična pripoved, 5. del	5
Walter Scherf: Funkcija in pomen pravljice	12
Dr. Denis Poniž: Otroška poezija Lili Novy	26
Dr. Miroslava Genčiová: Češka, slovaška in sovjetska mladinska književnost z antifašistično in protivojno tematiko	31
Dr. Voja Marjanović: Nedeljivost kritike	41
Mr. France Prosnik: Slovenska mladinska književnost s klinično-psihološkega vidika (glede na odklone in motnje)	45
POGLED NA SVOJE DELO	
Pavle Zidar: Apotekarija	58
Neža Maurer: Pesmi in otrok	59
Jože Horvat — Marjeta Novak: Iz pogovora z Marjeto Novak	63
IN MEMORIAM	
Ivo Zorman: V spomin Karlu Grabeljšku	65
Alenka Glazer: Vidi Brest v spomin	68
SREČANJA	
Stanko Kotnik: Utrinki iz srečanj s pisateljem Cerkvenikom	71
Alenka Glazer: Še enkrat: Branko Rudolf lutkar	76
PETINDVAJSETLETNICA BRALNE ZNAČKE	
Janez Kajzer: Zahteve armade bralnih značkarjev	79
Berta Golob: Vzorno mentorstvo bralne značke v osnovni šoli	87
Jože Zupan: Bralna značka v zamejstvu in pri učencih v dopolnilnem pouku v tujini	89
FESTIVAL KURIRČEK	
Jože Filo: XXIII. festival Kurirček	91
ODMEVI NA DOGODKE	
Janez Lombergar: Bratislavski september 1985	95
Miroslav Slana-Miros: Bugojno — pribežališče novih lutkovnih pobud	99
Darka Tancer-Kajnih: Razstava slovenske slikanice v Zahodni Nemčiji	103
POROČILA — OCENE — BIBLIOGRAFIJE	
Vladimir Milarić: Tri antologije poezije za otroke:	105
Živa panorama, lažna antologija (Milovan Vitezović, Radomir Smiljanić: Antologija savremene jugoslovenske poezije za decu. I, II)	105
Radovićevo srbsko otroško pesništvo (Dušan Radović: Antologija srpske poezije za decu)	108
Voluntaristična antologija (Dragomir Brajković: Sve što raste)	113

Nada Gaborovič: France Bevk v Izbrani mladinski besedi	114
Mr. Marija Švajncer: Vida Brest: Majhen človek na veliki poti	117
Dr. Denis Poniž: Pet novih Deteljic (Anton Ingolič: Rokove zgodbe, Ivan Potrč: Zébe, Arnold Lobel: Regica in Skokica, Lev N. Tolstoj: Najkrajše zgodbe, Harriet Laurey: Zgodbe ladijskega mačka Pelegrina)	119
Dr. Denis Poniž: Šest knjig iz zbirke Kurirčkova knjižnica (Vladimir Kavčič: Nevarna pot, Polonca Kovač: Špelce, Franček Rudolf: Volčje in lisičje Ferdo Godina: Halo, halo, kliče Prekmurje, Hrvoje Hitrec: Eko Eko, Jelka Mihelič: Mesto pod dežnikom)	121
Dr. Denis Poniž: Tri knjige iz zbirke Liščki (Karel Grabeljšek: Kako smo parizani stanovali, Ifigenija Zagoričnik: Kaj je kdo rekel in česa kdo ni, Miroslav Slana-Miros: Joj, ne vedi se kot slon)	124
Marjana Kobe, Majda Ujčič, Andra Žnidar: Izbor knjig iz slovenske knjižne produkcije za mladino v letih 1983 in 1984	127

ZAPISI

Tanja Pogačar: Mladina in literatura (Bulletin Jugend + Literatur, 1983)	144
Breda Mahkota: Mladinska književnost v vzgoji (Children's Literature in Education, 1984)	145
Vojko Zadavec: Revija za mladinsko književnost (La revue des livres pour enfants, 1984)	148
Miroslav Slana-Miros: Jubilejni 25. jugoslovanski festival otroka v Šibeniku	150
Darka Tancer-Kajnih: Razstava o Piki Nogavički in pisateljici Astrid Lindgren	151
Igor Gedrih: Erich Kästner še vedno med vodilnimi pri mladini	152
Igor Gedrih: Pedagog o otroštvu, ki naj ohranja otroštvo	153
Igor Gedrih: Uspešnica Leonore Blegvad predlagana za nagrado	154
Alenka Glazer: Ilustracija pri Čehih in Slovakah	154

Za to številko je vse povzetke v nemščino prevedel prof. dr. Mirko Križman, razen povzetka za članek Walterja Scherfa (na str. 25), ki ga je prevedel Igor Kramberger.

OTROK IN KNJIGA

22

Revijo ureja uredniški odbor

To številko sta uredili Alenka Glazer in Darka Tancer-Kajnih

Opremil Viktor Šest

Izdali

Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice

Pedagoška fakulteta Maribor

Festival Kurirček

Pionirska knjižnica Ljubljana, enota Knjižnice Oton Župančič

Založila založba Obzorja Maribor

Za založbo mr. Marjan Žnidarič

Natisnilo

ČGP Večer 1986 v Mariboru

Naklada 800 izvodov

Cena posamezne številke 550 dinarjev

ISBN 86-377-0081-O

Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo št. 4210-430/84 z dne 14. 11. 84 je knjiga oproščena temeljnega in posebnega davka od prometa proizvodov.

Časovna odmaknjenost in izkušnje, izhajajoče iz celotnega razvoja literature o odporu proti fašizmu, v kateri so avtobiografski momenti odigrali pomembno vlogo počlovečenja junakov in poglobljanja zgodovinskega pogleda na dobo, so vplivale tudi na pisatelje, ki opisujejo izmišljene prigode in ki generacijsko ne spadajo k tistim, ki lahko o vojni podajo lastno »otroško pričevanje«.

Miroslava Genčiová:
*Češka, slovaška in sovjetska mladinska književnost
z antifašistično in protivojno tematiko*

Kar bi rad povedal, ni to, da je pisanje za otroke oziroma mladino nekakšna apotekarija literarne zgodovine, temveč naraven člen v opusu...

Pavle Zidar: *Apotekarija*

Zame ni ostre ločnice med osebnim in družbenim življenjem, kot ni ostre razmejitev: do sem je človeško bitje otrok, potem je odrasel. So le karakteristične značilnosti, ki ločujejo ali opredeljujejo. Vse se prepleta. Isto velja za življenjsko in pesniško resničnost. Ne ločujem ju – in vendar sta različni. Če razumsko analiziram svoje pesmi, so – še najtočneje povedano – komplementarni del življenja. Tudi otroške pesmi.

Neža Maurer: *Pesmi in otrok*

Otroška literatura se niti v antologijskih izborih ne more prikazati v širokem časovnem razponu; zaradi narave stvari namreč zahteva čisto sodobnost. Historičnost ji nič ne pristaja, ji je tuja. Otrok je bitje brez zgodovine, za otroke jo prilagajajo drugi. Otrok kot bralec poezije vidi in sliši v poeziji samo odmeve sodobnosti. Če pesem sloni na vsečasnosti (kakor je to recimo v pravljicnih pesmih), otrok kljub temu išče v pesmi znamenja svojega časa. Tisto, kar je bilo nekoč in kako je bilo, ali kakšna je bila pesem, kakšen je bil jezik in kaj je burilo pesništvo – vse to se ne prime otroškega sluha in občutljivosti sodobnih otrok, ki so »vsevidni« le takrat, kadar imajo pred sabo upesnjen čas, v katerem žive. Davni pesniki so lahko zanimivi samo za zgodovinarje, teoretike, same pesnike.

Vladimir Milarić:
Tri antologije poezije za otroke

